

2

Správa o činnosti
verejného ochrancu práv
za obdobie roka 2021

21

0

Národnej rade Slovenskej republiky predkladá:

Mária Patakyová
verejná ochrankyňa práv

Bratislava február 2022

Podľa § 23 ods. 1 zákona č. 564/2001 Z. z. o verejnom ochrancovi práv v znení neskorších predpisov: „Verejný ochranca práv predkladá národnej rade každý rok v prvom štvrtroku správu o činnosti, v ktorej uvedie svoje poznatky o dodržiavaní základných práv a slobôd fyzických osôb a právnických osôb orgánmi verejnej správy a jeho návrhy a odporúčania na nápravu zistených nedostatkov.“

Na základe uvedeného zákonného ustanovenia a v súlade s ním Národnej rade Slovenskej republiky v 1. štvrtroku roka 2022

predkladám

Správu o činnosti verejného ochrancu práv za rok 2021, v ktorej uvádzam svoje poznatky o dodržiavaní základných práv a slobôd fyzických osôb a právnických osôb orgánmi verejnej správy a svoje návrhy a odporúčania na nápravu zistených nedostatkov.

Mária Patakyová
verejná ochrankyňa práv

4	<u>Obsah</u>	58	Obmedzenia výkonu liečebno-pedagogickej intervencie počas pandémie
8	<u>Použité skratky</u>	59	Detská psychiatrická liečebňa v Hrani
14	<u>Úvod</u>	62	<u>Sociálne a hospodárske práva, práva osôb so zdravotným postihnutím</u>
20	<u>Rešpektovanie demokracie, právneho štátu a ľudských práv v rámci pandémie spôsobenej ochorením COVID-19</u>	63	Zbytočné prietahy v konaniach o dôchodkových dávkach
26	<u>Právo na osobnú slobodu, sloboda pohybu a pobytu, právo na ochranu proti neľudskému a ponižujúcemu zaobchádzaniu</u>	67	Československé dôchodky
27	Podmienky kolúznej väzby	69	Nesprávne určená suma dôchodkov
28	Online rozhovory odsúdených s rodinou	70	Nezmenená suma dôchodku po 1. januári
29	Karantény rómskych osád	71	Určenie dátumu vzniku invalidity
33	Odmietnutie vstupu na územie SR občanom tretieho štátu z dôvodu ochrany verejného zdravia	73	Ukončenie výplaty nemocenského
30	Nezákonne vystavovanie faktúr za „povinnú štátnu karanténu“ v prvej vlne pandémie ochorenia COVID-19	74	Dávka v nezamestnanosti s medzinárodným prvkom
31	Konanie o súlade niektorých ustanovení zákona o ochrane verejného zdravia pred ÚS SR	76	Rodinné dávky s medzinárodným prvkom
34	Neprimerané použitie sily polície pri zadržaní	78	Materské príslušníkov silových a záchranárskych zborov
34	Neodôvodnené použitie donucovacích prostriedkov a úradné záznamy o ich použití	80	Rozšírenie výpovedných dôvodov v Zákonníku práce
36	Zlé zaobchádzanie počas eskorty	82	Peňažné príspevky na kompenzáciu ťažkého zdravotného postihnutia
38	Nezákonne zaistenie cudzinca	87	Porušenie práva na prerokovanie bez zbytočných prietahov v takmer 10-ročných konaniach
39	Rozhodnutie o zrušení trvalého pobytu na území SR	88	„Príspevek na péči“
40	Národný preventívny mechanizmus v miestach s obmedzenou osobnou slobodou	88	Príspevok za zásluhy v športe
41	Využívanie telových kamier policajtmí pri vykonávaní služobných zákrokov	91	Práva osôb so sluchovým postihnutím
42	Právo na nezávislé preskúmanie policajných postupov	93	Prieskum z vlastnej iniciatívy verejnej ochrankyne práv – prístupnosť osobnej železničnej dopravy
44	„Vyhradené priestory“ na policajných staniciach	96	Právo na bývanie
46	<u>Ochrana osobných údajov, právo na informácie a petičné právo</u>	101	Právo na vodu
47	Nedostatočná transparentnosť informácií týkajúcich sa spracúvania osobných údajov	104	<u>Právo na súkromný a rodinný život, osobitná ochrana detí</u>
48	Neposkytnutie informácií o fakulte	105	Sociálnoprávna ochrana detí
48	Nesprístupnenie projektovej dokumentácie k stavbe vlastníčke nehnuteľnosti	108	Zlyhania v návratovom konaní
49	Vybavenie sťažnosti voči postupu inšpektorátu práce	110	Prieskum zameraný na výkon súdnych rozhodnutí vo veciach maloletých
52	<u>Právo na poskytovanie zdravotnej starostlivosti</u>	114	Šikanovanie medzi žiakmi
53	Hovorme otvorene o pôrodoch: ľudskoprávny prístup pri poskytovaní zdravotnej starostlivosti pri pôrodoch	117	Zásadné pripomienky k novele školského zákona
55	Právo na prítomnosť sprevádzajúcej osoby pri poskytovaní zdravotnej starostlivosti	122	Určenie otcovstva – podnet na zmenu právnej úpravy
56	Prístup k očkovaniu proti ochoreniu COVID-19 a zodpovednosť štátu za nežiaduce účinky očkovania	124	Sterilizácie žien v rozpore s právom
		126	<u>Právo na súdnu a inú právnu ochranu</u>
		128	Zbytočné prietahy v súdnom konaní
		137	Zbytočné prietahy v činnosti iných orgánov
		142	Právo na inú právnu ochranu
		126	<u>Právo na ochranu životného prostredia a kultúrneho dedičstva</u>
		164	Hluk z autoumyvárne
		165	(Ne)vyvážanie žumpy a priestupkové konanie
		166	Chladiaci box na divinu
		168	Azbestocementová strecha
		169	Chovná stanica psov

- 176 Spolupráca s medzinárodnými a národnými inštitúciami a osveta
- 177 Národné a medzinárodné aktivity
- 181 Stretnutia so zástupcami mimovládneho sektora a ďalších inštitúcií
- 182 Osveta a iné aktivity na podporu ľudských práv (výber)
- 186 Ocenenia

- 188 Kancelária verejného ochrancu práv v roku 2021
- 190 Činnosť Kancelárie verejného ochrancu práv
- 196 Aktivity a stretnutia zamestnancov Kancelárie verejného ochrancu práv (výber)
- 197 Organizačné zabezpečenie Kancelárie verejného ochrancu práv
- 204 Oblasť správy majetku
- 205 Rozpočet a hospodárenie Kancelárie verejného ochrancu práv

Cestný zákon

zákon č. 135/1961 Zb.
o pozemných komunikáciách
(cestný zákon) v znení
neskorších predpisov

CMP

zákon č. 161/2015 Z. z. Civilný
mimosporový poriadok v znení
neskorších predpisov

CPT

Európsky výbor na zabránenie
mučeniu a neľudskému
či ponižujúcemu zaobchádzaniu
alebo trestaniu

Daňový poriadok

zákon č. 563/2009 Z. z. o správe daní
(daňový poriadok) a o zmene a doplnení
niektorých zákonov v znení neskorších
predpisov

ESLP

Európsky súd pre ľudské práva

EÚ

Európska únia

Exekučný poriadok

zákon č. 233/1995 Z. z. o súdnych
exekútoroch a exekučnej činnosti
(Exekučný poriadok) a o zmene a dopl-
není ďalších zákonov v znení neskorších
predpisov

GP SR

Generálna prokuratúra
Slovenskej republiky

GR ZVJS

Generálne riaditeľstvo
Zboru väzenskej
a justičnej stráže

Krajiny V4

krajiny vyšehradskej skupiny

Letecký zákon

zákon č. 143/1998 Z. z. o civilnom
letectve (letecký zákon) a o zmene
a doplnení niektorých zákonov v znení
neskorších predpisov

LGBTI ľudia

lesby, gejovia, bisexuálni,
transrodoví a intersexuálni ľudia

MDV SR

Ministerstvo dopravy
a výstavby Slovenskej republiky

MF SR

Ministerstvo financií
Slovenskej republiky

MK SR

Ministerstvo kultúry
Slovenskej republiky

MPSVR SR

Ministerstvo práce, sociálnych vecí
a rodiny Slovenskej republiky

MS SR

Ministerstvo spravodlivosti
Slovenskej republiky

MŠVVŠ SR

Ministerstvo školstva, vedy, výskumu
a športu Slovenskej republiky

MV SR

Ministerstvo vnútra
Slovenskej republiky

MZ SR

Ministerstvo zdravotníctva
Slovenskej republiky

MZVEZ SR

Ministerstvo zahraničných
vecí a európskych záležitostí
Slovenskej republiky

MŽP SR

Ministerstvo životného
prostredia Slovenskej republiky

NHRI

národná ľudskoprávna inštitúcia

NR SR

Národná rada Slovenskej republiky

NS SR

Najvyšší súd Slovenskej republiky

Občiansky zákonník

zákon č. 40/1964 Zb.
Občiansky zákonník
v znení neskorších predpisov

OCP PZ

oddelenie cudzineckej polície
Policajného zboru

OECD

Organizácia pre hospodársku
spoluprácu a rozvoj

OPCAT

Opčný protokol k Dohovoru proti
mučeniu a inému krutému,
neľudskému alebo ponižujúcemu
zaobchádzaniu alebo trestaniu

OSN

Organizácia spojených národov

OSP

zákon č. 99/1963 Zb.
Občiansky súdny poriadok
v znení neskorších predpisov

Zákon o sociálnom zabezpečení policajtov a vojakov
zákon č. 328/2002 Z. z.
o sociálnom zabezpečení policajtov a vojakov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov

Zákon o navrátení vlastníctva k pozemkom
zákona č. 503/2003 Z. z. o navrátení vlastníctva k pozemkom a o zmene a doplnení zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 180/1995 Z. z. o niektorých opatreniach na usporiadanie vlastníctva k pozemkom v znení neskorších predpisov

Správny poriadok
zákon č. 71/1967 Zb. o správnom konaní (správny poriadok) v znení neskorších predpisov

Správny súdny poriadok
zákon č. 162/2015 Z. z.
Správny súdny poriadok v znení neskorších predpisov

SR
Slovenská republika

Stavebný zákon
zákon č. 50/1976 Zb. o územnom plánovaní a stavebnom poriadku (stavebný zákon) v znení neskorších predpisov

vyhláška o Viedenskom dohovore o konzulárnych stykoch
vyhláška ministra zahraničných vecí č. 32/1969 Zb.
o Viedenskom dohovore o konzulárnych stykoch

Školský zákon
zákon č. 245/2008 Z. z.
o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov

ÚS SR
Ústavný súd Slovenskej republiky

Ústava
Ústava Slovenskej republiky

ÚVV
ústav na výkon väzby

ÚVZ SR
Úrad verejného zdravotníctva Slovenskej republiky

Zákon za zásluhy v športe
zákon č. 228/2019 Z. z. za zásluhy v oblasti športu a o zmene a doplnení niektorých zákonov

Vláda SR
vláda Slovenskej republiky

Vodný zákon
zákon č. 364/2004 Z. z.
o vodách a o zmene zákona Slovenskej národnej rady č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov (vodný zákon) v znení neskorších predpisov

Zákon o inšpekcii práce
zákon č. 125/2006 Z. z.
o inšpekcii práce a o zmene a doplnení zákona č. 82/2005 Z. z. o nelegálnej práci a nelegálnom zamestnávaní a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov

Zákon o obecnom zriadení
zákon č. 369/1990 Zb.
o obecnom zriadení v znení neskorších predpisov

Zákon o ochrane verejného zdravia
zákon č. 355/2007 Z. z. o ochrane podpore a rozvoji verejného zdravia a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov

Zákon o OUS
zákon č. 215/2004 Z. z. o ochrane utajovaných skutočností a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov

Zákon o pedagogických zamestnancoch
zákon č. 138/2019 Z. z.
o pedagogických zamestnancoch a odborných zamestnancoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov

Zákon o priestupkoch
zákon č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov

Zákon o PZ
zákon č. 171/1993 Z. z. o Policajnom zbore v znení neskorších predpisov

Zákon o rodine
zákon č. 36/2005 Z. z. o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov

Zákon o slobode informácií
zákon č. 211/2000 Z. z. o slobodnom prístupe k informáciám a o zmene a doplnení niektorých zákonov (zákon o slobode informácií) v znení neskorších predpisov

Zákon o sociálnom poistení
zákon č. 461/2003 Z. z.
o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov

Zákon o sociálnoprávnej ochrane detí
zákon č. 305/2005 Z. z.
o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov

Zákon o sťažnostiach
zákon č. 9/2010 Z. z.
o sťažnostiach v znení neskorších predpisov

Zákon o športe
zákon č. 440/2015 Z. z.
o športe a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov

Zákon o štátnej službe príslušníkov
zákon č. 73/1998 Z. z. o štátnej službe príslušníkov Policajného zboru, Slovenskej informačnej služby, Zboru väzenskej a justičnej stráže Slovenskej republiky a Železničnej polície v znení neskorších predpisov

Zákon o štátnej správe v školstve
zákon č. 596/2003 Z. z. o štátnej správe v školstve a školskej samospráve a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov

Zákon o veterinárnej starostlivosti
zákon č. 39/2007 Z. z.
o veterinárnej starostlivosti v znení neskorších predpisov

Zákon o VOP

zákon č. 564/2001 Z. z.
o verejnom ochrancovi práv
v znení neskorších predpisov

Zákon o výkone väzby

zákon č. 221/2006 Z. z.
o výkone väzby v znení
neskorších predpisov

Zákon o zahraničnej službe

zákon č. 151/2010 Z. z. o zahraničnej
službe a o zmene a doplnení niektorých
zákonov v znení neskorších predpisov

Zákonník práce

zákon č. 311/2001 Z. z. Zákonník práce
v znení neskorších predpisov

ZSSK

Železničná spoločnosť
Slovensko, a. s. s prívlastkom
„Národný dopravca“

ZVJS

Zbor väzenskej a justičnej stráže

¹ OECD, European Ombudsman: The Role of Ombudsman Institutions in Open Government. OECD Working Paper on Public Governance No. 29. Available at: <https://www.oecd.org/gov/the-role-of-ombudsman-institutions-in-open-government.pdf> [online, 2019-12-07].

² Tamtiež.

³ Audiamus alteram partem.

⁴ Viac ako polovicu zo všetkých podnetov tvoria tzv. pôsobnostné podnety, z nich približne v každom siedmom sa vykázalo porušenie základných práv a slobôd. Pôsobnostným podnetom rozumieme podnet, ktorým sa verejný ochranca práv zaoberá, pretože spadajú do vymedzeného okruhu pôsobnosti podľa zákona.

⁵ Alves, S., Capiau, J. and Sinclair, A.: Principles for the Independence of Competition Authorities. Competition Law International 11(1), 2015, pp. 13-27, p. 16.

⁶ Winter, H. Regulatory Enforcement in the Netherlands: Struggling with Independence. In: Comtois S. and de Graaf, K. (eds.), On judicial and quasi-judicial independence, The Hague: Eleven International Publishing, 2013, pp. 157-166, p. 166.

Verejný ochranca práv v SR je inštitúciou ombudsmanského typu. Rozmanitosť oprávnení v rámci pôsobnosti takýchto inštitúcií je závislá od ich ústavného a zákonného rámca v konkrétnej jurisdikcii. Ochrana osôb vo vzťahoch s verejnou mocou prostredníctvom ochrany ich základných práv a slobôd pri konaní, nekonaní alebo rozhodovaní je poslaním verejného ochranca práv na Slovensku, ako prvku otvoreného¹ vládnutia. Poznatky plynúce zo stretnutí inštitútu medzinárodného ombudsmana (IOI), Európskeho inštitútu ombudsmana (EOI), Európskej siete ombudsmanov (ENO) i krajín V4 potvrdzujú túto rozmanitosť, rovnako aj závery z relevantných výskumov v tomto smere.² Napriek tomu, že katalóg charakteristík ombudsmanských inštitúcií je rozmanitý, nemali by byť pochybnosti o tom, že uholným kameňom pri ich konštituovaní a následnej činnosti je princíp nezávislosti. Ak má verejný ochranca práv nestranne preskúmať podnety podávateľov vo vzťahu k postupom orgánov verejnej moci a dávať odporúčania na základe vnútroštátnych právnych noriem a právnych princípov v súlade s princípmi demokratického a právneho štátu, zohľadňujúc pritom medzinárodnoprávne záväzky plynúce z dohôd, ktorými je SR viazaná, ako aj podávať ich interpretáciu, potom nemôže byť závislý od moci štátu. Jeho poslaním je preskúmať podnet, so zachovaním princípu vypočutia druhej strany,³ a v prípade zistenia porušenia práv podávateľa, dôsledne stáť na jeho strane, a teda navrhovať opatrenia orgánu verejnej moci s očakávaním pozitívnej spätnej väzby a pri jej nedostatku ďalej komunikovať v záujme dosiahnutia nápravy. Použiteľné je v tomto prípade opätovné pripomínanie a vyžadovanie splnenia odporúčaní, pri ich odmietnutí komunikácia s nadriadeným orgánom, a to až po vládu SR. V prípade systematického zlyhania možnosť navrhnúť prerokovanie záverov ako mimoriadnej správy v NR SR, prípadne po splnení podmienok je možné využiť aj najvýznamnejšie oprávnenie - ultima ratio - obrátiť sa na ÚS SR s návrhom na vyslovenie nesúladu s Ústavou. V prípade, ak sa preskúmaním nezistí porušenie základných práv a slobôd podávateľa, upovedomí verejný ochranca práv o tom podávateľa a oznámi tento výsledok orgánu verejnej moci, proti ktorému podnet smeruje.⁴ Ako však vymedziť a dešifrovať pojem nezávislosť? V zmysle formálnej - de iure - nezávislosti by postačovalo, ak bude vymedzená v právnej norme.⁵ V zmysle de facto - funkčnej nezávislosti je potrebné posudzovať ju podľa skutočných podmienok činnosti inštitúcie, a preto napriek formálne zabezpečenej nezávislosti, faktická môže absentovať.⁶ Nezávislosť

môže byť posudzovaná aj v tom kontexte, voči akému subjektu má byť nezávislosť zabezpečená - voči politikom, poslancom, členom vlády, podnikateľskému sektoru? Prirodzene, zabezpečenie úplnej nezávislosti je skôr utópiou. Napriek tomu môžeme rozlišovať viaceré elementy nezávislosti, akými sú prezentovanie výsledkov činnosti, vnútorný dizajn inštitúcie, odčlenenie od vlády, nezávislosť predstaviteľa inštitúcie a osôb v nej pôsobiacich, finančná nezávislosť, prevencia konfliktu záujmov.

Na medzinárodnoprávnej úrovni dlho absentovalo premietnutie princípu nezávislosti do postavenia ombudsmanských inštitúcií. Parížske princípy z roku 1993 sa vzťahovali na NHRI, ktoré sú určené na promovanie a ochranu ľudských práv.⁷ Avšak na tie ombudsmanské inštitúcie, ktoré nie sú zároveň NHRI inštitúciami sa tieto princípy neaplikujú, čo je aj prípad Slovenskej republiky.⁸ V roku 2019 Benátska komisia Rady Európy prijala prvý súbor 25 princípov, ako medzinárodný štandard pre ombudsmanské inštitúcie.⁹ V ich kontexte môžem z pozície verejného ochrancu práv v SR vyhodnotiť, že tieto štandardy sú dosahované len čiastočne, a to vo viacerých oblastiach.

Jeden z ťažiskových princípov (č. 14) je vyjadrený veľmi stručne v tom zmysle, že osobe ombudsmana sa nemajú dávať žiadne príkazy, rovnako nemá nasledovať žiadne pokyny zo strany žiadnych orgánov/autorít. V danom princípe sa koncentrujú viaceré momenty spojené s touto inštitúciou nežného práva, ktorá závisí od „dobrovoľnej“ akceptácie jej odporúčaní a upozornení zo strany adresátov, pretože závery prieskumu verejného ochrancu práv nie sú vynútiteľné štátom garantovanou mocou, na rozdiel od tých rozhodnutí, na záver ktorých je pripojená „okružla“ pečiatka so štátnym znakom. Z tohto dôvodu sú rozhodnutia súdov, vyšetrovateľov a prokurátorov vyňaté spod pôsobnosti verejného ochrancu práv a skutkové a právne okolnosti nimi rozhodnuté a preskúmané už verejný ochranca práv nemôže paralelne preskúmať, v záujme predchádzania odlišného právneho hodnotenia veci a udržiavania vnútornej súladnosti inštitúcií demokratického a právneho štátu. Akceptovanie inštitúcie verejného ochrancu práv zároveň závisí od zrelosti demokracie a politickej kultúry. Schopnosť vnímať odporúčania v ich vecnej rovine, nie ako osobnú kritiku a naopak, vážiť tie slová, ktoré by vo vzťahu k verejnému ochrancovi práv mohli byť hodnotené ako príkazy alebo pokyny, si vyžaduje zrelosť. Ak fínsky ombudsman uvedie na stretnutí, že jeho odporúčania sú vítané zo strany orgánov verejnej moci ako tie, ktoré vedú k odstráneniu

⁷ United Nations: National Human Rights Institutions (NHRI). A handbook on the establishment and strengthening of national institutions for the promotion and protection of human rights, Professional Training Series No 4, 1995, para. 39.

⁸ NHRI inštitúciou v Slovenskej republike je Slovenské národné stredisko pre ľudské práva.

⁹ European Commission for Democracy through Law (Venice Commission)'s Opinion No. 897/2017: Principles on the Protection and Promotion of the Ombudsman Institution ("The Venice Principles"). Available at: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2019\)005-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2019)005-e) [online, 2019-12-13].

¹⁰ Ustanovenia § 23 a § 24 zákona o VOP.

¹¹ Alves, S., Capiou, J. and Sinclair, A.: Principles for the Independence of Competition Authorities. Competition Law International 11(1), 2015, pp. 13-27, p. 16.

¹² PATAKYOVÁ, M. a kol. 2021. OMBUDS: 20 rokov práce verejného ochrancu práv. Bratislava: Kancelária verejného ochrancu práv, 2021. Výňatok z úvodného slova. ISBN 978-80-973918-2-9.

individuálnych alebo systémových zlyhaní, uvedený prístup dávam, v záujme zachovania optimistickej optiky videnia správy vecí verejných, do kontextu s faktom, že vo Fínsku má ombudsman vyše 100 ročnú tradíciu a na Slovensku sme práve dosiahli hranicu jednej pätiny z tohto obdobia. Želala by som si však, aby sme takúto zrelosť dosiahli skôr ako v ďalšom storočí.

V nadväznosti na už zmienený princíp sa zrelosť demokracie a politickej kultúry premieta aj do princípu č. 20 so zameraním na podávanie správy o činnosti verejného ochrancu práv NR SR minimálne raz ročne. V tejto správe môže verejný ochranca práv uviesť príklady na nedostatok súladu so základnými právami a slobodami pri správe vecí verejných, rovnako môže podať správu s upozornením na osobitné problémy, a to podľa vlastného uváženia. Výročné i mimoriadne správy sa majú sprístupňovať verejnosti. Platná právna úprava¹⁰ reflektuje obsah tohto princípu až na najpodstatnejší prvok, ktorý vyžaduje, aby obsah správ a odporúčania v nich obsiahnuté, príslušné orgány (autority) náležite zohľadnili. V predkladaní správ je zaiste obsiahnutá požiadavka zaradenia (mimoriadnej) správy do rokovacieho programu a požiadavka kultivovanej diskusie k obsahu správy, v súlade s ktorou zrejme nemôže byť taký stav počas pléna, keď je rokovacia sála takmer prázdna. V kontraste s uvedenou požiadavkou náležitého zohľadnenia zistení obsiahnutých v správe v činnosti príslušných orgánov, teda aj samotného parlamentu, je „ustálená prax“ hlasovania o vzatí/nevzatí správy verejného ochrancu práv na vedomie. Naposledy zmienené postupy by už mohli byť dávané do kontextu s odkazom vyplývajúcim z princípu č. 24, v zmysle ktorého by sa štáty mali na jednej strane zdržať akýchkoľvek zásahov zameraných na potlačenie alebo vyúsťujúcich do potlačenia ombudsmanskej inštitúcie alebo do sťaženia jej efektívneho fungovania, a na strane druhej by mali túto inštitúciu efektívne ochraňovať od akejkoľvek takejto hrozby.

Inštitúcia verejného ochrancu práv je zakotvená v právnom poriadku SR 20 rokov.¹¹ Verím, že kráča po ceste kultivovania spoločenskej diskusie, pretože len v prostredí schopnom zaregistrovať jemné odtiene tém rezonujúcich v spoločnosti môže prejavíť a uplatniť svoj plný potenciál. Verím, že argumentmi v záveroch z preskúmania podnetov vytvára spojenie medzi medzinárodným, európskym a slovenským právnym prostredím. Verím, že rastie v schopnosti vysvetľovať v našich domácich podmienkach obsah základných práv a slobôd a ich význam pre jednotlivca i pre spoločnosť.¹²

Rešpektovanie demokracie, právneho štátu a ľudských práv v rámci pandémie spôsobenej ochorením COVID-19

20

¹³ Rozhodovanie založené na dôkazoch (evidence-based decision-making) si vyžaduje, aby sa rozhodnutia robili na základe najlepších dostupných vedeckých dôkazov, čo vo všeobecnosti znamená aktuálny a recenzovaný výskum. Pozri: Protocol for a focused after-action review on evidence-based decision-making for selected COVID-19 response measures, European Centre for Disease Prevention and Control, Amsterdam Institute for Global Health and Development, september, 2021.

¹⁴ Európsky súd pre ľudské práva, Guerra and Others proti Taliansku, február 1998, Öneriyildiz proti Turecku november 2004.

¹⁵ V roku 2021 na Slovensku umrelo rekordných 73-tisíc ľudí. Až 20-tisíc z nich vinou pandémie (dennikn.sk)

¹⁶ <https://www.health.gov.sk/Clanok?od-januara-vlada-zaviedla-prisnejsi-zakaz-vychadzania-zuzila-okruh-vynimiek>.

Hlavnou politickou a právnou výzvou, ktorej čelia jednotlivé štáty počas pandémie COVID-19, je schopnosť reagovať na túto krízu spôsobom, ktorý zabezpečí aby opatrenia prijímané vládou neohrozovali základné piliere demokracie, právneho štátu a ľudských práv. Zároveň je pre kvalitu, účinnosť a dôveryhodnosť prijatých opatrení v boji s pandemiou kľúčové využívanie vedeckých dôkazov pri rozhodovaní o ochrane verejného zdravia.¹³

V kontexte pandémie a ochrany ľudských práv majú štáty pozitívnu povinnosť chrániť ľudí pred smrteľnými chorobami. Podľa čl. 11 Európskej sociálnej charty musia zmluvné strany na zabezpečenie účinného výkonu práva na ochranu zdravia prijať vhodné opatrenia k vylúčeniu príčin zhoršovania zdravotného stavu, ako aj k predchádzaniu epidemickým chorobám. Štáty majú tiež, podľa Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd a podľa Európskej sociálnej charty, povinnosť informovať obyvateľstvo o známych rizikách súvisiacich s pandemiou a o správaní alebo o opatreniach na zabránenie šírenia choroby.¹⁴

Napriek týmto ľudskoprávnym záväzkom a potrebe využívania vedeckých poznatkov pri rozhodovaní o ochrane verejného zdravia, bol rok 2021 pre SR tragickým v počte obetí ochorenia COVID-19, ako aj v celkovom počte zaznamenaných nadúmrtí. Na Slovensku, podľa predbežných štatistík za rok 2021, zomrelo 73 201 ľudí. V porovnaní s predpandemickými rokmi narástla úmrtnosť v roku 2021 o 34 %.¹⁵

SR vstúpila do roku 2021 počas druhej vlny pandémie COVID-19. Už od 1. januára 2021 sa sprísnilo opatrenie prijaté vládou SR s cieľom obmedziť mobilitu. V rámci týchto opatrení kabinet zúžil okruh výnimiek zo zákazu vychádzania a zaviedol zákaz cestovania medzi okresmi.

Protipandemické opatrenia prijaté vládou 16. decembra 2020, s viacerými výnimkami, sa ukázali ako nedostatočné na zabránenie nárastu prípadov ochorenia COVID-19. Počet hospitalizovaných pacientov dramaticky stúpil a minister zdravotníctva v tejto súvislosti upozornil na znižujúci sa počet voľných lôžok, ako aj na znižujúci sa počet disponibilných záchranárskych kapacít a zdravotníckeho personálu v nemocniciach.¹⁶

Minister školstva, vedy, výskumu a športu reagoval na vývoj epidemiologickej situácie v priebehu decembra 2020 a od začiatku roka 2021 rozhodnutím (účinným od 11. januára 2021), ktorým mimoriadne prerušil školské vyučovanie v školách a prevádzku školských zariadení. Opatrenie sa

nevzťahovalo na deti zákonných zástupcov pracujúcich v kritickej infraštruktúre a na deti zákonných zástupcov, ktorých povaha práce neumožňuje vykonávať ju z domácnosti.¹⁷

Vo februári 2021 minister zdravotníctva informoval, že nemocnice zápasia s nedostatkom personálu. Chýbali im zdravotné sestry, sanitári, internisti, anesteziológovia a ďalší špecialisti.¹⁸ SR tak, okrem opatrení na zvýšenie kapacít v rámci krajiny, požiadala cez mechanizmus EÚ v oblasti civilnej ochrany o pomoc zo zahraničia. Túto pomoc využili viaceré krajiny EÚ, vrátane Holandska či Francúzska. Na Slovensku tak v druhej vlne pandémie pôsobili lekári z Dánska, z Belgicka aj z Rumunska. V dôsledku nedostatku kapacít bolo tiež prevezených niekoľko pacientov do krajín EÚ, vrátane Nemecka a Poľska.

V dôsledku nedostatočných protipandemických opatrení na zabránenie nárastu prípadov ochorenia COVID-19, nedostatku personálu a materiálne-technického zabezpečenia v zdravotníctve, ktoré bolo dlhodobo poddimenzované už pred pandemiou, štát nezabezpečil všetkým občanom v rovnakej miere právo na ochranu zdravia počas druhej vlny pandémie COVID-19, ktorá kulminovala v prvých mesiacoch roka 2021. Obmedzený prístup k zdravotnej starostlivosti mal nielen formu odloženia plánovaných zákrokov, ale na vrchole druhej vlny niektorí občania nemali prístup k umelej pľúcnej ventilácii napriek tomu, že im táto forma liečby bola indikovaná vzhľadom na vážny zdravotný stav. Zároveň je dôležité zdôrazniť, že dlhodobo nedostupná zdravotná starostlivosť má za následok zhoršenie zdravia v rámci celej spoločnosti.

V záujme ochrany verejného zdravia je štát povinný prijať účinné opatrenia, ktoré zabezpečia, aby nedochádzalo k zhoršovaniu zdravotného stavu obyvateľstva a zabezpečia predchádzanie epidemickým chorobám. V situácii, kedy neexistovala účinná prevencia proti ochoreniu COVID-19, bolo teda úlohou štátu prijať dostatočne účinné opatrenia založené na vedeckých poznatkoch, ktoré by ochránili verejné zdravie.

Napriek odporúčaniam odborníkov, ktorí koncom roka 2020 navrhovali prísnejšie opatrenia vzhľadom na čoraz zhoršujúcu sa epidemiologickú situáciu na Slovensku, sme však boli svedkami toho, že opatrenia boli často prijímané na politickej úrovni, bez zohľadnenia vedeckých odporúčaní.

Napriek veľmi ťažkým prvým mesiacom roka 2021 sme však zároveň dostali možnosť účinne sa brániť proti vážnym priebehom ochorenia COVID-19 formou vakcín. V rámci globálnej

¹⁷ <https://www.minedu.sk/data/att/18419.pdf>.

¹⁸ <https://www.health.gov.sk/Clanok?covid-19-14-02-2021-medici-nemocnice>.

¹⁹ OECD, Enhancing public trust in COVID-19 vaccination: The role of governments, 10. máj 2021.

vedeckej komunity existuje široká zhoda, že najúčinnjším spôsobom, ako poraziť pandémiu COVID-19, je hromadné očkovanie populácie na celom svete.¹⁹

OECD upozorňuje svoje členské štáty, že kľúčom k úspechu pri vakcinácii populácie je uprednostnenie riešenia otázok dôvery vo vakcíny a dôvery v inštitúcie zodpovedné za očkovanie. Štáty by preto mali podporovať dôveru verejnosti v účinnosť a bezpečnosť vakcín, ako aj preukázať svoju schopnosť kompetentne zvládať výzvy.

Očkovanie proti ochoreniu COVID-19 schválenými vakcínami sa na Slovensku realizuje od decembra 2020. Podľa údajov Európskeho centra pre prevenciu a kontrolu chorôb z 19. januára 2022 predstavovala plná zaočkovanosť obyvateľov nad 18 rokov v rámci členských krajín EÚ 80,7 %.

SR je v zaočkovanosti obyvateľstva proti ochoreniu COVID-19 pod priemerom krajín EÚ. S 58 % sa nachádza na tretej priečke od konca. Najnižšiu mieru zaočkovanosti populácie nad 18 rokov má v rámci krajín EÚ Bulharsko s 34 %, o čosi lepšie je na tom Rumunsko so 49 %.

Podobne sme na tom aj s plnou zaočkovanosťou populácie nad 60 rokov, ktorá podľa údajov Európskeho centra pre prevenciu a kontrolu chorôb z 19. januára 2022, predstavovala 70 %. Za nami nasleduje Rumunsko so 45,9 % a Bulharsko s 36,6 %.

Úroveň zaočkovanosti populácie má rozhodujúci vplyv na ďalší vývoj pandémie v krajine. Odborníci poukazujú na priebeh pandémie v dostatočne zaočkovaných krajinách, ako aj na dáta o hospitalizovaných pacientoch na Slovensku, ktoré dokazujú, že očkovanie do veľkej miery chráni pred hospitalizáciami a vážnymi stavmi vyžadujúcimi si intenzívnu starostlivosť. Vakcinácia tak bráni pred opätovným preťažením zdravotníckeho systému, vedie k zlepšeniu prístupu k zdravotnej starostlivosti a k zníženiu úmrtnosti na ochorenie COVID-19.

Zároveň je treba zdôrazniť, že dlhodobý (ale odvrátiteľný) tlak na zdravotnícky personál pracujúci na oddeleniach pre pacientov s COVID-19 má za následok vyčerpanie a ďalší odliv personálu, ktorý sme pociťovali už v tretej vlne pandémie COVID-19 koncom roka 2021. Súčasne je potrebné vysloviť pochybnosť, či štát prijal účinné opatrenia na zabránenie tomuto stavu.

S odlivom zdravotníckeho personálu sa musia vysporiadať aj ostatné krajiny EÚ, vrátane Nemecka a Francúzska. Čoraz častejšie sa v tejto súvislosti hovorí o posttraumatickej stresovej poruche, ktorou zdravotnícky personál trpí. Štát preto musí zabezpečiť psychologickú podporu

zdravotníkov pracujúcich na COVID oddeleniach, ako aj dôstojné podmienky pre pracovníkov v zdravotníctve.

V súčasnosti presne nevieme predikovať ďalší vývoj pandémie COVID-19. Je preto úlohou štátu, aby v záujme ochrany verejného zdravia v ďalších krízových obdobiach reagoval adekvátnymi opatreniami, s využitým rozhodovania založenom na dôkazoch. Pandémia zdôraznila, aká dôležitá je dôvera v štátne inštitúcie, odôvodnenosť a adekvátnosť prijímaných opatrení pre udržanie verejného zdravia uprostred drastických obmedzení práv občanov. Dôvera a transparentnosť sú kľúčové, aby ľudia pochopili a dodržiavali mimoriadne opatrenia v mimoriadnych časoch.²⁰

Postup štátnych orgánov, ktoré participovali na prijímaní opatrení v boji proti pandémie, som na základe podnetov preskúmavala aj v roku 2021. Moja aktívna úloha pri ochrane základných práv a slobôd počas pandémie je limitovaná pôsobnosťou, ktorú verejnému ochrancovi práv definuje Ústava a zákon o VOP. Keďže sa moja pôsobnosť nevzťahuje na vládu SR, opatrenia prijímané na jej úrovni som preskúmať nemohla.

Dávam preto opätovne do pozornosti NR SR odporúčanie z minulého roka, týkajúce sa mandátu verejného ochrancu práv v SR. Ústavou a zákonom vymedzené postavenie a oprávnenia inštitúcie verejného ochrancu práv vyníma vládu SR spod pôsobnosti verejného ochrancu práv v období „normality“ a zachováva tento stav vyňatia aj v období núdzového stavu, kedy vláda SR ako orgán exekutívy koncentruje decízne oprávnenia s možnými dopadmi na základné práva a slobody.²¹ Zároveň, v prípade rozhodnutia o vyhlásení núdzového stavu a rozhodnutia nadväzujúceho na vyhlásenie núdzového stavu, slovenský právny poriadok nepriznáva aktívnu legitímáciu na podanie návrhu na ÚS SR verejnému ochrancovi práv. Na podanie takéhoto návrhu sú oprávnení len poslanci NR SR, vláda SR, prezident alebo generálny prokurátor. Verejný ochranca práv preto nie je, spomedzi orgánov verejnej moci reprezentujúcich jej rozdielne zložky, oprávnený zasiahnuť do - z hľadiska slobodnej občianskej spoločnosti - osožnej debaty o výnimočnej spoločenskej situácii formalizovanej do preskúmania uznesení vlády SR a do podoby konania pred ÚS SR.²² Uvedený rozsah mandátu verejného ochrancu práv vnímam ako vnútorne rozporný. V situácii núdzového stavu, keď sa v rukách vlády SR koncentruje výkonná moc s cieľom zvládnutia pandémie, a to aj obmedzením viacerých základných práv a slobôd, je

²⁰ OECD, Government at a Glance 2021, 2021.

²¹ OECD, Government at a Glance 2021, 2021.

²² Mutatis mutandis bod 19 druhá veta nálezu Pl. ÚS SR 22/2020.

z diskusie a z možnosti preskúmania rozsahu obmedzenia základných práv a slobôd vylúčená inštitúcia k tomu povolaná v čase „normality“.

Z uvedených dôvodov som svoju pozornosť zamerala hlavne na rozhodovanie a postupy MZ SR, ÚVZ SR a regionálnych úradov verejného zdravotníctva. Jednotlivé témy, ktoré súvisia s preskúmanými podnetmi, týkajúcimi sa postupov štátnych orgánov v boji proti pandémie COVID – 19, sú zaradené podľa vecných oblastí v ďalších častiach tejto správy.

Právo na osobnú slobodu, sloboda pohybu a pobytu, právo na ochranu proti neľudskému a ponižujúcemu zaobchádzaniu

26

Predmetom tejto časti správy je dodržiavanie základných práv a slobôd v situáciách, v ktorých dochádza k stretu občana a donucovacej moci štátu. Patria sem napríklad prípady obmedzenia osobnej slobody a primeranosť zákrokov zo strany polície, nečinnosť a prietahy v konaní polície, podmienky výkonu väzby a výkonu trestu odňatia slobody, primeranosť zákrokov príslušníkov ZVJS a pod. Počas roka 2021 sa v legislatívnom procese prerokovali viaceré pozitívne zmeny, ktoré dlhodobu presadzujem a ktoré môžu prispieť k humanizácii podmienok vo výkone väzby a vo výkone trestu odňatia slobody. O skutočnej zmene však bude možné hovoriť až v prípade, ak tieto návrhy prejdú schvaľovacím procesom NR SR a keď sa premietnu do aplikačnej praxe.

V pandemickom období je o zásahu do práva na osobnú slobodu možné hovoriť aj v súvislosti s prijímanými protipandemickými opatreniami. Na neprimeranosť prijímaných opatrení som príslušné orgány upozorňovala najmä v súvislosti s karanténou celých rómskych osád, pretože som zistila, že v druhej vlny pandémie COVID-19 sme túto prax aplikovali ako jediná krajina v EÚ. Využila som tiež svoje oprávnenie obrátiť sa na ÚS SR s návrhom na preskúmanie súladu oprávnenia ÚVZ SR nariadiť tzv. „štátnu karanténu“, keďže moje úsilie presvedčiť relevantné štátne orgány o potrebe zmeny legislatívy nevedli k želanému úspechu.

Podmienky kolúznej väzby

Z kolúznej väzby sa na mňa obrátilo viacero podávateľov, ktorí namietali najmä nedostatočný kontakt s rodinnými príslušníkmi, obštrukčné správanie vyšetrovateľov pri realizácii návštev, ako aj spôsob vykonávania eskort. Po zohľadnení medzinárodných štandardov väznenstva som prišla k záveru, že obmedzenia rodinných návštev v kolúznej väzbe sú, prihliadnuc na systém jej realizácie, neprimerane prísne. Rozhodla som sa preto uplatniť svoju právomoc a odporučila som MS SR, aby v rámci novelizácie zákona o výkone väzby zjednodušilo možnosť navštevovania obvinených v kolúznej väzbe rodinnými príslušníkmi. MS SR sa s mojimi odporúčaniami stotožnilo a súčasťou pripravovanej novely zákona o výkone väzby je aj návrh na zjednodušenie návštev obvinených v kolúznej väzbe.

Okrem toho som pri preskúmaní jedného z takýchto podnetov konštatovala, že používanie prostriedkov na zastretie zraku a sluchu (nepriehľadné okuliare a protihlukové slúchadlá) je v rozpore s medzinárodnými väzenskými štandardmi. Tieto stanovujú, že je v rozpore s právom na ochranu pred mučením, ponižujúcim a neľudským zaobchádzaním, ak je obvineným alebo odsúdeným počas eskort zastieraný zrak a sluch. Odporučila som preto MS SR zmenu právnej úpravy tak, aby bol sledovaný cieľ - utajenie trasy eskorty a identity príslušníkov vykonávajúcich eskortu - dosiahnutý inými prostriedkami.

V tomto prípade sa však MS SR s mojimi odporúčaniami stotožnilo len čiastočne a naďalej plánuje umožňovať používanie mnou namietaných prostriedkov na zamedzenie priestorovej orientácie. K ich využívaniu však má dochádzať len výnimočne a za sprísnených podmienok.

Online rozhovory odsúdených s rodinou

Počas pandémie ochorenia COVID-19 sa na mňa obrátil podávateľ, ktorý sa nachádzal vo výkone trestu odňatia slobody. Namietal, že online rozhovory odsúdených s rodinnými príslušníkmi, ktoré sa vykonávali namiesto osobných návštev, sú v porovnaní s trvaním „klasických návštev“ neprimerane krátke.

Po prešetrení podnetu som zistila, že v zmysle zákona o výkone väzby majú síce odsúdení právo na vykonanie návštevy v rozsahu dvoch hodín mesačne, avšak v čase zákazu návštev z dôvodu ochorenia COVID-19 bola táto možnosť alternatívne realizovaná cez online rozhovory len v trvaní 20 minút mesačne.

Takýto rozdiel v rozsahu návštev som nepovažovala za spravodlivý, a preto som už v priebehu preskúmania podnetu navrhla GR ZVJS, aby predĺžilo odsúdeným a obvineným čas na kontakt s rodinnými príslušníkmi prostredníctvom online videohovorov. GR ZVJS sa stotožnilo s mojimi návrhmi a ešte pred ukončením preskúmania podnetu vydal generálny riaditeľ interný pokyn, ktorým možnosti odsúdených na online kontakt s blízkymi rozšíril v závislosti od toho, ako je vzhľadom na pandemickú situáciu obmedzená možnosť osobných návštev.

Karantény rómskych osád

Tak ako v roku 2020, aj v roku 2021 sme boli svedkami plošného uzatvárania rómskych osád regionálnymi úradmi verejného zdravotníctva. Po preskúmaní týchto opatrení, ako aj spôsobu realizácie jednotlivých karantén som dospela k presvedčeniu, že takýmto postupom dochádza k porušovaniu základných práv a slobôd jednotlivcov nachádzajúcich sa v karanténizovaných osadách.

Moje predchádzajúce upozornenia, ktoré som adresovala ÚVZ SR, nevedli k požadovanej zmene. Preto som sa rozhodla postúpiť svoj podnet na GP SR, spolu so žiadosťou o preskúmanie zákonnosti vyhlášok, ktorými sa nariaďuje karanténizácia osád. Zároveň som GP SR požiadala o zváženie možnosti obrátiť sa v tejto veci aj na ÚS SR.

GP SR môj podnet odstúpila na prešetrenie jednotlivým krajským prokuratúram. Tieto všetky však postupne môj podnet odložili, lebo medzičasom bola karanténa konkrétnych obcí ukončená a preskúmanie napadnutých vyhlášok stratilo zmysel.

Odmietnutie vstupu na územie SR občiankam tretieho štátu z dôvodu ochrany verejného zdravia

V prvej polovici roka 2021 som sa zaoberala podnetom týkajúcim sa odmietnutia vstupu na územie SR dvom občiankam tretej krajiny. Tie pricestovali na Slovensko s negatívnym výsledkom RT-PCR testu cez Veľkú Britániu, kde absolvovali 14-dňovú karanténu. Cudzinkám, ktoré pricestovali konať misionársku činnosť, bol odopretý vstup napriek tomu, že splnili všetky podmienky vyplývajúce z platnej vyhlášky ÚVZ SR ku karanténym povinnostiam osôb.

Odopretie vstupu na naše územie odôvodnili policajti interným rozhodnutím prezidenta Policajného zboru. O internom právnom akte prezidenta Policajného zboru nemali cudzinky cestujúce na Slovensko vedomosť, ale ani možnosť sa o podmienkach vstupu dozvedieť. Pri svojom cestovaní sa spoliehali na znenie publikovaných všeobecne záväzných právnych predpisov. Záver vyplývajúci z interného rozhodnutia (nie samotné rozhodnutie) bol zverejnený výlučne len na stránke

MZVEZ SR, čo však nepovažujem za postačujúce.

Po preskúmaní podnetu som dospela k záveru, že vydaním rozhodnutia o odopretí vstupu príslušníckam tretej krajiny bez uvedenia odkazu na špecifickú vnútroštátnu právnu úpravu, bol narušený princíp právnej istoty osôb prichádzajúcich na územie SR zo zahraničia.

Zároveň bolo v dôsledku nedostatočného odôvodnenia rozhodnutí o odopretí vstupu, tzn. vysvetlenia z akého dôvodu predstavovali cudzinky pre verejné zdravie hrozbu napriek skutočnosti, že absolvovali karanténu a boli otestované, zasiahnuté aj do ich práva na súdnu a inú právnu ochranu.

Nezákonné vystavovanie faktúr za „povinnú štátnu karanténu“ v prvej vlne pandémie ochorenia COVID-19

Koncom roka 2020 a začiatkom roka 2021 mi bolo doručených viacero podnetov od podávateľov, ktorí v prvej polovici roka 2020 absolvovali po vstupe na naše územie tzv. „povinnú štátnu karanténu“, nariadenú opatreniami ÚVZ SR.

Po absolvovaní karantény boli týmto osobám zasielané faktúry na úhradu nákladov za pobyt v štátnych zariadeniach, v ktorých vykonávali povinnú karanténu. Tieto faktúry boli vydávané MV SR.

Po preskúmaní faktúr, ako aj po analýze príslušnej právnej úpravy som dospela k záveru, že tieto platby boli nezákonné. Zákon o ochrane verejného zdravia síce ukladá povinnosť úhrady nákladov vzniknutých pri plnení povinností uložených na základe tohto zákona osobám, ktoré sú povinné tieto povinnosti plniť (teda aj osobám, ktoré povinne absolvovali „štátnu karanténu“), no zároveň určuje ďalšie podmienky na uloženie povinnosti úhrady týchto nákladov.

Zákon o ochrane verejného zdravia stanovuje, že rozhodnúť o povinnosti uhradiť náklady za „povinnú štátnu karanténu“ môžu len ÚVZ SR a regionálne úrady verejného zdravotníctva. Nariadiť úhradu nákladov možno len na základe formálneho rozhodnutia vydaného v správnom konaní, proti ktorému sa možno odvolať a možno ho preskúmať v správnom súdnictve. Faktúry vydané MV SR tak boli vydané na to nepríslušným orgánom, keďže MV SR nebolo oprávnené uložiť povinnosť na úhradu nákladov za „štátnu karanténu“. Faktúry nespĺňali ani formálne náležitosti rozhodnutia

a neboli výsledkom správnych konaní.

Vzhľadom na obmedzené právomoci verejného ochrancu práv vo vzťahu k právoplatným rozhodnutiam orgánov verejnej správy, ako aj k nemožnosti iniciovať konanie o preskúmaní zákonnosti aktov orgánov verejnej správy v správnom súdnictve, som sa rozhodla tieto podnety, spoločne s mojou právnou analýzou, postúpiť na vybavenie GP SR. GP SR mi následne oznámila, že na základe jej analýzy vo veci absentuje pôsobnosť prokuratúry, pretože vystavenie faktúry za stravu počas karantény nepovažuje za akt orgánu verejnej správy.

Konanie o súlade niektorých ustanovení zákona o ochrane verejného zdravia pred ÚS SR

Začiatkom roka 2021 som na ÚS SR podala návrh na začatie konania o súlade viacerých ustanovení zákona o ochrane verejného zdravia. Návrh sa týkal predovšetkým troch okruhov problémov.

Prvým bola možnosť izolácie a karantény v zdravotníckych zariadeniach a v iných štátom určených zariadeniach (tzv. štátna karanténa). Dospela som k záveru, že ustanovenia zákona o ochrane verejného zdravia o štátnej karanténe boli v rozpore so základným právom na osobnú slobodu v jeho hmotnoprávnej časti a aj v procesnej časti. Predmetné ustanovenia zákona predovšetkým vôbec neurčovali dôvody, na základe ktorých možno obmedziť osobnú slobodu osôb ich umiestnením do štátnej karantény a neurčovali ani maximálnu prípustnú dĺžku takéhoto obmedzenia osobnej slobody. Nebolo zrejmé, na základe akého právneho aktu možno obmedziť osobnú slobodu „štátnou karanténou“. Navyše, osoby v „štátnej karanténe“ nemali k dispozícii účinný prostriedok preskúmania zákonnosti obmedzenia ich osobnej slobody v podobe urýchleného súdneho prieskumu s možnosťou súdom nariadiť ich okamžité prepustenie na slobodu, ako to vyžadujú ústavné aj medzinárodné štandardy ochrany práva na osobnú slobodu.

Ďalším ustanovením, ktorého nesúlad som napadla na ÚS SR, bolo ustanovenie zákona o ochrane verejného zdravia, podľa ktorého náklady vzniknuté pri plnení opatrení nariadených podľa zákona o ochrane verejného zdravia sú povinné znášať tie osoby, ktoré majú povinnosť tieto opatrenia plniť.

Túto zákonnú povinnosť som namietala predovšetkým v kontexte „štátnej karantény“, kedy boli osoby pozbavené osobnej slobody povinné uhradiť náklady za ich umiestnenie v štátom určených zariadeniach, a to pri výpadku ich príjmov, ktorý bol zapríčinený práve obmedzením ich vlastnej osobnej slobody. Pri dlhodobom umiestnení v „štátnej karanténe“ tieto náklady narastali do značných výšok.

Poslednou skupinou ustanovení, ktorých súlad s Ústavou som na ÚS SR napadla, boli ustanovenia, na základe ktorých boli orgány verejného zdravotníctva (MZ SR, ÚVZ SR, regionálne úrady verejného zdravotníctva) oprávnené v čase pandémie prijímať aj ďalšie, v zákone bližšie nešpecifikované opatrenia. Tieto ustanovenia zasahovali do delby moci v demokratickom štáte neprípustne, extenzívnou možnosťou delegovanej normotvorby - zákonodarná moc ponechala orgánom výkonnej moci možnosť stanoviť medze obmedzení základných práv a slobôd. Medze základných práv a slobôd však možno, v zmysle Ústavy, upraviť len zákonom.

ÚS SR v náleze sp. zn. PL. ÚS 4/2021 z 8. decembra 2021 z väčšej časti vyhovel môjmu návrhu, a to v časti o „štátnej karanténe“ a v časti o neprimerane širokých oprávneniach orgánov verejného zdravotníctva.

V prípade „štátnej karantény“ rozhodol, že ide o pozbavenie osobnej slobody, ktoré však nespĺňa štandardy ochrany osobnej slobody podľa čl. 17 Ústavy a čl. 5 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd. Zákon o ochrane verejného zdravia pri inštitútoch „izolácie v zdravotníckom zariadení alebo v inom určenom zariadení“ a „karanténnych opatreniach“ nestanovoval rozsah, v ktorom možno obmedzovať osobnú slobodu, nestanovoval maximálnu dĺžku obmedzenia osobnej slobody a neposkytoval ani dostatočné procesné záruky osobám s obmedzenou osobnou slobodou. ÚS SR však svojím nálezom nezasiahol do izolácie v domácom prostredí, ktoré svojou intenzitou nepredstavuje zásah do základného práva na osobnú slobodu, ale predstavuje „len“ obmedzenie slobody pohybu, na ktoré sa vzťahujú menej prísne štandardy.

Pri povinnosti uhrádzania nákladov štátnej karantény sa ÚS SR s mojím návrhom nestotožnil. ÚS SR vychádzal predovšetkým z toho, že táto povinnosť platí aj pre všetky ostatné povinnosti v zmysle zákona o ochrane verejného zdravia a vo vzťahu k týmto sa neprejavuje neproporcionálne. Po rozhodnutí o vyslovení nesúladu vo vzťahu k možnosti orgánov verejného zdravotníctva nariadovať „štátnu karanténu“ však už logicky

nebude možné ani stanoviť povinnosť úhrady jej nákladov, čím sa po rozhodnutí ÚS SR do budúcnosti predíde vzniku povinnosti uhrádzať neprimerane vysoké náklady plynúce z nariadených opatrení pri výpadku príjmov v dôsledku „štátnej karantény“.

Pokiaľ išlo o napadnuté ustanovenia zakladajúce právomoc orgánov verejného zdravotníctva „prijímať ďalšie opatrenia, ktorými môžu zakázať alebo nariadiť ďalšie činnosti“, ÚS SR vyslovil rozhodnutie o nesúlade týchto ustanovení s viacerými ustanoveniami Ústavy. Podľa ÚS SR nesmie zákonodarca (NR SR) prenechať oprávnenia orgánom výkonnej moci prostredníctvom podzákonnej normotvorby určovať, ktoré základné práva a slobody obmedzia, akým spôsobom ich obmedzia a v akom rozsahu ich obmedzia (medze obmedzenia základných práv a slobôd). Medze základných práv a slobôd môže v zmysle čl. 13 ods. 2 Ústavy stanoviť len zákonodarca, pričom pre obmedzenie základných práv a slobôd podzákonnou normotvorbou (napr. vyhláškami orgánov výkonnej moci) musí existovať výslovná opora v zákone, ktorá nesmie mať podobu „bianko šeku“ pre orgány výkonnej moci s možnosťou zakázať alebo nariadiť ďalšie činnosti podľa ich uváženia.

V reakcii na nález ÚS SR bola NR SR prijatá novela zákona o ochrane verejného zdravia, ktorou boli odstránené tie nedostatky v zákone, ktoré boli v rozpore s Ústavou. Definitívne bola vypustená možnosť izolácie a karantény v zdravotníckych a v iných určených zariadeniach. Izoláciu a karanténu je tak možné vykonať už len v domácom prostredí. Došlo k spresneniu legálnej definície karantény, ako aj ďalších opatrení - zvýšený zdravotný dozor a lekárske dohľad. Ustanovenia zakladajúce neprimerane široké právomoci orgánov verejného zdravotníctva boli bez náhrady zrušené.

Okrem toho došlo rozhodnutím ÚS SR zn. PL. ÚS 4/2021 aj k prelomeniu dovtedajšej judikatúry ÚS SR, ktorou súd v minulosti neprimerane a nad rámec ústavného a zákonného textu zúžil oprávnenie verejného ochrancu práv podávať návrhy na začatie konania o súlade právnych predpisov. V rozhodnutí o prijatí veci na ďalšie konanie ÚS SR vyslovil, že jediné obmedzenie verejného ochrancu práv vo vzťahu ku konaniam pred ÚS SR podľa čl. 125 Ústavy predstavuje existencia ohrozenia základných práv a slobôd (bod č. 39 a č. 40 uznesenia).

Neprimerané použitie sily polície pri zadržaní

V minulom roku som prešetrovala podnet podávateľa, ktorý namietal, že počas zadržania bol zbítý „kukláčmi“ aj napriek tomu, že rešpektoval ich výzvy. Zasahujúci policajti naopak tvrdili, že podávateľ nerešpektoval ich výzvy, kládol aktívny odpor, a preto bolo potrebné využiť rôzne donucovacie prostriedky, vrátane úderov a kopov. O priebehu zatknutia podávateľa však nebol vyhotovený kamerový záznam, ktorý by jednu alebo druhú verziu potvrdil, resp. vyvrátil.

Lekárske správy potvrdili viaceré zranenia podávateľa, vrátane zlomeniny rebier a vrátane rôznych modrín v oblasti tváre. Z rozhodnutí ESLP vyplýva, že ak osoba utrpí zranenia v čase, keď sa nachádza v moci štátu (napr. zadržanie, zatknutie alebo väzba), je povinnosťou štátu preukázať, že k zraneniam nedošlo v dôsledku svojvoľného a neprimeraného použitia sily štátnymi orgánmi.

V tomto prípade som po dôkladnej analýze všetkých dostupných podkladov konštatovala, že príslušné oddelenie Policajného zboru neunieslo dôkazné bremeno. Nepodarilo sa mu totiž dôveryhodne preukázať, že použitie sily pri zadržaní podávateľa bolo vyvolané správaním zadržaného, ani že miera použitia sily bola nevyhnutná a primeraná. Konštatovala som preto, že došlo k porušeniu práva podávateľa na ochranu pred mučením, neľudským a ponižujúcim zaobchádzaním.

Pre predchádzanie podobným situáciám, ako aj pre posilnenie dôkaznej pozície Policajného zboru do budúcnosti som odporučila, aby sa zo zásahov realizovaných pod tzv. jednotným velením vyhotovoval kamerový záznam. Táto povinnosť už bola zavedená v roku 2015, avšak neskôr rozkaz prezidenta Policajného zboru, v ktorom bola táto povinnosť upravená, stratil platnosť. Prezident Policajného zboru sa stotožnil s mojimi odporúčaniami a takúto povinnosť svojim rozkazom znova zaviedol.

Neodôvodnené použitie donucovacích prostriedkov a úradné záznamy o ich použití

V jednom z podnetov podávateľka namietala neprimerané použitie donucovacích prostriedkov (hmaty, chvaty a putá)

počas domovej prehliadky a jej následné zadržanie zo strany príslušníkov Policajného zboru. Donucovacie prostriedky mali byť použité preto, lebo podávateľka mala klásť pasívny odpor. Po preskúmaní podnetu som dospela k záveru, že vo vzťahu k použitiu donucovacích prostriedkov došlo k porušeniu základných práv podávateľky a k porušeniu zákonom stanovenej povinnosti. V súvislosti s postupom príslušníkov Policajného zboru a v súvislosti s použitím donucovacích prostriedkov v rozpore s právnymi predpismi bolo porušené základné právo podávateľky nebyť podrobený neľudskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu a základné právo na zachovanie ľudskej dôstojnosti.

V zmysle judikatúry ESLP, uchýlenie sa k použitiu fyzickej sily, ktoré nebolo striktné nevyhnutné v dôsledku správania sa osoby, už v princípe znižuje ľudskú dôstojnosť a je v zásade porušením ustanovení Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd. Okolnosti, za akých boli donucovacie prostriedky použité, predstavujú kľúčovú rolu pri posúdení zásahu do práva na ochranu pred mučením, neľudským a ponižujúcim zaobchádzaním.

V prípade podávateľky bolo potrebné zvážiť, či existoval dôvod domnievať sa, že osoba, voči ktorej boli použité donucovacie prostriedky, by sa bránila zadržaniu, či bolo dané nebezpečenstvo úteku, zničenia alebo zatajenia dôkazov. Keď policajti plánujú zadržanie, sú tiež povinní vyhodnotiť možné riziká a prijať všetky opatrenia potrebné na jeho správne vykonanie. To zahŕňa povinnosť minimalizovať pravdepodobnosť použitia sily. Do úvahy je tiež potrebné brať fyzickú silu osoby, voči ktorej policajti zakročujú, v porovnaní s fyzickou silou príslušníkov, ktorí zákrok vykonávajú. V tomto kontexte som brala do úvahy aj fakt, že v tomto prípade išlo o osobu ženského pohlavia, vo vyššom veku a útlej postavy. Z dostupných podkladov tiež nebolo zrejmé, aký pasívny odpor podávateľka kládla.

Preskúmaním spisového materiálu bolo tiež zistené, že úradné záznamy o použití donucovacích prostriedkov vykazujú výrazné nedostatky. Zo žiadneho úradného záznamu nebolo možné zistiť ako dlho boli donucovacie prostriedky v prípade podávateľky použité, záznamy neobsahovali dostatočné odôvodnenie, resp. neobsahovali individuálne dôvody, ktoré viedli k použitiu donucovacích prostriedkov.

Predmetné úradné záznamy boli tiež protichodné a nepresné. Podľa medzinárodných ľudskoprávných štandardov musí byť rozhodnutie o použití donucovacích prostriedkov

náležite odôvodnené, musí sledovať legitímny účel a byť primerané sledovanému cieľu. Ďalej musí vychádzať z individuálneho zhodnotenia situácie a zo zhodnotenia samotnej osoby, voči ktorej sú donucovacie prostriedky použité. V prípade použitia donucovacích prostriedkov musí byť potreba ich použitia neustále priebežne vyhodnocovaná a ich použitie musí byť ukončené, ak pominuli okolnosti, ktoré si ich použitie vyžiadali, napríklad pominie agresivita osoby.

Riaditeľ príslušného okresného riaditeľstva Policajného zboru v reakcii na oznámenie o výsledku vybavenia podnetu uviedol, že s jeho obsahom oboznámil podriadených policajtov vykonávajúcich služobné zákroky, aby sa v budúcnosti vyvarovali zistených nedostatkov. Osobitne boli upozornení na detailné zaznamenávanie údajov súvisiacich s obmedzením osobnej slobody a s použitím donucovacích prostriedkov.

Zlé zaobchádzanie počas eskorty

Ďalší podnet, ktorý sa týkal neprimeraného použitia sily zo strany štátnych orgánov, bol podnet podávateľa, ktorý namietal, že počas eskorty na pojednávanie z ÚVV Leopoldov bol príslušníkmi eskorty ZVJS v eskortnom vozidle zbitý tak, že mu boli zlomené viaceré rebrá. Na podporu tvrdení podávateľa slúžili jeho lekárske záznamy, posudok znalca, kamerové záznamy po návrate z eskorty, či vyjadrenia spoluväzňa na cele. ÚVV Leopoldov neposkytol hodnoverné vysvetlenie, ktoré by bolo spôsobilé vyvrátiť tvrdenia podávateľa o spôsobe vzniku zranení.

V prípadoch, kedy osoba, ktorá sa nachádza v moci štátu, namietá zlé zaobchádzanie, či zranenie, uplatňuje sa v zmysle judikatúry ESLP princíp obráteného dôkazného bremena. Znamená to, že je úlohou štátu poskytnúť uspokojivé a presvedčivé vysvetlenie, že k zraneniam osoby nedošlo v rozpore so zákazom mučenia, neľudského a ponižujúceho zaobchádzania. Osoby vo väzbe sú totiž v zraniteľnom postavení a orgány štátu sú povinné ich chrániť. Zranenia, ktoré podávateľ utrpel mu spôsobili bolesti, ako aj fyzické a psychické utrpenie, ktoré znížili jeho ľudskú dôstojnosť. Namietané zlé zaobchádzanie preto považujem za neľudské a ponižujúce v zmysle čl. 3 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd, a konštatovala som preto aj jeho porušenie.

ÚVV Leopoldov som navrhla viacero takých opatrení, na základe ktorých by v prípade vzniku zranení u obvineného/odsúdeného mohol poskytnúť hodnoverné vysvetlenie pôvodu vzniku zranení, ktoré bude spôsobilé vyvrátiť tvrdenia o údajnom zlom zaobchádzaní zo strany príslušníkov ZVJS. To môže byť zabezpečené napríklad používaním kamier v eskortnom vozidle, či okamžitou prehliadkou eskortovaného u ústavného lekára po príchode z eskorty.

Zároveň som ústav žiadala, aby sa po ohlásení fyzického napadnutia obvineným alebo odsúdeným zamedzilo ďalšiemu kontaktu medzi ním a príslušníkmi ZVJS, o ktorých tvrdí, že ho napadli, a to až do prešetrenia incidentu. V prípade podávateľa totiž tí istí príslušníci eskorty, voči ktorým vzniesol obvinenia z napadnutia, ho ďalej sprevádzali aj na vyšetrenie v nemocnici. Vyjadrenie, ktoré ÚVV Leopoldov poskytol, som považovala za nedostatočné. Preto som sa v tejto veci obrátila na GR ZVJS. Zároveň som sa obrátila aj na MS SR s výzvou na prijatie opatrenia, aby sa do výkonu služby príslušníka ZVJS zaviedlo používanie telových kamier.

Z odpovede, ktorú poskytlo GR ZVJS vyplýva, že v oblasti používania donucovacích prostriedkov sa zavádzajú nové formy vzdelávania, ktorých cieľom je prostredníctvom efektívne zvládutej komunikácie deeskalovať napätie medzi obvineným/odsúdeným a príslušníkmi ZVJS. Tento pilotný kurz mal prebehnúť v mesiaci december 2021 práve v ÚVV Leopoldov, kde sa odohral incident, ktorý namietal podávateľ a následne v prvom polroku 2022 aj v ostatných ústavoch. GR ZVJS sa ďalej stotožnilo s tým, že používanie kamier by vo výraznej miere pomohlo prešetreniu podobných incidentov a požiadalo MS SR o financovanie projektu, ktorý by prispel k objektívnemu preukazovaniu plnenia povinností príslušníkmi zboru. GR ZVJS zároveň uviedlo, že najrýchlejším opatrením, ktorým sa zlepši namietaná situácia bude novelizácia interného predpisu rozkazu ministra spravodlivosti, podľa ktorého vedúci strážnej zmeny sa eskortovanej osoby po návrate z eskorty opýta, či voči nej boli použité donucovacie prostriedky a v prípade kladnej odpovede sa bezodkladne zabezpečí prehliadka v zdravotníckom zariadení a budú informovaní nadriadení. Generálny riaditeľ sa tiež stotožnil s ďalším návrhom opatrenia a vydal pokyn, aby sa po nahlásení fyzického napadnutia obvineným alebo odsúdeným zamedzil ďalší kontakt s príslušníkom, o ktorom tvrdí, že ho napadol, a to až do prešetrenia incidentu.

Aj MS SR sa stotožnilo s opatreniami, ktoré som navrhla na docielenie objektívneho preukazovania či došlo zo strany príslušníkov ZVJS k porušeniu čl. 3 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd. Preto MS SR plánuje obstaráť cca 1000 kusov telových kamier, rozšíriť systém kamerového monitoringu na oddieloch výkonu trestu odňatia slobody a na oddieloch výkonu väzby, ako aj obstaráť ďalšiu kamerovú techniku.

Nezákonné zaistenie cudzinca

V uplynulom roku som vyhodnocovala podnet podávateľa, ktorý namietal, že policajti z OCP PZ Bratislava ho zaistili, pretože sa domnievali, že sa na území SR zdržiaval nelegálne. OCP PZ Bratislava vydalo rozhodnutie o vyhostení podávateľa na územie Srbska, ktorého bol štátnym občanom a udelilo mu zákaz vstupu na územie schengenského priestoru. Podávateľ však žil viac ako 20 rokov na území Rakúska, kde viedol svoj súkromný život a kde v čase jeho zaistenia prebiehalo konanie o predĺžení platnosti povolenia na jeho pobyt. Podávateľ bol na účel vyhostenia zaistený a počas zaistenia sa mu zhoršil aj zdravotný stav.

Po preskúmaní administratívneho spisu som konštatovala, že správny orgán pred vydaním rozhodnutia nedostatočne zistil stav vecí tak, ako mu to prikazujú ustanovenia správneho poriadku. V rozhodnutí o vyhostení sa správny orgán nevyrovnal so všetkými skutočnosťami, ktoré mu boli v konaní známe a ktoré mohli mať vplyv na rozhodnutie. Išlo predovšetkým o informáciu, že v Rakúskej republike prebiehalo konanie o predĺžení platnosti povolenia na pobyt. Počas tohto konania bol pobyt podávateľa v Rakúsku legálny. Takto vydané rozhodnutie o vyhostení som preto považovala za nezákonné. Správny orgán toto rozhodnutie sám zrušil, napriek tomu som mu však vytkla spomenuté nedostatky, aby sa podobná situácia neopakovala v budúcnosti.

Zaistenie cudzinca je viazané na jeho účel, ktorým je výkon rozhodnutia o administratívnom vyhostení. Limitom zaistenia je práve naplnenie jeho účelu, a to realnosť vyhostenia a vyhostiteľnosť cudzinca, pričom konanie o vyhostení musí byť vedené s náležitou starostlivosťou. To v tomto konaní naplnené nebolo, preto som konštatovala, že zaistenie podávateľa bolo nezákonné. Domnievam sa, že správny

orgán nepostupoval v konaní o vyhostení a v konaní zo zaistení s náležitou starostlivosťou, nedostatočne zistil skutočný stav o legálnosti pobytu podávateľa v schengenskom priestore, v dôsledku čoho strávil v zaistení 31 dní. Rozhodnutie o zaistení sa rovnako opieralo o nedostatočne zistený skutočný stav, a preto ho považujem za svojvoľné a arbitrárne, pričom takýto postup správneho orgánu nemá oporu v práve. Postupom správneho orgánu došlo k porušeniu základného práva podávateľa na osobnú slobodu, ako aj k porušeniu jeho práva na súkromný a rodinný život.

Rozhodnutie o zrušení trvalého pobytu na území SR

V minulom roku som na úseku cudzineckej agendy preskúmala rozhodnutie o zrušení trvalého pobytu podávateľky na území SR, štátnej príslušníčky tretej krajiny. Dôvodom bolo nesúhlasné stanovisko Slovenskej informačnej služby, ktoré obsahovalo informáciu utajovanú v režime zákona o OUS. Podávateľka, štátna príslušníčka tretej krajiny, bola manželkou slovenského štátneho občana a matkou maloletého dieťaťa, ktoré má slovenské štátne občianstvo.

OCP PZ Košice sa ako prvostupňový správny orgán pred vydaním rozhodnutia neoboznámilo s obsahom utajovanej písomnosti. V rozhodnutí podávateľku neoboznámili ani s podstatou nesúhlasného stanoviska Slovenskej informačnej služby tak, aby bolo zachované jej právo na spravodlivý proces a účinný opravný prostriedok. Nebola tak rešpektovaná judikatúra ÚS SR a naň nadväzujúca judikatúra všeobecných súdov SR. Správny orgán sa v napadnutom rozhodnutí nevyrovnal ani s dopadom rozhodnutia na maloleté dieťa vo vzťahu k zrušeniu trvalého pobytu jeho matky.

S poukazom na súkromný život podávateľky bolo zrejmé, že len vážne dôvody ohrozenia bezpečnosti SR môžu odôvodniť zrušenie jej trvalého pobytu na území SR, ktoré však prvostupňový správny orgán a odvolací orgán v konaní nezistovali. V konaní musí byť nad všetky pochybnosti preukázané, že zo správania podávateľky hrozí SR ohrozenie verejnej bezpečnosti.

Postupom správnych orgánov, ktoré sa v odôvodnení rozhodnutia obmedzili na konštatovanie dôvodu rozhodnutia o zrušení trvalého pobytu podávateľky na neobmedzený čas, ktorým je existencia nesúhlasného stanoviska Slovenskej informačnej

služby bez toho, aby podávateľku oboznámili s podstatou dôvodov aspoň v rozsahu minimálneho zachovania jej procesných práv, došlo k porušeniu základného práva podávateľky, ktoré garantuje právo vyjadriť sa k podkladu pre rozhodnutie, práva na inú právnu ochranu, ktoré zahŕňa aj právo na riadne odôvodnenie rozhodnutia a zároveň bol porušený aj princíp kontradiktórnosti konania. V neposlednom rade správne orgány v namietaných rozhodnutiach opomenuli zohľadniť najlepší záujem maloletého dieťaťa, čím porušili čl. 3 ods. 1 Dohovoru o právach dieťaťa. Správnemu orgánu som navrhla napadnuté rozhodnutie zrušiť a vec vrátiť prvostupňovému správne orgánu na konanie a rozhodnutie. Toto opatrenie nebolo prijaté a podávateľka sa následne obrátila so správnou žalobou na súd.

Úradu hraničnej a cudzineckej polície Prezídia Policajného zboru som adresovala výzvu na prijatie opatrenia, aby vydal usmernenie pre správne orgány tak, aby sa vždy oboznamovali s obsahom nesúhlasného stanoviska Slovenskej informačnej služby a v rozhodnutí účastníkovi konania uviedli aspoň podstatu dôvodov, pre ktoré bol jeho pobyt na území SR zrušený. Kým v súvislosti s povinnosťou správneho orgánu oboznámiť sa s obsahom nesúhlasného stanoviska Slovenskej informačnej služby ma úrad informoval o prijatí opatrenia, pri oboznamovaní účastníka konania s podstatou nesúhlasného stanoviska úrad zotrval na svojej pozícii.

Národný preventívny mechanizmus v miestach s obmedzenou osobnou slobodou

Dôležitým prvkom prevencie voči zlému zaobchádzaniu sú systematické návštevy miest, v ktorých sa nachádzajú, alebo môžu nachádzať, osoby s obmedzenou osobnou slobodou alebo také osoby, ktoré sú závislé na poskytovaní inštitucionálnej starostlivosti. Je potrebné, aby takéto návštevy realizovala nezávislá inštitúcia, ktorá by mala k dispozícii odborníkov z oblasti medicíny, psychológie, pediatrie či geriatrickej.

Dôstojné zaobchádzanie s osobami, ktorým bola obmedzená osobná sloboda, prispieva k ich neskoršej jednoduchšej reintegrácii do spoločnosti a k zníženiu recidívy. Posilnenie prevencie zlého zaobchádzania s osobami s obmedzenou

slobodou je tiež cieľom OPCAT. SR podpísala OPCAT v decembri 2018, doposiaľ však nepristúpila k jeho ratifikácii. OPCAT zavádza dvojpilierový systém kontroly zaobchádzania s osobami pozbavenými osobnej slobody. Prvý pilier predstavuje národný preventívny mechanizmus. Druhým pilierom je Podvýbor OSN na predchádzanie mučeniu a inému krutému, neľudskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu. Každý zmluvný štát protokolu sa zaviazal vytvoriť si jeden alebo viacero nezávislých národných preventívnych mechanizmov na predchádzanie mučeniu a inému krutému, neľudskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu na vnútroštátnej úrovni.

SR si zatiaľ nezriadila národný preventívny mechanizmus, ktorého cieľom by bolo zabezpečovať pravidelnú a systematickú kontrolu zariadení, v ktorých sa nachádzajú osoby s obmedzenou osobnou slobodou. Na tento stav upozorňuje aj CPT.

MS SR už niekoľko rokov pracuje na legislatívnom zámere s cieľom vytvorenia národného preventívneho mechanizmu. V roku 2021 bol do legislatívneho konania predložený už v poradí druhý legislatívny návrh. Po zrealizovaní medzirezortného pripomienkového konania však legislatívny proces nepokračoval, a to napriek tomu, že predpokladaná účinnosť novej právnej úpravy bola stanovená na deň 1. januára 2022. Z dôvodu potreby zvýšenia štandardu ochrany základných práv osôb obmedzených na osobnej slobode považujem za dôležité, aby bol proces ratifikácie OPCAT a prijatie legislatívnej úpravy národného preventívneho mechanizmu zavŕšené v čo najkratšom čase.

Využívanie telových kamier policajtmi pri vykonávaní služobných zákrokov

Požiadavku, aby každé použitie donucovacích prostriedkov zo strany polície bolo dokumentované použitím kamerového záznamu, vznesla ešte v roku 2013 predchádzajúca verejná ochrankyňa práv pani Dubovcová. Toto odporúčanie vyplynulo z preskúmania policajného zásahu v Moldave nad Bodvou, ktoré sa uskutočnilo v roku 2013.

MV SR v roku 2018 realizovalo verejné obstarávanie na dodávku kamerových systémov pre policajtov, to však bolo v roku

2020 zrušené na základe rozhodnutia Rady Úradu pre verejné obstarávanie, ktorá konštatovala porušenie zákona. Na základe medializovaných informácií sa v decembri minulého roku začali nové prípravné trhové konzultácie k obstaraniu telových kamier na monitorovanie policajných zásahov.

V roku 2021 som v medzirezortnom pripomienkovom konaní, ktoré sa týkalo novely zákona o PZ, vzniesla zásadnú pripomienku, v ktorej som navrhovala zavedenie obligatórneho zabezpečovanie kamerového záznamu z každého policajného zákroku, pri ktorom dôjde k použitiu donucovacích prostriedkov. Táto moja pripomienka nebola zo strany MV SR akceptovaná napriek tomu, že súčasťou pripravovanej novely zákona o PZ je aj nahradenie menovky príslušníkov Policajného zboru na uniforme identifikačným číslom, čo považujem za krok smerujúci k zníženiu štandardu vo vzťahu k možnostiam objektivizácie skutkového stavu v prípade pochybností o zákonnosti postupu policajtov. Je totiž nespochybniteľné, že vyhotovenie kamerových záznamov z policajných zásahov nie je dôležité iba z pohľadu ochrany ľudských práv, ale je aj v záujme samotných príslušníkov Policajného zboru.

Právo na nezávislé preskúmanie policajných postupov

V roku 2016 upozornila bývalá verejná ochrankyňa práv pani Dubovcová vo svojej mimoriadnej správe na absenciu nezávislého orgánu vyšetrovania policajných postupov a postupov iných štátnych orgánov voči fyzickým osobám. Vo svojej správe uviedla, že SR stále nevytvorila podmienky pre nezávislé a účinné vyšetrenie policajných postupov a postupov iných štátnych orgánov, pri ktorých bolo použité fyzické násilie. Verejná ochrankyňa práv odporučila NR SR, aby zákonom ustanovila nezávislý orgán pre vyšetrovanie policajných postupov a postupov iných štátnych orgánov voči fyzickým osobám, pri ktorých je podozrenie na neoprávnené použitie sily, mučenie, kruté a neľudské zaobchádzanie. Takýto orgán by nemal byť podriadený vláde SR, nemal by byť súčasťou MV SR, polície, ani prokuratúry.

V roku 2016 NR SR mimoriadnu správu prerokovala, no odmietla zobrať na vedomie jej obsah. Odporúčané opatrenie neskôr

čiastočne realizovala novelizácia právnej úpravy z roku 2019, na základe ktorej došlo k zriadeniu Úradu inšpekčnej služby, ako osobitného útvaru Policajného zboru, ktorého riaditeľ zodpovedá za výkon svojej funkcie vláde SR.

Aj keď riaditeľ Úradu inšpekčnej služby na základe tejto novely už nebol priamo zodpovedný ministrovi vnútra, a Úrad inšpekčnej služby bol formálne vyňatý z organizačnej štruktúry MV SR, stále tento stav nebolo možné považovať za vyhovujúci. V obdobnom prípade právnej úpravy v Českej republike totiž ESLP vo veci Kummer proti Českej republike konštatoval, že síce odklonenie zodpovednosti riaditeľa inšpekcie od ministra vnútra smerom k vláde zvýšilo aspekt nezávislosti inšpekcie vo vzťahu k polícii, no členovia inšpekcie sú naďalej príslušníkmi polície, čo značne sponchybňuje nezávislosť inšpekcie voči polícii. So žiadosťou o prijatie právnej úpravy, ktorá by posilnila nezávislosť policajnej inšpekcie tak, aby právna úprava zodpovedala medzinárodným štandardom, som sa v roku 2020 obrátila na súčasného ministra vnútra.

Napriek môjmu odporúčaniam bol 30. novembra 2021 schválený zákon, ktorým sa mení a dopĺňa zákon o štátnej službe príslušníkov. Jeho deklarovaným cieľom je posilnenie ingerencie ministra vnútra v procese menovania a odvolávania prezidenta Policajného zboru a riaditeľa Úradu inšpekčnej služby. Schválené znenie zákona vo svojej podstate zveruje celý proces výberu nového riaditeľa Úradu inšpekčnej služby výsostne do rúk ministra vnútra.

Vo vzťahu k procesu posilnenia nezávislosti policajnej inšpekcie považujem schválenie predmetnej novely za krok späť. Novelou zavedený proces výberu riaditeľa Úradu inšpekčnej služby nemôžem vnímať inak, ako oslabenie hierarchickej nezávislosti riaditeľa a celého úradu voči ministrovi vnútra, a tiež ako oslabenie ich kolegiálnej nezávislosti do vnútra Policajného zboru. Prijatá právna úprava sa javí byť v príkrom rozpore s programovým vyhlásením vlády SR pre obdobie rokov 2021 - 2024. Vláda SR sa ním totiž zaviazala, že „prehodnotí postavenie a činnosť Úradu inšpekčnej služby a na základe výsledkov analýzy legislatívnymi opatreniami zabezpečí jej väčšiu nezávislosť a efektivitu“.

Keďže považujem ďalšiu odbornú diskusiu v tejto oblasti za potrebnú, oslovila som ministra vnútra a požiadala som ho o zaslanie analýzy, ku ktorej vypracovaniu sa vláda SR zaviazala vo svojom programovom vyhlásení. Zároveň som ho požiadala o stanovisko, ako do snahy posilniť nezávislosť

Úradu inšpekčne služby funkčne zapadá faktické zverenie výberového procesu riaditeľa tohto úradu výhradne do rúk ministra vnútra. Stanovisko ministra vnútra mi do času kompletizácie tejto správy nebolo doručené.

„Vyhradené priestory“ na policajných staniciach

Predchádzajúca verejná ochrankyňa práv pani Jana Dubovcová, v mimoriadnej správe z roku 2016 (bola spomenutá v predchádzajúcej stati) predloženej NR SR, poukázala aj na systémovo zakotvené porušovanie základných práv a slobôd osôb postupom polície, ktorý nemá žiadnu oporu v zákone, a to je neoficiálne obmedzovanie osobnej slobody osoby jej zatvorením do uzavretého priestoru, pričom tento priestor je často bez akéhokoľvek vybavenia (voda, toaleta, zvonček na privolanie pomoci). Predvedené osoby sú do tohto priestoru umiestňované na čas podľa potreby a úvahy policajta, často aj na niekoľko hodín, alebo počas celej noci. Táto bežná policajná prax je nezákonná a spôsobuje zásah do základného práva osôb na osobnú slobodu a dôstojnosť. Na pokračujúce porušovanie ľudských práv v súvislosti s „vyhradenými priestormi“ upozornil SR aj CPT po svojej pravidelnej návšteve, ktorá sa uskutočnila v marci 2018.²³

Porušenie základných práv osôb, ktoré boli umiestnené do tzv. vyhradených priestorov, som od začiatku pôsobenia vo funkcii verejnej ochrankyne práv niekoľkokrát konštatovala aj ja. Aj v roku 2021 som preskúmala podnet podávateľa vo veci obmedzenia jeho osobnej slobody, týkajúci sa jeho zadržania na útvare Policajného zboru v Bratislave. Preskúmaním podnetu som zistila, že podávateľ bol umiestnený v tzv. vyhradených priestoroch útvaru Policajného zboru deväť hodín, pričom približne osem hodín z tohto času s ním neboli vykonávané, a ani plánované, žiadne procesné úkony. Takéto umiestnenie dotyčného do zákonom neupravených priestorov som preto nepovažovala za dôvodné.

Napriek mojej viacnásobnej iniciatíve vo vzťahu k MV SR, smerujúcej k prijatiu systémovej zmeny, táto prax, ktorá nemá oporu v zákone, pretrváva dodnes.

Pozitívne vnímam skutočnosť, že v roku 2021 bola v medzirezortnom pripomienkovom konaní prerokovaná pripravovaná novela zákona o PZ, v ktorej je zadaný právny rámec kompetencie policajta umiestniť zadržanú osobu do určeného

²³ Správa pre vládu SR o návšteve SR, ktorú uskutočnil Európsky výbor na zabránenie mučeniu a neľudskému či ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu (CPT) v dňoch 19. až 28. marca 2018.

priestoru. Na základe mnou vznesených pripomienok, ktoré boli zo strany MV SR akceptované, boli v legislatívnom návrhu zapracované aj limity tohto oprávnenia, ktorých účelom je minimalizovať priestor pre svojvôľu a porušovanie základných práv a slobôd zadržaných osôb.

V čase kompletizácie tejto správy legislatívny proces prijímania novely zákona o PZ ešte nebol ukončený.

Ochrana osobných údajov, právo na informácie a petičné právo

46

Táto časť správy je venovaná právam, ktoré sú dôležité z hľadiska transparentnosti verejnej správy, účasti občanov na rozhodovaní a na verejnej kontrole procesov v štátnej správe.

Nedostatočná transparentnosť informácií týkajúcich sa spracúvania osobných údajov

S podnetom sa na mňa obrátil podávateľ, ktorý namietal nedostatočnú transparentnosť v informovaní občanov o spracúvaní ich osobných údajov, ktoré prostredníctvom informačného systému „Moje zdravie“ uvádzajú pri registrácii na antigénové a PCR testovanie na zistenie výskytu ochorenia COVID-19. Preskúmaním podnetu som zistila, že časť problematiky spracúvania osobných údajov, upravená internými predpismi a sprostredkovateľskou zmluvou ÚVZ SR a Národného centra zdravotníckych informácií, nie je verejne dostupná. Ide o problematiku týkajúcu sa najmä subjektov, ktorým ÚVZ SR poskytuje osobné údaje v aplikácii „Moje zdravie“, tiež prenosu osobných údajov a ochrany osobných údajov. Vzhľadom na uvedené skutočnosti som konštatovala, že dochádza k porušeniu zákonne stanoveného princípu transparentnosti a ľahko dostupnej formy informácií týkajúcich sa spracúvania osobných údajov dotknutých osôb. ÚVZ SR som preto navrhla špecifikovať ich interný predpis tak, aby mali dotknuté osoby reálnu predstavu o tom, ktoré štátne orgány majú prístup k ich osobným údajom v aplikácii. Ďalej som úradu odporučila upravenú informačnú povinnosť zverejniť na webovej stránke, prípadne v informačnom systéme „Moje zdravie“ a zverejniť sprostredkovateľskú zmluvu na webovej stránke www.uvzsr.sk. Národnému centru zdravotníckych informácií som, ako správcovi aplikácie „Moje zdravie“, zároveň navrhla zverejniť sprostredkovateľskú zmluvu na webovej stránke www.nczisk.sk. Na základe mojich odporúčaní následne ÚVZ SR aktualizoval a bližšie konkretizoval zoznam orgánov verejnej moci, ktoré majú prístup k osobným údajom z aplikácie „Moje zdravie“. Okrem toho na svojej webstránke zverejnil aj znenie sprostredkovateľskej zmluvy s Národným centrom zdravotníckych informácií, ako sprostredkovateľom spracúvania osobných údajov.

Neposkytnutie informácií o fakulte

Na základe podnetu som prešetrila postup univerzity, ktorá podávateľovi nesprístupnila požadované informácie. Podávateľ konkrétne žiadal o poskytnutie podkladov, ktoré slúžili na vypracovanie správy o stave fakulty, na ktorej študoval aj on sám.

Po preskúmaní podnetu som konštatovala, že v tomto prípade neboli splnené zákonné podmienky, na základe ktorých by bola univerzita oprávnená odmietnuť sprístupnenie požadovaných informácií. Konštatovala som preto, že došlo k porušeniu základného práva podávateľa na informácie. Univerzite som preto odporučila, aby časť požadovaných informácií, ktorých sprístupnenie nebola oprávnená odmietnuť, podávateľovi poskytla.

Na základe mojich odporúčaní fakulta časť požadovaných informácií podávateľovi sprístupnila. Rovnako sa zaviazala vždy podrobne skúmať existenciu dôvodov pre odmietnutie sprístupnenia informácií.

Nesprístupnenie projektovej dokumentácie k stavbe vlastníčke nehnuteľnosti

Prostredníctvom podnetu sa na mňa obrátila vlastníčka nehnuteľnosti, ktorá v ňom opísala havarijný stav inžinierskych sietí na svojom pozemku, ako aj v susedstve. Prostredníctvom výkopu realizovaného na vlastné náklady zistila, že elektrické káble v zemi nie sú riadne uložené. Dôvodne sa tak obávala o vlastné zdravie a majetok, pričom z titulu vlastníctva k predmetnej nehnuteľnosti, pod ktorou sa inžinierske siete nachádzajú, požiadala obec, ako príslušný stavebný úrad, o sprístupnenie kópie projektovej dokumentácie k danej stavbe. Projektová dokumentácia jej nebola sprístupnená pre údajnú nedostatočnú odôvodnenosť jej požiadavky, ako aj z dôvodu ochrany autorského práva.

Dospela som k záveru, že zo žiadosti podávateľky o sprístupnenie kópie projektovej dokumentácie celkom zjavne vyplýval zámer, pre ktorý si takúto kópiu od stavebného úradu vyžiadala. Dôvodom bola najmä nutnosť kontroly rozvodov

inžinierskych sietí na pozemku, keďže sa pri užívaní nehnuteľnosti, ktorej je vlastníčkou, vyskytli problémy, ktoré bolo potrebné bezodkladne riešiť. Zároveň je potrebné uviesť, že aj prípadné neuvedenie zámeru nie je zákonným dôvodom na nesprístupnenie informácie povinnou osobou.

S prijatým postupom obce a následným rozhodnutím o nesprístupnení informácií som sa tak nemohla stotožniť, keďže zo žiadneho právneho predpisu stavebnému úradu nevyplýva povinnosť ochrany autorského práva autora projektovej dokumentácie v prípadoch, ak je vyžiadanie sprístupnenia odôvodnené napr. nevyhnutnosťou udržania stavby v dobrom stave, resp. zachovaním jej funkčného využívania. Konštatovala som tak porušenie práva podávateľky na prístup k informáciám.

Vybavenie sťažnosti voči postupu inšpektorátu práce

Podstata jedného z podaných podnetov súvisela so spôsobom vybavenia sťažnosti, ktorú podávateľ adresoval inšpektorátu práce a ktorú inšpektorát práce vyhodnotil ako podnet na vykonanie vnútornej kontroly. Inšpektorát práce následne podávateľa neinformoval o tom, či vykonanou kontrolou boli zistené porušenia právnych predpisov a či bude vo veci ďalej konať. Inšpektorát práce tento postup odôvodnil tým, že podľa zákona o sťažnostiach nie je sťažnosťou podanie, ktoré smeruje proti záverom kontroly, auditu, dohľadu, dozoru alebo inšpekcie podľa osobitného predpisu.

Počas preskúmania podnetu som však zistila, že sťažnosť podávateľa nesmerovala voči záverom inšpekcie práce, ale voči postupu inšpektorátu práce. Smerovala najmä voči skutočnosti, že inšpektorát práce dôsledne nepreveril zistené skutočnosti týkajúce sa zabezpečenia stravovania a smerovala aj voči nedostatočnému informovaniu podávateľa o zistených skutočnostiach. Inšpektorát práce sa vo svojom stanovisku odvolával aj na ustanovenie zákona o sťažnostiach, podľa ktorého sťažnosťou nie je podanie, ktoré síce poukazuje na konkrétne nedostatky v činnosti orgánu verejnej správy, avšak ich odstránenie alebo vybavenie je upravené iným právnym predpisom, ktorým je v tomto prípade, podľa inšpektorátu práce, zákon o inšpekcii práce.

Zákon o inšpekcii práce upravuje inštitút prerokovania protokolu o výsledku inšpekcie práce, ktorý poskytuje kontrolovanému

subjektu možnosť uplatniť svoje námietky a predložiť svoje vyjadrenie k zisteným skutočnostiam. Osoba, ktorá podala podnet na vykonanie inšpekcie práce, však nie je účastníkom konania, nemá možnosť sa k spôsobu vykonania inšpekcie práce vyjadrovať a v prípade, keď sa domnieva, že inšpekcia práce nebola vykonaná v súlade so zákonom o inšpekcii práce, nemá k dispozícii také prostriedky, ktoré by jej umožnili domáhať sa nápravy spočívajúcej v odstránení prípadných nedostatkov v konaní inšpektorátu práce.

Po preskúmaní podnetu som preto dospela k záveru, že inšpektorát práce podávateľovi neumožnil realizovať petičné právo v súlade so zákonom o sťažnostiach.

Právo na poskytovanie zdravotnej starostlivosti

52

Právo na ochranu zdravia je základné právo garantované v čl. 40 Ústavy. S uplatňovaním si práva na ochranu zdravia úzko súvisí aj uplatňovanie si iných ľudských práv, ktoré sú zakotvené nielen vo vnútroštátnej legislatíve SR (najmä v Ústave a v zákonoch), ale aj v medzinárodných dohovoroch, ktorými je SR viazaná.

V posledných rokoch si v súvislosti s pôrodnou starostlivosťou získalo globálnu pozornosť porušovanie práv žien, ku ktorému môže dochádzať v zdravotníckych zariadeniach. Výskumy mimovládnych organizácií na Slovensku, správy medzinárodných organizácií (OSN, Rada Európy), ako aj čoraz silnejúcejšia spoločenská diskusia a hlasy žien naznačovali, že aj na Slovensku dochádza k porušovaniu práv žien pri poskytovaní zdravotnej starostlivosti pri pôrodoch. Preto som sa v roku 2020 rozhodla situáciu preskúmať z vlastnej iniciatívy.

Hovorme otvorene o pôrodoch: ľudskoprávny prístup pri poskytovaní zdravotnej starostlivosti pri pôrodoch

Pôrodníctvo nesmie byť tabu. Týka sa nás všetkých, a preto je dôležité o témach, ktoré sa s ním spájajú, otvorene hovoriť a snažiť sa o zmenu.

Poskytovanie zdravotnej starostlivosti pri pôrodoch je dôležité vnímať v kontexte ochrany a dodržiavania práv žien. Vo svojej správe z prieskumu som sa preto venovala ľudskoprávnemu prístupu k problematike pôrodnej starostlivosti. Vzhľadom k tomu, že neoddeliteľnú súčasť efektívneho monitoringu dodržiavania ľudských práv predstavuje zber dát, rozhodla som sa zrealizovať aj online prieskum s cieľom zdefinovať, kvantifikovať a lepšie pochopiť príčiny možného porušovania práv žien pri poskytovaní zdravotnej starostlivosti pri pôrodoch z pohľadu samotných rodičiek. Tento online prieskum mal formu mapovacej štúdie. V rámci online prieskumu sa podarilo vyzbierať 3 164 výpovedí žien o skúsenostiach z pôrodov. Vážim si hlas každej ženy, ktorá sa zapojila do prieskumu a poskytla tak dôležité informácie o svojich skúsenostiach. Aj vďaka tejto správe sa tak vytvoril priestor na odbornú a celospoločenskú diskusiu.

Výsledky prieskumu poukazujú na to, že aj napriek zlepšeniam v niektorých oblastiach (napríklad vo vzťahu k vnímaniu správania zdravotníckeho personálu k rodičkám), zdravotná

starostlivosť pri pôrodoch v plnej miere nezohľadňuje vedecký a lekárske vývoj pri plnom rešpektovaní práv žien. Najzávažnejšie sú zistenia vo vzťahu k porušovaniu práv na ochranu súkromia, na informovaný súhlas, na ochranu ľudskej dôstojnosti, rešpektovanie telesnej a psychickej integrity, ako aj práva na užívanie plodov vedeckého pokroku.

V súvislosti s týmito zisteniami som sa obrátila na MZ SR, ktoré je ústredným orgánom štátnej správy pre zdravotnú starostlivosť, s návrhmi opatrení na odstránenie zistených nedostatkov. Navrhovala som napríklad zavedenie jednotne aplikovaných štandardov, ktoré budú zohľadňovať vedecký a lekárske vývoj pri plnom rešpektovaní práv žien. Dôležitou súčasťou musí byť monitorovanie ich jednotnej aplikácie, aby všetky rodičky na Slovensku mali prístup ku kvalitnej zdravotnej starostlivosti. V súvislosti so zabezpečením práva na súkromie a intimitu žien som v správe navrhla zabezpečiť primerané finančné prostriedky pre zdravotnícke zariadenia tak, aby poskytovali dôstojné prostredie pre rodiace ženy a vyhovujúce pracovné podmienky pre poskytovateľov zdravotnej starostlivosti. Odporúčam tiež prijať legislatívnu úpravu, ktorá by zabezpečila, aby rodičky a pacienti, vrátane maloletých pacientov, mali pri poskytovaní zdravotnej starostlivosti právo na prítomnosť blízkej osoby alebo osoby určenej pacientom alebo pacientkou. Jedným z dôležitých odporúčaní je tiež realizácia školení pre zdravotný personál s cieľom zvyšovať povedomie o problematike násillia páchaného na ženách, a taktiež zaviesť pravidelné školenia o tom, ako zabezpečiť slobodný a informovaný súhlas, a tiež posilniť výučbu ľudskoprávných štandardov pri poskytovaní zdravotnej starostlivosti na zdravotníckych školách. Je tiež dôležité, aby sa vytvoril efektívny kontrolný mechanizmus na prešetrovanie sťažností, ktorý rodičkám a celkovo pacientom, v prípade porušenia základných ľudských práv, zaručí nezávislé preskúmanie a sankcionovanie príslušných inštitúcií a ktorý zabezpečí kompenzáciu a nápravu pre dotknuté osoby.

V júni 2021 som na tieto závažné zistenia osobne upozornila aj ministra zdravotníctva pána Vladimíra Lengvarského, ktorý si informácie týkajúce sa správy z prieskumu vypočul a s mojimi závermi a odporúčaniami sa stotožnil. Zároveň zdôraznil, že problémy premietnuté v správe by podľa neho v 21. storočí mali byť už dávno vyriešené. Deklaroval snahu zrealizovať kroky vedúce k zlepšeniu situácie v oblasti dodržiavania práv žien počas pôrodov. Jeho cieľom je zmena systému

zdravotnej starostlivosti tak, aby v centre záujmu bol pacient alebo pacientka, v tomto prípade rodička.

V októbri 2021 vydalo MZ SR jednotné štandardy pôrodnickej starostlivosti, v ktorých reflektovalo zistenia vychádzajúce z prieskumu o dodržiavaní práv žien počas zdravotnej starostlivosti pri pôrodoch. Mnohé z opatrení, ktoré som navrhovala, sú súčasťou nových štandardných postupov. Sú medzi nimi pravidlá týkajúce sa sprevádzajúcej osoby, informovaného súhlasu, práva na súkromie či napríklad vykonávania epiziotómie.

Na potrebu prijatia štandardov som upozorňovala nielen ja, ale dlhodobo aj mimovládne organizácie. V ďalšom kroku bude dôležitá ich implementácia do praxe.

Právo na prítomnosť sprevádzajúcej osoby pri poskytovaní zdravotnej starostlivosti

Rovnako, ako v prvej i druhej vlně pandémie ochorenia COVID-19, aj počas tretej vlny dochádzalo k obmedzovaniu práva na sprevádzajúcu osobu pre maloletých pacientov a pre ženy pri pôrode. V praxi si tak jednotlivé zdravotnícke zariadenia stanovovali vlastné pravidlá vo vzťahu k prítomnosti sprevádzajúcich osôb, alebo ich vnímali ako návštevy, či dokonca ich prítomnosť vylúčili.

Právo na prítomnosť sprevádzajúcej osoby podľa výberu rodičky je súčasťou práva na rešpektovanie súkromného a rodinného života. Svetová zdravotnícka organizácia vo svojom stanovisku týkajúcom sa pôrodnickej starostlivosti v čase epidémie COVID-19 konštatovala, že všetky tehotné ženy, vrátane žien s pozitívnym testom alebo tých, u ktorých je podozrenie na ochorenie COVID-19, majú právo na kvalitnú zdravotnú starostlivosť pred pôrodom, počas neho a po ňom. Toto právo zahŕňa aj prítomnosť sprevádzajúcej osoby počas pôrodu podľa výberu ženy.

Rovnako ani prítomnosť rodičov pri poskytovaní zdravotných služieb dieťaťu nemožno považovať za bežnú návštevu. Právo na prítomnosť rodiča vychádza nielen z medzinárodných dohovorov na ochranu ľudských práv, ale aj z vnútroštátnej legislatívy. Zákonný zástupca zastupuje dieťa a má za dieťa rodičovskú zodpovednosť, pod ktorú spadá aj ochrana dieťaťa. Podľa čl. 41 ods. 4 Ústavy je starostlivosť

o deti a ich výchova právom rodičov; deti majú právo na rodičovskú výchovu a starostlivosť. Práva rodičov možno obmedziť a maloleté deti možno od rodičov odlúčiť proti ich vôli len rozhodnutím súdu na základe zákona. Zároveň, aj podľa čl. 2 Charty práv hospitalizovaných detí, majú deti v nemocnici vždy právo mať pri sebe svojich rodičov alebo svojho zástupcu.

V novembri minulého roka som preto na základe podnetov, ktoré som dostala a v súvislosti so správami mimovládnych organizácií a médií, požiadala hlavného hygienika SR o novelizáciu vyhlášky,²⁴ ktorá by okrem výnimiek zo zákazu návštev upravovala aj sprievod maloletých pacientov a rodiacich žien. Zároveň som žiadala o stanovenie podmienok pre túto kategóriu osôb v súlade s Usmernením MZ SR republiky,²⁵ v ktorom sú okrem návštev upravené aj sprevádzajúce osoby. Podľa tohto usmernenia majú ženy pri pôrode i maloletí pacienti právo na jej prítomnosť. ÚVZ SR v tejto veci poskytol médiám stanovisko, z ktorého vyplýva, že vyhláška upravuje návštevy na lôžkových oddeleniach zariadení zdravotnej starostlivosti. Sprievod hospitalizovaných detí a rodičiek nie je návštevou, a preto nie je predmetom tejto vyhlášky, a teda ňou nie je obmedzený.

Následne som sa v tejto veci listom obrátila na ministra zdravotníctva, ktorého som upozornila na odlišnú prax a odlišné postupy v jednotlivých zdravotníckych zariadeniach v súvislosti so sprevádzajúcimi osobami a požiadala som o stanovisko, na základe akého právneho základu jednotlivé zdravotnícke zariadenia obmedzujú sprevádzajúce osoby nad rámec prijatých opatrení orgánmi verejného zdravotníctva. Na uvedený list som do času kompletizácie tejto správy nedostala odpoveď.

Prístup k očkovaniu proti ochoreniu COVID-19 a zodpovednosť štátu za nežiaduce účinky očkovania

Kým v súčasnosti naša krajina bojuje s nízkou zaočkovanosťou a hľadá riešenia tohto nepriaznivého stavu, začiatkom roka bola situácia v súvislosti s očkovaním celkom iná. Obrátilo sa na mňa viacero podávateľov, ktorí naopak namietali, že nemajú prístup k očkovaniu. Boli to rôzne podnety, v ktorých podávatelia poukazovali na nespravodlivosť, prípadne na

24
Vyhláška ÚVZ SR
č. 231/2021 V. v., ktorou
sa nariaďujú opatrenia
pri ohrození verejného
zdravia k povinnostiam
poskytovateľov zdravotnej
starostlivosti zo dňa
12.8.2021.

25
Usmernenie k návštevám
pacientov hospitalizovaných
v ústavných zdravotníckych
zariadeniach počas pandémie
ochorenia COVID-19, Verzia:
2.7, vydaná sekciou zdravia
MZ SR 25.mája 2021.

diskrimináciu pri určovaní kritérií pre prednostné očkovanie. Namietali aj problémy pri registrácii na očkovanie a rôzne iné nedostatky. V niektorých veciach som oslovila aj MZ SR. Musím však s potešením konštatovať, že všetky v podnetoch namietané oblasti sa napokon postupne vyriešili, a teda ani v jednom prípade som nemusela konštatovať porušenie základných práv a slobôd.

Pri určovaní kritérií pre prednostné očkovanie som dospela k záveru, že očkovanie je v súčasnosti, podľa názorov odborníkov z oblasti zdravotníctva, najefektívnejším spôsobom kontroly pandémie ochorenia COVID-19. V boji s pandemiou je preto úlohou štátu zabezpečiť bezpečné a účinné očkovacie látky, a to čo možno najrýchlejšie a v dostatočnom množstve, aby bolo možné ich široké verejné použitie, a tým aj zabezpečenie osobnej ochrany a vybudovanie kolektívnej ochrany pred ochorením COVID-19. Z hľadiska ľudskoprávných štandardov považujem prioritizáciu očkovania určitých populačných alebo profesijných skupín obyvateľstva, ku ktorej pristúpilo MV SR, za legitímny nástroj nevyhnutný na efektívne zabezpečenie ochrany života a zdravia čo možno najväčšieho okruhu osôb, vzhľadom na obmedzené dodávky schválených očkovacích látok zo strany výrobcov. Ako verejnej ochrankyni práv mi neprináleží hodnotiť jednotlivé kritériá poradia očkovania určené MZ SR po odbornej stránke, keďže na takéto posúdenie sú nevyhnutné znalosti z oblasti zdravotníctva. Vo všeobecnosti však zastávam názor, že na účely poradia očkovania je uprednostnenie fyzických osôb vo výrazne vyššom veku oproti fyzickým osobám v nižšom veku rozumne zdôvodniteľné, a to najmä preto, že s vyšším vekom sa zvyšuje aj riziko vážnejšieho priebehu, ako aj celková smrtnosť ochorenia COVID-19. Postupným napredovaním očkovania staršej populácie, za súčasného dodávania nových dodávok očkovacích látok od výrobcov, a získavaním nových skúseností sa však nastavené opatrenia postupne uvoľňovali (znižovanie vekovej hranice očkovaných osôb, možnosť voľby konkrétnej vakcíny, rozšírenie okruhu osôb, ktoré je možné bezplatne očkovať, odstraňovanie nedostatkov pri registrácii na očkovanie a pod.).

Vzhľadom na prebiehajúce diskusie ohľadom možného zavedenia povinného očkovania proti ochoreniu COVID-19 som koncom roka 2021 požiadala listom ministra zdravotníctva o legislatívne zakotvenie zodpovednosti štátu za prípadné nežiaduce účinky očkovania, a to vo vzťahu k všetkým očkovaniam, ktoré sú súčasťou povinnej očkovacej schémy.

Očkovanie je nepochybne zásahom do telesnej integrity človeka a predstavuje zásah do práva na súkromie. Na druhej strane sa podieľa na ochrane zdravia a života celej spoločnosti. Preto je úlohou štátu vyvážiť tieto záujmy, a to najmä poskytnutím zákonných záruk v prípade závažných nežiaducich účinkov spojených s očkovaním.

Obmedzenia výkonu liečebno-pedagogickej intervencie počas pandémie

Počas minulého roka som na základe podnetu preskúmala situáciu, do ktorej sa v dôsledku opatrení prijímaných v súvislosti s pandemiou ochorenia COVID-19, dostala podávateľka, ktorá mi napísala, že jej maloletá dcéra trpí zdravotným postihnutím. Toto postihnutie si vyžaduje špecifické terapie, ktoré absolvuje v terapeutickom centre. Plánovaná terapia sensorickej integrácie, ktorú mala jej dcéra absolvovať, však bola zrušená z dôvodu uzatvorenia terapeutického centra na základe hygienických opatrení. Keďže centrum nie je zdravotníckym zariadením, nemala udelenú výnimku zo zákazu otvorenia maloobchodných prevádzok a služieb. Podávateľka v tejto súvislosti poukazovala na to, že jej dcére sa nedostáva primeranej zdravotnej starostlivosti, čo môže viesť k zhoršeniu jej zdravotného stavu, a to fyzického i psychického.

Z podnetu podávateľky vyplývalo, že deti so zdravotným postihnutím vyžadujúce liečebno-pedagogickú intervenciu s využitím multisenzorických prístupov (napr. terapia sensorickej integrácie) v tom čase (podnet podaný vo februári 2021) nemali prístup k tejto forme služieb, lebo v praxi sa tieto služby neposkytujú v zdravotníckych zariadeniach, ale predovšetkým v súkromných terapeutických centrách (napr. s právnou formou občianskych združení). Na takéto centrá sa však v tom čase vzťahovala povinnosť uzatvorenia prevádzok.²⁶

Po preskúmaní podnetu som dospela k záveru, že uplatňovaním citovanej vyhlášky dochádza k faktickému obmedzeniu tohto špecifického druhu starostlivosti, ktorá je nevyhnutná pre niektoré deti so zdravotným postihnutím, čo môže byť v rozpore s právom na ochranu zdravia a s medzinárodnými záväzkami SR vyplývajúcimi z Dohovoru o právach dieťaťa a z Dohovoru o právach osôb so zdravotným postihnutím.

²⁶
Vyhláška ÚVZ SR
č. 45/2021 V. v.

Preto som listom oslovila hlavného hygienika SR a odporučila mu, aby ÚVZ SR zväzil zmenu právnej úpravy týkajúcej sa uzatvorenia vybraných prevádzok a zaradil medzi výnimky z povinného uzatvorenia prevádzok aj také prevádzky, ktoré poskytujú liečebno-pedagogickú intervenciu a terapiu osobám so zdravotným postihnutím.

ÚVZ SR do dnešného dňa odpoveď nezaslal. V apríli 2021 došlo v dôsledku uvoľňovania opatrení k otvoreniu terapeutických centier. S potešením zároveň môžem konštatovať, že vyhlášky ÚVZ SR prijímané neskôr, v dôsledku opätovného sprísňovania protipandemických opatrení, už na tieto prípady pamätajú. Medzi výnimky zo zákazu, ktorým sa uzatvárajú maloobchodné prevádzky a prevádzky poskytujúce služby, sú totiž pravidelne zaraďované aj prevádzky, ktoré poskytujú liečebno-pedagogickú intervenciu alebo terapiu osobám so zdravotným postihnutím.

Detská psychiatrická liečebňa v Hrani

Ako verejná ochrankyňa práv som preskúmala dva podnety týkajúce sa postupov a zaobchádzania s pacientmi Detskej psychiatrickej liečebne, n. o., Hraň (ďalej len „zdravotnícke zariadenie“). V rámci preskúmania podnetov som aj po viacerých osobných prieskumoch zistila, že dotknuté zdravotnícke zariadenie pri poskytovaní pedopsychiatrickej starostlivosti uplatňuje vo vzťahu k pacientom nasledujúce postupy:

- všetky maloleté deti bez ohľadu na charakter ich diagnózy a na jej klinické prejavy (teda bez individualizácie) sú po nástupe do zariadenia podrobované dvojtýždňovému adaptačnému obdobiu, kedy majú úplne zakázaný kontakt so svojou rodinou (a to vrátane detí trpiacich mentálnou retardáciou či autizmom),
- všetky maloleté deti bez ohľadu na charakter ich diagnózy a na jej klinické prejavy (teda bez individualizácie) sú podrobené tzv. „tričkovému režimu“, ktorého podstata spočíva v hodnotení správania duševne chorých osôb, pričom v závislosti od tohto hodnotenia sú deti trestané alebo odmeňované formou umožnenia alebo obmedzenia prístupu k telefonickému alebo osobnému kontaktu s rodinnými príslušníkmi, prípadne stanovením jeho rozsahu (kontakt s rodinou je pritom ich právom podľa čl. 9 ods. 3 a čl. 37

písm. c) Dohovoru o právach dieťaťa), príp. sa hodnotenie premietne do odmien v stravovaní, a to na základe priradenia do režimu v zariadení podľa „trička“,

- deťom počas poskytovania starostlivosti nie je umožnené iniciovať telefonát domov, kontaktovať ich môžu v závislosti od hodnotenia len ich rodičia po odsúhlasení kontaktu personálom zariadenia,
- deťom je počas poskytovania starostlivosti zdravotníckym zariadením bez zákonného základu kontrolovaná korešpondencia (listy, ktoré deti píšu, a to vrátane listov adresovaných rodičom alebo orgánom štátnej správy zameraným na ochranu ich práv) a personálom sú kontrolované aj povolené krátke telefonáty s rodinou (telefonovať môže dieťa len v prítomnosti sestry v rozsahu cca 5 minút), pričom za uvedenie takých skutočností v listoch alebo pri povolených telefonátoch, ktoré zdravotnícke zariadenie považuje za „klamstvá“, sú deti sankcionované v rámci tzv. „tričkového systému“ ďalším obmedzením kontaktu s rodinou a obmedzením prístupu k činnostiam zariadenia,
- obmedzovanie kontaktu s rodinou, kontrola korešpondencie a kontrola telefonátov sa deje bez udelenia súhlasu samotným dieťaťom napriek tomu, že už jedenásťročných až pätnásťročných pacientov zariadenia možno často považovať za spôsobilých rozhodovať o udelení takéhoto súhlasu podľa § 9 Občianskeho zákonníka.

Pri preskúvaní už uvedených postupov zdravotníckeho zariadenia som zistila skutočnosti nasvedčujúce porušeniu viacerých základných práv a slobôd v ňom umiestnených detí (porušenie zákazu mučenia, krutého, neludského a ponižujúceho zaobchádzania a trestania, porušenie práva detí na pravidelné kontakty so svojimi rodičmi a porušenie práva na listové tajomstvo a tajomstvo správ podávaných telefónom). Považujem za vhodné uviesť, že tieto postupy (obzvlášť trestanie formou obmedzovania kontaktu s rodinnými príslušníkmi) sú vo všeobecnosti v právnom poriadku SR pri zaobchádzaní s deťmi považované za neprípustné, ponižujúce a v rozpore s ľudskou dôstojnosťou.

Pri preskúvaní podnetov som tiež zistila, že v právnom poriadku absentuje zákonné vymedzenie osobitných práv psychiatrických pacientov, ktorých postavenie je špecifické aj tým, že často môže ísť o osoby maloleté či s obmedzenou spôsobilosťou právne konať, ktoré sa v rámci poskytovania zdravotnej starostlivosti dostávajú pod absolútnu kontrolu poskytovateľa zdravotnej starostlivosti a ktoré súčasne majú

špecifické potreby. Konkrétne v tomto prípade som zistila závažný nedostatok zákonného vymedzenia oprávnenia zdravotníckych zariadení zasahovať do kontaktu psychiatrických pacientov s rodinnými príslušníkmi či tento kontakt obmedzovať, obmedzovať alebo kontrolovať ich korešpondenciu alebo telefonické rozhovory, ako aj nedostatok vymedzenia dôvodov pre takéto zásahy do základných práv a slobôd pacientov a nedostatok limitov týchto oprávnení. Rovnako som zistila nedostatok spočívajúci v absencii štandardov liečby v oblasti pedopsychiatrie aj s ohľadom na špecifiká maloletého psychiatrického pacienta. V nadväznosti na moje zistenia som sa obrátila na zdravotnícke zariadenie a požiadala ho, aby zistené nedostatky odstránil. Z odpovede zariadenia vyplynulo, že nie je znútornené so zisteniami, avšak navrhované opatrenia boli prijaté.

Zároveň som sa obrátila aj na ministra zdravotníctva s podnetom na zmenu a prijatie právnych predpisov, konkrétne na:

- prípravu a prijatie štandardov zdravotníckych postupov v oblasti pedopsychiatrie, resp. detskej psychiatrie,
- prípravu a prijatie právnej úpravy vymedzujúcej osobitné práva psychiatrických pacientov, vrátane maloletých psychiatrických pacientov, pri poskytovaní zdravotnej starostlivosti (vrátane oprávnenia na kontakt s rodinnými príslušníkmi – osobný, písomný, ako aj telefonický),
- prípravu a prijatie právnej úpravy, ktorá bude definovať oprávnenie (ako aj podmienky a limity jeho uplatnenia) zdravotníckeho zariadenia obmedzovať kontakt psychiatrického (osobitne detského psychiatrického) pacienta s rodinou a prípadne kontrolovať korešpondenciu a telefonickú komunikáciu tohto pacienta.

MZ SR ma ešte v roku 2021 informovalo, že vec podrobujú analýze s cieľom zistiť, či je potrebné meniť právnu úpravu, resp. prijímať novú. Konečné stanovisko mi však do dňa uzávierky tejto výročnej správy nebolo doručené.

Sociálne a hospodárske práva, práva osôb so zdravotným postihnutím

62

Zbytočné prietahy v konaniach o dôchodkových dávkach

Nezanedbateľnou časťou agendy v oblasti sociálneho zabezpečenia bolo vybavovanie podnetov, ktorými podávatelia namietali prietahy Sociálnej poisťovne v konaní o dôchodkových dávkach. Zákon o sociálnom poistení, ktorý obsahuje aj procesné pravidlá konaní o dôchodkových dávkach, ustanovuje Sociálnej poisťovni lehotu 60 dní na vydanie rozhodnutia, ktorú však Sociálna poisťovňa sama môže v mimoriadne zložitých prípadoch predĺžiť o ďalších 60 dní s tým, že informáciu o predĺžení lehoty oznámi aj účastníkovi konania. V určitých prípadoch však uvedené lehoty neplynú. Je tomu tak napríklad v čase, keď je konanie prerušené, pričom k prerušeniu môže dôjsť aj v prípade, keď Sociálna poisťovňa nie je schopná v zákonnej lehote zistiť skutočný stav veci, ktorý je základnou podmienkou pre vydanie rozhodnutia. Rovnako lehoty neplynú ani v čase, keď je dôchodková dávka vyplácaná účastníkovi konania preddavkovým spôsobom. Na druhej strane je však potrebné zdôrazniť, že neplynutie lehôt na vydanie rozhodnutia neznamená, že účastník konania stráca právo na to, aby sa jeho vec prerokovala bez zbytočných prietahov podľa čl. 48 ods. 2 Ústavy.

Faktorom, ktorý môže ovplyvniť môj záver o tom, či zo strany Sociálnej poisťovne došlo alebo nedošlo k porušeniu základného práva na prerokovanie veci bez zbytočných prietahov, je aj pandémia ochorenia COVID-19, ktorá za ostatné dva roky významným spôsobom zasiahla fungovanie spoločnosti, chod Sociálnej poisťovne nevynímajúc. Na druhej strane, niektoré prietahy nie je možné ospravedlniť len samotnou pandemiou, ale aj postupom Sociálnej poisťovne.

Flagrantným prípadom bol prípad podávateľa, ktorý sa v súčasnosti zdržiava v Juhoafrickej republike. Tomuto podávateľovi bola jeho žiadosť o starobný dôchodok zamietnutá, avšak, keďže v dôsledku pandémie ochorenia COVID-19 nebolo počas niekoľkých mesiacov možné prostredníctvom Slovenskej pošty zasielať zásielky do niektorých krajín, vrátane Juhoafrickej republiky, rozhodnutie o zamietnutí jeho žiadosti mu nemohlo byť doručené. To súčasne znamená, že takéto rozhodnutie nemohlo ani nadobudnúť právoplatnosť, v dôsledku čoho bol podávateľ po neprimerane dlhú dobu vystavený právnej neistote. Je zrejmé, že túto prekážku pri doručovaní nemohla Sociálna poisťovňa ovplyvniť. Na strane

druhej, rozhodnutie o zamietnutí žiadosti bolo vydané ešte 22. septembra 2019, teda v čase pred pandémiou ochorenia COVID-19, keď žiadne obmedzenia pri doručovaní zásielok do Juhoafrickej republiky neboli. Podávateľovi údajne bolo toto rozhodnutie krátko po jeho vydaní aj expedované, avšak nebolo doručené. Rovnako sa Sociálnej poisťovni nevrátila od podávateľa ani doručienka preukazujúca prevzatie rozhodnutia. Už táto skutočnosť mala byť pre Sociálnu poisťovňu impulzom pre to, aby zisťovala u poskytovateľa poštových služieb, čo sa so zásielkou doručujúcou rozhodnutie stalo. K zisťovaniu ohľadom stavu doručenia tejto zásielky však Sociálna poisťovňa pristúpila až po následnom dopyte podávateľa na stav vybavenia jeho žiadosti o dôchodok. To už však bolo v čase reštrikcií pri doručovaní zásielok do Juhoafrickej republiky. Preto k opätovnému doručeniu mohla pristúpiť až 10. septembra 2021 po tom, čo boli uvoľnené poštové obmedzenia. Hoci tento dvojročný priesťah nemožno v celom rozsahu pričítať Sociálnej poisťovni, jej postup mal nezanedbateľný vplyv na samotnú dĺžku doručovania rozhodnutia, a preto som v tejto veci konštatovala porušenie podávateľovho základného práva na prerokovanie veci bez zbytočných priesťahov podľa čl. 48 ods. 2 Ústavy.

V inom podnete trvalo Sociálnej poisťovni vyše štyri mesiace kým len vyhotovila potvrdenie dôb poistenia podávateľa získaných podľa slovenských právnych predpisov. Toto potvrdenie bolo pritom nevyhnutným podkladom pre vydanie rozhodnutia zahraničného nositeľa dôchodkového poistenia o nároku podávateľa na dôchodkovú dávku (v podávateľovom prípade Česká správa sociálneho zabezpečenia). Je pravda, že uvedený štvormesačný priesťah sa čiastočne kryl aj s obdobím vypuknutia pandémie ochorenia COVID-19 v marci 2020, avšak všetky potrebné údaje na vyhotovenie predmetného potvrdenia mala Sociálna poisťovňa k dispozícii už koncom decembra 2019, teda v čase, keď jej činnosť ešte nebola ochromená výpadkom zamestnancov či zvýšeným nápadom vecí v dôsledku pandémie. Preto som aj v tomto prípade dospela k záveru o porušení základného práva podľa čl. 48 ods. 2 Ústavy.

Za zbytočný priesťah porušujúci podávateľkino základné právo podľa čl. 48 ods. 2 Ústavy som považovala aj postup Sociálnej poisťovne pri zisťovaní rozhodujúcich skutočností pre nárok na zvýšenie sumy dôchodku na sumu minimálneho dôchodku. Podávateľka, ktorej bol priznaný predčasný starobný dôchodok, po dovŕšení dôchodkového veku zaslala

Sociálnej poisťovni oznámenie o vzniku nároku a o výške priznanej sumy dôchodku z Rakúska, pretože aj dôchodok z cudziny môže mať vplyv na nárok na minimálny dôchodok. Sociálna poisťovňa až po viac ako dvoch mesiacoch od doručenia tohto oznámenia zaslala príslušnému rakúskemu nositeľovi dôchodkového poistenia žiadosť, ktorou sa snažila zistiť, či medzičasom nebol podávateľkin dôchodok z Rakúska valorizovaný. Na uvedenú žiadosť rakúsky nositeľ poistenia odpovedal promptne, do niekoľkých týždňov. Podávateľka si však medzičasom uplatnila nárok na dôchodok aj z Talianska. Z tohto dôvodu tak, ani po doručení odpovede z Rakúska, nerozhodla poisťovňa o podávateľkinom nároku na zvýšenie sumy dôchodku na minimálny dôchodok. Neskôr bolo síce zistené, že podávateľke nárok na dôchodok z Talianska nevznikol, medzitým však uplynul kalendárny rok, a tak Sociálna poisťovňa opätovne zisťovala u rakúskeho nositeľa poistenia, či nedošlo k valorizácii podávateľkinho dôchodku. Tentoraz odpoveď zo strany rakúskeho nositeľa neprišla. Svoju žiadosť Sociálna poisťovňa urgovala až po vyše šiestich mesiacoch. Paradoxom je, že krátko nato Sociálna poisťovňa rozhodla o nároku na zvýšenie sumy dôchodku na minimálny dôchodok aj bez toho, aby jej bola doručená odpoveď od rakúskeho nositeľa poistenia. Aj samotná Sociálna poisťovňa následne potvrdila, že po zistení, že podávateľke nevznikol nárok na starobný dôchodok z Talianska, bolo dôvodné predpokladať, že k zásadnej zmene v pomeroch jej dôchodkových príjmov ani po oznámení príslušnej inštitúcie dôchodkového poistenia Rakúskej republiky nepríde, keďže suma jej starobného dôchodku z Rakúska je nízka a nebola rok predtým ani valorizovaná, a teda mohla pristúpiť už vtedy k vydaniu rozhodnutia o nároku podávateľky na zvýšenie sumy dôchodku na sumu minimálneho dôchodku. Miesto toho bolo toto rozhodnutie vydané až s odstupom niekoľkých mesiacov. Tento postup som vyhodnotila ako porušujúci podávateľkino základné právo na prerokovanie veci bez zbytočných priesťahov.

V jednom z preskúmaných konaní sa podávateľ dočkal rozhodnutia o priznaní predčasného starobného dôchodku až po takmer desiatich mesiacoch od spísania žiadosti o dôchodok. V prvostupňovom konaní Sociálna poisťovňa jeho žiadosť zamietla, pričom tak urobila až cca mesiac po uplynutí zákonnej 60-dňovej lehoty na vydanie rozhodnutia. Hoci zákon o sociálnom poistení umožňuje v mimoriadne zložitých prípadoch Sociálnej poisťovni, aby túto lehotu predĺžila, v predmetnej veci tak neučinila, a ani z písomného

stanoviska, ktoré mi k tomuto podnetu doručila, neboli zrejme žiadne objektívne dôvody, ktorými by bolo možné ospravedlniť nedodržanie zákonnej lehoty. V rámci odvolacieho konania (keďže podávateľ proti rozhodnutiu podal odvolanie) Sociálna poisťovňa prerušila konanie z dôvodu zisťovania rozhodujúcich skutočností prostredníctvom Českej správy sociálneho zabezpečenia, čím došlo k spočívaniu plynutia lehoty na vydanie rozhodnutia. Avšak o podávateľovom odvolaní bolo rozhodnuté až zhruba po dvoch mesiacoch od doručenia požadovaného potvrdenia z Českej republiky a po takmer piatich mesiacoch od podania odvolania. Preto som konanie o nároku podávateľa na predčasný starobný dôchodok musela hodnotiť ako neprimerane dlhé.

V inom podnete som zaregistrovala nečinnosť Sociálnej poisťovne ešte pred samotným začatím dávkového administratívneho konania, ktoré sa v prípade dôchodkov začína spísaním žiadosti. Napriek skutočnosti, že z formálneho hľadiska bolo v preskúmvanej veci prvostupňové konanie o podávateľovej žiadosti o invalidný dôchodok ukončené v zákonnej lehote, nebolo možné ignorovať nečinnosť Sociálnej poisťovne v období počnúc podávateľovým prvým úkonom smerujúcim k priznaniu invalidného dôchodku, až po samotné spísanie tejto žiadosti. Sociálna poisťovňa v tejto veci nevyzvala podávateľa na odstránenie nedostatkov jeho podania v primeranej lehote. Urobila tak až po vyše roku od podávateľovho podania smerujúceho k priznaniu dôchodkových dávok, a aj to až po tom, ako sa podávateľ snažil získať informácie o stave vybavenia jeho žiadosti. Napriek tomu, že zákon o sociálnom poistení neustanovuje lehotu v akej má Sociálna poisťovňa účastníka konania vyzvať na odstránenie nedostatkov podania, viac ako ročnú dobu bolo nevyhnutné označiť za neprimerane dlhú. V nadväznosti na uvedené skutočnosti je potrebné dodať aj to, že žiadosť o priznanie invalidného dôchodku bola Sociálnou poisťovňou spísaná až štyri mesiace po dni, v ktorom podávateľ odstránil nedostatky podania. Aj napriek prítomnosti pandémie ochorenia COVID-19 možno túto dobu označiť za neprimerane dlhú.

Ďalší podnet sa týkal poberateľa dôchodku zo systému starobného dôchodkového sporenia, ktorý je v spoločnosti známy väčšmi pod mediálnym označením II. dôchodkový pilier. S účinnosťou od 1. januára 2020 došlo k zmene pomeru, ktorým sa osobám zúčastneným v II. pilieri kráti časť dôchodku, ktorú im vypláca, resp. bude vyplácať Sociálna poisťovňa (dôchodok z I. dôchodkového piliera). V prípade,

že sa dôchodcovi vyplácal dôchodok už pred 1. januárom 2020, a súčasne bol zúčastnený v II. pilieri, zákon o sociálnom poistení v prechodnom ustanovení stanovil 15-mesačnú lehotu, v ktorej mala Sociálna poisťovňa z úradnej povinnosti (teda bez návrhu poberateľa) upraviť sumu dôchodku z I. piliera podľa pomeru krátenia účinného od 1. januára 2020. V podávateľovej veci však takéto rozhodnutie poisťovňa vydala až viac ako šesť mesiacov po uplynutí zákonom stanovenej lehoty určenej v zákone o sociálnom poistení, a to až na základe upozornenia podávateľa, čo napokon uznala aj Sociálna poisťovňa v predložennom písomnom stanovisku. Aj v tomto prípade som tak musela konštatovať porušenie základného práva na prerokovanie veci bez zbytočných prietahov podľa čl. 48 ods. 2 Ústavy.

Československé dôchodky

Téma tzv. československých dôchodcov bola aktuálna aj v roku 2021. Československými dôchodcami rozumieme tých poberateľov dôchodkov, ktorým sú spravidla vyplácané dva dôchodky – jeden z Českej republiky a druhý zo SR – keďže obdobie účasti na dôchodkovom poistení im pred 1. januárom 1993 zhodnocuje český nositeľ poistenia (Česká správa sociálneho zabezpečenia). Paradoxom je, že k takémuto rozdeleniu dôchodkov môže dôjsť aj v prípadoch, keď osoba celý svoj ekonomicky aktívny život pracovala na území SR. Dôvodom je, že pri rozdelení federálneho dôchodkového systému sa určilo, že rozhodujúcim kritériom pre stanovenie, ktorý z nástupníckych štátov preberie zodpovednosť za dôchodkové nároky pred 1. januárom 1993, bude sídlo zamestnávateľa k 31. decembru 1992. V niektorých prípadoch pritom právne sídlo zamestnávateľa bolo v Českej republike, hoci miesto výkonu práce zamestnanca bolo po celý čas na území dnešného Slovenska.

Rozdelenie dôchodkov na slovenskú a českú „časť“ v praxi prinášalo problémy v tom, že úhrnná suma týchto dvoch čiastkových dôchodkov nemusela vždy dosahovať sumu dôchodku, ktorý by sa dôchodcom vyplácal, ak by všetky ich obdobia dôchodkového poistenia zhodnocoval len jeden z nositeľov dôchodkového poistenia. Zákonodarcia na tento fakt reagoval viacerými legislatívnymi zmenami, ktorými zabezpečoval „doplácanie“ dôchodkov, či už prostredníctvom inštitútu vyrovnávacieho príplatku, alebo (s účinnosťou

od 1. januára 2020) osobitným spôsobom určenia sumy starobného dôchodku.

Úskalím tohto dopĺacania je však to, že nárok naň má len osoba, ktorá poberá obe časti dôchodku – teda súčasne aj slovenskú, aj českú časť. V praxi to však môže byť problém, pretože po rozdelení federácie došlo na Slovensku a v Česku k odlišnému vývoju systému dôchodkového poistenia, a to najmä v oblasti starobných dôchodkov. Kým na Slovensku sa pre nárok na starobný dôchodok znížil potrebný počet rokov dôchodkového poistenia z 25 na 15, v Českej republike sa zákonodarca rozhodol pre opačné riešenie a počet potrebných rokov pre vznik nároku na starobný dôchodok postupne zvyšoval až na súčasných 35 rokov dôchodkového poistenia.

Ak teda tzv. „československý dôchodca“ získal aj s obdobím dôchodkového poistenia pred 1. januárom 1993 dohromady 25 rokov, nárok na starobný dôchodok zo slovenského systému mu vznikne, avšak z českého systému mu nárok nevznikne, resp. vznikne až niekoľko rokov po dovŕšení dôchodkového veku. V takýchto prípadoch pritom slovenský nositeľ dôchodkového poistenia (Sociálna poisťovňa) vypláca len „svoju“ slovenskú časť dôchodku, ktorá predstavuje pomernú časť doby účasti v slovenskom systéme k 25 rokom získaným úhrnom. České doby dôchodkového poistenia takejto osobe de facto prepadnú, pretože mu nie sú nijakým spôsobom zhodnotené, resp. zhodnotené sú mu až s odstupom niekoľkých rokov. Rozdiely sú aj v podmienkach nároku na invalidný dôchodok.

Na prípady takýchto osôb som upozorňovala už dlhodo, pričom viackrát som sa obrátila aj na MPSVR SR. Pozitívne vnímam, že na situáciu týchto osôb, ktorá je z hľadiska zachovania ich základného práva na primerané hmotné zabezpečenie v starobe a pri nespôsobilosti na prácu dlhodo neudržateľná, zareagovala vláda SR legislatívnym návrhom, podľa ktorého by Sociálna poisťovňa v prípade, že československému dôchodcovi nevznikne nárok na akýkoľvek dôchodok z Česka, prevzala a zhodnotila doby dôchodkového poistenia pred 1. januárom 1993 pre nárok na dôchodok zo Slovenska, a to až do doby vzniku nároku na dôchodok z Česka. Potešiteľné je, že takáto právna úprava by sa netýkala len starobných dôchodkov, ale aj dôchodkov invalidných či predčasných starobných. Novela zákona o sociálnom poistení, ktorá by riešila tieto prípady, schválila vláda SR a v súčasnosti je v NR SR, kde prebieha riadny legislatívny proces.

Nesprávne určená suma dôchodkov

V oblasti sociálneho zabezpečenia je pomerne frekventovanou agendou vybavovanie podnetov proti Sociálnej poisťovni vo veci dôchodkových dávok. Svojimi podaniami podávateľia často namietajú výšku vyplácanej dôchodkovej dávky. Hoci nezriedka ide o podnety, pri ktorých musím podávateľom oznamovať nepriaznivé stanovisko, z času na čas narážam aj na situácie, keď dôchodkové dávky boli podávateľom zo strany Sociálnej poisťovne určené skutočne v nesprávnej (nižšej) sume.

Typicky ide o prípady, ktoré sa vyznačujú určitou neštandardnosťou. Tak tomu bolo aj v prípade podávateľky, ktorá viedla v období rokov 1991 až 1994 súdny spor so svojim zamestnávateľom o neplatnosť skončenia pracovného pomeru. Podávateľka tento súd vyhrala, pričom súd zaviazal zamestnávateľa aby vyplatil podávateľke náhradu mzdy z titulu neplatného skončenia pracovného pomeru. Niekoľko rokov nato následne vyvstala otázka, či náhrada mzdy z titulu neplatného skončenia pracovného pomeru sa má zohľadňovať pre nárok na dôchodkovú dávku. Zodpovedanie tejto otázky bolo navyše skomplikované aj tým, že v čase, keď podávateľka viedla súdny spor, prechádzal dôchodkový systém významnou transformáciou, pri ktorej sa jeho financovanie z dane zo mzdy od 1. januára 1993 zmenilo na (v zásade od štátneho rozpočtu nezávislé) financovanie z výberu poisťného.

V roku 2010, keď bol podávateľke priznaný predčasný starobný dôchodok, Sociálna poisťovňa dospela k záveru, že náhrada mzdy z tohto obdobia sa na účely sumy dôchodkovej dávky nezohľadňuje. Výsledkom bolo to, že hoci doba zamestnania (resp. obdobie dôchodkového poistenia) podávateľke v období rokov 1991, 1992 a začiatku roka 1993 trvala nepretržite, vymeriavacie základy za toto obdobie mala nulové, resp. minimálne, čo negatívne ovplyvnilo hodnotu priemerného osobného mzdového bodu, a teda aj sumu jej dôchodkovej dávky. V nadväznosti na podávateľkin podnet a môj dopyt, Sociálna poisťovňa opätovne vyhodnotila rozsudok súdu, ktorým bola podávateľke priznaná náhrada mzdy z dôvodu neplatne skončeného pracovného pomeru, a to vo väzbe na ustanovenia príslušných všeobecne záväzných právnych predpisov týkajúcich sa dane zo mzdy a poisťného na dôchodkové poistenie, pričom dospela k záveru, že v rokoch

1991 a 1992 mali byť podávateľke zohľadnené na účely dôchodkovej dávky iné (vyššie) vymeriavacie základy. Z tohto dôvodu tak Sociálna poisťovňa podávateľke prepočítala sumu jej dôchodkovej dávky, a to spätne odo dňa vzniku nároku, t. j. od roku 2010, čo v prepočte predstavovalo v súčte vyše 2 000 eur.

V prípade inej podávateľky jej bol ešte pred rozdelením federácie priznaný invalidný dôchodok a neskôr, v dôsledku zlepšenia zdravotného stavu, čiastočný invalidný dôchodok. Podávateľka tento dôchodok poberala nepretržite, až kým nepožiadala o predčasný starobný dôchodok. V rámci konania o predčasnom starobnom dôchodku jej bolo zhodnotené obdobie dôchodkového poistenia v rozsahu 146 dní, ktoré jej však pre nárok na (čiastočný) invalidný dôchodok zhodnotené z neznámych príčin nebolo. Týchto 146 dní by pritom podávateľke dopomohlo k tomu, aby sa jej zvýšila percentná výmera jej (čiastočného) invalidného dôchodku o 1 % priemerného mesačného zárobku. Na môj dopyt, v ktorom som žiadala o vysvetlenie, na základe čoho bolo v konaní o predčasnom starobnom dôchodku zhodnotených nových 146 dní obdobia dôchodkového poistenia, Sociálna poisťovňa odpovedala, že informácie o tomto období dôchodkového poistenia mala už v čase rozhodovania o nároku podávateľky na invalidný dôchodok v roku 1991, a teda týchto 146 dní jej malo byť zhodnotených pre nárok na dôchodkovú dávku už vtedy. Následne, po preverení situácie, pristúpila Sociálna poisťovňa k úprave sumy dôchodku, a to spätne od roku 1991.

Nezmenená suma dôchodku po 1. januári

Dôchodky vyplácané Sociálnou poisťovňou sa už niekoľko posledných rokov valorizujú (zvyšujú) vždy k 1. januáru kalendárneho roka. O to väčšie prekvapenie zažili niektorí poberatelia dôchodkov, ktorým bolo po 1. januári 2021 doručené rozhodnutie o tom, že suma ich dôchodku sa nemení. Hoci mi začiatkom uplynulého kalendárneho roka bolo doručených viacero takýchto podnetov, zhodne som musela konštatovať, že nešlo o pochybenie zo strany Sociálnej poisťovne, a teda k porušeniu základných práv a slobôd týchto podávateľov nedošlo.

Títo podávatelia totiž poberali minimálny dôchodok, o ktorom sa mylne domnievali, že ide o základnú sumu ich dôchodku

vyplývajúcu zo štandardného vzorca výpočtu, pri ktorom sa berie do úvahy obdobie účasti v systéme sociálneho poistenia a výška zaplateného poistného. Pravda však je, že minimálny dôchodok je fakticky len nárok poberateľa dôchodkovej dávky na to, aby mu bol úhrn jeho všetkých dôchodkov (teda aj dôchodkov z cudziny, či pozostalostných dôchodkov) zvýšený na sumu minimálneho dôchodku ustanovenú zákonom o sociálnom poistení, a to v prípade, že úhrn súm jeho dôchodkov je nižší ako suma minimálneho dôchodku.

Pokiaľ ide o zákonnú valorizáciu k 1. januáru kalendárneho roka, valorizuje sa základná suma dôchodku nezvýšeného na sumu minimálneho dôchodku. Ak teda osoba poberá starobný dôchodok, ktorý je nižší ako minimálny dôchodok, tak sa mu valorizuje (zvyšuje) pôvodný starobný dôchodok. V prípadoch podávateľov, ktorým je venovaná táto časť správy o činnosti, ich dôchodok (alebo úhrn dôchodkov) aj po zákonnej valorizácii k 1. januáru 2021 ostal nižší ako minimálny dôchodok. Z tohto dôvodu sa tak suma peňažného plnenia, ktorá im je poskytovaná zo Sociálnej poisťovne, k 1. januáru 2021 nezmenila, keďže suma minimálneho dôchodku, na ktorý sa im zvyšuje ich dôchodok, bola zákonom o sociálnom poistení zmrazená. Rovnaká situácia pritom nastala aj k 1. januáru 2022, pretože ani tentoraz nedošlo k zmene sumy minimálneho dôchodku.

Určenie dátumu vzniku invalidity

Už v predošlých správach o činnosti som viackrát poukazovala na prípady žiadateľov o invalidný dôchodok, ktorým Sociálna poisťovňa prostredníctvom jej posudkových lekárov sociálneho poistenia nesprávne, resp. nedostatočne presvedčivo, určila dátum vzniku invalidity. Na obdobné problémy som narazila aj v uplynulom kalendárnom roku. Dátum vzniku invalidity je pritom mimoriadne dôležitým údajom, keďže ovplyvňuje potrebný počet rokov dôchodkového poistenia, ktorý poistenec (žiadateľ o dávku) musí získať na to, aby mu vznikol nárok na invalidný dôchodok. Platí, že v čim vyššom veku vznikla žiadateľovi o dôchodok invalidita, tým vyšší počet rokov dôchodkového poistenia musí dosiahnuť.

Osobitnou kategóriou sú tzv. invalidi z mladosti, teda osoby, ktorým invalidita vznikla v čase, keď boli nezaopatrenými deťmi, resp. doktorandmi v dennej forme štúdia. Takéto osoby pre vznik nároku na invalidný dôchodok nemusia

získať žiadne obdobie dôchodkového poistenia. V praxi sa stáva, že osoby, ktoré sú invalidné už odmala, o invalidný dôchodok požiadajú až s odstupom niekoľkých rokov, po dovŕšení veku 18 rokov, odkedy im môže najskôr vzniknúť nárok na takýto invalidný dôchodok z mladosti. V rámci svojej podnetovej činnosti som pritom narazila na viacero prípadov, keď posudkoví lekári sociálneho poistenia možnosť vzniku invalidity v období nezaopatrenosti žiadateľa o dávku vôbec nezisťovali, v dôsledku čoho im buď nebola invalidita vôbec priznaná, alebo ak priznaná bola (napr. aj na základe iného zdravotného postihnutia), tak dátum jej vzniku bol stanovený na obdobie, keď už žiadateľ nezaopatreným dieťaťom nebol, a teda pre nárok na invalidný dôchodok musel splniť podmienku získania potrebného počtu rokov dôchodkového poistenia.

Je pravda, že vo veľa prípadoch posudkoví lekári sociálneho poistenia nemajú v zdravotnej dokumentácii žiadateľa k dispozícii potrebné odborné lekárske nálezy z obdobia nezaopatrenosti, ktoré by hodnoverne preukazovali vznik invalidity v mladosti. Sociálna poisťovňa je však, ako orgán verejnej správy v administratívnom konaní, viazaná vyšetrovacou zásadou. To znamená, že je povinná postupovať tak, aby presne a úplne zistila skutočný stav veci. Medzi presné a úplné zistenie skutočného stavu veci pritom bezpochyby patrí aj preverenie toho, či invalidita žiadateľa o dôchodok nevznikla v čase, keď bol nezaopatreným dieťaťom, ak tomu nasvedčuje napr. osobná anamnéza žiadateľa. V prípade dôkaznej núdze pritom Sociálna poisťovňa môže využiť služby znalca z príslušného odboru. V tejto súvislosti je pritom potrebné uviesť, že invalidný dôchodok z mladosti nepredstavuje samostatnú dávku sociálneho poistenia, o ktorú je potrebné osobitne žiadať. Zistenie toho, že invalidita žiadateľa o dôchodok vznikla v mladosti, by tak mala byť predmetom akéhokoľvek štandardného konania o nároku na invalidný dôchodok, ak okolnosti a situácia žiadateľa čo i len čiastočne pripúšťajú takúto možnosť.

Okrem toho som pri vybavovaní podnetu zaregistrovala situáciu, v ktorej posudkový lekár sociálneho poistenia bez bližšieho vysvetlenia určil dátum vzniku invalidity na deň začiatku administratívneho dávkového konania. To sa pritom začalo v kalendárnom roku, v ktorom nebola vydaná žiadna odborná lekárska správa, z ktorej posudkový lekár sociálneho poistenia vychádzal pri posudzovaní zdravotného stavu podávateľky. Takýto postup už sám osebe indikuje, že dátum vzniku

invalidity nebol určený na základe konkrétneho odborného lekárskeho nálezu. Ak posudkový lekár sociálneho poistenia v takýchto situáciách ani bližšie nevysvetlí na základe akých úvah dospel k uvedenému dátumu vzniku invalidity, určenie tohto dátumu je potom nepreskúmateľný údaj, a tým per se znemožňuje preskúmanie aj nadväzujúcich otázok týkajúcich sa toho, či podávateľke nevznikol nárok na invalidný dôchodok od skoršieho dátumu, či podávateľke nepostačovalo menej rokov dôchodkového poistenia na vznik nároku na invalidný dôchodok a tiež, či rozhodujúce obdobie na zistenie priemerného osobného mzdového bodu, ako jednej z veličín upravujúcich sumu dôchodkovej dávky, bolo určené správne.

Ako vidno, určenie dátumu vzniku invalidity môže mať zásadný vplyv na nárok i na sumu invalidného dôchodku. Preto je nevyhnutné, aby Sociálna poisťovňa a posudkoví lekári sociálneho poistenia k jeho určeniu pristupovali obozretne, dôkladne a aby ho určili tak, aby o ňom nevznikli žiadne dôvodné pochybnosti. V opačnom prípade totiž nie je naplnený obsah základného práva účastníka konania na súdnu a inú právnu ochranu podľa čl. 46 ods. 1 Ústavy, kam patrí aj právo na riadne odôvodnenie rozhodnutia, resp. povinnosť orgánu verejnej správy postupovať tak, aby presne a úplne zistil skutočný stav veci.

Ukončenie výplaty nemocenského

V súvislosti s nemocenskou dávkou nemocenské sa na mňa obrátili dvaja podávateľia, ktorí namietali, že im bola zastavená výplata tejto dávky bez toho, aby im bolo doručené rozhodnutie, ktoré by obsahovalo všetky jeho predpísané náležitosti – výrok, odôvodnenie a poučenie o opravnom prostriedku. Podávateľia tak nevedeli z akého dôvodu im bola zastavená výplata dávky nemocenské, a súčasne sa ani nedokázali proti tomuto kroku Sociálnej poisťovne efektívne brániť, napríklad podaním odvolania.

Pri preskúmaní oboch podnetov som zistila, že išlo zhodne o osoby, ktoré nemali nárok na využitie plného 52-týždňového podporného obdobia, počas ktorého sa nemocenské vypláca, a to preto, že sa im táto dávka vyplácala aj v nedávnej minulosti pred posledným vznikom nároku na nemocenské. Zároveň som však zistila, že Sociálna poisťovňa skutočne ani v týchto prípadoch tzv. kráteného podporného obdobia

nevydáva rozhodnutie o zániku nároku na dávku. Vydala len neformálne oznámenie o uplynutí podporného obdobia. Ako vyplynulo z komunikácie so Sociálnou poisťovňou, uvedený postup vyplýva z interného aktu riadenia, podľa ktorého sú pobočky Sociálnej poisťovne povinné rozhodnutie o uplynutí podporného obdobia vydať, ak poberateľ nemocenského vnesie – hoci aj neformálne – námietku, alebo iné nesúhlasné stanovisko proti oznámeniu o uplynutí podporného obdobia.

Hoci v oboch týchto prípadoch napokon bolo zistené, že podávateľia nemali zo zákona o sociálnom poistení nárok na celé 52-týždňové podporné obdobie, ale len na jeho „skrátenej variant“, uvedený záver nič nemení na tom, že aj v takýchto prípadoch musí existovať riadny a kvalitný prístup k revízií postupu orgánu verejnej moci. V tejto súvislosti uvádzam, že žiadne z ustanovení zákona o sociálnom poistení neumožňuje Sociálnej poisťovni nevydať rozhodnutie o zániku nároku na dávku nemocenskú. Osobitne, ak dĺžka skrátenej podporného obdobia nie je presne vymedzená ani v rozhodnutí, ktorým sa táto dávka priznáva. Na druhej strane je potrebné podotknúť, že Sociálna poisťovňa svojím postupom fakticky nebráni účastníkom konania v aktívnom využívaní základného práva na súdnu a inú právnu ochranu podľa čl. 46 ods.

1 Ústavy, pretože po vznesení námietok pristupuje k vydaniu rozhodnutia, proti ktorému môžu účastníci konania podať odvolanie a eventuálne aj správnu žalobu. Z tohto dôvodu som pri preskúmaní týchto podnetov dospela k záveru, že uvedený postup Sociálnej poisťovne síce neporušuje základné práva a slobody účastníkov konania, avšak je ním porušená povinnosť Sociálnej poisťovne ustanovená zákonom o sociálnom poistení.

Dávka v nezamestnanosti s medzinárodným prvkom

Pandémia ochorenia COVID-19 bezprecedentným spôsobom zasiahla do života množstva ľudí. Predovšetkým v prvej vlne pandémie v marci 2020 došlo naprieč celou Európou často zo dňa na deň k zásadným reštrikciám ekonomickej aktivity ľudí, predovšetkým v tzv. HoReCa segmente (hotely, reštaurácie, stravovanie a kaviarne), čo sa následne prejavilo aj vo zvýšenej nezamestnanosti. Množstvo slovenských občanov pracujúcich v zahraničí sa po strate práce rozhodlo vrátiť na Slovensko, k čomu ich povzbudzovali aj repatričné lety

organizované vládou SR. Tieto osoby následne po návrate na Slovensko požiadali Sociálnu poisťovňu o priznanie dávky v nezamestnanosti. Tá im však vo väčšine prípadov priznaná nebola.

V prípadoch dávky v nezamestnanosti s medzinárodným prvkom platí podľa európskych koordinačných nariadení základné pravidlo, podľa ktorého majú nezamestnané osoby žiadať o dávku v krajine, kde naposledy pracovali. V takom prípade sa im pre nárok na dávku sčítajú všetky doby poistenia v nezamestnanosti, ktoré získali v členských štátoch EÚ. K sčítaniu týchto dôb môže, podľa koordinačných nariadení, dôjsť ešte v jednom špecifickom prípade, ak ide o pracovníkov, ktorí si zachovali bydlisko na Slovensku aj počas výkonu ich pracovnej činnosti v zahraničí. Aj podľa výkladu Správnej komisie pre koordináciu systémov sociálneho zabezpečenia je však potrebné túto výnimku uplatňovať reštriktívne, typicky na osoby, ktoré sa vracajú do svojej krajiny pôvodu každý deň, nanajvýš každý týždeň, teda na tzv. pendlerov.

Uvedená výnimka pre pendlerov sa však na podávateľov opisovaných prípadov nevzťahovala. Jediným teoretickým riešením tak bolo podanie žiadosti o dávku v nezamestnanosti v členskom štáte, z ktorého sa vrátili na Slovensko. To však často nebolo možné. Jednotlivé členské štáty totiž spravidla viažu nárok na dávku v nezamestnanosti s tým, aby takáto nezamestnaná osoba bola v krajine, z ktorej poberá dávku v nezamestnanosti, „k dispozícii službám zamestnanosti“. Prenesené do praxe, pre nárok na dávku v nezamestnanosti musí byť osoba evidovaná na zahraničnom ekvivalente slovenského úradu práce, sociálnych vecí a rodiny. Zahraničné orgány služieb zamestnanosti však prirodzene nebudú poskytovať tieto služby takej osobe, ktorá sa na území tohto štátu nezdržiava.

Tieto osoby by tak pre to, aby získali dávku v nezamestnanosti, museli opätovne vycestovať do zahraničia a minimálne na určitý čas (po dobu niekoľkých týždňov) sa tam aj usadiť a zdržiavať. V čase pandémie ochorenia COVID-19 to však bolo, aj vzhľadom na sprísnený režim na hraniciach, mimoriadne zložité. Na dôvažok, často sa do tejto situácie dostávali osoby, ktoré napriek tomu, že pracovali v zahraničí niekoľko rokov, nemali v zahraničí stabilné bývanie, nemali už platnú nájomnú zmluvu a vonkoncom v zahraničí nevlastnili žiadnu nehnuteľnosť. Nezriedka, osobitne v spomínanom HoReCa segmente, šlo o osoby, ktoré dostávali od zamestnávateľa ubytovanie napr. v hotelovom komplexe, v ktorom vykonávali svoju pracovnú činnosť.

Vzhľadom na uvedené skutočnosti nebolo možné Sociálnej poisťovni vyčítať, že by postupovala v rozpore so zákonom či v rozpore s právne záväznými aktmi EÚ. Riešením tejto situácie sa ukazovalo dočasné uvoľnenie reštriktívneho výkladu zachovania bydliska podľa koordinačných nariadení na účely nároku na dávku v nezamestnanosti. V tejto súvislosti som preto oslovila aj zastúpenie Európskej komisie na Slovensku, ako aj členku Správnej komisie pre koordináciu systémov sociálneho zabezpečenia za SR. Domnievam sa totiž, že v konečnom dôsledku reštriktívnym výkladom koordinačných nariadení v časti týkajúcej sa dávky v nezamestnanosti sa, najmä v čase pandémie ochorenia COVID-19, dostávajú do horšieho postavenia osoby, ktoré sa rozhodli využiť svoje právo voľného pohybu pracovníkov v rámci EÚ. So zastúpením Európskej komisie v tejto veci naďalej komunikujem, venovala som sa jej i na stretnutí s vedúcim zastúpenia Európskej komisie na Slovensku pánom Šuchom, s ktorým som sa stretla v čase finalizácie tejto správy.

Rodinné dávky s medzinárodným prvkom

Voľný pohyb pracovníkov v rámci EÚ, ako aj čoraz väčšia globalizácia, má prirodzený následok v podobe migrácie rodín s cieľom výkonu pracovnej činnosti. Dnes tak nie je vôbec výnimočné, že sa rodina usadí na území jedného členského štátu, pričom jeden z manželov a rodičov dieťaťa pracuje v inej krajine, než v ktorej je usadený. Táto, na prvý pohľad nevinná situácia, môže spôsobiť komplikácie v prípadoch, ak rodina žiada o rodinné dávky zo systému sociálneho zabezpečenia členských štátov EÚ.

V takýchto prípadoch s medzinárodným prvkom do hry vstupuje súbor kolíznych noriem v tzv. koordinačných nariadeniach EÚ, ktoré určujú uplatniteľné právne predpisy v situáciách, keď relevantnými sú z hľadiska bydliska rodiny či výkonu zárobkovej činnosti členov rodiny viaceré členské štáty EÚ. V prípade rodinných dávok (rodičovský príspevok, prídavok na dieťa) sa pritom sleduje situácia všetkých jej členov. Preto v určitých prípadoch môžu byť niektoré právne predpisy uplatniteľné na prednostnom, a iné zas na sekundárnom základe. V zásade je možné povedať, že primárne uplatniteľné sú právne predpisy toho štátu, v ktorom rodičia vykonávajú zárobkovú činnosť.

Ak je jeden z rodičov zamestnaný v jednom štáte a druhý pre zmenu v inom, tak uplatniteľné sú právne predpisy toho štátu, v ktorom má bydlisko dieťa, na ktoré sa rodinné dávky pobe-rajú. Ak však ani jeden z rodičov nepracuje v štáte bydliska dieťaťa, tak v takom prípade sú uplatniteľné právne predpisy toho štátu, v ktorom niektorý z rodičov vykonáva pracovnú činnosť, a to prednostne ten štát, ktorý poskytuje najvyššiu sumu rodinných dávok.

Určenie uplatniteľných právnych predpisov pritom nie je nemenné a neposudzuje sa len v čase vzniku nároku na rodinné dávky. To znamená, že aj v priebehu výplaty rodinných dávok môže dôjsť k zmene uplatniteľných právnych predpisov. V uplynulom roku som sa stretla práve s takýmito podnetmi, keď právne predpisy SR v čase výplaty rodičovského príspevku prestali byť uplatniteľné na primárnom základe, a to v dôsledku zmeny zamestnania jedného z rodičov dieťaťa, či v dôsledku iných významných právnych skutočností. V týchto prípadoch úrady práce, sociálnych vecí a rodiny, do ktorých gescie spadá výplata a rozhodovanie o nárokoch na rodinné dávky, pozastavujú výplatu rodinných dávok do času rozhodnutia orgánu primárne príslušného štátu. Následne, po vydaní rozhodnutia v tomto členskom štáte, úrady práce, sociálnych vecí a rodiny (ako orgány sekundárne príslušného štátu) rozhodujú o tzv. rozdielovom doplatku, ktorý predstavuje sumu kladného rozdielu, ak by rodinné dávky podľa slovenských právnych predpisov boli vyššie ako rovnaké rodinné dávky v štáte, ktorého právne predpisy sú primárne uplatniteľné. V prípade, že by v štáte primárne uplatniteľných právnych predpisov nárok na rodinné dávky nevznikol, potom by slovenské úrady práce, sociálnych vecí a rodiny vyplatili celú sumu rodinnej dávky podľa slovenských právnych predpisov (za predpokladu, že by podľa slovenských právnych predpisov mala na ne rodina nárok).

Problém takéhoto postupu vnímam predovšetkým v tom, že ak dôjde k zmene primárne uplatniteľných právnych predpisov (t. j. Slovensko prestane byť primárne príslušným členským štátom), úrady práce, sociálnych vecí a rodiny usmerňujú poberateľov, aby si nárok na rodinné dávky uplatnili osobitnou žiadosťou v členskom štáte, ktorého právne predpisy sú po novom primárne uplatniteľné. Takýto postup však nevyplýva zo žiadneho ustanovenia koordinačných nariadení. Naopak, z koordinačných nariadení výslovne vyplýva povinnosť úradov práce, sociálnych vecí a rodiny, aby samé notifikovali tieto skutočnosti príslušnému orgánu nového,

primárne príslušného štátu. Túto povinnosť však úrady práce, sociálnych vecí a rodiny nie vždy bezodkladne splnia, čo sa následne prejavuje v zbytočnom predlžovaní celého konania, počas ktorého ostáva rodina bez akýchkoľvek rodinných dávok.

V tejto súvislosti je pritom potrebné uviesť, že konania o nároku na rodinné dávky s medzinárodným prvkom už samy osebe trvajú dlhšie, čo súvisí predovšetkým s tým, že pri aplikácii koordinačných nariadení je potrebná úzka súčinnosť orgánov zainteresovaných členských štátov, pričom táto súčinnosť nie je vždy promptná a bezproblémová. Už len preto by tak úrady práce, sociálnych vecí a rodiny mali pri zmene uplatniteľných právnych predpisov bezodkladne informovať orgán nového primárne príslušného členského štátu o skutočnostiach zakladajúcich zmenu primárne uplatniteľných právnych predpisov, aby oprávnené osoby neostali po neprimerane dlhý čas v právnej neistote o tom, či, v akom štáte a v akom rozsahu majú nárok na rodinné dávky. V takýchto prípadoch tak celková dĺžka konania ide sčasti na vrub aj samotnému úradu práce, sociálnych vecí a rodiny, a preto som v niektorých prípadoch vykázala aj porušenie základného práva na prerokovanie vecí bez zbytočných prietahov podľa čl. 48 ods. 2 Ústavy.

V jednom z podnetov, ktorý sa týkal nároku na rodinné dávky s medzinárodným prvkom, dokonca úrad práce, sociálnych vecí a rodiny po tom, čo nedostal informáciu o tom, či v primárne príslušnom štáte vznikol nárok na rodinné dávky, rozhodol o odňatí rodinných dávok. Uvedené rozhodnutie tak úrad vydal bez dostatočne zisteného skutočného stavu vecí, keďže Slovensko bolo v danej veci sekundárne príslušným štátom, a teda mohla úradu práce, sociálnych vecí a rodiny vzniknúť povinnosť vyplatiť rozdielový doplatok. V tomto prípade som tak súčasne úradu práce, sociálnych vecí a rodiny vykázala aj porušenie základného práva na súdnu a inú právnu ochranu podľa čl. 46 ods. 1 Ústavy.

Materské príslušníkov silových a záchranárskych zborov

Už v minuloročnej správe o činnosti som informovala o tom, že som sa zaoberala právnou úpravou nemocenskej dávky materské v osobitnom systéme sociálneho zabezpečenia, ktorý sa vzťahuje na príslušníkov a príslušníčky silových

a záchranárskych zborov. Po analýze právnej úpravy som dospela k záveru, že mužskí príslušníci silových a záchranárskych zborov majú sťažený prístup k nemocenskej dávke materské v porovnaní s otcami - bežnými zamestnancami, ktorí sú poistení vo všeobecnom systéme sociálneho poistenia. Legislatíva všeobecného systému sociálneho poistenia totiž umožňuje, aby otec dieťaťa najskôr po uplynutí šiestich týždňov odo dňa pôrodu poberal v súvislosti so starostlivosťou o dieťa materské za predpokladu, že matka dieťaťa nepoberá materské alebo rodičovský príspevok na to isté dieťa. Takáto možnosť však v zákone o sociálnom zabezpečení policajtov a vojakov úplne absentuje. Príslušníci zborov síce môžu krátko po narodení dieťaťa prevziať starostlivosť o dieťa po dohode s matkou a na toto obdobie čerpať vo svojom služobnom pomere rodičovskú dovolenku v rozsahu materskej dovolenky ženy, avšak bez toho, aby im vznikol nárok na nemocenskú dávku materské. Jedinými výnimkami sú situácie taxatívne vymedzené v zákone o sociálnom zabezpečení policajtov a vojakov, medzi ktoré patrí neschopnosť matky dieťaťa starať sa o dieťa z rôznych dôvodov (úmrtie matky, zverenie dieťaťa do osobnej starostlivosti otcovi a pod.).

Súčasne som zistila, že napriek rovnakej sadzbe poistného na nemocenské zabezpečenie (poistenie) vo všeobecnom i v osobitnom systéme, majú príslušníci a príslušníčky silových a záchranárskych zborov nárok na nižšie materské než poistenci a poistenky vo všeobecnom systéme sociálneho poistenia. Materské podľa zákona o sociálnom zabezpečení policajtov a vojakov predstavuje len 70 % čistého služobného platu, kým vo všeobecnom systéme sociálneho poistenia to je 75 % denného vymeriavacieho základu, ktorý je pri výkone závislej činnosti totožný s hrubou mzdou. Takýto rozdiel pritom potiera jednu zo základných ideí vyčlenenia silových a záchranárskych zborov do osobitného systému sociálneho zabezpečenia, ktorou bolo zabezpečenie vyššieho štandardu sociálneho zabezpečenia pre tieto osoby. Keďže uvedený deficit nebol kompenzovaný žiadnym iným benefitom, ktorý by v rámci materstva, resp. v rámci zabezpečovania osobnej starostlivosti o dieťa v období krátko po jeho narodení zmierňoval uvedenú nerovnosť, rozhodla som sa na tieto skutočnosti reagovať podnetom na zmenu právnej úpravy, ktorý však bol MV SR opakovane odmietnutý. Z tohto dôvodu som tak využila svoju právomoc a dňa 4. novembra 2020 som ÚS SR podala návrh na začatie konania o súlade právnych predpisov podľa čl. 125 Ústavy.

V priebehu konania NR SR na svojej 28. schôdzi, dňa 13. mája 2021 prijala poslanecký návrh novely zákona o sociálnom zabezpečení policajtov a vojakov, ktorým došlo k zvýšeniu sumy materského zo 70 % čistého služobného platu na sumu 100 % čistého služobného platu. Uvedená novela nadobudla účinnosť dňa 1. júla 2021, čím súčasne odpadli dôvody, pre ktoré som v tejto veci iniciovala konanie o súlade právnych predpisov. Z tohto dôvodu som návrh v časti týkajúcej sa výšky materského v osobitnom systéme sociálneho zabezpečenia vzala späť. Vo zvyšnej časti, teda v časti týkajúcej sa nemožnosti poberania materského príslušníkmi silových a záchranárskych zborov, okrem prípadov výslovne uvedených v zákone o sociálnom zabezpečení policajtov a vojakov, som však na svojom návrhu zotrvala.

Rozšírenie výpovedných dôvodov v Zákonníku práce

S účinnosťou od 1. januára 2022 bol v Zákonníku práce rozšírený katalóg dôvodov, pre ktoré môže zamestnávateľ dať svojmu zamestnancovi výpoveď, a to dovŕšenie veku 65 rokov, resp. veku určeného na nárok na starobný dôchodok. Ešte počas legisvakačnej doby tejto novely sa na mňa obrátilo viacero podávateľov so žiadosťou o využitie mojich právomocí, pretože sa domnievali, že touto novelou Zákonníka práce dochádza k diskriminácii zamestnancov na základe veku pri výkone ich základného práva na prácu, do obsahu ktorého patrí aj ochrana pred svojvoľným prepúšťaním.

Je potrebné uviesť, že pri realizácii práva na prácu má štát pomerne širokú mieru voľnej úvahy pri nastavovaní svojich politík zamestnanosti. Do značnej miery je stanovovanie obsahu tohto základného práva závislé od výsledkov politickej súťaže, politickej úvahy zákonodarcu a od jeho rozhodnutia, či sa prikloní viac k prosociálnemu, či naopak k ekonomickému nazeraniu na trh práce a na jeho fungovanie. Štát je teda oprávnený v záujme podpory zamestnávania a zlepšovania šancí uplatnenia určitých kategórií osôb na trhu práce (napr. absolventov stredných a vysokých škôl, mladých zamestnancov a pod.) prijímať aj opatrenia založené na princípe povinného či dobrovoľného odchodu do dôchodku starších

zamestnancov. Podstatné je však to, aby takéto opatrenie bolo v spravodlivej rovnováhe so záujmami týchto starších zamestnancov.

Pri posudzovaní spomínanej spravodlivej rovnováhy je pritom potrebné brať do úvahy niekoľko atribútov, medzi inými napríklad aj to, či právny poriadok umožňuje dotknutej osobe aj po ukončení pracovného pomeru z dôvodu veku uchádzať sa prípadne o iné zamestnania a či popri poberaní dávky primeraného hmotného zabezpečenia v starobe (dôchodku) môže ďalej poberať aj mzdu za prácu. Obdobne je potrebné uviesť, že novela Zákonníka práce nezavádza zákonný zánik či povinnosť skončenia pracovného pomeru po dovŕšení určitej vekovej hranice. Zamestnávateľ je tak oprávnený – a podľa môjho názoru aj povinný – zhodnotiť individuálnu situáciu konkrétneho zamestnanca, a to nielen z hľadiska kvality plnenia pracovných úloh, ale aj z hľadiska toho, akým spôsobom by boli jeho životné potreby zabezpečené po skončení pracovného pomeru, teda najmä, či tento zamestnanec má nárok na starobný dôchodok, prípadne na zvýšenie dôchodku na sumu minimálneho dôchodku. Domnievam sa, že práve takýto ústavnokonformný a eurokonformný výklad predmetného ustanovenia Zákonníka práce zabezpečí zachovanie štandardu a podstaty práva na prácu a práva na spravodlivé pracovné podmienky (v časti ochrany pred svojvoľným prepúšťaním) v súlade s rozhodovacou činnosťou Súdneho dvora EÚ, a súčasne poskytne pre skupinu pracujúcich ľudí v dôchodkovom či preddôchodkovom veku určitú mieru ochrany.

Vzhľadom na uvedené skutočnosti som tak pri analýze novely Zákonníka práce neidentifikovala možné porušenie základných práv a slobôd, a preto som sa rozhodla nevyužiť žiadnu zo svojich právomocí, ktoré mi poskytuje či už Ústava alebo zákon o VOP – t. j. podanie podnetu na zmenu právnej úpravy, či iniciovanie konania o súlade právnych predpisov na ÚS SR. Uvedená novela Zákonníka práce však medzičasom bola napadnutá 32 poslancami NR SR na ÚS SR. V rámci konania vo veci súladu právnych predpisov sa na mňa obrátil ÚS SR so žiadosťou o predloženie písomného stanoviska k predmetnému návrhu skupiny 32 poslancov. Vo svojom písomnom stanovisku som zotrvala na svojom závere, ktorý som adresovala aj podávateľom, teda, že rozšírenie výpovedných dôvodov v Zákonníku práce je ústavne udržateľné za predpokladu použitia ústavnokonformného a eurokonformného výkladu napadnutého ustanovenia Zákonníka práce. ÚS SR v rámci

konania nateraz pozastavil účinnosť napadnutého ustanovenia Zákonníka práce, a teda právna norma, ktorá mala rozšíriť možnosti podania výpovede zo strany zamestnávateľa s účinnosťou od 1. januára 2022, sa nateraz neaplikuje. Na konečné rozhodnutie ÚS SR o návrhu skupiny 32 poslancov NR SR si však ešte musíme počkať.

Peňažné príspevky na kompenzáciu ťažkého zdravotného postihnutia

Vo svojej činnosti v roku 2021 som venovala pozornosť aj právam osôb so zdravotným postihnutím, osobitne sa zameriavajúc na oblasť rozhodovania o peňažných príspevkoch na kompenzáciu ťažkého zdravotného postihnutia. Aj v tejto oblasti som zistila viacero nedostatkov v rozhodovaní príslušných orgánov. Peňažné príspevky na kompenzáciu ťažkého zdravotného postihnutia predstavujú jednu z foriem pomoci, poskytovaním ktorej štát pomáha vytvoriť pre osoby so zdravotným postihnutím porovnateľné príležitosti v každodennom živote a eliminovať bariéry, s ktorými sa stretávajú. Podávateľia, ktorí sa na mňa obrátili, namietali najmä nesprávne posúdenie odkázanosti na peňažné príspevky na kompenzáciu. Mnohí z nich poukazovali na nejednotnú prax orgánov verejnej správy. Viacero podnetov sa týkalo posudzovania odkázanosti na opatrovanie u detských pacientov s niekoľkými špecifickými diagnózami (detský autizmus, cystická fibróza, diabetes mellitus). V podstatnej časti konaní týkajúcich sa kompenzačných príspevkov, v ktorých som v roku 2021 konštatovala porušenie práv, príslušné orgány verejnej správy nenaplnili požiadavku náležitého odôvodnenia rozhodnutia a presvedčivého vyhodnotenia zistených skutočností. Napriek tomu, že výrok rozhodnutia, ktorým nie je priznaný príspevok na kompenzáciu ťažkého zdravotného postihnutia, nemusí byť sám o sebe nesprávny, nie je možné akceptovať taký procesný postup, na základe ktorého sa nedá identifikovať, na základe čoho k uvedenému záveru príslušný orgán dospel. Uvedené a zistené nedostatky viedli k viacerým konštatovaniam porušenia základných práv osôb s ťažkým zdravotným postihnutím, najmä práva na inú právnu ochranu podľa čl. 46 ods. 1 Ústavy.

MOŽNOSŤ VYJADRIŤ SA K ZÁVEROM POSUDKOVEJ ČINNOSTI

Jednou z tém, s ktorou sa na mňa podávateľia obrátili, bolo neumožnenie osobám s ťažkým zdravotným postihnutím vyjadriť sa k vykonanému dokazovaniu ešte pred vydaním meritórnych rozhodnutí.

Z mojej prieskumnej činnosti vo vzťahu k rozhodovacej činnosti Ústredia práce, sociálnych vecí a rodiny a príslušných úradov práce, sociálnych vecí a rodiny vo veciach peňažných príspevkov na kompenzáciu ťažkého zdravotného postihnutia vyplynulo, že príslušné správne orgány v konaniach vo veciach kompenzácie v niektorých prípadoch neumožnili účastníkom konania vyjadriť sa k podkladom rozhodnutia, čo spochybňuje zákonnosť vydaných rozhodnutí vo veciach kompenzácií a ich súlad so základnými právami dotknutých osôb so zdravotným postihnutím.

S ohľadom na uvedené skutočnosti som dospela k právnenému názoru, že prax a interné predpisy Ústredia práce, sociálnych vecí a rodiny, ako aj prax úradov práce, sociálnych vecí a rodiny môžu týmto postupom porušovať základné práva a slobody fyzických a právnických osôb. Preto som Ústrediu práce, sociálnych vecí a rodiny predložila podnet na zmenu interných právnych predpisov upravujúcich postup príslušných orgánov pri rozhodovaní o peňažných príspevkoch na kompenzáciu tak, aby došlo k úprave a štandardizácii postupov, v rámci ktorých správny orgán v konaniach o peňažných príspevkoch umožní účastníkovi konania vyjadriť sa k podkladom rozhodnutia ešte pred jeho vydaním.

Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny ma následne informovalo o tom, že na zabezpečenie jednotnej aplikačnej praxe v konaniach o peňažných príspevkoch na kompenzáciu vypracuje pre samotné ústredie a pre úrady práce, sociálnych vecí a rodiny postup reflektujúci práva účastníkov týchto konaní. Interný postup zabezpečujúci jednotnú aplikačnú prax bol Ústredím práce, sociálnych vecí a rodiny vypracovaný 25. novembra 2021.

POSUDZOVANIE ODKÁZANOSTI NA INDIVIDUÁLNU PREPRAVU PRI CYSTICKEJ FIBRÓZE

Podávateľka v podnete namietala odňatie peňažného príspevku na kompenzáciu zvýšených výdavkov súvisiacich so

zabezpečením prevádzky osobného motorového vozidla (ďalej len „príspevok na prevádzku vozidla“), ktoré poberali jej dve dcéry trpiace cystickou fibrózou.

Podľa znenia právnej úpravy účinnej do 30. júna 2018 bola jednou z indikácií odkázanosti na individuálnu prepravu osobným motorovým vozidlom aj cystická fibróza.

Za súčasného stavu už nie je ochorenie cystická fibróza dôvodom na odkázanosť na individuálnu prepravu osobným motorovým vozidlom. To bol aj dôvod odňatia príspevku na prevádzku vozidla po opätovnom posúdení zdravotného stavu dcér podávateľky, na ktorý sa vo svojich stanoviskách odvolávali príslušné orgány verejnej správy. Súčasne s touto legislatívnou zmenou však bolo do zákona o peňažných príspevkoch vložené aj prechodné ustanovenie, podľa ktorého úrad nezačne konanie o príspevku na prevádzku vozidla len z dôvodu zmeny právnej úpravy odkázanosti na individuálnu prepravu osobným motorovým vozidlom. Účelom tohto prechodného ustanovenia je, podľa môjho názoru, zabrániť odnímaniu už priznaných peňažných príspevkov, pokiaľ nedôjde k zmenám skutkového stavu, prípadne ak samotný poberateľ peňažného príspevku na prevádzku vozidla neinicuje konanie vo veci peňažného príspevku na kompenzáciu. Domnievam sa, že cieľom zákonodarcu bola práve ochrana právnej istoty osôb, ktorým bol peňažný príspevok na prevádzku vozidla priznaný pred nadobudnutím účinnosti novej právnej úpravy.

Po preskúmaní podnetu podávateľky som dospela k záveru, že orgány verejnej správy nepostupovali v súlade s týmto prechodným ustanovením, keďže k odňatiu príspevku na prevádzku vozidla došlo práve z dôvodu zmeny odkázanosti spôsobenej zmenou právnej úpravy, nie z dôvodu zmeny zdravotného stavu dcér podávateľky. Na základe mnou navrhnutých opatrení inicioval príslušný orgán preskúmanie zákonnosti vydaných rozhodnutí prokuratúrou.

POSUDZOVANIE FYZICKEJ SPÔSOBILOSTI NA OPATROVANIE

Podávateľ požiadal o príspevok na opatrovanie svojej matky, no jeho žiadosť bola zamietnutá. Ako dôvod bolo uvedené, že je psychicky a fyzicky nespôsobilý opatrovanie vykonávať. Príslušný orgán argumentoval tým, že podávateľ je sám osobou s ťažkým zdravotným postihnutím a nepredpokladal, že by pri svojich ochoreniach mohol zvládať fyzicky náročné

úlohy spojené s opatrovaním. Odkázanosť jeho matky na opatrovanie nebola v tomto prípade sporná. Podľa zistení zo sociálnej posudkovej činnosti podávateľ takmer všetku starostlivosť o svoju matku zabezpečoval osobne a iba pri premiestňovaní matky do sprchového kúta potreboval pomoc svojho syna alebo svojej partnerky.

Po preskúmaní podnetu som dospela k záveru, že len samotná skutočnosť, že pri niektorých úkonoch starostlivosti o matku potrebuje podávateľ asistenciu ďalšej osoby, nemôže byť sama osebe dôvodom na nepriznanie príspevku na opatrovanie. Ako sa vyjadril aj NS SR, zákon o peňažných príspevkoch v žiadnom ustanovení neuvádza ako dôvod nepriznania príspevku na opatrovanie príležitostnú pomoc poskytovanú opatrovateľovi aj inými osobami. Príležitostnú pomoc partnerky alebo syna je v tomto prípade potrebné zohľadniť v prospech zabezpečenia rozsahu opatrovania a zároveň je potrebné vylúčiť ju ako argument nepriznania nároku podávateľa ako žiadateľa o príspevok na opatrovanie.

Po preskúmaní podnetu som konštatovala, že záver o psychickej a fyzickej nespôsobilosti podávateľa vykonávať opatrovanie je v rozpore so zisteným skutkovým stavom, konkrétne so skutočnosťou, že podávateľ preukázateľne vykonával opatrovanie svojej matky. Orgány verejnej správy tým nenaplnili požiadavku náležitého odôvodnenia rozhodnutia a presvedčivého vyhodnotenia zistených skutočností, čo viedlo k porušeniu práva podávateľa na súdnu a inú právnu ochranu podľa čl. 46 ods. 1 Ústavy. Žiaľ, mnou navrhované opatrenie príslušný orgán neakceptoval a svoje rozhodnutie nezmenil. Preto sa v tejto veci obrátim na prokuratúru.

ODKÁZANOSŤ NA INDIVIDUÁLNU PREPRAVU Z DÔVODU PANICKEJ PORUCHY

Podávateľka vo svojom podnete uviedla, že kvôli panickej poruche nie je schopná prepravovať sa hromadnou dopravou. Preto požiadala o peňažný príspevok na kúpu vozidla a o peňažný príspevok na prevádzku vozidla, ktoré jej boli zamietnuté. Uvádzala, že trpí prejavmi agresivity a nepredvídateľného správania najmä v neznámom prostredí a pri kontakte s vyšším počtom neznámych ľudí. Predložila aj nález z psychiatrického vyšetrenia, podľa ktorého má z dôvodu prítomnosti duševnej poruchy s prejavmi častej dekompenzácie a s prejavmi neovládateľného, resp. nepredvídateľného

konania, obmedzenú schopnosť prepravovať sa vozidlom hromadnej dopravy.

Príslušný orgán argumentoval tým, že podmienkou odkázanosti na individuálnu prepravu je duševná porucha s často sa opakujúcimi prejavmi agresivity alebo neovládateľného správania, avšak podľa vyjadrenia podávateľky u nej k takým prejavom vo vozidle mestskej hromadnej dopravy došlo len dvakrát. Z vyjadrenia príslušného orgánu vyplynulo, že frekvenciu týchto agresívnych prejavov nepovažoval za dostačujúcu. Podávateľka však uviedla, že sa vyhýba situáciám, ktoré u nej prejavy agresivity vyvolávajú. Orgán verejnej správy tiež poukázal na to, že podávateľka pracuje na pozícii, v rámci ktorej denne prichádza do kontaktu s klientmi. Podľa príslušného orgánu charakter tejto práce spochybňoval záver psychiatrického nálezu o neschopnosti prepravovať sa hromadnou dopravou. Porovnanie situácie v prostriedkoch mestskej hromadnej dopravy a situácie pri výkone práce podávateľky však trpelo viacerými nedostatkami.

V tomto prípade som dospela k záveru, že popretie záverov psychiatria výlučne na podklade skutkových zistení z osobného a z pracovného života podávateľky bolo nedostatočné. Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny sa nevyrovnalo s námietkami podávateľky, ktorými sa snažila vysvetliť zdanlivú rozporuplnosť konštatovaní jej psychiatria so skutkovými zisteniami. Je pravdou, že odborný záver psychiatria je iba jedným z celého radu dôkazov, ktoré sú podkladom na rozhodnutie. Je tiež nepochybné, že orgán verejnej správy má právo vyhodnocovať dôkazy podľa svojho vlastného uváženia, každý jednotlivo a zároveň všetky vo vzájomných súvislostiach. Z tohto pohľadu bolo nutné pripustiť, že zistené skutočnosti naozaj mohli vyvolávať pochybnosti o správnosti záverov obsiahnutých v náleze psychiatria. Avšak ich interpretácia ústredím a vyvedené závery neboli, podľa môjho názoru, dostatočné na to, aby bez ďalších pochybností vyvrátili závery psychiatria podávateľky. Ak ústredie pochybovalo o záveroch uvedených v odbornom psychiatrickom náleze, malo vykonať ďalšie dôkazy na objektivizáciu zdravotného stavu podávateľky a jej odkázanosti na individuálnu prepravu osobným motorovým vozidlom (napr. mohlo osloviť psychiatria podávateľky a požiadať ho o vysvetlenie jeho záverov v kontexte skutkových zistení, mohlo iniciovať vypracovanie ďalšieho odborného nálezu u iného špecialistu, alebo predvolať podávateľku na osobné posúdenie jej zdravotného stavu).

Preto som dospela k záveru, že príslušný orgán sa dostatočne nevyrovnal s námietkami podávateľky a interpretácia skutkových zistení a závery, ktoré z nich vyvodil, pôsobili jednostranne a účelovo. Orgány verejnej správy tým, aj v tomto prípade, nenaplnili požiadavku náležitého a presvedčivého odôvodnenia rozhodnutia. Keďže mnou navrhované opatrenia ani v tomto prípade neboli prijaté, opäť požiadam o súčinnosť prokuratúru.

Porušenie práva na prerokovanie bez zbytočných prietahov v takmer 10-ročných konaniach

Podávateľka vo svojom podnete uviedla, že žiadala o viacero peňažných príspevkov a upozorňovala na skutočnosť, že vo veci jej žiadostí bolo vydaných niekoľko rozhodnutí, ktoré boli následne zrušené súdom z dôvodu pochybení príslušných orgánov. Namietala najmä nezákonné prietahy, ktorých sa príslušné orgány dopúšťali.

Pre naplnenie základného práva na prerokovanie veci bez zbytočných prietahov nie je dôležité iba to, či orgán verejnej správy v príslušnom konaní pravidelne vykonáva určité úkony. Podstatná je aj kvalita vykonávaných úkonov. Je dôležité vyhodnotiť aj to, či sa orgán v konaní nedopúšťa zbytočných chýb, ktoré spôsobujú predlžovanie konania. Omyl správneho orgánu, ktorý vedie k predĺženiu konania zapríčinenému potrebou viesť odvolacie konanie alebo potrebou uplatniť mimoriadny opravný prostriedok s cieľom nápravy omylu, možno vziať do úvahy pri hodnotení primeranosti trvania konania.

V prípade podávateľky viaceré konania týkajúce sa peňažných príspevkov, o ktoré žiadala, boli poznačené opakovaným rušením rozhodnutí, či už druhostupňovým orgánom alebo súdom, z dôvodu nedostatočne zisteného skutkového stavu alebo pre nepreskúmateľnosť z dôvodu nedostatočného odôvodnenia rozhodnutia, čím dochádzalo k predlžovaniu jednotlivých konaní.

Po preskúmaní podnetu som zistila, že v prípade podávateľky trvali niektoré konania viac než osem rokov. Podľa judikatúry ÚS SR už sedemročné konania možno považovať za konania poznačené zbytočnými prietahmi ako celok (bez potreby ďalšieho skúmania).

Je zřejmé, že posudzovanie odkázanosti osoby s ťažkým zdravotným postihnutím niekoľko rokov spätne môže byť pre dotknuté orgány zložitá. Ako som však už uviedla, po zvážení skutočností, že ide o príspevky na kompenzáciu ťažkého zdravotného postihnutia, ktorých priznanie alebo nepriznanie môže mať zásadný vplyv na sociálne a životné podmienky žiadateľa, sa prikláňam k názoru, že porušenie práva na prerokovanie vecí bez zbytočných prietahov je v takýchto prípadoch potrebné posudzovať prísnejšie.

Preto som dospela k záveru, že v šiestich konaniach vo veciach kompenzácie ťažkého zdravotného stavu podávateľky došlo k porušovaniu jej základného práva na prerokovanie vecí bez zbytočných prietahov podľa čl. 48 ods. 2 Ústavy.

„Příspěvek na péči“

V priebehu ostatného roka som nezaznamenala posun v rovine praktického riešenia problému žiadateľov o „příspěvek na péči“. Napriek tomu pozitívne hodnotím otvorenejšiu komunikáciu rezortu práce, sociálnych vecí a rodiny k zvažovaným alternatívam, o ktorých doposiaľ s partnerským orgánom v Českej republike zástupcovia MPSVR SR rokovali. Oboznámenie sa s argumentáciou a s dôvodmi, ktoré v prostredí uplatňovania pravidiel európskeho práva doposiaľ bránia prijatiu obojstranne výhodného riešenia, ktoré by zároveň nevedlo k znevýhodneniu ďalších členských štátov EÚ, vysvetľuje navonok jednostranne odmietavý postoj MPSVR SR k umožneniu exportu príspevku na opatrovanie do zahraničia. Zároveň vedomie skutočností, že skupine žiadateľov o „příspěvek na péči“ nebolo doposiaľ ponúknuté žiadne riešenie, ktoré by umožňovalo špecifiká ich situácie (do veľkej miery spôsobenej historickými okolnosťami a rozdelením Československa) dôstojne riešiť, ma viedlo k zvažovaniu nových pohľadov na danú tému a k reinterpretácii problému vo svetle judikatúry Súdneho dvora EÚ, ktorá súvisí s uplatňovaním práv občanov EÚ. V diskusii s MPSVR SR budem v tomto duchu aj naďalej pokračovať.

Príspevek za zásluhy v športe

V športovom prostredí sa v minulosti nezriedka ozývali hlasy volajúce po osobitnom finančnom príspevku poskytovanom

slovenským športovcom, ktorí dosiahli prenikavý úspech na medzinárodných športových podujatiach.

Pomyselnou prvou lastovičkou bol od 1. januára 2016 osobitný príspevok športovému reprezentantovi, ktorý predstavuje minimálnu výšku penzie pre športovcov spadajúcich do osobného rozsahu tohto zákona.

Ešte ďalej v tomto smere šiel príspevok za zásluhy v športe, ktorý bol do právneho poriadku zaradený s účinnosťou od 1. januára 2020. Príspevok za zásluhy v športe predstavuje úplne samostatnú sociálnu dávku, ktorá sa poskytuje už od 35. roku života a jej suma predstavuje od 60 % po 100 % priemernej mzdy z predchádzajúceho roku, pričom v prípade poberania dôchodkovej či inej obdobnej dávky sa tento príspevok poberateľom nijakým spôsobom nekráti. Hlavnou podmienkou pre poskytnutie tohto príspevku je zisk medailového ocenenia z olympijských hier, paralympijských hier, deaflympijských hier alebo zo šachovej olympiády. A práve v tejto súvislosti sa na mňa obrátili podávatelia – úspešní slovenskí športovci so zdravotným postihnutím, ktorí namietali, že úzky výpočet športových podujatí v zákone o príspevku za zásluhy v športe ich diskriminuje. Konkrétne išlo o podnet zo strany šachistu so zrakovým postihnutím, ktorý získal medailové ocenenie na šachovej olympiáde IBCA (International Braille Chess Association) pre zrakovo postihnutých a o podnet zo strany spolku Špeciálne olympiády Slovensko, ktorý je národnou športovou organizáciou, podľa zákona o športe postavenou (na účely tohto zákona) na roveň napr. Slovenskému olympijskému a športovému výboru. Klúčovou pre vybavenie podnetu bola právna analýza samotného zákona o príspevku za zásluhy v športe. Z taxatívneho výpočtu medzinárodných športových podujatí, na ktorých je zisk medailového ocenenia bonifikovaný predmetným príspevkom vyplýva, že zákonodarca mal záujem o rovnocenný prístup k športovým úspechom športovcov bez zdravotného postihnutia a športovcov, ktorí majú zdravotné znevýhodnenie. Uvedený prístup je zřejmý na tom, že medzi vybrané medzinárodné športové podujatia boli zaradené nielen olympijské hry, ale aj ich ekvivalenty pre zdravotne postihnutých (paralympijské hry), resp. olympijské hry sluchovo postihnutých (deaflympijské hry). Uvedený rovnostársky prístup však nebol dotiahnutý do konca, keďže do tohto výpočtu z neznámych dôvodov neboli zaradené Svetové hry špeciálnych olympiád, ktoré predstavujú multišportové podujatie pre intelektuálne postihnuté osoby.

Na tomto mieste je pritom potrebné povedať, že športy a disciplíny pre intelektuálne postihnuté osoby boli do programu paralympijských hier zaradené len nedávno, a aj to vo veľmi malej miere, čo fakticky (osobitne v minulosti) znemožňovalo týmto športovcom získať medailové ocenenie na športovom podujatí, ktoré bolo zaradené do taxatívneho výpočtu v zákone o príspevku za zásluhy v športe. Súčasne, z prirodzených dôvodov, nie je možné spravodlivo požadovať, aby športovci s intelektuálnym postihnutím športovali v konkurencii športovcov bez akéhokoľvek postihnutia.

Okrem už uvedených multišportových podujatí bola do taxatívneho výpočtu v zákone o príspevku za zásluhy v športe zaradená aj šachová olympiáda, avšak bez akéhokoľvek jej ekvivalentu určeného pre zdravotne znevýhodnené osoby. Pritom takéto ekvivalenty existujú, a to jednak pre zrakovo, ale aj pre sluchovo postihnuté osoby. Týmto svojím prístupom tak zákonodarca pri reprezentantoch v šachu de facto poprel svoju ambíciu vyjadrenú zaradením paralympijských a deaflympijských hier do uvedeného zoznamu vybraných medzinárodných športových podujatí. V tejto súvislosti si pritom dovoľujem poznamenať, že z celej právnej úpravy zákona o príspevku za zásluhy v športe je zrejmá silná inšpirácia mimoriadne obdobnou právnou úpravou prijatou v Maďarsku, ktorá však bonifikuje obdobným príspevkom úspechy maďarských šachistov aj na šachovej olympiáde pre zrakovo postihnutých i pre sluchovo postihnutých.

Zhrňujúc tieto skutočnosti možno vo všeobecnosti povedať, že rozlišovacím kritériom medzi podávateľmi a osobami, ktoré spadajú do rozsahu zákona o príspevku za zásluhy v športe je ich zdravotné postihnutie, keďže práve to im bráni súťažiť za rovnakých podmienok s ostatnými športovcami na súťažiach a podujatiach, ktoré sú zaradené do taxatívneho výpočtu v zákone o príspevku za zásluhy v športe. Zdravotné postihnutie, hoci nie je výslovne uvedené v čl. 12 ods. 2 Ústavy, pritom predstavuje tzv. podozrivé kritérium a akékoľvek vyčlenenie skupiny osôb na základe zdravotného postihnutia musí byť mimoriadne dôkladne a prísne zvážené a vysvetlené. MŠVVŠ SR však nevedelo pri vybavovaní podnetu vysvetliť dôvody, pre ktoré boli do taxatívneho výpočtu v zákone o príspevku za zásluhy v športe zaradené len štyri predmetné športové podujatia, pretože uvedený zákon bol prijatý na základe zákonodarnej iniciatívy štyroch poslancov NR SR a MŠVVŠ SR na prijatí tejto právnej úpravy neparticipovalo.

Keďže som pri právnej analýze nezistila racionálne dôvody, ktoré by ospravedlňovali vyčlenenie tejto skupiny zdravotne postihnutých športovcov, adresovala som MŠVVŠ SR podnet na zmenu právnej úpravy. Domnievala som sa, že súčasné legislatívne znenie zákona o príspevku za zásluhy v športe môže byť v rozpore s čl. 12 ods. 1 a 2 Ústavy. MŠVVŠ SR sa mojím podnetom zaoberalo, pričom viackrát ma ubezpečilo, že problematika športu osôb so zdravotným postihnutím je z ich strany braná vážne. Napriek tomu sa však s mojimi závermi ohľadom potreby prijatia legislatívnych zmien nestotožnilo.

Vzhľadom na to, že k naplneniu cieľa je potrebný pozitívny zásah zákonodarcu v podobe rozšírenia katalógu vybraných športových podujatí v zákone o príspevku za zásluhy v športe, využitie môjho oprávnenia iniciovať konanie vo veci súladu právnych predpisov na ÚS SR sa v tomto prípade nejaví ako účelné. Napriek negatívnemu stanovisku MŠVVŠ však uvedenú problematiku ďalej pozorne sledujem, pričom aj naďalej budem oficiálnym spôsobom s ministerstvom komunikovať v snahe dosiahnuť aby športové úspechy zdravotne znevýhodnených šachistov a intelektuálne postihnutých športovcov boli taktiež docenené, rovnako ako úspechy zdravých slovenských olympionikov, či zdravotne znevýhodnených paralympionikov alebo deaflympionikov. Bez významu v tejto veci pritom nie je ani to, že kým olympionici majú z hľadiska svojho komerčného potenciálu možnosť svoju činnosť náležitým spôsobom speňažiť na marketingovo - športovom trhu, predstava takéhoto speňaženia u intelektuálne postihnutých športovcov, či u zrakovo a sluchovo postihnutých šachistov, je iluzórna. O to viac by mal zákonodarca dbať na to, aby ich športové úspechy, ktoré vyžadujú rovnaké úsilie a neraz dokonca aj investíciu väčších finančných prostriedkov, boli patrične ohodnotené.

Práva osôb so sluchovým postihnutím

V minulom roku som preskúmala aj dva podnety, ktoré sa týkali problematiky neprístupnosti informácií pre osoby so sluchovým postihnutím, ktorú títo ľudia výrazne pocítili najmä v súvislosti s vypuknutím pandémie ochorenia COVID-19. Jeden podávateľ poukazoval na nedostatky v prístupnosti informácií pre osoby so sluchovým postihnutím v dôsledku absencie tlmočenia do posunkového jazyka na viacerých

tlačových konferenciách vysielaných v súvislosti s pandémiou ochorenia COVID-19. Druhý podnet sa týkal osôb so sluchovým postihnutím, ktoré nekomunikujú prostredníctvom posunkového jazyka. Okrem iného sa v ňom uvádza, že v SR dlhodobo absentuje sprostredkovanie závažných a kľúčových informácií majoritnej skupine osôb so sluchovým postihnutím. V súvislosti s pandémiou ochorenia COVID-19 a so zavedením povinného nosenia rúšok sa ukázalo, že tlmočenie do posunkového jazyka pri tlačových konferenciách a spravodajských programoch nie je postačujúce na to, aby všetky osoby so sluchovým postihnutím mali k dispozícii všetky dôležité a potrebné informácie. Za najvyhovujúcejšie riešenie tohto problému považujú neposunkujúce osoby so sluchovým postihnutím on-line/simultánny prepis hovoreného slova.

Ako som po právnej analýze problematiky zistila, podľa platnej a účinnej legislatívy je vysielateľ na základe zákona povinný zabezpečiť multimodálny prístup k programovej službe, a to tak, aby vo vysielaní každej televíznej programovej služby, ktorú vysielala digitálne, bolo najmenej 50 % všetkých vysielaných programov sprevádzaných titulkami pre osoby so sluchovým postihnutím a 3 % všetkých vysielaných programov tlmočených do posunkovej reči nepočujúcich alebo v posunkovej reči nepočujúcich. Pre súkromných vysielateľov platí povinnosť zabezpečiť najmenej 10 % všetkých vysielaných programov sprevádzaných titulkami pre osoby so sluchovým postihnutím, alebo tlmočených do posunkovej reči nepočujúcich alebo v posunkovej reči nepočujúcich.

S ohľadom na závažnosť a aktuálnosť problematiky, na ktorú podávatelia upozorňovali, si Kancelária verejného ochrancu práv vyžiadala písomné stanoviská, informácie a podklady od viacerých orgánov verejnej moci. MK SR, okrem iného, vo svojom stanovisku zdôraznilo, že otázku prístupnosti programov pre osoby so sluchovým postihnutím považuje za aktuálnu a dôležitú, a preto bude presadzovať postupné zvyšovanie percentuálneho podielu programov s tzv. multimodálnym prístupom, pokiaľ možno až na maximálnu mieru (100 % programov). Zároveň informovalo aj o príprave nového zákona o mediálnych službách.

S potešením som preto následne prijala informáciu o tom, že vládny návrh zákona o mediálnych službách, ktorý má zvýšiť podiel multimodálneho vysielania v televíznom programe, bol koncom roka 2021 poslancami posunutý do 2. čítania v rámci riadneho legislatívneho procesu.

Návrh nového zákona stanovuje pre verejnoprávnu televíziu povinnosť zabezpečiť, aby vo vysielaní každej televíznej programovej služby boli všetky programy sprevádzané titulkami pre osoby so sluchovým postihnutím, tlmočené do slovenského posunkového jazyka alebo v slovenskom posunkovom jazyku. Ostatní (oprávnení) vysielatelia by mali vo všetkých svojich televíznych službách zabezpečiť minimálne 25 % všetkých vysielaných programov sprevádzaných titulkami pre osoby so sluchovým postihnutím alebo tlmočených do slovenského posunkového jazyka alebo v slovenskom posunkovom jazyku. Zároveň sa má zvýšiť aj minimálny podiel všetkých vysielaných programov sprevádzaných hlasovým komentovaním pre nevidiacich. U verejnoprávnej televízie sa tento podiel zvýšil z 20 % na 50 % a u oprávnených vysielateľov z 3 % na 10 %.

Prieskum z vlastnej iniciatívy verejnej ochrankyne práv – prístupnosť osobnej železničnej dopravy

Ešte koncom roka 2019 som začala prieskum týkajúci sa prístupnosti osobnej železničnej dopravy. Zistenia z tohto prieskumu som zverejnila v roku 2021. Nadviazala som takna predchádzajúce prieskumy realizovanév Kancelárii verejného ochrancu práv týkajúce sa prístupnosti, ako dôležitého predpokladu plného začlenenia sa osôb so zdravotným postihnutím do života spoločnosti a uplatňovania ich základných práv a slobôd na nediskriminačnom základe. Cieľom prieskumu bolo zistiť ako osoby so zdravotným postihnutím vnímajú dodržiavanie svojich práv pri cestovaní vlakom. Hlavným zámerom však bolo zistiť, ako samotný štát vníma svoju úlohu pri zabezpečovaní prístupnosti dopravy- (v tomto konkrétnom prípade osobnej železničnej dopravy), či si je vedomý svojej kľúčovej zodpovednosti v tejto oblasti, či vykonáva systematické a ciele kroky k dosiahnutiu želaného cieľa, a či sú tieto kroky dostatočné a primerané. Pri koncipovaní záverov z prieskumu som sa opierala o poznatky získané priamo od osôb so zdravotným postihnutím a od ďalších osôb cestujúcich vlakom, tiež o poznatky z vlastných zistení, ale aj zo stanovísk dopravcov, prevádzkovateľa železničnej infraštruktúry, Dopravného úradu a MDV SR. Poskytnuté stanoviská v spojení s vlastnými zisteniami ukazujú, že určitý pokrok v oblasti debarierizácie osobnej

železničnej dopravy za posledné roky bol dosiahnutý. Kvantifikovateľný bol najmä u ZSSK. Mnohé modernizácie a rekonštrukcie boli realizované aj v oblasti železničnej infraštruktúry, avšak merateľný ukazovateľ absentuje. Ťažko možno kvantifikovať dosiahnutý pokrok, pokiaľ nie sú k dispozícii informácie ani len o reálnom stave železničnej infraštruktúry prístupnej cestujúcej verejnosti. Komplexné informácie o prístupnosti osobnej železničnej dopravy cestujúcim so zdravotným postihnutím a so zníženou pohyblivosťou totiž chýbajú. Jednotlivé údaje sa líšia, informácie poskytované verejnosti nie sú jasné a jednoznačné a neobsahujú všetky potrebné údaje.

Azda najväčšou výzvou v tejto oblasti je existujúca železničná infraštruktúra, ktorá vo veľkej miere determinuje aj komfort a potenciál samotnej prepravy cestujúcich. Hoci počet nízkopodlažných vlakov za posledných 10 rokov narástol (resp. pred rokom 2010 ZSSK nízkopodlažné vlaky s nájazdovými rampami ani nevlastnila), ich potenciál je možné využívať iba v obmedzenom rozsahu. Železničné stanice, zastávky a nástupištia je potrebné postupne prispôbiť potrebám osôb so zdravotným postihnutím, čo vyžaduje nemalé úsilie, veľký rozsah stavebných úprav a v poslednom rade samozrejme aj značné finančné investície.

Získané poznatky naznačujú, že zodpovedné subjekty proces debarierizácie zredukovali do požiadavky budovať prostredie prístupné osobám so zdravotným postihnutím najmä popri realizovaní celkových rekonštrukcií a modernizácií, prípadne pri obstarávaní/budovaní nových prvkov (kde už sú jasne stanovené parametre aj z hľadiska bezbariérovosti). Železnice SR pri realizovaných modernizáciách, rekonštrukciách a iných stavebných úpravách zohľadňujú požiadavky prístupnosti prostredia aj osobám so zdravotným postihnutím. Nezaznamenali sme však, že by mali vypracovaný plán debarierizácie s vytýčením konkrétnych krokov v rámci jednotlivých etáp a s určeným časovým horizontom ich realizácie. Cielené debarierizačné stavebné akcie sú skôr ojedinelé, rozhodne nie systematicky plánované. ZSSK síce má vypracovanú stratégiu, avšak táto sa javí v niektorých ukazovateľoch ako nedostatočná. Dohovor o právach osôb so zdravotným postihnutím pri realizácii čl. 9 o prístupnosti prostredia síce nepožaduje okamžitú nápravu, ale vyžaduje od signatárskych štátov, aby sa svojimi postupnými a cieľenými krokmi snažili dosiahnuť stanovený cieľ, vrátane systematického odstraňovania existujúcich prekážok a bariér.

MDV SR na otázku, ako vidí svoju úlohu a zodpovednosť v procese debarierizácie osobnej železničnej dopravy, neodpovedalo. Skutočnosť, že MDV SR nevedelo zhrnúť pokrok dosiahnutý v oblasti debarierizácie osobnej železničnej dopravy za posledných desať rokov a nevedelo ani špecifikovať finančné prostriedky alokované a využité na tento účel nasvedčuje tomu, že Slovensko nepodniká cieľené a systematické kroky k dosiahnutiu tohto cieľa, a ak áno, tak potom absentuje hodnotiaci mechanizmus, ktorého výsledky by mali dať jasnú odpoveď na túto otázku.

Chýba celková koncepcia/stratégia debarierizácie, najmä stanovenie kritérií, podľa ktorých sa budú určovať priority tak, aby sa v jednotlivých etapách celého procesu dosiahli aspoň čiastkové ciele, ktoré postupne povedú k zlepšeniu kvality cestovania pre osoby so zdravotným postihnutím. Rozhodujúca iniciatíva by mala vychádzať od MDV SR, ako ústredného orgánu štátnej správy pre dráhy a dopravu na dráhach, ktoré by celú problematiku malo zastrešovať, koordinovať, riadiť a zabezpečovať aj monitoring.

Ukazuje sa, že najmä legislatíva EÚ a snaha o zjednotenie európskeho železničného systému, sú hnacími motormi, ktoré nútia členské štáty, Slovensko nevynímajúc, k určitým opatreniam, nie však skutočnosť, že sme signatárskym štátom Dohovoru o právach osôb so zdravotným postihnutím. Avšak aj na tejto pôde je ešte mnoho výziev a prekážok.

Ďalším dôležitým poznáním bol fakt, že napriek deklarovaniu mnohých prvkov a služieb pre osoby s obmedzením mobility či s obmedzením schopnosti orientácie, prax ukazuje, že tieto nie vždy fungujú, prípadne kompetentné osoby ich nie vždy vedia obslúžiť. Samostatnosť a nezávislosť osôb so zdravotným postihnutím je zatiaľ len veľmi vzdialený sen, ktorému sme sa ani len nepriblížili. Väčšinou je potrebná asistencia či už železničného personálu, alebo aspoň inej osoby.

Napokon prieskum ukázal aj určitý nezaujem, resp. možno skôr rezignáciu, samotných osôb so zdravotným postihnutím na presadzovanie ich práv vyplývajúcich z Dohovoru o právach osôb so zdravotným postihnutím a z iných právnych predpisov.

Na základe zistení a na základe vyvodených záverov z prieskumu som, okrem iného, odporúčala MDV SR vytvoriť pracovnú pozíciu osoby zodpovednej za koordináciu, sledovanie a vyhodnocovanie procesu debarierizácie

osobnej železničnej dopravy, či vytvoriť rámcový dokument zameraný na postupnú a systematickú realizáciu debarierizácie osobnej železničnej dopravy so stanovením konkrétnych úloh, cieľov, zodpovedných subjektov a účinných nástrojov (vrátane financovania), a tiež s mechanizmom pravidelného vyhodnocovania napĺňania tohto dokumentu.

Právo na bývanie

Aj v uplynulom kalendárnom roku som sa zaoberala viacerými podnetmi, ktoré súviseli s poskytovaním (sociálneho) nájomného bývania zo strany miest a obcí. Táto činnosť samosprávnych jednotiek predstavuje z právneho hľadiska verejnú službu, ktorá je spojená s plnením úloh vyplývajúcich zo zákona o obecnom zriadení. Zároveň predstavuje realizáciu ľudskoprávných záväzkov štátu, predovšetkým povinnosti rešpektovať a dostupnými prostriedkami zabezpečovať právo na primeranú životnú úroveň, ktoré zahŕňa aj právo na bývanie (čl. 11 ods. 1 Medzinárodného paktu o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach). Pre praktickejši výklad pojmu adekvátne bývanie Výbor OSN pre hospodárske, sociálne a kultúrne práva ustanovil sedem základných kritérií, na ktoré je potrebné prihliadať pri jeho zabezpečovaní: bezpečnosť právnych vzťahov, dostupnosť služieb, cenová dostupnosť, obývatelnosť, prístupnosť, vhodná lokalita a kultúrna vhodnosť.

BEZPEČNOSŤ PRÁVNÝCH VZŤAHOV K NÁJOMNÉMU BYTU

Mesto, ako právnická osoba, má právo nakladať so svojim majetkom podľa vlastného uváženia a v tomto zmysle môže poskytovať mestské byty na krátkodobý prenájom, ktorý je, s prihliadnutím na rôzne sociálne situácie žiadateľov o mestské nájomné bývanie, v mnohých ohľadoch žiaduci. V prípade častého opakovaného predlžovania nájomného vzťahu počas obdobia trvajúceho niekoľko rokov však nemožno hovoriť o krátkodobom prenájme, ktorý má nájomcovi iba pomôcť preklenúť náročné sociálne obdobie. Naopak, v zmysle kritéria bezpečnosti právnych vzťahov by mal nájomný vzťah z dlhodobého hľadiska nájomcovi poskytnúť určitý stupeň

stability a právnej istoty. Ten je vo všeobecnosti zaručený predovšetkým pri uzatvorení nájomnej zmluvy na dlhšie časové obdobie, resp. na dobu neurčitú. Aj pri dlhodobom nájme je pritom zo strany prenajímateľa možné predčasné ukončenie nájomného vzťahu zo zákonom stanovených dôvodov, čo znamená, že pri neplnení si zmluvných povinností zo strany nájomcu má mesto stále k dispozícii východisko, ktoré zároveň nájomcu neobmedzuje na jeho základných právach a garantuje mu bezpečnosť a stabilitu.

Naplnenie požiadaviek vyplývajúcich z kritéria bezpečnosti právnych vzťahov je nevyhnutné vyhodnocovať v individuálnej rovine a pri komplexnom posúdení konkrétnych okolností týkajúcich sa nájomného vzťahu (napr. celková dĺžka nájomného vzťahu, frekvencia opakovaného uzatvárania nájomnej zmluvy, korektnosť priebehu nájomného vzťahu, plnenie povinností zo strany nájomcu).

Ako problematiku (bez konštatovania porušenia základného práva v individuálnom prípade) som vyhodnotila generalizovanú prax opakovaného dojednávania nájomných zmlúv na dobu určitú v trvaní troch mesiacov bez individuálneho vyhodnocovania konkrétnych skutkových okolností. Hoci za určitých okolností by takýto postup mohol byť ospravedliteľný (napr. na začiatku nového nájomného vzťahu, kým sa nájomník „osvedčí“), v tomto prípade išlo o celoplošné opatrenie bez individuálneho zdôvodnenia, viažuce sa na všetkých obyvateľov bytového domu bez rozdielu. Z celkového kontextu preskúmvanej veci tiež bolo zrejmé, že vzniknutá situácia sa negatívne dotkla najmä príslušníkov rómskej menšiny, čo naznačuje možný diskriminačný kontext konania mesta na úseku nájomného bývania.

ZABEZPEČENIE OBÝVATEĽNOSTI NÁJOMNÝCH BYTOV

Nájomcovia mestských a obecných nájomných bytov sa na mňa často obracajú aj s námietkami súvisiacimi so zlým technickým či so zlým hygienickým stavom bytov, prípadne s nezabezpečením dodávok služieb spojených s užívaním bytu. Zákonné možnosti verejného ochrancu práv posudzovať kvalitu poskytovaného nájomného bývania z tohto hľadiska sú však značne obmedzené. Povinnosti prenajímateľa odovzdať nájomcovi byt v stave spôsobilom na riadne užívanie a zabezpečiť mu plný a nerušený výkon práv spojených s užívaním bytu, ako aj ich prípadné špecifikovanie, vyplývajú

predovšetkým z občianskoprávných predpisov a z nájomnej zmluvy, ktorá sa občianskoprávnymi predpismi riadi.

V pôsobnosti verejného ochrancu práv nie je vyhodnocovať plnenie zmluvných povinností mesta ako prenajímateľa, keďže ide o oblasť súkromného práva. Rozhodovanie súkromnoprávných sporov patrí do právomoci súdov SR, a teda jedine súd môže autoritatívne konštatovať, či v konkrétnom prípade došlo k porušeniu povinností vyplývajúcich z občianskoprávných predpisov a z nájomnej zmluvy a rozhodnúť o prípadnej náprave.

Nad rámec občianskoprávných povinností je vlastník prenajatej nehnuteľnosti viazaný napr. aj predpismi z oblasti stavebného práva a z oblasti ochrany verejného zdravia. Posudzovanie plnenia povinností vlastníka stavby na stavebnom úseku patrí vo všeobecnosti do pôsobnosti orgánov štátneho stavebného dohľadu. Kontrola plnenia povinností na úseku ochrany verejného zdravia je v kompetencii regionálnych úradov verejného zdravotníctva.

V súlade s vymedzením zákonnej pôsobnosti verejného ochrancu práv som oprávnená preskúmať iba také nedostatky v technickom stave a v hygienických štandardoch obecných či mestských nájomných bytov, ktoré svojou povahou patria do oblasti verejnej správy a zároveň majú taký závažný charakter, že v ich dôsledku dochádza k porušovaniu základných práv a slobôd, napr. práva na adekvátne bývanie (čl. 11 ods. 1 Medzinárodného paktu o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach), práva na ochranu zdravia (čl. 40 prvá veta Ústavy) alebo práva na zachovanie ľudskej dôstojnosti (čl. 19 ods. 1 Ústavy). Pôjde predovšetkým o nedostatky majúce za následok neobývateľnosť objektu, preukázateľné ohrozenie života a zdravia obyvateľov alebo také životné podmienky, ktoré sú v zjavnom rozpore s ľudskou dôstojnosťou.

Zabezpečenie obývateľnosti nájomných bytov môže byť za určitých okolností relevantné aj z pohľadu výkonu verejnej správy na stavebnom úseku v kontexte práva na ochranu pred nezákonným výkonom vlastníckeho práva (čl. 20 ods. 3 Ústavy). Porušenie tohto základného práva som v roku 2021 konštatovala v prípade, kedy mesto disponovalo podkladmi nasvedčujúcimi tomu, že vo vzťahu k dotknutým bytovým domom by mohli byť splnené zákonné podmienky na začatie príslušných konaní podľa stavebného zákona, napr. konania o nariadení nevyhnutných úprav (§ 87 ods. 1 stavebného zákona), konania o nariadení neodkladných zabezpečovacích prác (§ 94 ods. 1 stavebného zákona),

v krajnom prípade eventuálne konania o nariadení vypratania stavby (§ 96 ods. 1 stavebného zákona), avšak mesto v tomto smere nepodniklo žiadne kroky.

ROZHODOVANIE O PRIDEĽOVANÍ NÁJOMNÝCH BYTOV

Na pridelenie nájomného bytu konkrétnej osobe vo všeobecnosti neexistuje právny nárok. V žiadnom prípade to však neznamená, že postup obce/mesta v tejto súvislosti môže byť svojvoľný. Naopak, procesný postup obce/mesta pri rozhodovaní o zaradení žiadateľa o nájomný byt do poradovníka žiadateľov je administratívnym (správnym) konaním. Výsledok takéhoto konania je, bez ohľadu na jeho formu, nevyhnutné považovať za individuálny správny akt s konštitutívnymi účinkami - rozhodnutie o právach a povinnostiach žiadateľa spočívajúce v určení, či bude v zmysle príslušného všeobecne záväzného nariadenia zaradený do poradovníka a či mu v prípade uvoľnenia nájomného bytu bude môcť byť pridelený byt, či už podľa poradia v poradovníku, alebo podľa iných kritérií určených všeobecne záväzným nariadením.

Keďže takýto procesný postup obce/mesta má charakter správneho konania, na žiadateľa, o ktorého právach sa v tomto konaní rozhoduje, sa vzťahuje aj ochrana vyplývajúca zo základného práva na inú právnu ochranu podľa čl. 46 ods. 1 Ústavy. S tým súvisí aj požiadavka garancie zákonnosti a spravodlivosti procesného postupu obce/mesta. V praxi to znamená, že obec/mesto bude pri rozhodovaní postupovať jednak v súlade s procesnými pravidlami, ktoré sú stanovené v príslušnom všeobecne záväznom nariadení, a jednak za súčasného dodržiavania minimálnych procesných štandardov vyplývajúcich zo základných zásad správneho konania a z princípov dobrej verejnej správy.

Pri preskúmaní podnetov týkajúcich sa postupov miest a obcí v oblasti rozhodovania o zaradení do poradovníka žiadateľov a o výbere konkrétnych nájomcov, som v uplynulom roku identifikovala napr. tieto nedostatky:

- Rozhodnutie o nezaradení žiadateľa do poradovníka s uvedením právneho dôvodu (nesplnenie konkrétnej podmienky), avšak bez uvedenia konkrétnych skutkových okolností, na základe ktorých mesto dospelo k záveru o nesplnení danej podmienky (v rozpore s princípom právnej istoty a so zásadou materiálnej pravdy), pričom právny dôvod nezaradenia zároveň nekorešpondoval so skutkovým stavom zisteným po preskúmaní podnetu (v rozpore

s princípom viazanosti právom a so zásadou zákonnosti).

- Neprimeraná dĺžka vybavovania žiadosti o pridelenie bytu (od podania žiadosti po doručenie písomného oznámenia o jej vybavení zamietnutím uplynul viac než jeden rok a päť mesiacov); neprimeraná dĺžka vybavovania žiadosti o opätovné pridelenie bytu (od podania žiadosti do oznámenia rozhodnutia po jej posúdení uplynulo viac než deväť mesiacov) (v rozpore s princípom konania v primeranej časovej lehote).
- Zaradenie žiadosti o nájomný byt výlučne do poradovníka na bezbariérový byt, pričom žiadateľka nežiadala výslovne o pridelenie bezbariérového bytu a príslušné všeobecne záväzné nariadenie nestanovuje, že ak žiadateľ spĺňa podmienky na pridelenie bezbariérového bytu, môže mu byť pridelený výhradne takýto byt (v rozpore s princípom viazanosti právom a so zásadou zákonnosti).
- Faktické vylúčenie nízkopríjmových žiadateľov (domácností) z prístupu k nájomnému bývaní stanovením minimálnej hranice príjmu žiadateľa nad výšku životného minima a bez efektívnej možnosti uplatnenia výnimiek pre zraniteľné skupiny (v rozpore s kritériom prístupnosti adekvátneho bývania).

VYSTAHOVANIE Z NÁJOMNÉHO BYTU

V roku 2021 som sa zaoberala situáciou rodiny, ktorá opustila nájomný byt z dôvodu plánovanej dezinfekcie. Byt v tom čase rodina užívala už bez právneho titulu. Po ukončení dezinfekcie im neboli vrátené kľúče s odôvodnením, že nemajú platnú nájomnú zmluvu. Zo strany rodiny nešlo o dobrovoľné vysťahovanie, ale len o dočasné opustenie bytu s vedomím, že po ukončení dezinfekcie im bude umožnené byť ďalej užívať. Mesto v rozhodujúcom čase nedisponovalo exekučným titulom na vypratanie nehnuteľnosti. Namiesto toho, aby si takýto titul zadovážilo a k vysťahovaniu pristúpilo zákonnými prostriedkami, využilo situáciu počas dezinfekcie bytového domu, kedy podávateľ a jeho rodina byt dočasne opustili. Po ukončení dezinfekcie neboli rodine vrátené kľúče od bytu a nebolo jej umožnené byť ďalej užívať. Dotknuté osoby teda boli de facto nútené vysťahované z ich obydľia, pričom mesto k vysťahovaniu pristúpilo svojpomocne, bez exekučného titulu (napr. súdneho rozhodnutia) a bez poskytnutia náhradného ubytovania, čo predstavovalo porušenie základných práv a slobôd.

Porušenie práva na adekvátne bývanie som v roku 2021 konštatovala v prípade, kedy mesto podávateľovi, v rozpore so svojou úlohou starostlivosti o potreby svojich obyvateľov podľa § 1 ods. 2 zákona o obecnom zriadení a v rozpore s princípom súčinnosti, neposkytlo dostatočnú súčinnosť pri doriešení jeho bytovej otázky po skončení nájomného vzťahu. Hoci podávateľ svoju bytovú otázku začal riešiť dostatočne zavčasu pred skončením platnosti nájomnej zmluvy (o predĺženie nájomnej zmluvy požiadal viac než tri mesiace pred skončením nájomného vzťahu), formálne procesy vybavovania jeho žiadosti trvali neprimerane dlho. V dôsledku toho mesto situovalo podávateľa do stavu právnej neistoty v otázke bezpečnosti právneho vzťahu k nájomnému bytu. Po samotnom formálnom vybavení žiadosti zamietavým spôsobom zároveň mesto, v kontexte svojej zákonnej úlohy zabezpečovať starostlivosť o potreby svojich obyvateľov, malo podávateľovi poskytnúť komplexné informácie o iných možnostiach riešenia jeho bytovej situácie (napr. dočasne formou ubytovne a dlhodobjšie formou inej formy sociálneho bývania, na ktorú by mohol mať nárok) a potrebnú súčinnosť pri jej doriešení (napr. pomoc so spísaním potrebných žiadostí). Hoci mesto uviedlo, že bolo nápomocné pri riešení bytovej situácie podávateľa, nepredložilo o tom dostatočné dôkazy.

Právo na vodu

Právo na vodu je súčasťou sociálnych práv, ktoré sa SR zaviazala rešpektovať, chrániť a naplňovať. Jeho normatívne vyjadrenie nachádzame predovšetkým v práve na primeranú životnú úroveň a v práve na ochranu zdravia. Z práva na vodu vyplýva jednak povinnosť dodržiavať jeho minimálny obsah, a jednak zároveň aj povinnosť realizovať priame kroky smerujúce k postupnému úplnému naplneniu tohto práva. Zo zákona o obecnom zriadení možno vyvodíť, že realizáciu časti týchto záväzkov štát zveril obciam. Obec pri výkone samosprávy totiž utvára a chráni zdravé podmienky a zdravý spôsob života a zabezpečuje zásobovanie vodou. Obce a ich orgány tak plnia významnú úlohu pri realizácii práva svojich obyvateľov na prístup k pitnej vode. Ak obec/mesto alebo ich určitá časť nemá napojenie na verejný vodovod, dotknutí obyvatelia musia mať zabezpečený prístup k pitnej vode iným spôsobom (napr. formou súkromných či verejných studní, výtokových stojanov, náhradným zásobovaním cisternou), a to v dostatočnom množstve,

vo vyhovujúcej (bezpečnej) kvalite, a tiež finančne a časovo dostupným spôsobom. V tomto kontexte som v roku 2021 konštatovala porušenie práva na vodu zo strany mesta v prípade poskytnutia vody na účely náhradného zásobovania vodou z cisterny, pričom kvalita vody nespĺňala požiadavku bezpečnosti a zdravotnej neškodnosti (podľa zistení regionálneho úradu verejného zdravia vzorka vody nespĺňala podmienky podľa vyhlášky MZ SR č. 247/2017 Z. z., ktorou sa ustanovujú podrobnosti o kvalite pitnej vody, programe monitorovania a manažmente rizík pri zásobovaní pitnou vodou v znení neskorších predpisov).

Aj keď je minimálny obsah práva na vodu rešpektovaný, zachovanie iba tohto minimálneho stavu by z dlhodobého hľadiska znamenalo porušenie práva na prístup k pitnej vode, a to vzhľadom na povinnosť vykonávať kroky smerujúce k postupnému zlepšovaniu prístupu k pitnej vode a tým aj k dosiahnutiu plnej realizácie práva na vodu. Porušenie pozitívneho záväzku dosiahnuť plnú realizáciu práva na vodu som v roku 2021 konštatovala v prípade obce, ktorá v minulosti prechovávala negatívny postoj k postupnému zlepšovaniu prístupu obyvateľov rómskej osady k pitnej vode a dlhodobo nedosahovala žiaden merateľný pokrok pri napĺňaní práva na vodu. Zo stanoviska obce sa síce javilo, že v poslednom období obec svoj doterajší negatívny postoj prehodnotila a k otázke zlepšenia prístupu k pitnej vode obyvateľov osady začala pristupovať aktívnejšie, avšak z preskúmaných skutočností vyplynulo, že zámer obce požiadať v roku 2020 o nenávratný finančný príspevok z výzvy „Podpora prístupu k pitnej vode v prostredí marginalizovaných rómskych komunít“ zostal nezrealizovaný.

V ďalšom podnete som bola konfrontovaná aj so situáciou časti obce, v ktorej zabezpečenie individuálneho zásobovania vodou prostredníctvom vodovodu nie je z objektívnych dôvodov možné - išlo o nelegálne obydlia s nemožnosťou umiestnenia líniových stavieb (lokalizácia v ochrannom a bezpečnostnom pásme plynárenských zariadení, v ktorých nie je možná stavebná a výkopová činnosť). Táto skutočnosť príslušným orgánom znemožňuje zlegalizovať právny status obydľí v osade do budúcnosti, a tým aj vykonávať kroky smerujúce k zlepšeniu celkovej životnej úrovne dotknutých obyvateľov. V namietanom prípade som však konštatovala, že obec nad situáciou nerezignovala a aktívne hľadá alternatívne riešenia.

Právo na súkromný a rodinný život, osobitná ochrana detí

104

Sociálnoprávna ochrana detí

Agenda sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately nepatrí medzi tie, ktoré by každoročne prechádzali zásadnými obmenami, navyše zaznamenať dôsledky prijatých legislatívnych zmien (napr. v oblasti profesionálneho náhradného rodičovstva) bude možné až po tom, ako sa začnú v praxi uplatňovať. V tomto duchu hodnotím aj predchádzajúci kalendárny rok, v ktorom som nezaznamenala zásadné odchýlky od stavu, ako som ho popísala v predchádzajúcej výročnej správe. Zrejme aj posilňujúce sa právne povedomie podávateľov podnetov viedlo v predchádzajúcom roku k nárastu počtu podnetov, v ktorých sa podávatelia v rovnakej veci obrátili na Úrad komisára pre deti (špecializovaný orgán ochrany práv dieťaťa). Aj keď v prípade súbežného konania komisára pre deti je mi daná diskrečná právomoc riešenie podnetu odložiť, k uplatňovaniu toho oprávnenia pristupujem rýdzo individuálne a v koordinácii s Úradom komisára pre deti tak, aby bol naplno využitý potenciál oboch inštitúcií ochrany práva v konkrétnej veci.

Prvoradým hľadiskom pri voľbe a uplatňovaní opatrení sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately je najlepší záujem dieťaťa. Na jeho určovanie a posudzovanie sa uplatňuje zásada o záujme dieťaťa podľa ustanovenia čl. 5 základných zásad zákona o rodine. Skutočnosť, že sa najlepší záujem dieťaťa stal v práci orgánov sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately kľúčovým, je zaiste vítaným trendom. Ak sa však kladie naň prílišný dôraz, môže to viesť k odklonu od potreby vzájomného vyvažovania s právami rodičov. V súvislosti s preskúmaním podnetov som zaznamenala rôznu kvalitu úrovne plánovania sociálnej práce a miery, v akej dochádza pri plánovaní sociálnej práce k zapojeniu samotných rodičov. Považujem preto za potrebné pripomenúť, že účasť rodičov v rozhodovacom procese, v ktorom sa prijímajú opatrenia týkajúce sa ich detí, má zásadný význam pre výkon práv, ktoré im a ich deťom zaručuje Ústava v čl. 41 ods. 4 (starostlivosť o deti a ich výchova je právom rodičov; deti majú právo na rodičovskú výchovu a starostlivosť). Pri rozhodovaní o záležitostiach detí musia byť, vedľa povinnosti rešpektovať právo dieťaťa, vypočuté a vzaté do úvahy aj názory a záujmy rodičov. Toto pravidlo platí o to viac v situáciách, kedy orgány sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately disponujú širokou mierou voľnej úvahy ohľadne nástrojov a prijímaných

opatrení, ktorými zasahujú do súkromného a rodinného života jednotlivcov. Rodičia, ktorí sa starajú o deti, musia v rozhodovacom procese, v ktorom orgán štátu prijíma opatrenia týkajúce sa ich detí, zohrávať dostatočne významnú úlohu. Rodič nemôže (nesmie) byť zbavený vplyvu na podstatu rozhodnutia - zabezpečiť sa tak, že rozhodnutie je založené na relevantných úvahách a nie je jednostranné, a teda nie je, a ani sa navonok nejaví ako svojvoľné. Aj keď plán sociálnej práce s dieťaťom nie je rozhodnutím, je ako východiskový plánovací dokument spôsobilý predurčiť výber opatrení sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately a ovplyvniť postupy orgánu sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately. Zastávam preto názor, že požiadavku na informovanie a na zapojenie rodičov do rozhodovacieho procesu je potrebné rovnako prísne aplikovať aj na prípady plánovania sociálnej práce s dieťaťom.

Opatrenia sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately upravuje zákon o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele tak, aby bolo zrejmé, v ktorých situáciách sa výkon rôznych opatrení môže ponúkať, v ktorých situáciách sa musí ponúkať, resp. odporučiť odborná pomoc a kedy nastala situácia, v ktorej je úrad práce, sociálnych vecí a rodiny povinný zasiahnuť. To korešponduje s požiadavkou na rešpektovanie súkromného a rodinného života a obmedzuje intervencie štátu do hraníc rámcov, v ktorých sú intervencie nielen oprávnené (legitímne), ale aj primerané a zachovávajú požiadavku nevyhnutnosti ich použitia. V tejto súvislosti som v roku 2021 zaznamenala len jeden prípad postupu úradu práce, sociálnych vecí a rodiny spôsobom, ktorý uvedené rámce primeranosti a nevyhnutnosti zásadne porušil. Išlo o situáciu, kedy tento úrad (zámerne) neuviedol súdu v konaní o odňatí maloletého dieťaťa zo starostlivosti matky všetky dostupné informácie, čím poskytol súdu domnelý, nie však skutočný obraz o nevyhnutnosti navrhovaného zásahu do rodičovských práv podávateľky podnetu. Nevyhnutnosť odňatia maloletého dieťaťa zo starostlivosti matky založil úrad práce, sociálnych vecí a rodiny výlučne na obave z možného ohrozenia maloletého dieťaťa (dôvodom bola predchádzajúca krátkodobá hospitalizácia matky na psychiatrii). Hypotetické obavy, navyše nepodložené žiadnym materiálnym dôvodom, však nemožno považovať za dostatočné na to, aby prevážili záujem maloletého dieťaťa na zachovaní rodinných väzieb a starostlivosti rodičov. Intenzita zásahu bola v danom prípade posilnená tým, že šlo o maloleté dieťa v útlom veku

(cca jedného roka), kedy bolo ešte dojčené, teda v období, kedy fyzická blízkosť matky a dieťaťa rozhodujúcim spôsobom ovplyvňuje psychický vývin dieťaťa. Aj keď sa teda úradom práce, sociálnych vecí a rodiny prejavovaná zdržanlivosť vo vzťahu k pripravenosti podávateľky podnetu po jej prepustení z nemocnice prevziať maloletého do svojej starostlivosti nejavila ako celkom zjavne nedôvodná a nerozumná, nebola nevyhnutná a primeraná sledovanému cieľu. Na vyslovované pochybnosti o spôsobilosti podávateľky podnetu prevziať maloleté dieťa do osobnej starostlivosti úrad práce, sociálnych vecí a rodiny navyše nenadviazal prijatím takých opatrení, ktorými by napomohol ich odstráneniu (čím predlžoval stav vzájomného odlúčenia maloletého dieťaťa a jeho matky), a to napriek tomu, že preukázaním zdravotnej spôsobilosti podávateľky podnetu podmieňoval súhlas s návratom dieťaťa do jej starostlivosti. Napriek pozitívnemu záväzku konať v záujme uľahčenia obnovy rodinného života a obnovy spojenia maloletého dieťaťa s podávateľkou podnetu, ako s jeho biologickým rodičom, úrad práce, sociálnych vecí a rodiny ponechával (odbornú stránku) otázky spôsobilosti matky prevziať maloleté dieťa späť do svojej starostlivosti neriešenú, keďže súdnoznalecké dokazovanie súdu vôbec nenavrhol. Iniciatívne tak napokon učinila až samotná podávateľka podnetu, pričom závery znaleckého dokazovania nepotvrdili vplyv diagnóz podávateľky podnetu na jej spôsobilosť starať sa osobne o maloleté dieťa. Dieťa jej bolo navrátené do osobnej starostlivosti.

Aj keď vzorka podávateľov, ktorí sa na mňa obracajú, nemusí byť reprezentatívna a nemožno na jej základe robiť zo-všeobecňujúce závery, predsa len sa javí, že úrady práce, sociálnych vecí a rodiny stále nekladú dostatočný dôraz na potrebu vysvetlenia role kolízneho opatrovníka po tom, ako sú do funkcie kolízneho opatrovníka maloletého dieťaťa súdom ustanovené a rovnako nekladú dostatočný dôraz ani na potrebu vysvetlenia dôsledkov, ktoré z toho pre komunikáciu rodičov a úradu následne vyplývajú (napr. v súvislosti s nahliadaním do spisu v súvislosti s procesnými právami kolízneho opatrovníka v súdnom konaní, a pod.). Naďalej sa preto významná časť podnetov v tejto oblasti týka výhrad voči postupu orgánu sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately pri výkone funkcie kolízneho opatrovníka, ktorého sporiaci sa rodičia spravidla akceptujú ako procesného zástupcu ich dieťaťa len do tej miery, v akej záujmy maloletého dieťaťa presadzované kolízny opatrovníkom korešpondujú

s ich vlastnou predstavou o najlepšom záujme dieťaťa, a tým aj o výsledku súdneho konania. Istý priestor pre zlepšenie komunikácie úradov práce, sociálnych vecí a rodiny vidím tiež v súvislosti s fázou výkonu súdneho rozhodnutia v prípadoch, keď súd autoritatívne rozhodol o forme starostlivosti o maloleté dieťa a o úprave styku preto, lebo sa rodičia maloletého dieťaťa na tejto otázke nedokázali dohodnúť. Je dôležité, aby boli rodičia aj zo strany úradov práce, sociálnych vecí a rodiny vedení k tomu, že to nie sú ich maloleté deti, ktoré majú byť neustále vystavované požiadavkám na zmenu starostlivosti či úpravy styku podľa aktuálnych predstáv toho-ktorého rodiča, ale sú to naopak rodičia, kto má - s prihliadnutím na formu starostlivosti o deti, ktorú súd posúdil ako najlepšie zodpovedajúcu záujmom maloletých detí - usilovať sa o úpravu svojej vzájomnej komunikácie tak, aby starostlivosť o maloletých a styk s nimi prebiehali pokojne, stabilne a pre deti predvídateľne.

Zlyhania v návratovom konaní

V roku 2021 som sa venovala prípadu neoprávneného zadržania maloletého dieťaťa na Slovensku, preskúmanie ktorého zviditeľnilo viacero slabých miest v činnosti slovenských štátnych orgánov pri naplňaní (aj medzinárodným právom²⁷ vyžadovaného) záväzku zabezpečiť rešpektovanie súkromného a rodinného života urýchleným návratom neoprávneného alebo zadržávaného dieťaťa do krajiny jeho obvyklého pobytu.

Rodič, ktorý neoprávnené zadržáva dieťa mimo krajiny jeho obvyklého pobytu, zasahuje nielen do práv druhého rodiča (najmä do jeho práva na starostlivosť o dieťa a výchovu v zmysle ustanovenia čl. 41 ods. 4 Ústavy), ale aj do práv samotného dieťaťa (recipročne odvádzaného práva) na rodičovskú starostlivosť a výchovu oboma rodičmi (podľa čl. 41 ods. 4 Ústavy), a tiež do práva dieťaťa na rešpektovanie súkromného a rodinného života (v zmysle ustanovenia čl. 16 Ústavy). Komplementárne k týmto ústavným zárukám je však potrebné prihliadať aj na záruky poskytované dieťaťu v zmysle medzinárodných ľudskoprávných dohovorov, osobitne však Dohovoru o právach dieťaťa. V zmysle tohto dohovoru má dieťa právo na nezasahovanie do súkromného života v rozpore s právom (ustanovenia čl. 16), má právo na to, aby nebolo nezákonne premiestnené z miesta obvyklého pobytu

²⁷ Dohovor o občianskoprávných aspektoch medzinárodných únosov detí, publikovaný v Zbierke zákonov SR pod č. 119/2001 Z. z., pre SR záväzný od 1. februára 2001.

(ustanovenie čl. 11) a zbavené svojho rodinného prostredia (ustanovenie čl. 20). Nositeľom a garantom týchto záruk je štát, ktorého povinnosťou je zabezpečiť nerušený výkon uvedených práv, resp. štát má záväzok poskytnúť ochranu tým, ktorí sú porušením či hrozbou porušenia uvedených práv dotknutí.

Aj keď na skutočnosť nerealizácie výkonu súdneho rozhodnutia vo veci návratu maloletého dieťaťa do štátu jeho obvyklého pobytu mal v tomto konkrétnom prípade rozhodujúci vplyv neefektívny postup súdu (čo napokon v danej veci konštatoval aj ÚS SR), moja pozornosť sa - vzhľadom na pretrvávajúcu právnu neistotu matky (podávateľky podnetu) a rovnako i dieťaťa dotknutého neoprávneným zadržávaním na území SR - o to viac sústredila na preskúmanie postupu ostatných zapojených inštitúcií, a to orgánov sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately, Centra pre medzinárodnoprávnu ochranu detí a mládeže, školy a ďalších inštitúcií. Malá početnosť prípadov rodičovských únosov detí s medzinárodným prvkom mi nedáva možnosť robiť zovšeobecňujúce závery. V danom prípade som však dospela k poznaniu, že orgány sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately neboli dostatočne oboznámené so špecifikami tzv. návratového konania a s tým súvisiacou povinnosťou zabezpečiť urýchlený návrat maloletého dieťaťa do krajiny jeho obvyklého pobytu, teda do krajiny, ktorej orgány sú oprávnené rozhodovať v prípadoch sporu rodičov o výkone rodičovských práv a povinností. Neoprávnené premiestnenie dieťaťa nemá viesť k získaniu výhody protiprávne konajúceho rodiča. Ako však dokumentoval aj tento prípad, neefektívny postup štátnych orgánov môže takúto výhodu neoprávnené konajúcemu rodičovi, na úkor práv druhého rodiča a na úkor práv maloletého dieťaťa a jeho najlepších záujmov, poskytnúť.

Nedostatočné oboznamovanie sa so situáciou v rodine, ktorá neoprávnenému zadržávaniu dieťaťa predchádzala, nedostatočné oboznamovanie sa s názorom maloletého dieťaťa, dlhodobé tolerovanie obštrukčných úkonov zo strany protiprávne konajúceho rodiča maloletého dieťaťa, nedostatočná pomoc podávateľke podnetu pri zabezpečení jej práva na styk s maloletým dieťaťom, pasívny prístup pri výkone funkcie kolízneho opatrovníka a obmedzovanie sa len na vykonávanie úkonov vyžadovaných súdom - všetky tieto postupy úradu práce, sociálnych vecí a rodiny, či už v postavení orgánu sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately, alebo pri výkone funkcie kolízneho opatrovníka vo svojom súhrne,

nesvedčili o zastupovaní najlepšieho záujmu dotknutého maloletého dieťaťa, a nesvedčili ani o zámere naplniť záväzok jeho urýchleného návratu do krajiny jeho obvyklého pobytu s cieľom obnoviť jeho rodinný život v prostredí, ktoré je mu známe a ktoré pre neho predstavuje pocit bezpečia, istoty a stability.

Systémovým nedostatkom konaní o výkon súdnych rozhodnutí vo všeobecnosti som sa venovala v prieskume, podrobnosti ktorého uvádzam na v nasledujúcej stati tejto správy. V súvislosti s návratovými konaniami však časový faktor a predlžovanie súdnych konaní pôsobí ešte významnejšie, keďže maloleté dieťa, vytrhnuté z jeho prirodzeného prostredia, je bez adekvátnej intervencie zo strany štátnych orgánov ponechávané svojvôli neoprávnene konajúceho rodiča. Je to opäť dieťa, ktoré je degradované do role objektu rodičovského sporu a je nútené sa prispôbovať predstavám rodičov o usporiadaní ich vzájomných rodinných vzťahov. S poukazom na tieto súvislosti som orgánu sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately odporučila preškolenie zamestnancov poverených výkonom opatrení sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately, s dôrazom na špecifiká návratových konaní a na prevenciu opakovania tých postupov (pasívny prístup úradu, tolerovanie nespolupráce protiprávne konajúceho rodiča, bránenie v oboznámení sa s názorom maloletého dieťaťa a ďalšie), ktoré v preskúmanom prípade viedli k poskytnutiu ochrany protiprávne konajúcemu rodičovi maloletého dieťaťa v rozpore s najlepším záujmom maloletého dieťaťa, s jeho právami, ako aj s právami druhého rodiča.

Prieskum zameraný na výkon súdnych rozhodnutí vo veciach maloletých

Do Kancelárie verejného ochrancu práv boli doručené viaceré podnety, ktoré v jednotlivých prípadoch upozorňovali na možnú existenciu systémových nedostatkov týkajúcich sa rodinnoprávnej agendy, osobitne v konaniach o výkon rozhodnutí vo veciach maloletých. Preto som sa rozhodla iniciovať väčší prieskum, v rámci ktorého som oslovila nielen príslušné štátne orgány (súdy, prokuratúru, MS SR, Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny), ale aj ďalšie subjekty participujúce na rodinnoprávnej agende (mediátorov, psychológov, znalcov, advokátov, a tiež subjekty akreditované pre vykonávanie súvisiacich opatrení).

V súvislosti s existenciou prietahov v konaniach v rodinnoprávnej agende a osobitne pri konaniach o výkon rozhodnutí vo veciach maloletých detí, naznačili výsledky môjho prieskumu, že každé jedno takéto konanie má svoje osobitné špecifiká, ktoré sú významne determinované aj správaním zúčastnených strán, a veľmi ťažko možno všeobecne konštatovať prítomnosť prietahov vo všetkých týchto konaniach. Potvrzuje to aj judikatúra súdov.

Napriek uvedenému konštatovaniu som presvedčená, že značná časť súdnych konaní v rodinnoprávnej agende, a osobitne pri konaniach o výkon rozhodnutí vo veciach maloletých detí, trvajú neprimerane dlho a je preto potrebné hľadať tak praktické, ako aj legislatívne riešenia, ktoré prispievajú ku skráteniu týchto konaní.

V prípadoch zabezpečenia výkonu neodkladného opatrenia vo veciach starostlivosti súdu o maloletých narážame napríklad aj na to, že v súčasnosti neexistujú ani rámcové lehoty pre rozhodnutie súdu, či vôbec k výkonu pristúpi, a ak áno, kedy sa tak stane.

Viaceré oslovené subjekty sa pritom vyjadrili, že porovnaním právnej úpravy výkonu predbežných (t. č. neodkladných) opatrení v OSP s právnou úpravou v CMP sa môže javiť účelnejšou práve predchádzajúca právna úprava, a to s poukazom na skutočnosť, že k samotnému výkonu (odovzdaniu maloletého dieťaťa určenej osobe) sa podľa OSP pristúpilo ihneď bez toho, aby tomuto postupu predchádzali výzvy na dobrovoľné plnenie, či opakované ukladanie pokút povinným osobám.

Jedno z riešení by preto napríklad mohlo byť aj stanovenie maximálneho počtu pokút, ktoré by mohol súd pred samotným výkonom rozhodnutia uložiť, prípadne presné časové vymedzenie pre dobrovoľné plnenie povinnosti vyplývajúcej z rozhodnutia.

Ďalší problém, na ktorý som pri svojom prieskume narazila v súvislosti s neodkladnými opatreniami je tiež to, že CMP nerieši ani otázku opakovaného podávania identických návrhov na vydanie neodkladného opatrenia vo veci úpravy rodičovských práv a povinností k maloletým deťom (ale tiež ani vo veci zverenia, úpravy styku a ani vo veci vyživovacej povinnosti).

Keďže som presvedčená, že je nevyhnutné, aby všetky konania vo veciach maloletých prebiehali čo najrýchlejšie, pretože aj záujem dieťaťa sa samozrejme v čase mení, pokladám v prvom rade za potrebné, aby MS SR v čo najkratšom čase

predstavilo koncept tzv. rodinných súdov, k zriadeniu ktorých sa vláda SR zaviazala vo svojom programovom vyhlásení na obdobie rokov 2020 – 2024.

Za mimoriadne významné tiež považujem dôsledné vyžadovanie tzv. Cochemskej praxe v činnosti rodinných súdov, lebo ide o interdisciplinárnu spoluprácu všetkých profesií a inštitúcií zúčastnených na rozvodovom konaní, ktorá dôsledne sleduje jediný cieľ, ktorým je skutočné dobro dieťaťa a jeho právo na oboch rodičov.

Podľa vyjadrení viacerých sudcov by kvalite rozhodovania v rodinných a v poručenských veciach mohla prispieť aj väčšia vzdelávacia aktivita Justičnej akadémie, zameraná nielen na právne informácie, ale napr. aj na psychologické a mediátorské zručnosti.

K zvýšeniu kvality a rýchlosti súdneho konania vo veciach maloletých by prispelo aj naplnenie požiadavky, aby všetky konania dotýkajúce sa maloletého dieťaťa mohol rozhodovať ten istý sudca. To však predpokladá vyhodnotenie prieniku s požiadavkou na náhodné pridelenie spisov. Na dosiahnutie uvedeného cieľa by bolo zrejme potrebné zaviesť osobitný register, a teda vstúpiť do spravovacieho poriadku súdov.

Ku skráteniu konania v súvislosti s neodkladnými opatreniami vzťahujúcimi sa na maloletých by zrejme prispelo aj legislatívne obmedzenie možnosti podávať v takýchto konaniach dovolanie na NS SR.

Rezort spravodlivosti ma v rámci môjho prieskumu informoval, že v rámci súdnictva pripravuje vykonanie systémových zmien. Chystá sa:

- presadiť najmä prísnu špecializáciu v rodinnoprávnej agende, t. j. konštituovanie rodinných súdov a skvalitnenie celej rodinnoprávnej agendy;
- pripraviť metodiku práce súdov v rodinnoprávnej agende, ktorá zavedie jednotné pravidlá multidisciplinárnej spolupráce pri rozhodovaní o dieťati za účasti psychológov, kolíznych opatrovníkov, zamestnancov úradov práce, sociálnych vecí a rodiny, mediátorov a znalcov a ktorá zároveň podporí širšie využívanie mimosúdneho riešenia právnych vecí dotýkajúcich sa maloletých, zavedie pravidlo osobného vypočutia dieťaťa sudcom vo vhodne upravených priestoroch súdu, vrátane procesnej zásady zameranej na urýchlenie konaní – „do mesiaca prvé stretnutie s účastníkmi konania“.

Osobitne chcem oceniť najmä pozornosť MS SR zameranú na získavanie názorov maloletého dieťaťa. Na základe informácií

získaných od niektorých advokátov sa totiž pri súdnom rozhodovaní nezriedka týmto názorom nevenuje dostatočná pozornosť.

Oceňujem tiež skutočnosť, že MS SR od októbra 2020 formou pilotných projektov pravidelne organizuje školenia špecializovaných vyšších súdnych úradníkov - koordinátorov a sudcov, v rámci ktorých overuje tento multidisciplinárny prístup v rodinnej agende zameraný na spoluprácu špecialistov z oblasti práva, mediácie, psychológie, súdneho znelectva a sociálnej práce, na dosiahnutie najlepšieho záujmu maloletého a na rešpektovanie jeho práva na oboch rodičov.

MS SR ďalej uviedlo, že iniciovalo revízie vybraných oblastí rodinnoprávnej agendy, najmä vykonávacieho konania vo veciach maloletých. Výsledky tejto činnosti však doteraz neboli zverejnené.

V súvislosti s dĺžkou jednotlivých konaní vo veciach starostlivosti o maloletých ma MS SR tiež informovalo, že pripravuje návrh zákona, ktorý bude novelizovať CMP. Cieľom tohto návrhu je zefektívniť vykonávacie konanie vo veciach maloletých za pomoci celoplošného zavedenia časových rámcov na rozhodovanie v jednotlivých veciach (dokedy má byť aká vec ukončená), za pomoci priebežného sledovania jednotlivých súdov, agend a sudcov, pričom takto získané údaje by mali byť verejne prístupné.

Aj napriek tomu, že oceňujem kroky, ktoré v rodinnoprávnej agende, a osobitne v konaní o výkon rozhodnutí vo veciach maloletých, vykonáva MS SR, som toho názoru, že v dlhodobejšom časovom horizonte bude potrebné otvoriť diskusiu aj o:

- rekonštrukcii poručníckeho práva (napríklad vo forme tzv. Detského zákonníka alebo rozsiahlejšou úpravou práv detí v rámci Občianskeho zákonníka - napr. ako v Českej republike), ktorá by subsumovala všetky dôležité právne normy dotýkajúce sa života detí,
- ustanovení inštitútu advokáta detí, aby po tom, ako sa začne súdny spor jeho rodičov, štát ustanovil dieťaťu advokáta ex offo (obdoba existuje napríklad vo Veľkej Británii), pričom by títo advokáti detí prechádzali špeciálnym vzdelávaním,
- princípe, že dieťa, ktoré sa ocitne v spore medzi rodičmi je ohrozené na zdraví, a preto musí súd konať v zmysle § 365 (neodkladné opatrenie vo veciach ochrany maloletého) a § 367 (neodkladné opatrenie vo veciach osobnej starostlivosti maloletého) CMP,
- kvalite znaleckých posudkov; posudky sa nezriedka realizujú

bez reálneho dôvodu a nespĺňajú základné zákonné požiadavky, (najmä neobsahujú prílohy, potrebné na zabezpečenie preskúmateľnosti znaleckého posudku).

Šikanovanie medzi žiakmi

Problematika šikanovania medzi žiakmi na školách sa

v podnetoch, ktoré sú mi adresované, objavuje len veľmi sporadicky. Domnievam sa, že nejde ani tak o dôsledok neexistencie tohto fenoménu, ale skôr o obraz toho, že šikanovaním dotknuté deti/ dotknutí žiaci, resp. ich zákonní zástupcovia, riešia tento problém na pôde školy, prípade prostredníctvom Štátnej školskej inšpekcie.

Prípacom, v ktorých podávatelia podnetu namietajú neriešenie incidentov šikanovania (resp. namietajú neefektívnosť prijatých opatrení) zo strany vedenia školy, sa venujem v kontexte napĺňania práva na vzdelanie. Východiskový katalóg práv, ktoré napĺňajú obsah práva na vzdelanie, je obsiahnutý v ustanovení § 144 školského zákona. Podľa ustanovenia § 144 ods. 1 školského zákona má dieťa alebo žiak (okrem iného) právo na výchovu a vzdelávanie v bezpečnom prostredí, právo na úctu k svojej osobe a na zabezpečenie ochrany proti fyzickému, psychickému a sexuálnemu násiliu. S uvedenými právami korelujú na strane žiakov aj určité povinnosti. Právu na úctu k svojej osobe a na ľudskú dôstojnosť recipročne zodpovedá rovnaká povinnosť žiaka k ostatným osobám, ktoré sa zúčastňujú na výchovno-vzdelávacom procese. Dieťa alebo žiak je podľa ustanovenia § 144 ods. 4 školského zákona povinný/-ý neobmedzovať svojím konaním práva ostatných osôb zúčastňujúcich sa výchovy a vzdelávania, dodržiavať školský poriadok školy a ďalšie vnútorné predpisy školy a konať tak, aby neohrozoval/-o svoje zdravie a bezpečnosť, ako aj zdravie a bezpečnosť ďalších osôb zúčastňujúcich sa na výchove a vzdelávaní. V tejto súvislosti má dieťa alebo žiak povinnosť rešpektovať pokyny zamestnancov školy, ktoré sú v súlade so všeobecne záväznými právnymi predpismi, vnútornými predpismi školy a dobrými mravmi. Povinnosť dodržiavať školský poriadok a rešpektovať pokyny zamestnancov školy je prirodzenou súčasťou výchovno-vzdelávacieho procesu. Školský zákon preto v ustanovení § 58 počíta s možnosťou uloženia opatrenia na posilnenie disciplíny žiakov (opatrenia vo výchove). O uložení opatrenia rozhoduje v prvom stupni

riaditeľ základnej školy. Riaditeľ školy teda disponuje štátom udelenou mocou, prostredníctvom uplatnenia ktorej je oprávnený zabezpečiť disciplínu žiakov na škole a chrániť tak práva, najmä však zdravie a bezpečnosť, ďalších osôb zúčastňujúcich sa na výchove a vzdelávaní. Podporujem v tejto súvislosti krok MŠVVŠ SR, ktoré s účinnosťou od 1. septembra 2018 aktualizovalo svoje odporúčané postupy a prijalo novú Smernicu č. 36/2018 k prevencii a riešeniu šikanovania detí a žiakov v školách a školských zariadeniach, ktorá upravuje základné znaky, formy a prejavy šikanovania detí a žiakov, možnosti preventívneho pôsobenia a metódy riešenia šikanovania žiakov. Keďže len osvojenie si inovovaných postupov a ich premietnutie do každodennej praxe školy a do školského zariadenia je spôsobilé naplniť smernicou sledovaný cieľ, uplatňovanie odporúčaných postupov podľa smernice sledujem aj pri preskúmaní podnetov, ktoré s problematikou prevencie šikanovania na školách súvisia, a to aj v prípadoch, keď ich podávatelia podnetu priamo nenamietajú.

Skutočnosť, že povinnosť zabezpečiť disciplínu žiakov na škole a chrániť tak práva, najmä však zdravie a bezpečnosť ďalších osôb zúčastňujúcich sa na výchove a vzdelávaní je trvalá a neoslabuje ani postupom času, ani prenesením zodpovednosti za riešenie na inú štátnu inštitúciu (orgán sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately, resp. orgány činné v trestnom konaní) ilustruje prípad, preskúmanie ktorého som ukončila v priebehu roka 2021.

Škola v danom prípade prijala, v nadväznosti na opakované a dlhšie obdobie zaznamenané incidenty šikanovania konkrétnym žiakom, viaceré opatrenia - uskutočnila pohovor s matkou útočníka a s útočníkom samotným. Tiež v spolupráci s Centrom pedagogicko-psychologického poradenstva a prevencie realizovala preventívny program so všetkými triedami daného ročníka so zameraním na šikanovanie; sprísnila pedagogický dozor a zvýšila pozornosť k dňaniu v triede, pri bufete, na chodbách, pri presunoch triedy, v šatniach po poslednej vyučovacej hodine s konkrétnym rozpisom služieb jednotlivých pedagógov, zaviedla každodenné hlásenie o situácii v triede a pre útočníka zabezpečila konzultácie u psychológa referátu poradensko-psychologických služieb úradu práce, sociálnych vecí a rodiny. Rozhodnutím riaditeľky školy bolo útočníkovi udelené pokarhanie riaditeľa, ako najsilnejšie dostupné výchovné opatrenie s návrhom na zníženie známky zo správania na konci klasifikačného obdobia. Škola upovedomila aj orgán sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej

kurately s poznámkou, že v prípade, ak do konca hodnotiaceho obdobia III. štvrťroka nenastane v správaní útočníka zlepšenie, navrhne maloletému absolvovanie diagnostického pobytu v diagnostickom centre alebo v liečebno-výchovnom sanatóriu.

Napriek posilneniu dozoru došlo v priestoroch školských šatní k ďalšiemu incidentu, ktorý si vyžiadal dvojtýždňovú práceneschopnosť obeť. V nadväznosti na incident výchovná poradkyňa školy vykonala s celou triedou preventívny pohovor, čím škola považovala vec za vyriešenú. Škola neuskutočnila hlbšie skúmanie okolností incidentu a incident riešila len neformálne, pričom ho uzavrela zľahčujúcim konštatovaním, že šlo o prejav neopätovaných citov. Z postoja školy bolo zrejmé, že rezignovala na možnosť zabezpečiť korekciu v správaní útočníka a len vyčkávala na rozhodnutie súdu o jeho umiestnení do reedukačného či diagnostického zariadenia. Povinnosťou školy však bolo vytrvať v uplatňovaní preventívnych opatrení a v prípade ich zlyhania (ako k tomu evidentne došlo v tomto konkrétnom prípade, keďže zlyhal dozor v priestoroch šatní) prijať opatrenia na nápravu. Vykonanie pohovoru celej triedy s výchovnou poradkyňou školy môže mať preventívny účinok v tom, že zvyšuje všeobecné povedomie o možnostiach chrániť sa v prípade incidentu. Smernica k prevencii a riešeniu šikanovania detí a žiakov v školách však vo svojom čl. 5 ods. 3 jasne formuluje povinnosť každého pedagogického alebo odborného zamestnanca šikanovanie, alebo podozrenie zo šikanovania medzi žiakmi bezodkladne riešiť a každej jeho obeť bezodkladne poskytnúť pomoc.

Pri posúdení intenzity zásahu do práva maloletej (obete útoku) na úctu k svojej osobe a na zabezpečenie ochrany proti fyzickému, psychickému a sexuálnemu násiliu, nebolo možné odhliadnuť od skutočnosti, že ťažším následkom útoku sa maloletá vyhla len tým, že útočníkovi ušla, pričom i tak si jeho dôsledky vyžiadali jej dvojtýždňovú práceneschopnosť. V kontexte informácií, ktorými škola v danom čase o správaní útočníka disponovala, s prihliadnutím na skutočnosť, že sa incident odohral v režime sprísnených opatrení a s vedomím, že škola napriek zlyhaniu preventívnych opatrení neprijala následné opatrenia, som postup a zlyhanie školy posúdila ako natoľko závažné, že som ho vyhodnotila ako porušenie základného práva maloletej na vzdelanie. Domáhať sa práv uvedených v čl. 42 Ústavy možno len v medziach zákonov, ktoré tieto ustanovenia vykonávajú. Preto aj očakávanie zo strany zákoných zástupcov maloletej (podávateľov podnetu), že riaditeľka

školy zabezpečí preskúmanie incidentu a poskytne maloletej ochranu v súlade s garanciami formulovanými v ustanoveniach školského zákona, bolo plne legitímne.

V nadväznosti na uvedené skutočnosti a podporne čerpajúc aj z ďalších podnetov, ktoré boli predmetom môjho preskúmania, sa ako mimoriadne dôležitý faktor determinujúci celkovú úspešnosť riešenia incidentu šikanovania, potvrdzuje rýchlosť a vážnosť s akou vedenie školy pristupuje k riešeniu konkrétneho incidentu. Za rizikový faktor považujem neschopnosť či nevládu školy reagovať už na naoko „banálne“ prejavy násillia medzi žiakmi, ich zľahčovanie a presúvanie zodpovednosti za riešenie na iné inštitúcie či na iné subjekty. Z mojich poznatkov v uvedenej téme je nepochybné, že efektívne zvládnutie prípadov šikanovania je vecou spoločnej zodpovednosti, do riešenia ktorej je potrebné súčasne a koordinovane zapojiť viaceré profesie.

Posilnenie nástrojov na ochranu obeť šikanovania, ku ktorému došlo prijatím už spomenutej smernice, považujem za zásadné. Domnievam sa však, že bez súčasného skúmania širších súvislostí vo vzťahu k dôvodom, ktoré vedú útočníka k takémuto patologickému konaniu a bez prejavu skutočného záujmu o neho/o ňu, nie je možné pôsobiť skutočne preventívne. Za mimoriadne dôležitú preto považujem aj systematickú prácu s útočníkom a s jeho širším sociálnym zázemím. Do takejto práce by mali byť zapojení psychológovia a ďalšie profesie podľa potrieb plynúcich z individuálnej situácie. Čerpajúc z podnetov, ktoré mi boli v tejto téme adresované je tiež postrehnuteľné, že ak majú byť opatrenia prijímané školou a ďalšími zapojenými inštitúciami podporované aj zo strany rodičov, je nevyhnutná ich vzájomná dôvera. Je pritom evidentné, že vzájomná dôvera sa nemôže začať formovať v momente prepuknutia či zaznamenania prípadov šikanovania, kedy naopak dochádza k jej erózii.

Zásadné pripomienky k novele školského zákona

V uplynulom roku predložilo MŠVVŠ SR rozsiahlu novelu školského zákona. Keďže táto novela sa týkala viacerých oblastí, v ktorých som sa počas svojej činnosti angažovala, rozhodla som sa v rámci medzirezortného pripomienkového konania vzniesť aj svoje pripomienky, viaceré z nich zásadné. V nasledujúcom texte uvádzam len niektoré zo vznesených pripomienok.

V súvislosti s predloženou novelou školského zákona som uvítala čiastkové zmeny, ktorých cieľom je vytvorenie inkluzívneho vzdelávacieho systému. Za najdôležitejšiu zmenu považujem zahrnutie práva na inkluzívne vzdelanie do školského zákona. Zároveň som konštatovala, že novela školského zákona nedostatočne reflektuje odporúčania súvisiace so zmenou diagnostiky tak, aby prebiehala na základe dlhodobjšieho skúmania dieťaťa a vyhodnocovania jeho rozvoja prostredníctvom diagnostických vyšetrení, ktoré zohľadňujú schopnosti detí pochádzajúcich zo sociálne znevýhodneného prostredia marginalizovaných rómskych komunít a ktorá bude spočívať v rozpoznaní silných a slabých stránok každého dieťaťa pre potreby jeho inkluzívneho vzdelávania.

Nesprávne zaradovanie rómskych detí do špeciálnych škôl pre žiakov s mentálnym postihnutím je totiž zapríčinené aj absenciou vhodných diagnostických nástrojov, ktoré by dostatočne zohľadnili sociálne, kultúrne a jazykové prostredie týchto detí. Podľa výskumov sa v špeciálnom školstve v SR vzdeláva takmer štvornásobne vyšší podiel žiakov ako je priemer EÚ. Toto alarmujúce nadmerné zastúpenie rómskych detí v špeciálnych triedach a v špeciálnych školách má zásadný dopad na ich neskoršie uplatnenie sa na trhu práce. Porušovaním práva na vzdelanie bez diskriminácie a segregácie tak uzatvárame celé generácie detí pochádzajúce z marginalizovaných rómskych komunít do bludného kruhu chudoby. Je to práve vzdelávanie, ktoré je významným nástrojom na zlepšenie rovnosti a na zníženie chudoby. Podľa výskumných zistení je u detí pochádzajúcich z marginalizovaných rómskych komunít na Slovensku až 70 %-ná pravdepodobnosť, že tieto sa, podobne ako ich rodičia, stanú nezamestnanými, alebo budú pracovať za menšiu ako za minimálnu mzdu v nepravdepodobnom zamestnaní.

Navrhla som preto upraviť v novele diagnostické nástroje určovania spôsobu vzdelávania žiakov s mentálnym postihnutím tak, aby boli založené na dlhodobom skúmaní dieťaťa, na vyhodnocovaní jeho rozvoja, na zohľadňovaní schopností detí pochádzajúcich zo sociálne znevýhodneného prostredia marginalizovaných skupín a na zohľadňovaní ich jazykových špecifik, aby tak došlo k zabráneniu zamieňania mentálneho zdravotného postihnutia s odstrániteľným vplyvom sociálne znevýhodneného prostredia.

Predložená novela predstavovala jednu z najvýznamnejších systémových zmien týkajúcich sa vzdelávania žiakov s mentálnym znevýhodnením, čo som aj ocenila. SR dlhodobo

zlyháva v tejto oblasti, a to jednu v požiadavke aby bol vytvorený efektívny systém, ktorý by zabránil zneužívaniu osobitného vzdelávacieho režimu žiakov s mentálnym znevýhodnením na segregáciu rómskych žiakov, ale aj v požiadavkách zabezpečiť žiakom s mentálnym znevýhodnením kvalitné a plnohodnotné vzdelanie, vrátane stredoškolského vzdelania, ako aj v požiadavke inkluzívneho vzdelávania žiakov s mentálnym zdravotným znevýhodnením.

Vo svojich pripomienkach som, okrem iného, zdôraznila, že navrhovaná novela naďalej zachováva vzdelávanie podľa variantu A pre žiakov s ľahkým stupňom mentálneho postihnutia. Hoci týmto žiakom dala potenciálnu možnosť ďalšieho vzdelávania v bežných stredných školách (v prípade úspešného absolvovania externého testovania), stále umožňovala to, že budú v zásade deväť rokov v základnej škole vzdelávaní tak, aby dosiahli len primárne vzdelanie. A to bez úpravy akéhokoľvek predvídateľného postupu smerujúceho k ukončeniu vzdelávania v segregovaných špeciálnych školách. Z navrhovanej novely nebolo zrejmé, či si žiaci s ľahkým mentálnym postihnutím vôbec budú môcť osvojiť počas základnej školy vedomosti potrebné na to, aby absolvovali externé testovanie pre získanie nižšieho stredného vzdelania. Zdôraznila som preto potrebu adekvátneho nastavenia aj školských kurikul.

Osobitným problémom je aj požiadavka inkluzívneho vzdelávania žiakov s mentálnym postihnutím ľahkého stupňa, ktorí neabsolvujú úspešne externé testovanie a žiakov variantu B a C na stredných školách. Títo žiaci sú v zásade odkázaní výlučne len na vzdelávanie v segregovaných, vylúčených špeciálnych stredných školách. V tomto smere som vo svojich pripomienkach zdôraznila, že je potrebné upraviť týmto žiakom možnosť, aby sa inkluzívne vzdelávali s bežnými žiakmi, i keď ich vzdelávanie a jeho výsledky budú odlišné (stupeň získaného vzdelania). Podstatnou požiadavkou je najmä zachovať prepojenie týchto žiakov s bežnou spoločnosťou, ako aj budovať v žiakoch bežných stredných škôl povedomie o celkovej pestrosti spoločnosti a učiť ich inkluzívnemu spolužitiu vo vzájomnej úcte a tiež ich učiť pomoci osobám so zdravotným znevýhodnením aj po ukončení štúdia. Špeciálne školstvo, vrátane stredného špeciálneho školstva, musí byť pre žiakov s mentálnym znevýhodnením ponukou, ak je pre nich integrované a inkluzívne vzdelávanie príliš náročné, alebo ak takéto vzdelávanie odmietajú. Nemôže ísť o jedinou cestu a o odsúdenie týchto detí na život mimo majoritnej spoločnosti.

Nemenej dôležitou je aj potreba zabezpečenia podporných a pomocných služieb pre žiakov so zdravotným postihnutím v oblasti sebaobslužných úkonov. Podľa Dohovoru o právach osôb so zdravotným postihnutím majú žiaci so zdravotným postihnutím právo na prístup ku komplexnému systému služieb a podporných opatrení, ktoré im umožnia vzdelávať sa v maximálnom možnom rozsahu a na rovnakej úrovni s inými žiakmi. V prípade niektorých žiakov so zdravotným postihnutím majú tieto opatrenia smerovať k odstráneniu bariér daných zdravotným postihnutím pri vysvetľovaní a pochopení učiva a iné majú smerovať k prekonaniu či už faktických bariér (cesta do a zo školy, schodisko v škole a pod.) alebo zdravotných bariér (nemožnosť sa samostatne najesť, pripraviť si jedlo, použiť toaletu, potreba pomoci pri dorozumívaní a pod.) v prístupe k vzdelaniu, resp. k možnosti zúčastňovať sa vzdelávacieho procesu. V tomto smere SR dlhodobo nenapĺňa medzinárodné požiadavky.

Zo školského zákona v spojení so zákonom o pedagogických zamestnancoch je zrejmé, že bariéry vyplývajúce zo zdravotného znevýhodnenia má žiakom pomáhať prekonať asistent učiteľa. Z tohto dôvodu, vychádzajúc z dôvodovej správy, neumožňuje zákon o peňažných príspevkoch na kompenzáciu ťažkého zdravotného postihnutia poskytovať príspevok na osobnú asistenciu dieťaťu počas vzdelávania na základnej a na strednej škole.

V tejto súvislosti je relevantný dlhotrvajúci spor medzi MŠVVŠ SR a MPSVR SR o to, čo je úlohou asistenta učiteľa, resp. pedagogického asistenta, vo vzdelávacom procese. Zatiaľ čo zo strany MŠVVŠ SR je presadzovaný názor, že asistent učiteľa, resp. pedagogický asistent, má žiakovi pomáhať najmä s prekonávaním prekážok v súvislosti s pochopením učiva, nie však s úkonmi sebaobsluhy (napr. s pomocou použiť toaletu), zo MPSVR SR je presadzovaný názor, že asistent učiteľa má počas školskej výučby v plnom rozsahu zastupovať osobného asistenta žiaka, teda pomáhať mu aj s úkonmi sebaobsluhy. Výsledkom tohto sporu je, že žiaci so zdravotným postihnutím nemajú dostupné žiadne podporné služby, ktoré by im umožnili prekonávať problémy v oblasti sebaobsluhy. Osobných asistentov počas vzdelávacieho procesu nemôžu financovať z príspevku na osobnú asistenciu, a preto sa stávajú finančne nedostupnými, pričom asistenti učiteľa tieto úkony odmietajú vykonávať. Tento dlhodobo neriešený stav sa z pohľadu základných práv a slobôd žiakov so

zdravotným postihnutím javí ako neudržateľný a len ťažko ospravedlniteľný, pričom jeho obeťami sú najmä žiaci.

Navrhovala som preto, aby došlo buď k výslovnému upraveniu povinnosti asistenta učiteľa vykonávať pomoc žiakovi s ťažkým zdravotným postihnutím aj pri úkonoch sebaobsluhy, alebo odstrániť prekážku pri čerpaní príspevku na osobnú asistenciu počas školskej výučby. Prípadne, aby došlo k prijatiu iných opatrení, ktoré by riešili problém žiakov so zdravotným postihnutím so zabezpečením pomoci pri úkonoch sebaobsluhy počas vzdelávacieho procesu.

Ďalším vážnym nedostatkom, na ktorý som v rámci svojich pripomienok upozornila, bola potreba úpravy definície segregácie v školstve, resp. jej zákaz, a to aj vo vzťahu k vytváraniu národnostných škôl. Zároveň som navrhla doplnenie zákona o štátnej správe v školstve o ustanovenie, ktorým sa zakotví záväzná požiadavka rešpektovania princípu rovnosti, zákazu diskriminácie a zákazu segregácie pri vytváraní školských obvodov a obvodov materských škôl. Napr. formuláciou, že je zakázané vytvárať školské obvody a spádové obvody materských škôl len na základe etnicity, náboženstva, rasy či na základe sociálneho vylúčenia.

Novela školského zákona neprináša definíciu segregácie v školstve a jej zákaz. Definícia segregácie vo vzdelávaní pritom nie je v potrebnom rozsahu upravená v žiadnom všeobecne záväznom právnom predpise v právnom poriadku SR. Potreba takejto definície sa javí ako urgentná aj s ohľadom na výslovné zakotvenie národnostných škôl v školskom zákone. Je potrebné uviesť, že vytváranie národnostných škôl a vzdelávanie sa v nich má byť ponukou, možnosťou (právom) pre príslušníkov národnostných menšín, aby sa vzdelávali vo svojom jazyku, v záujme zachovania ich jedinečnosti, tradícií, jazyka a kultúry. Vytváranie systému národnostných škôl, ako ani iné prvky v školstve, nesmú viesť k segregácii, k vyčleňovaniu žiakov podľa ich etnickej či národnostnej príslušnosti (napr. v prípade žiakov rómskej národnosti, čo je práve dlhodobo pretrvávajúci problém Slovenského školstva) a k znemožňovaniu vzdelávania s majoritnou populáciou, ak o to žiaci prejavujú záujem.

Okrem toho dlhodobo upozorňujem, rovnako ako Európska komisia, že problémom v právnom poriadku je aj široká miera voľnej úvahy samospráv pri vytváraní školských obvodov, ktorá umožňuje samosprávam vytvárať segregované školské obvody pre žiakov podľa etnickej príslušnosti alebo podľa sociálneho znevýhodnenia a pod., v závislosti od ich rozmiestnenia

v obciach, ktoré je typické rezidenčnou segregáciou rómskeho obyvateľstva. Pri kreovaní školských obvodov je preto potrebné zohľadňovať etnické a sociálne zloženie obyvateľstva tak, aby sa segregácii zabránilo a posilnila sa predovšetkým inklúzia a integrácia všetkých žiakov. Preto je dôležité, aby sa vytvorili pravidlá tvorby inkluzívnych školských obvodov. Ich integrálnu súčasť by mali tvoriť podporné a motivačné mechanizmy potrebné pre ich úspešnú implementáciu.

Žiaľ, ani jedna z uvedených pripomienok nebola akceptovaná.

Určenie otcovstva – podnet na zmenu právnej úpravy

V uplynulom roku som sa zaoberala aj právnou úpravou týkajúcou sa vymedzenia okruhu aktívne legitimovaných osôb pre iniciovanie konania o zapretie otcovstva v súvislosti s uplatňovaním prvej domnienky otcovstva (určenie otcovstva k dieťaťu manželovi matky dieťaťa). Predmetnej problematike som sa venovala na základe podnetu putatívneho biologického otca, ktorý sa nemôže domôcť zapretia otcovstva iného muža a určenia svojho otcovstva, pričom v čase, keď som preskúmavala jeho podnet, mu bol aj znemožnený kontakt s jeho dieťaťom. Dospela som k záveru, že dotknutá právna úprava môže byť v rozpore s právom na súkromný a rodinný život, ale aj s viacerými právami detí vyplývajúcimi z Dohovoru o právach dieťaťa.

V tomto smere je relevantné, že rodinnoprávne spory týkajúce sa práva na rodinný a súkromný život, osobitne spory o určenie alebo o zapretie otcovstva, sú vo vysokej miere individuálne a ich rozhodnutie je závislé od spravodlivého vyváženia viacerých záujmov, ktoré sú takpovediac „v stávke“. Preto je štát povinný svoju právnú úpravu a právny systém organizovať tak, aby bol dostatočne pružný a umožňoval príslušným orgánom v konkrétnych prípadoch túto spravodlivú rovnováhu aj nastoľovať. Rozhodovacia činnosť ESLP sa ustálila na tom, že členské štáty v zásade nie sú povinné umožniť všetkým putatívnym biologickým otcom iniciovať konanie o zapretie otcovstva muža určeného v súlade vnútroštátnymi domnienkami otcovstva (manžela matky dieťaťa), avšak v takých prípadoch by mala právna úprava vytvoriť priestor pre to, aby si putatívni biologickí otcovia (pokiaľ to nie je v rozpore s najlepším záujmom dieťaťa) mohli vytvárať vzťah/väzby so svojim dieťaťom a neboli zo života svojho dieťaťa

vymazaní. Takémuto stavu zodpovedá povinnosť upraviť možnosť styku putatívneho biologického otca so svojim dieťaťom a možnosť určenia informačnej povinnosti o jeho dieťati. Súčasne právna úprava musí byť dostatočne pružná, aby umožnila putatívnym biologickým otcom spochybnit také domnienky otcovstva, ktoré stratia svoj účel, resp. ich uplatňovanie je v rozpore s najlepším záujmom maloletého dieťaťa.

V uvedených limitoch má, podľa môjho názoru, preskúmaná právna úprava nedostatky. Táto na jednej strane úplne vylučuje putatívneho biologického otca z možnosti iniciovať konanie o zapretie otcovstva určeného podľa prvej domnienky otcovstva (otcovstva manžela matky dieťaťa) a na druhej strane mu neposkytuje možnosť žiadať o priznanie informačnej povinnosti o dieťati, len o priznanie kontaktných práv. Tento problém je významný najmä pri novonarodených deťoch ako aj v prípadoch iných detí, kedy sa úprava styku putatívneho biologického otca s dieťaťom nemusí javiť ako žiaduca, avšak pre zachovanie väzby putatívneho biologického otca s dieťaťom (v záujme možnosti budúceho budovania vzťahu) je nevyhnutná aspoň úprava informačnej povinnosti o jeho dieťati.

Súčasne som zistila, že preskúmaná právna úprava je absolútna a podaním žaloby o zapretie otcovstva putatívnym biologickým otcom neumožňuje riešiť ani situácie, kedy význam nespochybniteľnosti prvej domnienky otcovstva musí ustúpiť najlepšiemu záujmu dieťaťa, a kedy aj samotná právna domnienka už nie je nikomu na prospech. Ide o situácie zanedbávaných, týraných či opustených maloletých detí. V tomto smere je relevantné, že právna úprava nielenže vylučuje iniciovanie konania o zapretie otcovstva určeného v súlade s prvou domnienkou otcovstva (manžela matky dieťaťa) zo strany putatívneho biologického otca, ale zabraňuje aj efektívne iniciovať takéto konanie zo strany samotného dieťaťa (resp. v jeho mene, so súhlasom súdu na návrh kolízneho opatrovníka). Pomenovaný nedostatok právnej úpravy je v tom, že možnosť iniciovania konania o zapretie otcovstva je zo strany dotknutého dieťaťa limitovaná uplynutím lehôt na strane jeho právnych rodičov. Z tohto dôvodu je takýto úkon úplne vylúčený v prvých troch rokoch života dieťaťa (z dôvodu plynutia lehoty matke dieťaťa), hoci toto môže byť ohrozené na živote, na zdraví, prípadne môže byť zanedbávané. V ďalšom období je tento úkon závislý od schopnosti dieťaťa preukázať uplynutie lehoty aj právneho otca (lehota troch rokov odo dňa zistenia pochybností o jeho

otcovstve). Toto môže byť zložité najmä v prípadoch, ak sa väzby medzi právnym otcom a dieťaťom pretrhnú. Takéto odcudzené dieťa (obzvlášť po nadobudnutí plnoletosti a samostatnosti) nemusí vedieť, kde sa jeho právny otec nachádza a nemusí byť teda spôsobilé preukázať, že právny otec má vedomosť o pochybnostiach o jeho otcovstve, resp. kedy tieto pochybnosti nadobudol. Preto môže byť možnosť iniciovania konania o zapretie otcovstva fakticky nedostupná aj pre plnoleté deti. Na základe mojich zistení som ministerku spravodlivosti požiadala o iniciovanie zmeny právnej úpravy.

Sterilizácie žien v rozpore s právom

Téma sterilizácií vykonávaných v rozpore s právom, ktorých obeťou boli prevažne rómske ženy, si na dlhé roky vyžiadala pozornosť mojich predchodcov vo funkcii, ako aj ďalších ľudskoprávných inštitúcií, vrátane medzinárodných, ktoré dlhodobo poukazovali na potrebu zviditeľnenia a odsúdenia sterilizácií vykonávaných v rozpore s právom ako postupu, ktorým bolo neprijateľným spôsobom zasiahnuté do základných práv a slobôd dotknutých žien. Výsledkom boli spočiatku len čiastkové pokroky v oblasti právnej regulácie podmienok vykonávania sterilizácie, vrátane informovaného súhlasu, ktoré neboli spôsobilé napraviť či primerane odškodniť už spôsobenú ujmu na právach obetí sterilizácií vykonávaných v rozpore s právom. Jednou z úloh inštitúcie verejného ochrancu práv je pôsobiť ako zosilnený hlas tých, ktorým je, alebo ktorým bola spôsobená ujma na ich právach. Pokračovala som preto v aktivitách svojich predchodcov a v záujme dosiahnutia nápravy som opakovane apelovala na MS SR, ako aj na NR SR, aby iniciovali prijatie právneho rámca na odškodnenie obetí sterilizácií v rozpore s právom. Spojenie môjho hlasu s ochotou štátnych inštitúcií prijať zodpovednosť za spôsobenú ujmu sa napokon v roku 2021 premietlo do krokov, ktorých výsledkom bolo nielen symbolické gesto vlády SR v podobe odsúdenia porušovania ľudských práv a ospravedlnenia sa ženám za sterilizácie v rozpore s právom (november 2021), ale tiež vytvorenie platformy odborníkov s cieľom tvorby právneho rámca pre zriadenie mechanizmu na zabezpečenie rýchleho a účinného prístupu k odškodneniu obetí sterilizácie žien. Keďže uvedený proces nie je ukončený, jeho ďalší vývoj budem aj naďalej sledovať.

Právo na súdnu a inú právnu ochranu

126

²⁸
Drgonec, J. Ústava Slovenskej republiky. Teória a prax. Bratislava: C. H. Beck, 2015, 835 s.

²⁸
Recommendation CM/Rec(2007)7 of the Committee of Ministers to member states on good administration. Available at: <https://rm.coe.int/cmrec-2007-7-of-the-cm-to-ms-on-good-administration/16809f007c>.

Účelom a podstatou využívania práva v ľudskej spoločnosti je nahradenie násillia pokojným riešením sporov. Tie sa niekedy nielen riešia pomocou práva, ale spory sa vedú aj o právo. Materiálny právny štát, ktorého podstatný znak spočíva v tom, že sa právny poriadok uplatňuje, nemôže existovať bez súdnej moci, lebo tá má za úlohu rozhodovať spory o právo. S týmto poslaním súdnej moci sa spája priznanie osobitných základných – procesných – práv, ktoré sa fyzickým osobám aj právnickým osobám zaručujú v konaniach pred súdmi na zabezpečenie spravodlivých súdnych konaní. Takto sa vytvára základ, kladú sa mantinely pre pôsobenie súdov, ktorých rozhodnutia v sporoch o právo sa budú uznávať a rešpektovať, a preto sa na súde spor o právo skončí.²⁸

Podľa čl. 46 ods. 1 Ústavy má každý právo domáhať sa zákonom ustanoveným postupom svojho práva na nezávislom a ne-strannom súde a v prípadoch ustanovených zákonom na inom orgáne SR (právo na súdnu a na inú právnu ochranu). Tohto práva sa pritom možno domáhať v medziach zákonov, ktoré ho vykonávajú (čl. 51 ods. 1 Ústavy), resp. ktoré upravujú podmienky a podrobnosti týchto práv. Obsah predmetného práva je v zásade dvojaký. Na jednej strane predstavuje ústavnú garanciu prístupu fyzických a právnických osôb k súdu a v prípadoch, keď zákonodarca zverí právomoc rozhodovať o právach a povinnostiach fyzických a právnických osôb aj iným orgánom SR, tak aj prístup k týmto orgánom. Na druhej strane (a to aj s ohľadom na právo na spravodlivý proces podľa čl. 6 ods. 1 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd) predstavuje aj ústavnú garanciu zákonnosti a spravodlivosti procesného postupu súdnych a iných orgánov SR pri rozhodovaní o základných právach a slobodách.

Pri identifikovaní obsahu práva na inú právnu ochranu je potrebné prihliadať tak na predmet konania, ako aj na spoločné európske tradície a základné zásady v oblasti postupov orgánov verejnej správy, ktoré sú vyjadrené v odporúčaniach Výboru ministrov Rady Európy.²⁹

Do podstaty tohto práva patrí aj účastníctvo v správnom konaní so všetkými procesnými oprávneniami tomu prislúchajúcimi. ÚS SR vo svojej ustálenej judikatúre opakovane konštatoval, že súčasťou obsahu základného práva na súdnu, ale aj na inú právnu ochranu poskytovanú orgánmi verejnej moci, je aj právo účastníka konania na také odôvodnenie rozhodnutia orgánu verejnej moci, ktoré jasne a zrozumiteľne dáva odpovede na právne a skutkovo relevantné otázky súvisiace s predmetom súdnej a inej právnej ochrany.

Zbytočné prietahy v súdnom konaní

Vychádzajúc z pôsobnosti verejného ochrancu práv tak, ako je vymedzená ustanoveniami zákona o VOP, zaoberala som sa aj v roku 2021 vo vzťahu k súdom predovšetkým možnými porušeniami práva na prerokovanie vecí bez zbytočných prietahov v súdnych konaniach. Právo na prerokovanie vecí bez zbytočných prietahov (v primeranej lehote) je jednou z procesných záruk spravodlivého procesu, ktorý je súčasťou práva na súdnu a inú právnu ochranu zaručeného ustanovením čl. 48 ods. 2 Ústavy a ustanoveniami Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd.

Oblasť justície, tak ako aj iné oblasti spoločenského života, bola v roku 2021 opätovne poznamenaná pandemiou v súvislosti so šírením ochorenia COVID-19. Potreba prijímania protipandemických opatrení i v tomto roku zasiahla do fungovania všetkých inštitúcií, súdy nevyvímajúc. Na základe tejto situácie bola priebežne prijímaná právna úprava o mimoriadnych opatreniach v súvislosti so šírením nebezpečnej nákazlivej ľudskej choroby COVID-19 v justícii, ktorá ustanovila, že v čase mimoriadnej situácie alebo v čase núdzového stavu súdy vykonávajú pojednávania, hlavné pojednávania a verejné zasadnutia len v nevyhnutnom rozsahu. Bližšie podrobnosti pre súdy upravila vyhláška MS SR č. 24/2021 Z. z. o vykonávaní pojednávania, hlavných pojednávania a verejných zasadnutí v čase mimoriadnej situácie a núdzového stavu, ktorá vymedzila okruh vecí, ktoré neznesú odklad a v ktorých sa uskutočňujú pojednávania aj napriek pandemickým obmedzeniam. Následne, v priebehu roka, vstúpilo do platnosti niekoľko novelizácií tejto vyhlášky, ktoré postupne upravovali okruh vecí a podmienky, pri dodržiavaní ktorých sa aj v čase mimoriadnej situácie a núdzového stavu vykonávajú pojednávania, hlavné pojednávania a verejné zasadnutia.

Okrem zohľadnenia protipandemických obmedzení som pri posudzovaní otázky, či v súdnom konaní podávateľa došlo k zbytočným prietahom, a tým aj k porušeniu základného práva podľa ustanovenia čl. 48 ods. 2 Ústavy a ustanovenia čl. 6 ods. 1 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd, brala do úvahy, v súlade s ustálenou judikatúrou, základné kritériá, ktorými sú právna a faktická zložitost' vecí, o ktorej súd rozhoduje, správanie účastníkov (strán) súdneho konania, postup samotného súdu, prípadne predmet sporu a jeho význam pre stranu sporu (účastníka konania).

Pri vybavovaní podnetov podávateľov som vo veci možných zbytočných prietahov v súdnych konaniach komunikovala s predsedami príslušných súdov, ktorí sú orgánmi riadenia a správy súdov. V každej preskúmvanej veci som predsedu príslušného súdu požiadala, v súlade s ustanoveniami zákona o VOP, o stanovisko k skutkovým a k právnym okolnostiam priebehu preskúmvaného súdneho konania, vrátane chronologického prehľadu úkonov v príslušnej veci. V prípade potreby som komunikovala s orgánmi riadenia a správy súdov aj opakovane, a ak to bolo z viacerých hľadísk efektívne a personálne dostupné v rámci kapacitných možností Kancelárie verejného ochrancu práv, požiadala som o nahliadnutie do príslušného súdneho spisu. V prípade preukázania porušenia základného práva na prerokovanie vecí bez zbytočných prietahov v súdnom konaní som spravidla uložila, pre každý konkrétny prípad, predsedovi súdu prijatie adekvátnych opatrení na odstránenie nežiaduceho stavu a zabezpečenie právnej istoty účastníkov konania (sporových strán) v čo najkratšom možnom čase, samozrejme nie na úkor dostatočného zistenia skutkového stavu, kvalitného právneho posúdenia veci a zabezpečenia zákonného procesného postupu súdu v konaní. V súlade s mojimi oprávneniami som tiež žiadala od každého predsedu súdu informáciu o prijatí opatrení na odstránenie porušovania základného práva podávateľa, ktoré som následne vyhodnocovala.

Zo systémového hľadiska som sa aj v roku 2021 pozorne oboznamovala s vývojom reformy súdnictva v krajine prostredníctvom pripravovaných zmien návrhov novej súdnej mapy.

Okrem už spomenutej komunikácie s MS SR o špecifických otázkach týkajúcich sa justície (napr. výkon rozhodnutí vo veciach starostlivosť o maloletých), obrátila som sa v marci 2021 opätovne na ministerku spravodlivosti s niekoľkými otázkami ohľadom predpokladov vývoja dĺžky súdnych konaní vo väzbe na zavádzanie novej súdnej mapy na Slovensku. Zdôraznila som opätovne - aj v súvislosti s pripravovanými reformami - nevyhnutnosť zabezpečenia adekvátneho prístupu fyzických osôb a právnických osôb k spravodlivosti. V liste adresovanom ministerke spravodlivosti som taktiež uviedla, že z vyjadrení viacerých predsedov súdov (napríklad Krajského súdu v Bratislave alebo niektorých okresných súdov v Bratislave) opakovane vyplýva, že dochádza k neprimeranej zaťažnosti sudcov či ku komplikáciám spojeným s personálnymi zmenami, ktoré spomaľujú trend znižovania počtu nevybavených vecí, a spôsobujú zbytočné prietahy

v súdnych konaniach. V tejto súvislosti som vyslovila obavu, že pripravované procesy organizačných a štrukturálnych zmien s vysokou pravdepodobnosťou taktiež prispievajú k zvýšeniu počtu nevybavených vecí na súdoch. V záujme predchádzania vzniku zbytočných prieťahov v súdnych konaniach a v súvislosti s vybavovaním mne zverenej agendy porušovania základných práv podávateľov na prerokovanie vecí bez zbytočných prieťahov, som preto pani ministerku požiadala o aktuálne informácie a poznatky MS SR v danej oblasti a o vyjadrenie, či

- predpokladá reforma súdnej mapy vo všeobecnosti zmeny v dĺžke súdnych konaní, či už negatívne alebo pozitívne, v akom rozsahu a v akom časovom horizonte;
- disponuje MS SR aktuálnymi štatistickými a prognostickými kalkuláciami pokiaľ ide o dĺžku konaní po realizácii reformy súdnej mapy, či sa predpokladá prechodné obdobie nárastu dĺžky súdnych konaní;
- sú (a aké) analytické závery fungovania detašovaných pracovísk, prípadne „výjazdových“ pojednávaní realizovaných súdom vo väzbe na dĺžku súdnych konaní a podobne.

Vzhľadom na skutočnosť, že reforma justície a príprava novej súdnej mapy pokračovala v priebehu celého uplynulého roka, pričom prechádzala viacerými zmenami, vnímala som ju ako živý proces, ktorý sa nezavřil v uplynulom roku. Paralelne s prípravou a implementáciou súdnej reformy budem preto pokračovať v komunikácii s MS SR ako s gestorm organizačných a štrukturálnych zmien v justícii aj v ďalšom období.

Nesporne významným krokom v rámci reformy justície bolo zriadenie Najvyššieho správneho súdu SR, ako vrcholného súdneho orgánu vo veciach správneho súdnictva, s účinnosťou od 1. januára 2021 ústavným zákonom č. 422/2020 Z. z. ktorým sa mení a dopĺňa Ústava v znení neskorších predpisov so začiatkom výkonu svojej činnosti od 1. augusta 2021.

Najvyšší správny súd SR plní nezastupiteľnú funkciu v demokratickej spoločnosti. Preskúmaním rozhodnutí správnych súdov v konaniach o kasačných sťažnostiach zabezpečuje zákonnosť rozhodovania správnych súdov pri poskytovaní ochrany subjektívnym právam a právom chráneným záujmom fyzických a právnických osôb pred nezákonným výkonom verejnej moci orgánmi verejnej správy a je garantom zákonného priebehu volieb. Najvyššiemu správne súdu SR bola tiež zverená kompetencia rozhodovať o disciplinárnej zodpovednosti sudcov, prokurátorov a iných zákonom určených osôb.

Najvyšší správny súd SR vo veciach správneho súdnictva dbá o jednotný výklad a jednotné používanie zákonov a iných všeobecne záväzných právnych predpisov vlastnou rozhodovacou činnosťou a tým, že prijíma stanoviská k zjednocovaniu výkladu zákonov a iných všeobecne záväzných právnych predpisov a zverejňuje svoje právoplatné súdne rozhodnutia zásadného významu v Zbierke stanovísk a rozhodnutí Najvyššieho správneho súdu SR.

Z jednotlivých podnetov riešených v uplynulom roku vo vzťahu k súdom uvádzam nasledujúce príklady.

ZASTAVENIE EXEKUČNÉHO KONANIA – ZBYTOČNÉ PRIEŤAHY

Podávateľ sa na mňa obrátil s podnetom vo veci zbytočných prieťahov v exekučnom súdnom konaní. Voči podávateľovi bolo vedené exekučné konanie, v ktorom bolo vymáhané náhradné výživné na jeho deti. Z tohto dôvodu mu bol v roku 2013, na základe exekučného príkazu, zadržaný aj vodičský preukaz.

Podávateľ pohľadávky veriteľov postupne uspokojoval a v roku 2016 súdny exekútor podal súdu návrh na zastavenie exekúcie vo vzťahu k jednej z oprávnených. O tomto návrhu súd rozhodol až po dvoch rokoch a ôsmich mesiacoch – čo je neprípustná dĺžka rozhodovania a výrazný zbytočný prieťah v konaní. No ani následný postup daného súdu nesvedčil o jeho snahe rozhodovať o návrhoch účastníkov konania plynule a včas.

V roku 2019 exekútor požiadal súd o zastavenie exekúcie vo vzťahu k oprávnenej v druhom rade. Navyše, podávateľ v júni 2020 doručil súdu žiadosť o zaviazanie exekútora o vrátenie vodičského oprávnenia. Súd o tomto návrhu rozhodol až po 11 mesiacoch. Spolu s rozhodnutím o zastavení exekúcie mala byť súdnemu exekútorovi doručená aj žiadosť o vrátenie vodičského preukazu. Nielenže podávateľ vodičským preukazom nedisponoval od roku 2013, ale na základe komplexného posúdenia bol uznaný za osobu s ťažkým zdravotným postihnutím a bola preukázaná jeho odkázanosť na individuálnu prepravu osobným motorovým vozidlom. Súd bol teda v prípade rozhodovania o zastavení exekúcie nečinný a nečinným zostal aj po vydaní tohto uznesenia. K samotnému doručovaniu uznesenia účastníkom konania došlo až po ďalšom polroku. Zákonná sudkyňa postup súdu odôvodnila tým, že asistentky na danom

oddelení súdu sú enormne zaťažené a nie je v ich reálnych silách expedovať rozhodnutia v kratších lehotách.

Nadmerná zaťaženosť súdu môže byť jednou z príčin zbytočných prietahov, avšak právo na prerokovanie vecí bez zbytočných prietahov priznáva oprávneným osobám širšiu právnu ochranu ako len pred úmyselným alebo nedbanlivostným správaním sudcu. V danej veci došlo k opakovanej dlhodobej nečinnosti súdu, čím bolo jednoznačne preukázané porušenie základného práva podávateľa na prerokovanie vecí bez zbytočných prietahov.

Súd medzičasom svoju nečinnosť odstránil. Napriek tomu som predsedníčku tohto okresného súdu požiadala o zabezpečenie takých opatrení, aby k podobným nedostatkom v činnosti súdu už nedochádzalo.

NÁMIETKY A TROVY EXEKÚCIE

– ZBYTOČNÉ PRIEŤAHY

S podnetom na preskúmanie nečinnosti súdu v súvislosti s rozhodovaním o námietkach proti ďalším trovám exekúcie sa na mňa obrátila podávateľka. Z obsahu podnetu podávateľky vyplynulo, že námietky proti trovám exekúcie podala v júni 2020, avšak na rozhodnutie súdu čakala márne. Dokonca i súdny exekútor v októbri 2020 urgoval súd a žiadal o oznámenie štádia konania o predložených námietkach. Ani urgencia súdneho exekútora však na konanie súdu nemala žiaden vplyv.

Súd ostával naďalej nečinný a konať začal až potom, ako som ho požiadala o stanovisko k predmetnej veci. Na základe mojej žiadosti predseda súdu preveril stav daného súdneho spisu a zistil, že podanie podávateľky z júna 2020 sa k januáru 2021 fyzicky nenachádzalo v spise (podanie bolo zaevidované v elektronickom spise ako doručené s poznámkou, že po vytlačení bude ako fyzický dokument predložený vyššiemu súdному úradníkovi, keďže sa spis vtedy nachádzal u neho). Toto podanie bolo teda do spisu zaevidované a fyzicky predložené až v januári 2021. V dôsledku týchto pochybení, ale aj v dôsledku absolútneho nereflektovania vzniknutej chyby po urgencii zo strany exekútora, súd nerozhodol o podaných námietkach ani po ôsmich mesiacoch od ich podania.

Predseda súdu poukazoval na príčiny nečinnosti súdu v danej veci, ktoré spočívajú v nadmernom počte vecí na rozhodnutie, ako aj vo fluktuácii zamestnancov. Napokon uznal, že v konaní došlo k zbytočným prietahom a za vzniknutú situáciu sa

účastníkom konania ospravedlnil. Uviedol tiež, že dotknutý vyšší súdny úradník už na danom súde nepracuje. Ako opatrenia na nápravu a prevenciu vykonal pohovor s vyššími súdnymi úradníkmi a so súdnou tajomníčkou oddelenia. Takisto nariadil dohľad nad predmetným konaním s tým, že vec bude pravidelne sledovať až do jej právoplatného skončenia. Ocenila som sebareflexiu dotknutého súdu, ako aj konštruktívnosť a snahu v prístupe k opatreniam na nápravu či na predchádzanie zbytočným prietahom. Takýto výsledok je jedným z úspešných prípadov uplatňovania pôsobnosti verejného ochrancu práv vo vzťahu k problematike zbytočných prietahov v súdnych konaniach.

ZBYTOČNÉ PRIEŤAHY V CIVILNOM SPOROVOM KONANÍ

S podnetom sa na mňa obrátil podávateľ, ktorý sa domáhal ochrany základného práva na prerokovanie vecí bez zbytočných prietahov v súdnom konaní začatom v roku 2015. Pri preskúmaní podnetu a pri posudzovaní otázky, či v namietanom konaní dochádza k zbytočným prietahom som, v súlade s ustálenou judikatúrou a s ohľadom na konkrétne okolnosti prípadu, vychádzala zo základných kritérií; teda som skúmala skutkovú a právnu zložitost veci, správanie sa strán konania ako aj samotný postup súdu. Išlo o konanie skutkovo zložitejšie, keďže v ňom bolo nariadené znalecké dokazovanie. Strany konania tiež ovplyvnili jeho dĺžku, a to aktívnym i pasívnym správaním. Najdôležitejšie však bolo tretie kritérium, teda postup súdu. A práve v súvislosti s nariaďovaním znaleckého posudzovania došlo k zbytočným prietahom. Na pojednávaní v máji 2016 súd rozhodol, že bude potrebné vykonať znalecké posudzovanie. Strany predložili svoje návrhy otázok pre súdneho znalca a spis bol v septembri 2016 predložený vyššiemu súdnému úradníkovi, aby vypracoval uznesenie o ustanovení znalca. Koncept tohto rozhodnutia bol však zákonnej sudkyňi predložený až v decembri 2017. K splneniu pokynu zákonnej sudkyne tak došlo až po jeden a štvrt roku od jeho vydania. Za doplnenie stojí, že takýto úkon nevyžadoval od vyššieho súdneho úradníka hlbšie právne posúdenie. Išlo o administráciu pokynu zákonnej sudkyne. Následne sa súd síce už snažil vo veci konať, ale v dôsledku dvoch krátkodobých pracovných neschopností zákonnej sudkyne nasledovaných protipandemickými opatreniami v súvislosti so šírením

ochorenia COVID-19, došlo k reálnemu skomplikovaniu a predĺženiu konania. Aj na tomto príklade je zrejmé ako takéto prekážky (ktoré nemožno pripisovať ako subjektívne zavinenie sudcovi) môžu negatívne ovplyvniť pojednávaciu kapacitu zákonného sudcu a plynulosť konania.

Ako som uviedla v predchádzajúcom texte, potreba prijímania protipandemických opatrení zasiahla fungovanie všetkých inštitúcií, súdy nevynímajúc. V tejto súvislosti vyhláška MS SR o vykonávaní pojednávania, hlavných pojednávania a verejných zasadnutí v čase mimoriadnej situácie a núdzového stavu upravila, ktoré konania je potrebné považovať za nevyhnutné na ich rozhodnutie aj napriek daným obmedzeniam a v ktorých sa vykonávajú pojednávania. Následne vstúpila do platnosti aj vyhláška MS SR č. 108/2021, ktorá rozšírila okruh vecí, v ktorých sa aj v čase mimoriadnej situácie a núdzového stavu vykonávajú pojednávania, hlavné pojednávania a verejné zasadnutia – s výnimkou vecí, ktoré znesú odklad. Podávateľova vec však do tohto okruhu nepatrila. I napriek viditeľnej snahe súdov prejednávať veci aj v prípade pandemickej krízy je zrejmé, že táto situácia nepospela cieľu eliminovania zbytočných prietahov v súdnych konaniach. V tomto prípade však bola preukázaná aj zavinená nečinnosť súdu a predseda súdu uznal, že v konaní došlo k zbytočným prietahom a sporovým stranám sa ospravedlnil. Taktiež prijal opatrenia smerujúce k odstráneniu nadmernej zaťaženia dotknutého senátu. Napokon nariadil dohľad nad plynulosťou predmetného konania v dvojmesačných intervaloch.

Záverom ma však informovala, že ďalšie konanie v predmetnej veci bude vedenie súdu pravidelne sledovať v rámci dohľadovej kompetencie predsedu súdu.

V tejto súvislosti je potrebné uviesť, že z pohľadu konštatovania porušenia základného práva na prerokovanie veci bez zbytočných prietahov nie je významné rozlišovať medzi subjektívnymi a objektívnymi okolnosťami, ktoré môžu zbytočné prietahy spôsobiť. Samotné porušenie práva na prerokovanie veci bez zbytočných prietahov v konaní sa spája so súdom ako s orgánom verejnej moci. Aj objektívne skutočnosti, ktoré znemožňujú súdu vo veci konať, môžu len dočasne odôvodniť vzniknuté prietahy. Zároveň je predseda súdu povinný uskutočniť také opatrenia, ktoré povedú k plynulému priebehu súdneho konania. Ani nedostatočné personálne kapacity, či nadmerná zaťaženosť súdu nemôžu byť na ťarchu účastníkov konania (strán sporu).

ZBYTOČNÉ PRIEŤAHY V SÚDNOM KONANÍ TÝKAJÚCOM SA MALOLETÝCH DETÍ

Na základe podnetu namietajúceho zbytočné prietahy v konaní som sa zaoberala aj preskúmaním postupu Okresného súdu Košice – okolie vo veci rozhodovania o úprave styku maloletých detí s ich starými rodičmi. Toto konanie súdu, ktoré nebolo možné označiť ako náročné, trvalo celkovo štyri roky, pričom išlo len o konanie súdu prvej inštancie – vo veci neboli podané opravné prostriedky, námietky zaujatosti a pod.

Preskúmaním podnetu som zistila, že k vytýčeniu prvého pojednávania došlo až po viac ako polroku po podaní návrhu, časové úseky medzi jednotlivými odročovanými pojednávania trvali aj jeden až dva roky a súd opakovane odročoval pojednávania kvôli vykonaniu dôkazov.

V súlade s judikatúrou ÚS SR som konštatovala, že nielen nečinnosť, ale aj nesprávna, neefektívna a nesústreďená činnosť súdu môže zapríčiniť porušenie Ústavou zaručeného práva na prerokovanie veci bez zbytočných prietahov. Išlo pritom o vec týkajúcu sa maloletých a súdy majú takéto veci preskúmavať prioritne. Po preskúmaní podnetu som preto konštatovala porušenie základného práva na prerokovanie veci bez zbytočných prietahov.

Zbytočné prietahy v činnosti iných orgánov

Právo na prerokovanie veci bez zbytočných prietahov zaručené čl. 48 ods. 2 Ústavy nemožno hodnotiť ako právo, ktoré je výlučne späté so súdnou mocou. ÚS SR vo svojej rozhodovacej činnosti opakovane vyslovil právny názor, podľa ktorého účelom práva na prerokovanie veci bez zbytočných prietahov je odstránenie stavu právnej neistoty, v ktorej sa nachádza osoba domáhajúca sa rozhodnutia štátneho orgánu (II. ÚS 26/95, II. ÚS 33/1999).

O odstránenie právnej neistoty prostredníctvom rozhodnutia sa osoba uchádza nielen v konaní pred orgánmi súdnej moci, ale aj v konaní pred orgánmi verejnej správy. Preto aj v konaní pred týmito orgánmi má oprávnený subjekt právo, aby sa jeho vec prerokovala bez zbytočných prietahov.

Uplatňovanie práva na prerokovanie veci bez zbytočných prietahov v konaní pred orgánmi verejnej správy nie je právne významné vždy. Zákony upravujúce postup orgánov

verejnej správy v niektorých prípadoch výslovne určujú právne účinky nečinnosti orgánu verejnej správy, a tak zabezpečujú ochranu ústavného práva na prerokovanie vecí bez zbytočných prietahov. Ako príklad možno uviesť § 7 ods. 3 zákona č. 81/1966 Zb. o periodickej tlači a o ostatných hromadných informačných prostriedkoch v znení neskorších predpisov,³⁰ podľa ktorého: "Ak ten, kto podal prihlášku, nedostane do 30 dní odo dňa, keď prihláška došla orgánu vykonávajúcemu registráciu, potvrdenie o vykonaní registrácie ani upozornenia podľa odseku 1, je dňom registrácie deň nasledujúci po uplynutí tejto lehoty; o tom vydá orgán vykonávajúci registráciu tomu, kto prihlášku podal, potvrdenie." Ďalším príkladom je § 8 ods. 4 zákona č. 424/1991 Zb. o združovaní v politických stranách a v politických hnutiach v znení neskorších predpisov³¹, podľa ktorého:

"Ak sa splnomocnencovi prípravného výboru do 30 dní od začatia konania o registráciu nedoručilo rozhodnutie ministerstva o odmietnutí registrácie, strana a hnutie vzniknú dňom nasledujúcim po uplynutí tejto lehoty; tento deň je dňom registrácie. Na žiadosť splnomocnenca prípravného výboru mu ministerstvo zašle jedno vyhotovenie stanov, na ktorom vyznačí deň registrácie." Uplatnenie práva na prerokovanie vecí bez zbytočných prietahov možno pokladať za právne významné len v takých prípadoch konania pred orgánmi verejnej správy, v ktorých zákon neustanovuje právne účinky nečinnosti správneho orgánu, v dôsledku čoho nečinnosť alebo pomalá činnosť orgánu verejnej správy marí uplatnenie práva oprávnenej osoby (II. ÚS 62/1999).

Nečinnosť správneho orgánu, ako nezákonný a negatívny jav nastáva vtedy, keď správny orgán vo veci nekoná (je pasívny), aj keď podľa zákona je povinný konať. V prípadoch, keď obsahom príslušnej právnej normy je povinnosť správneho orgánu konať, je nečinnosť nezákonná a protiprávna a je v hrubom rozpore so zásadou zákonnosti vo verejnej správe.

Nečinnosťou orgánu verejnej správy sa teda rozumie jeho pasivita vo veciach, ktoré mu boli predložené na rozhodnutie, aj keď niet žiadnej zákonnej alebo faktickej prekážky na to, aby správny orgán konal a rozhodol. Nečinnosť môže spočívať v opomenutí správneho orgánu vykonať predpísaný úkon alebo v zbytočných prietahoch v jeho postupe, ale môže spočívať aj v tom, že namiesto rozhodnutia správny orgán tvrdí nedostatok svojej právomoci a vec vybaví iba listom alebo informáciou, prípadne záznamom v spise. V poslednom z vymenovaných prípadov musí byť obsahom návrhu na začatie konania tvrdenie, že

³⁰ Zákon č. 81/1966 Zb. bol nahradený novou právnou úpravou, konkrétne zákonom č. 167/2008 Z. z. o periodickej tlači a agentúrnom spravodajstve a o zmene a doplnení niektorých zákonov (tlačový zákon) v znení neskorších predpisov a text správy o ňom pojednáva v súvislosti s nálezom ÚS SR spomenutým v súvisiacom texte.

³¹ Zákon č. 424/1991 Zb. bol nahradený novou právnou úpravou, konkrétne zákonom č. 85/2005 Z. z. o politických stranách a politických hnutiach v znení neskorších predpisov a text správy o ňom pojednáva v súvislosti s nálezom ÚS SR spomenutým v súvisiacom texte.

v konaní niet žiadnej prekážky na úkony správneho orgánu, a napriek tomu správny orgán nekoná, a toto nekonanie je nečinnosťou. Nekonanie musí byť v rozpore s konkrétnym zákonným ustanovením, ktoré obsahuje príkaz pre správny orgán postupovať, konať, vykonávať určité procesné úkony a rozhodovať (vid' napr. rozhodnutia ÚS SR sp. zn. I. ÚS 225/08, sp. zn. III. ÚS 282/08).

V rámci podnetovej agendy sa na mňa často obracajú podávatelia s rôznymi typmi správnych konaní v súvislosti s výkonom práv k nehnuteľnostiam. Pri postupe orgánov verejnej správy (stavebné úrady, okresné úrady, pozemkové a lesné odbory, katastrálne odbory, Slovenský pozemkový fond a iné) dochádza niekedy k nečinnosti, k pomalej alebo k neefektívnej činnosti, dôsledkom čoho môže byť ujma na základných právach podávateľov.

ZBYTOČNÉ PRIEŤAHY V KONANÍ O VYPORIADANÍ ZÁHRADKOVEJ OSADY

S podnetom sa na mňa obrátila podávateľka, ktorá sa domáhala ochrany práva na prerokovanie vecí bez zbytočných prietahov, ktoré bolo, podľa jej názoru, porušované v konaní o vyporiadaní záhradkovej osady. V zákonom stanovenej lehote bolo v roku 2016 podaných 11 námietok proti výpisu z registra pôvodného stavu. Správny orgán v reakcii na moju žiadosť o stanovisko k predmetnej veci uviedol, že keďže námietky podali rôzni vlastníci a netýkali sa tej istej veci, správny orgán ich vybavuje v poradí, v akom boli podané, a pokiaľ je vo vybavovaní podané odvolanie, odvolaciemu orgánu je zaslaný kompletný spisový materiál, a preto nie je možné konať o ďalších námietkach.

Ako som zistila, správny orgán rozhodoval o 11 námietkach od septembra 2016, pričom do času vybavovania podnetu podávateľky ešte o všetkých nerozhodol. Správne orgánu nič nebránilo v tom, aby prerokovával aj viacero námietok súčasne a rozhodol tak o všetkých v primeranom čase a v súlade so základnými zásadami správneho konania, ktorými sa má v priebehu konania riadiť. K prietahom v konaní dochádzalo tak nielen nečinnosťou správneho orgánu, ale aj jeho neefektívnym postupom. Uvedený postup správneho orgánu z hľadiska základného práva podľa čl. 48 ods. 2 Ústavy tak nebolo možné považovať za ústavne akceptovateľný.

Z predloženého stanoviska správneho orgánu taktiež vyplynulo, že prietahy v uvedenom konaní boli zapríčinené ako nápadom

vecí, tak aj nedostatočným personálnym obsadením úradu. Aj keď chápem uvedené dôvody, musím v tejto veci poukázať na judikatúru ÚS SR, z ktorej vyplýva, že otázka množstva vecí, personálne a organizačné problémy nemožno považovať za také okolnosti, ktoré zbavujú orgán verejnej správy Ústavou uloženou povinnosťou postupovať v správnom konaní tak, aby sa čo najskôr odstránil stav právnej neistoty, v ktorej sa nachádza osoba domáhajúca sa rozhodnutia orgánu verejnej správy.

Preskúmaním podnetu som zistila, že v konaní o vyporiadaní záhradkovej osady nečinnosťou správneho orgánu došlo k zbytočným prieťahom, a teda k porušeniu základného práva na prerokovanie veci bez zbytočných prieťahov, zaručeného ustanovením čl. 48 ods. 2 Ústavy. Výsledky vybavenia podnetu som príslušnému správnomu orgánu oznámila, spolu s návrhom opatrení. Vedúceho správneho orgánu som požiadala, aby prijal opatrenia, ktorými zabezpečí dodržanie základného práva na konanie vo veci bez zbytočných prieťahov. Navrhla som mu, aby zabezpečil podmienky a dohliadol na plynulosť a efektívnosť konania a na to, aby správny orgán rozhodol v čo najkratšom čase o všetkých zvyšných námietkach.

ZBYTOČNÉ PRIEŤAHY V REŠTITUČNOM KONANÍ

V nadväznosti na závery mnou uskutočnených prieskumov v oblasti reštitučných konaní v uplynulých rokoch, zhrnutých v mimoriadnej správe, som aktuálny stav vybavovania reštitučných vecí v uplynulom roku naďalej pozorne sledovala predovšetkým prostredníctvom individuálne doručených podnetov podávateľov. Vzhľadom na pretrvávajúcu pandemickú situáciu nedošlo k zmenám v prospech finančného či v prospech personálneho zabezpečenia príslušných úradov, ktoré pokračovali viac – menej v ustálenom trende vybavovania a nedošlo ani znižovania počtu reštitučných nárokov (s miernym zlepšením napr. v Košiciach).

V rámci tejto agendy sa v uplynulom roku na mňa obrátil podávateľ s podnetom, ktorý sa týkal ochrany práva na prerokovanie veci bez zbytočných prieťahov, ktoré je, podľa jeho názoru, porušované v konaní o nároku podľa zákona o navrátení vlastníctva k pozemkom. Reštitučné konanie je konaním, ktorého náročnosť mala, v tomto prípade, vplyv na dĺžku konania, keďže riešenia reštitučných nárokov spoločných nehnuteľností (urbárskych spoločností) sú komplikované z hľadiska rozdrobenosti parciel a podielov, ktoré majú

byť riešené podľa katastrálnych území okresu. Ako som zistila, na dĺžku dotknutého reštitučného konania mal však predovšetkým vplyv postup samotného správneho orgánu, ktorý vo veci konal.

Aj napriek náročnosti riešenia reštitučných nárokov, a to aj vzhľadom na kapacitné možnosti okresných úradov, odborov pozemkových a lesných, reštitučné konanie, ktoré trvá zhruba 17 rokov od uplatnenia reštitučného nároku bez právoplatného rozhodnutia vo veci samej, možno spravidla už len na základe jeho posúdenia v globále považovať za nezlučiteľné s imperatívom ustanoveným v čl. 48 ods. 2 Ústavy. Takáto zdĺhavosť konania totiž v princípe predlžuje stav právnej neistoty dotknutej osoby do takej miery, že sa jej právo na súdnu ochranu stáva iluzórnym, a teda ho ohrozuje vo svojej podstate. V tomto prípade som zohľadnila najmä skutočnosť, že vo veci nebolo vydané doposiaľ ani jedno meritórne rozhodnutie. Ako konkrétne opatrenie som správnomu orgánu uložila bezodkladne vykonať všetky potrebné úkony smerujúce k vydaniu meritórneho rozhodnutia.

ZBYTOČNÉ PRIEŤAHY V KONANÍ SLOVENSKEHO POZEMKOVÉHO FONDU

Obrátila sa na mňa podávateľka s podnetom, v ktorom namietala zbytočné prieťahy Slovenského pozemkového fondu v konaní o poskytnutí reštitučnej náhrady podľa zákona o navrátení vlastníctva k pozemkom. Z preskúmania podnetu vyplynulo, že na konanie mal vplyv postup Slovenského pozemkového fondu a jeho nečinnosť. Preskúmaním prehľadu úkonov v predmetnom reštitučnom konaní som zistila, že v postupe Slovenského pozemkového fondu sa objavilo dlhodobé obdobie nečinnosti trvajúce niekoľko rokov, ako aj krátkodobejšie obdobia nečinnosti. Po zhodnotení všetkých uvedených skutočností a po zohľadnení účelu práva na prerokovanie veci bez zbytočných prieťahov, ktorým je najmä odstránenie stavu právnej neistoty, som dospela k záveru, že v tomto konaní o poskytnutí reštitučnej náhrady Slovenským pozemkovým fondom došlo jeho zbytočnou nečinnosťou k porušeniu základného práva na prerokovanie veci bez zbytočných prieťahov. Preto som Slovenskému pozemkovému fondu uložila konkrétne opatrenie, v podobe zaslania fotokópie podania - ponuky náhradného pozemku (pozemkov) pre podávateľku.

S podnetom ohľadom nečinnosti okresného úradu, katastrálneho odboru sa na mňa obrátil podávateľ v súvislosti s vybavovaním jeho žiadosti o prešetrenie údajov katastra nehnuteľností týkajúcich sa pozemku – parcely registra EKN.

V preskúmanom prípade som zistila, že okresný úrad bol viac ako rok nečinný, resp. po podaní žiadosti nevykonával žiaden úkon. Právna úprava týkajúca sa postupu katastra pri vybavovaní žiadosti o prešetrenie údajov z katastra síce neurčuje žiadnu lehotu na vybavenie, avšak skutočnosť, že zákonodarca orgánu verejnej správy ponechá voľnú úvahu vo vzťahu k aplikácii právnej normy, prípadne neupraví lehotu na vykonanie nejakého úkonu neznamena, že orgán verejnej správy môže postupovať svojvoľne. Prešetrenie údajov katastra nehnuteľností môže byť objektívne náročné a môže si vyžadovať aj dlhší čas, avšak správny orgán nemôže byť nečinný a mal by postupovať v primeranej lehote. Preto som katastrálny odbor okresného úradu požiadala, aby sa žiadosťou podávateľa v čo najkratšom čase zaoberal, posúdil jej obsah a pri vybavovaní obdobných žiadostí postupoval v súlade s princípmi dobrej verejnej správy a vybavoval ich v primeranej lehote. Okresný úrad, katastrálny odbor ma následne informoval o prijatých opatreniach a žiadosť podávateľa vybavil v priebehu nasledujúcich dvoch mesiacov.

Právo na inú právnu ochranu

Ústava priznáva a zaručuje právnu ochranu nielen prostredníctvom súdov, ale aj v konaní pred inými orgánmi SR.

Rámec povinností štátnych orgánov, voči ktorým smeruje právo na súdnu a inú právnu ochranu, upravuje čl. 2 ods. 2 Ústavy, podľa ktorého: "Štátne orgány môžu konať iba na základe ústavy, v jej medziach a v rozsahu a spôsobom, ktorý ustanoví zákon." Každé konanie štátneho orgánu, ktoré nie je v súlade so zákonom, t. j. ak štátny orgán nekoná v rozsahu a spôsobom, ktorý ustanoví zákon, protirečí príkazu ústavnej normy. Ak súd alebo iný orgán koná vo veci uplatnenia práva osoby určenej v čl. 46 ods. 1 Ústavy inak, ako v rozsahu

a spôsobom predpísaným zákonom, porušuje Ústavou zaručené právo na súdnu alebo inú právnu ochranu. Právo na súdnu a inú právnu ochranu poskytuje Ústava každému právu, ktoré je v právnom poriadku SR upravené a ktorého sa možno zákonom ustanoveným postupom domáhať na súdnom alebo inom orgáne SR (I. ÚS 26/94).

Podstatou základného práva na inú právnu ochranu podľa čl. 46 ods. 1 Ústavy je, že sa ho oprávnená osoba domáha zákonom ustanoveným postupom na orgáne príslušnom na jej poskytnutie, pričom rozsah, spôsob a doba jeho uplatnenia závisí výlučne od toho, kto sa jej domáha. Jeho uplatnenie je však podmienené splnením príslušných zákonných podmienok uvedených v čl. 46 ods. 1 v spojení s čl. 51 Ústavy (I. ÚS 49/1999).

V uplynulom roku sa na mňa obracali podávateľia, ktorí sa domnievali, že rozhodnutím alebo postupom orgánu verejnej správy došlo k porušeniu ich základného práva na inú právnu ochranu garantovaného čl. 46 Ústavy. Škála orgánov, prípadne právnických osôb, ktoré rozhodovali o právach či o právom chránených záujmoch podávateľov a ktorých postup alebo rozhodnutia som preskúmavala, bola pomerne široká.

V rámci činnosti ministerstiev som vo vzťahu k čl. 46 ods. 1 Ústavy v uplynulom roku riešila napríklad niekoľko podnetov týkajúcich sa povolenia prevádzky bezpilotných lietadiel:

PREVÁDZKA BEZPILOTNÝCH LIETADIEL

Na Kancelárii verejného ochrancu práv sa obrátilo viacero podávateľov s problémom absencie štátneho orgánu, ktorý by v podmienkach SR vydával osvedčenia a povolenia pre prevádzkovateľov bezpilotných leteckých systémov. Na prevádzku bezpilotných lietadiel vo vzdušnom priestore je nevyhnutné mať určený orgán, ktorý by takéto povolenia vydával. Toto platí v zmysle vykonávacieho nariadenia EÚ o pravidlách a postupoch prevádzky bezpilotných lietadiel, ktoré vstúpilo do platnosti v januári 2021 a ktoré ukladá členským štátom povinnosť určenia takéhoto orgánu.

MDV SR ma informovalo, že takýmto orgánom je Dopravný úrad SR, ktorý v zmysle leteckého zákona vykonáva funkciu príslušného orgánu podľa osobitných predpisov. Vo výpočte právnych predpisov, podľa ktorých je príslušným orgánom Dopravný úrad SR, však príslušné nariadenie absentovalo. Keďže Dopravný úrad SR, ako štátny orgán, môže konať len na základe Ústavy, v jej medziach a v rozsahu a spôsobom,

ktorý ustanoví zákon, nemožno rozumne očakávať, že bude konať v oblasti, ktorá mu nie je právnymi predpismi určená. Naproti tomu MDV SR, ako ústredný orgán štátnej správy, má v kompetencii iniciovať zmenu právnej úpravy tak, aby bolo zrejmé, že Dopravný úrad SR je príslušným orgánom na vydávanie povolení, osvedčení a ďalších oprávnení v zmysle nariadenia, a aby mohol aj reálne túto činnosť vykonávať. Aktuálny nesúlad vnútroštátneho zákona s nariadením EÚ spôsobuje porušenie základného práva na inú právnu ochranu v zmysle čl. 46 ods. 1 Ústavy. MDV SR som preto uložila opatrenie spočívajúce v zmene právnej úpravy tak, aby nedochádzalo k porušovaniu tohto základného práva, a aby si Dopravný úrad SR, ako príslušný orgán, mohol plniť potrebné povinnosti. V tejto súvislosti aktuálne prebieha legislatívny proces zameraný na zmenu leteckého zákona. Jeho priebeh a včasnú zmenu právnej úpravy naďalej sledujem.

KONZULÁRNA OCHRANA

S prosbou o pomoc sa na mňa obrátila podávateľka, ktorej manžel zadržala polícia v zahraničí a ktorá namietala postup Veľvyslanectva SR v Ríme.

Podávateľka sa nachádzala v krajnom citovom rozpoložení, uvádzala, že nemá informácie o manželovi, väznica ani polícia v zahraničí s ňou nekomunikujú. Komunikovala so slovenským konzulátom v Ríme, ktorého aktivita sa jej zdala nedostatočná.

O predloženie písomného stanoviska k danej veci som požiadala Veľvyslanectvo SR v Ríme. Zároveň mi bolo poskytnuté stanovisko MZVEZ SR predmetnej veci.

Veľvyslanectvo, ako konzulárny úrad a zároveň organizačný útvar MZVEZ SR v zahraničí, je povinné postupovať v súlade so zákonom o zahraničnej službe, ako aj s Viedenským dohovorom o konzulárnych stykoch. V kontexte činnosti veľvyslanectva som preskúmavala najmä adekvátne poskytovanie konzulárnej ochrany, konkrétne podpory, pomoci a ochrany v núdzi zatknutému slovenskému občanovi v Maltskej republike. V prípade, že by takáto konzulárna ochrana nebola poskytovaná, dopustilo by sa veľvyslanectvo porušenia medzinárodných záväzkov vyplývajúcich z Viedenského dohovoru o konzulárnych stykoch, ako aj porušenia základného práva na inú právnu ochranu v zmysle čl. 46 ods. 1 Ústavy.

Po preskúmaní podnetu, činnosti veľvyslanectva v danej veci, predloženej dokumentácie a príslušnej právnej úpravy som zistila, že Veľvyslanectvo SR v Ríme poskytlo náležitú konzulárnu ochranu spočívajúcu v komunikácii a v návštevách osoby obmedzenej na osobnej slobode, ako aj v komunikácii s jeho rodinnými príslušníkmi. Rovnako tak sledovalo zdravotný stav a podmienky, v akých sa osoba obmedzená na slobode nachádza. V dôsledku toho som mohla konštatovať adekvátne poskytovanie konzulárnej ochrany v danom prípade, a teda v tomto prípade nebolo zistené porušenie základného práva.

DODATOČNÉ POVOLENIE STAVBY ALEBO ODSTRÁNENIE STAVBY

Doručené podnety sa v uplynulom roku často týkali napríklad prebiehajúcich územných a stavebných konaní.

Obrátil sa na mňa podávateľ, ktorý namietal postup obce, ako stavebného úradu, vo veci opakovaného výkonu štátneho stavebného dohľadu a konania o dodatočnom povolení stavby, resp. konania o odstránení stavby, ktoré sa týkali stavby podávateľovho bufetu.

Keďže verejný ochranca práv nie je v zmysle stavebného zákona orgánom štátneho stavebného dohľadu, do mojej pôsobnosti nepatrilo preskúmanie konkrétnych záverov vykonaných štátnych stavebných dohľadov po odbornej stránke, ani opodstatnenosť ich opakovaného výkonu.

Zamerala som sa preto na ďalší postup stavebného úradu, teda na konanie o dodatočnom povolení stavby. Zistila som, že stavebný úrad nepostupoval v súlade so stavebným zákonom, ani v súlade so správnym poriadkom. Stavebný úrad nezačal z vlastného podnetu konanie o dodatočnom povolení stavby, ako mu to ukladá stavebný zákon, a rovnako podávateľovi ani raz neoznámil začatie konania o dodatočnom povolení stavby. So začatím konania je pritom spojených niekoľko významných právnych následkov, najmä vznik procesných práv a povinností účastníkov konania, ako i plynutie lehôt, v rámci ktorých je potrebné tieto práva a povinnosti realizovať, a osobitne lehôt na vydanie rozhodnutia správnym orgánom (stavebný úradom) o merite veci.

Stavebný úrad, ako orgán štátneho stavebného dohľadu, však len vyzval podávateľa, aby mu predložil kolaudačné rozhodnutie k predmetnej stavbe. Vzhľadom na to, že stavba bufetu bola realizovaná na základe ohlásenia, a nie na základe

stavebného povolenia, k užívaniu stavby sa podľa stavebného zákona nevyžadovalo kolaudačné rozhodnutie. O tejto skutočnosti mal pritom stavebný úrad sám vedomosť.

Stavebný úrad následne dvakrát vyzval podávateľa, aby mu predložil doklady o tom, že dodatočné povolenie stavby nie je v rozpore s verejnými záujmami, najmä s cieľmi a zámermi územného plánovania, pričom zakaždým požadoval predloženie záväzného stanoviska starostu obce, že stavba je v súlade s územným plánom obce. V súvislosti s touto požiadavkou bol stavebný úrad upozornený aj príslušnou okresnou prokuratúrou, že ide o nesprávny postup.

Napokon stavebný úrad oznámil podávateľovi začatie konania o odstránení stavby ako osobitného konania, a v konaní o odstránení stavby vydal rozhodnutie, v ktorom formálnym konštatovaním, bez riadneho odôvodnenia, nariadil predmetnú stavbu odstrániť.

Zo stavebného zákona ale vyplýva, že stavebný úrad začne konanie o dodatočnom povolení stavby z vlastného podnetu a v rámci tohto konania vydá rozhodnutie, ktorým stavbu buď dodatočne povolí, alebo vydá rozhodnutie, ktorým nariadi jej odstránenie. Rozhodnutie, ktorým stavebný úrad nariadi odstránenie nepovolenej stavby je v takomto prípade vydané v rámci konania o dodatočnom povolení stavby, a preto stavebný úrad neoznamuje/nezačína osobitné (ďalšie) konanie o odstránení stavby. Stavebný úrad oznamuje (v tomto prípade mal oznámiť, ale neurobil tak) len začatie konania o dodatočnom povolení stavby.

Preskúmaním namietaného postupu stavebného úradu som zistila, že stavebný úrad nepostupoval v súlade s platnou legislatívou. Dospela som preto k záveru, že stavebný úrad porušil podávateľovo základné právo na súdnu a inú právnu ochranu (čl. 46 ods. 1 Ústavy).

DODATOČNÉ STAVEBNÉ POVOLENIE A ÚZEMNÝ PLÁN OBCE

Ďalším z podnetov podávateľ namietal postup stavebného úradu vo veci stavebného konania pričom išlo o situáciu, kedy stavebník začal realizovať stavbu bez stavebného povolenia a následne podal žiadosť o dodatočné stavebné povolenie. Podávateľ prezentoval výhrady k postupu stavebného úradu, ktorý žiadal opakovane a postupne doplniť žiadosť podávateľa o ďalšie dokumenty, čím malo dôjsť k prieťahom v správnom konaní. Jedným z požadovaných dokumentov v konaní

o dodatočnom povolení stavby zo strany stavebného úradu bolo i predloženie vyjadrenia obce, že stavba je v súlade s územným plánom obce.

Podľa príslušných ustanovení stavebného zákona je dotknutým orgánom obec, ak nie je stavebným úradom podľa tohto zákona a konanie sa týka pozemku alebo stavby na jej území, okrem stavby diaľnice alebo rýchlostnej cesty. Záväzná stanovisko je na účely stavebných konaní stanovisko, vyjadrenie, súhlas alebo iný správny úkon dotknutého orgánu, uplatňujúceho záujmy chránené osobitnými predpismi, ktorý je, ako záväzná stanovisko, upravený v osobitnom predpise. Obsah záväzného stanoviska je pre správny orgán v konaní podľa stavebného zákona záväzný a bez zosúladenia záväzného stanoviska s inými záväznými stanoviskami nemôže vo veci rozhodnúť. Štandardne platí, že v konaní o dodatočnom povolení stavby, po predložení potrebných dokladov, t. j. rozhodnutí, stanovísk a vyjadrení dotknutých orgánov štátnej správy zo strany stavebníka ich posúdenie súladu s verejným záujmom vykonáva príslušný prvostupňový orgán štátnej správy – stavebný úrad.

Pretože ide o konanie o dodatočnom povolení stavby, je práve úlohou stavebného úradu posúdiť súlad stavby s verejným záujmom, ktorý má preukázať stavebník – žiadateľ. Pri preskúmaní podnetu bolo zistené pochybenie na strane stavebného úradu. Totiž, ak stavebný úrad žiada od stavebníka predloženie potvrdenia, že stavba je v súlade s územným plánom zóny mesta, pričom pôvodcom územného plánu má byť samotný stavebný úrad, je to v rozpore s príslušným zákonným ustanovením.

Ako vyplýva z ustanovenia § 140a ods. 1 písm. b) stavebného zákona, v spojení so znením § 126 ods. 1 stavebného zákona, v intenciách požiadaviek zákonodarcu na predloženie stanoviska (vyjadrenia, potvrdenia) dotknutého orgánu v rozsahu stavebného zákona je obec oprávnená výlučne v prípade, že sama v tej - ktorej stavebnej veci nevykonáva pôsobnosť a právomoc stavebného úradu. Keďže obec bola v predmetnej veci príslušným stavebným úradom v zmysle § 117 ods. 1 stavebného zákona, žiadať predloženie takéhoto stanoviska/potvrdenia, ktoré vystavuje samotné mesto, nie je v súlade so znením §140a ods. 1 písm. b) a § 126 ods. 1 stavebného zákona, lebo obci v tomto prípade neprislúcha procesné postavenie dotknutého orgánu. Vzhľadom k uvedeným skutočnostiam som konštatovala porušenie príslušných zákonných ustanovení.

Preskúmaním podnetu som však nedospela k záveru, že zo strany stavebného úradu došlo k prietahom v stavebnom konaní, lebo sám podávateľ prispel k tomu, že stavebné konanie trvalo dlhšiu dobu.

NEOPRÁVNENÉ UMIESTNENIE DOPRAVNÝCH ZNAČIEK A ZARIADENÍ NA PARKOVISKU

S podnetom sa na mňa obrátili občania, ktorí sa domáhali odstránenia neoprávnene umiestnených dopravných značiek a zariadení na súkromnom parkovisku. Preskúmaním podnetu som zistila, že z vykonaného štátneho odborného dozoru vyplynulo, že parkovisko je oplotené, na parkovisku sú nainštalované dopravné zariadenia – závory, parkomaty, na parkovisku sa tiež nachádza kamerový systém, unimobunka, mobilné WC a všetky vstupy na parkovisko sú prehradené. Na parkovisku sú tiež vyznačené parkovacie miesta a závory, parkovací a kamerový systém sú napojené na elektrinu. Na ďalšom výkone štátneho odborného dozoru sa zúčastnili aj zástupcovia hlavného mesta SR Bratislavy, ktorí konštatovali, že predmetné dopravné značenie a dopravné zariadenia neboli určené v zmysle cestného zákona. Na základe toho cestný správny orgán začal konanie vo veci uloženia pokuty. Z rozhodnutia o uložení pokuty vyplynulo, že cestný správny orgán uložil spoločnosti (v tomto prípade vlastníkovi pozemku a prevádzkovateľovi parkoviska) pokutu za obdobný skutok už v minulosti.

Konanie o náprave, teda odstránenie dopravných značiek a zariadení, má v právomoci orgán štátneho odborného dozoru – príslušná mestská časť. Podľa cestného zákona, ak zistí orgán štátneho odborného dozoru nedostatok, vyzve právnickú osobu alebo fyzickú osobu zodpovednú za dodržiavanie ustanovených povinností, aby sa postarali o nápravu. Pri výkone dozoru môže dávať príkazy a zákazy, ako aj robiť vhodné dočasné opatrenia na odstránenie nedostatkov. Ak nebude postarané o nápravu, vydá orgán štátneho odborného dozoru rozhodnutie, v ktorom nariadi postarať sa o nápravu, prípadne aj o zastavenie nezákonne vykonávaných činností. Z preskúmania podnetu vyplynulo, že príslušná mestská časť nepostupovala v zmysle uvedeného zákona. Preto som mestskej časti oznámila, že jej postupom došlo k porušeniu povinnosti ustanovenej zákonom a vyzvala som ju na prijatie opatrení v zmysle príslušných ustanovení cestného zákona.

PREDBEŽNÁ OCHRANA OBCE VO VECI ZREJMÉHO ZÁSAHU DO POKOJNÉHO STAVU

Vo vzťahu k obciam/mestám sa na mňa obracali podávatelia s viacerými podnetmi, ktorými namietali postup obce podľa ustanovenia § 5 Občianskeho zákonníka pri poskytovaní predbežnej ochrany vo veci zrejmeho zásahu do pokojného stavu. Častým hmotnoprávnym základom takýchto konaní je zásah do práv navrhovateľov/ podávateľov nadmernými emisiami, hlukom či vibráciami spôsobenými spravidla fyzickými alebo právnickými osobami v bezprostrednom okolí podávateľov.

Ako judikoval NS SR, toto ustanovenie predstavuje osobitný prostriedok občianskoprávnej ochrany poskytovaný iným orgánom, než súdom. Na rozdiel od súdnej ochrany však v tomto prípade nejde o ochranu porušeného či ohrozeného subjektívneho občianskeho práva, ale o špecifickú ochranu posledného pokojného stavu, ktorý sa fakticky vytvoril a trval už toľko, že ho možno označiť za pokojný a tento stav bol narušený zrejým zásahom. Nevyhnutným predpokladom poskytnutia takejto predbežnej ochrany preto musí byť zrejmy zásah do pokojného faktického stavu. Úlohou obce pri posudzovaní opodstatnenosti takéhoto návrhu je iba zistenie, či sa v konkrétnom prípade fakticky vytvoril a existoval pokojný stav, a či bol zrejme narušený (rieši iba skutkové otázky). Ide teda o právnu ochranu pred zrejým zásahom do posledného pokojného stavu. Navyše musí ísť o situáciu, keď sa do doterajšieho pokojného stavu zasiahlo bez právneho dôvodu.

Vydaným rozhodnutím sa má dosiahnuť obnovenie stavu, ktorý existoval pred zásahom. Vo výroku rozhodnutia sa musí buď zakázať presne opísaný zásah, alebo sa uloží obnovenie predošlého stavu, ktoré treba rovnako presne opísať, aby rozhodnutie mohlo byť prípadne vykonateľné.

PREDBEŽNÁ OCHRANA PRED HLUKOM A VIBRÁCIAMI

V roku 2021 sa na mňa obrátila podávateľka s podnetom, ktorý smeroval proti mestu, ako správne orgánu. Pôvodne žiadala podávateľka mesto o poskytnutie predbežnej ochrany v zmysle Občianskeho zákonníka, a to vo veci zrejmeho zásahu do pokojného stavu. Zásah do pokojného stavu spočíval, podľa podávateľky, v nadmernom hluku a vo vibráciách

spôsobovaných reproduktormi umiestnenými susedom podávateľky na spoločnej priečke rodinného dvojdomu.

Mesto vydalo rozhodnutie, ktorým susedovi podávateľky zakázalo konať tak, aby podávateľku obťažoval akýmkoľvek hlukom alebo vibráciami a uložilo mu povinnosť obnoviť predchádzajúci stav.

Pretože však malo naďalej dochádzať k nadmernému hluku a vibráciám, podávateľka sa obrátila na mesto s návrhom, v ktorom žiadala o uskutočnenie výkonu uvedeného rozhodnutia. Mesto však odpovedalo, že v jeho kompetencii nie je vymôcť obnovenie predchádzajúceho stavu a nemá zákonom danú povinnosť vo veci ďalej pokračovať. Zároveň podávateľku odkázalo na príslušný súd a prípad tak považovalo za ukončený.

Preskúmaním podnetu som zistila, že mesto postupovalo v rozpore so správnym poriadkom, predovšetkým s ustanoveniami upravujúcimi výkon rozhodnutia. Podľa správneho poriadku, ak účastník konania v určenej lehote dobrovoľne nesplní povinnosť uloženú mu vykonateľným rozhodnutím, uskutoční sa výkon tohto rozhodnutia. Výkon rozhodnutia sa, o. i., uskutočňuje na návrh (druhého) účastníka konania a uskutočňuje ho správny orgán, ktorý vo veci rozhodoval v prvom stupni (v tomto prípade mesto), ak osobitný zákon neustanovuje inak.

Napriek tomu, že mesto malo za preukázaný zrejmy zásah do pokojného stavu, a z tohto dôvodu vydalo vykonateľné rozhodnutie o predbežnej ochrane, a i napriek tomu, že uložená povinnosť nebola dobrovoľne splnená, odmietlo uskutočniť výkon predmetného rozhodnutia, ktorý navrhovala podávateľka. Mesto svoju nečinnosť odôvodnilo nedostatkom zákonnej povinnosti v uvedenej veci ďalej konať a nedostatkom kompetencie vymôcť obnovenie predchádzajúceho stavu.

Rozhodnutie, o ktorom mesto tvrdilo, že ho nemôže vykonať, však bolo vydané samotným mestom. Preto mesto, ako správny orgán, bolo samo povinné, už pri rozhodovaní o predbežnej ochrane, formulovať výrok predmetného rozhodnutia tak, aby rozhodnutie vykonateľné bolo.

Vo všeobecnosti platí, že právoplatné rozhodnutie o predbežnej ochrane je po uplynutí lehoty na plnenie nútene vykonateľné, a podľa povahy uloženej povinnosti ho vykoná správny orgán. T. j. za mesto ho vykoná buď mestský úrad, alebo mestská polícia podľa správneho poriadku, prípadne súdny exekútor podľa Exekučného poriadku, na základe návrhu oprávneného z výkonu rozhodnutia.

S ohľadom na všetky preskúmané okolnosti podnetu som dospela k záveru, že mesto v danom prípade nepostupovalo v súlade so správnym poriadkom. Mala som preto za preukázané, že mesto svojím postupom porušilo základné právo podávateľky na súdnu a inú právnu ochranu (čl. 46 ods. 1 Ústavy), ako aj základné právo na prerokovanie veci bez zbytočných prieťahov (čl. 48 ods. 2 Ústavy).

Pomerne frekventovaná časť podnetov, s ktorými sa na mňa každoročne obracajú podávateľia, sa týka vyrubovania a platenia miestnych daní a poplatkov, najmä poplatku za komunálny odpad a drobné stavebné odpady a určovanie podmienky oslobodenia od platenia tohto poplatku. V postupe obcí sa často vyskytujú nedostatky týkajúce sa formálnych a obsahových náležitostí vydávaných rozhodnutí, vrátane riadneho odôvodnenia rozhodnutia. Na strane obcí býva taktiež problematické vymedzenie podmienok odpustenia platenia poplatku za komunálny odpad prostredníctvom všeobecne záväzných nariadení, ktoré musia byť v súlade s príslušným zákonným rámcem.

VYRUBENIE POPLATKU ZA KOMUNÁLNY ODPAD – DORUČOVANIE A NÁLEŽITOSTI ROZHODNUTIA

Obrátila sa na mňa podávateľka, ktorá namietala postup obce ako správcu poplatku za komunálne odpady a drobné stavebné odpady (ďalej len „poplatok za komunálny odpad“) v súvislosti s vyrubení poplatku za komunálny odpad.

Pri preskúmaní podnetu som zistila, že podávateľka síce spĺňa zákonné podmienky na vyrubenie poplatku za komunálny odpad, avšak obec pri doručovaní rozhodnutia o jeho vyrubení nepostupovala podľa príslušných ustanovení daňového poriadku a nevie preukázať, že rozhodnutie bolo podávateľke doručené. Preto rozhodnutie vo vzťahu k podávateľke nemohlo vyvolávať zamýšľané právne účinky, keďže v daňovom konaní možno ukladať povinnosti alebo priznávať práva len rozhodnutím, ktoré musí byť doručené postupom, ktorý upravuje daňový poriadok. Zároveň som zistila, že ani samotné rozhodnutie o vyrubení poplatku nespĺňa náležitosti predpokladané daňovým poriadkom. V rozhodnutí absentovalo ustanovenie zákona, ktoré zakladá poplatkovú povinnosť podávateľky a odôvodnenie rozhodnutia bolo formalistické a nedostatočné. Odôvodnenie neobsahovalo uvedenie skutočností, ktoré boli podkladom rozhodnutia, ani konkrétne ustanovenia právnych predpisov, ktoré obec v danom prípade aplikovala.

Účelom odôvodnenia akéhokolvek rozhodnutia orgánu verejnej správy (v tomto prípade obce ako správcu poplatku) je poskytnúť adresátovi individuálneho správneho aktu dostatočné a presvedčivé skutkové a právne východiská, na základe ktorých orgán verejnej správy rozhodol tak, ako je to uvedené vo výroku rozhodnutia. Právo na riadne odôvodnenie rozhodnutia je jednou zo zložiek práva na súdnu a inú právnu ochranu podľa čl. 46 ods. 1 Ústavy. Právo na súdnu a inú právnu ochranu nie je zachované akýmkoľvek odôvodnením. Aj z ustálenej judikatúry NS SR vyplýva, že požiadavky na rozhodnutia o právach a povinnostiach fyzických osôb a právnických osôb nie sú naplnené tým, že správny orgán v rozhodnutí argumentuje doslovne paragrafovaným znením alebo naopak, voľne uvedie znenie paragrafov a ustálenými formuláciami deklaruje, že sa nimi pri rozhodovaní riadil. O to viac nemôžu byť požiadavky na odôvodnenie rozhodnutia naplnené, ak správny orgán ani len nevedie právnu úpravu, ktorú v konkrétnom prípade aplikoval.

Vzhľadom na zistené skutočnosti som dospela k záveru, že obec porušila základné právo podávateľky na súdnu a inú právnu ochranu podľa čl. 46 ods. 1 Ústavy. Obci som oznámila výsledky vybavenia podnetu a v súvislosti s prijatím opatrení som požiadala o vykonanie nápravy v intenciách platnej právnej úpravy.

Obci som navrhla, aby prijala aj opatrenia smerujúce do budúcnosti, prostredníctvom ktorých oboznámi zamestnancov obce so správnym a zákonným postupom pri vydávaní a doručovaní rozhodnutí podľa daňového poriadku tak, aby spĺňali predpísané náležitosti a neobsahovali len šablónovité odôvodnenia, bez zohľadnenia skutkových a právnych okolností konkrétneho prípadu. Obec mnou navrhnuté opatrenia prijala a vykonala nápravu nielen v prípade podávateľky, ale zmenila aj zaužívanú prax vydávania rozhodnutí v daňovom konaní.

ODŇATIE PRÁVA/MOŽNOSTI KONAŤ PRED SPRÁVNÝM ORGÁNOM NA DRUHOM STUPNI

Ďalším z podnetov, ktorý sa týkal postupu obce, ako správcu poplatku za komunálny odpad, bol podnet podávateľky, ktorý proti rozhodnutiu o vyrubení poplatku podal odvolanie. Uviedol, že vo vzťahu k odvolaniu mu bolo doručené len neformálne zamietavé stanovisko bez akéhokolvek argumentácie a opory v platnej legislatíve, ktorá by spochybnila jeho

argumenty uvedené v odvolaní. Podľa daňového poriadku prvostupňový orgán môže rozhodnúť o odvolaní len v prípade, ak mu v plnom rozsahu vyhovie. Vzhľadom na to, že v tomto prípade prvostupňový orgán odvolaniu podávateľky nevyhovel, bolo povinnosťou prvostupňového orgánu vec postúpiť odvolaciemu orgánu. Keďže správca poplatku takto nepostupoval, odňal účastníkovi konania možnosť konať vo veci na druhom stupni. O svojich zisteniach som informovala príslušnú prokuratúru a z dôvodu efektívnosti som ju požiadala o súčinnosť.

Prokuratúra proti rozhodnutiu podala protest. Uvedeným postupom bolo zabezpečené, že konanie sa vrátilo späť do štádia odvolacieho konania a obec, ako správca poplatku, bola povinná postupovať podľa ustanovení daňového poriadku.

PODMIENKY ODPUSTENIA POPLATKU ZA KOMUNÁLNY ODPAD

Vo viacerých podnetoch týkajúcich sa postupu obce alebo mesta, ako správcu poplatku za komunálny odpad, podávateľka okrem samotného vyrubenia poplatku za komunálny odpad namietala aj znenie všeobecne záväzných nariadení obcí, ktoré danú oblasť upravujú. Ako príklad uvediem podnet podávateľky, v ktorom som síce nezistila porušenie jeho základných práv a slobôd, keďže obec pri vyrubení poplatku za komunálny odpad postupovala v súlade so všeobecne záväzným nariadením obce, avšak zistila som, že ustanovenia všeobecne záväzného nariadenia obce nie sú v súlade so zákonom, ako právnu normou vyššej právnej sily. Obec vo všeobecne záväznom nariadení naviazala odpustenie a zníženie poplatku za komunálny odpad len na poplatníkov, ktorí majú v obci trvalý pobyt. Z možnosti odpustenia a zníženia poplatku za komunálny odpad tak boli vylúčené tie kategórie poplatníkov, ktoré v obci nemajú trvalý pobyt, ale spĺňajú iné podmienky na vyrubenie poplatku za komunálny odpad (t. j. tí, ktorí sú oprávnení užívať nehnuteľnosť na území obce, napr. chatári, ktorí tam nemajú trvalý pobyt), čo je v rozpore s § 82 ods. 2 zákona č. 582/2004 Z. z. o miestnych daniach a miestnom poplatku za komunálne odpady a drobné stavebné odpady v znení neskorších predpisov.

V danej veci som o spoluprácu požiadala prokuratúru, ktorá na základe môjho podnetu podala proti všeobecne záväznému nariadeniu obce protest.

V jednom z podnetov som sa zaoberala aj postupom obce pri výbere nákladov na zbernú nádobu na zmesový komunálny odpad. Podľa zákona č. 79/2015 Z. z. o odpadoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov obec ustanoví vo všeobecne záväznom nariadení výšku nákladov na zbernú nádobu a zahrnutie týchto nákladov do miestneho poplatku za komunálny odpad alebo ustanoví iný spôsob ich úhrady. Podľa všeobecne záväzného nariadenia obce, ktorej postup som preskúmavala, má každá domácnosť nárok na jednu zbernú nádobu. Nárok na dve zberné nádoby vzniká domácnosti, ktorá má šesť a viac členov. Tieto nádoby poskytne obec bezplatne. Ak je potreba domácnosti nad uvedený rámec, ďalšia zberná nádoba bude poskytnutá formou prenájmu.

Pri preskúvaní podnetu som zistila, že podávateľka používala nadrozmernú zbernú nádobu, avšak túto nádobu si sama zakúpila. V danom prípade tak nemohol vzniknúť nájomný vzťah medzi obcou a podávateľkou. Aj napriek tomu obec od podávateľky žiadala uhradiť náklady za zbernú nádobu, a to aj spätne. Vzhľadom na uvedené okolnosti som dospela záveru, že obec v tomto prípade žiadala od podávateľky uhradiť náklady za zbernú nádobu bez právneho dôvodu. Keďže predmetná výzva nemala povahu rozhodnutia vydaného v správnom konaní, obci som odporučila, aby upustila od vymáhania nedoplatku na nákladoch za zbernú nádobu. Obec sa s mojimi závermi stotožnila a od vymáhania nedoplatku upustila.

NESPRÁVNA INFORMÁCIA O POBYTOVOM STATUSE CUDZINCA V INFORMAČNOM SYSTÉME MV SR

Vo veci nesprávneho záznamu v informačnom systéme MV SR sa na mňa obrátila, prostredníctvom svojej právnej zástupkyne, podávateľka - manželka štátneho príslušníka tretej krajiny.

Preskúvaním podnetu bolo zistené, že v dôsledku rozsudku krajského súdu mal byť manžel podávateľky vedený ako osoba s udeleným trvalým pobytom na území SR. V dôsledku chybnéj interpretácie ustanovení Správneho súdneho poriadku hraničná a cudzinecká polícia nepodala, spolu s kasačnou sťažnosťou voči rozhodnutiu krajského súdu, aj návrh

na odkladný účinok. V informačnom systéme však manželka podávateľky naďalej chybne evidovala ako osobu, ktorej trvalý pobyt udelený nebol. Dospela som k záveru, že postupom príslušného oddelenia cudzineckej polície došlo k zásahu do práva na súdnu a inú právnu ochranu manžela podávateľky.

Riaditeľstvo hraničnej a cudzineckej polície som požiadala o prijatie opatrení na odstránenie stavu porušujúceho základné práva dotknutého cudzinca, a to konkrétne opravu nesprávne uvedeného záznamu v informačnom systéme hraničnej a cudzineckej polície. Okrem toho som odporučila prijatie opatrení smerujúcich k správnej interpretácii ustanovení Správneho súdneho poriadku, týkajúcich sa odkladného účinku kasačnej sťažnosti, najmä v záujme napĺňania princípu právnej istoty žiadateľov o udelenie pobytu, ako aj v záujme prevencie nečinnosti v konaniach správneho orgánu.

Oslovený orgán verejnej správy síce niektoré z mojich opatrení implementoval, pričom začal vo veci pobytu cudzinca opätovne konať, oprava v informačnom systéme v súlade s pôvodným rozhodnutím o udelení pobytu však realizovaná nebola. V tejto veci som sa tak, z dôvodu neprijatia opatrení v plnom rozsahu, obrátila na Úrad hraničnej a cudzineckej polície Prezídia Policajného zboru, ktorý následne moje závery prijal a vykonal v informačnom systéme opravu pobytového statusu cudzinca.

UKLADANIE POKÚT ZA PORUŠENIE ZÁKAZU VYCHÁDZANIA ĽUĐOM BEZ DOMOVA

V roku 2021 som sa zaoberala aj podnetmi, ktoré sa týkali ukladania pokút za porušenie zákazu vychádzania počas vyhláseného núdzového stavu v období druhej vlny pandémie ochorenia COVID-19. Tieto pokuty boli ukladané aj ľuďom bez domova, ktorí často objektívne nemali možnosť dôsledne dodržiavať zákaz vychádzania. Tieto rozhodnutia o priestupkoch, uložené v blokových konaniach, boli často aj nezákonné.

Podávateľovi, ktorý bol človekom bez domova, uložili policajti pokutu za porušenie zákazu vychádzania. V rozhodnutí o blokovej pokute však uviedli nesprávny zákonný dôvod uloženia pokuty, ktorý nesúvisel so zákazom vychádzania. Navyše, uložená pokuta v sume 100,-€ bola neprimeraná povahe spáchaného priestupku, majetkovým a osobným pomerom

páchateľa, pričom policajti ani neskúmali, či podávateľ spĺňal niektorú z výnimiek zo zákazu vychádzania. Paradoxom pritom bolo, že podávateľ spĺňal jednu z týchto výnimiek – cestu do denného centra pre ľudí bez domova.

Vzhľadom ku skutočnosti, že rozhodnutie o uložení pokuty bolo napadnuté aj žalobou na správnom súde (čo predstavuje obligatórny dôvod na odloženie podnetu), rozhodla som sa mimoriadne využiť oprávnenie požiadať správny súd o pribratie verejného ochrancu práv do súdneho konania, ako osobitného subjektu konania na strane podávateľa. Rozhodnutie o uložení pokuty bolo nakoniec zrušené.

Nešlo však o jediný prípad nezákonne ukladaných pokút za porušenie zákazu vychádzania ľuďom bez domova. Rozhodnutia o pokutách ďalšieho človeka bez domova som sa rozhodla postúpiť prokuratúre ako podnet na podanie protestu prokurátora. Je pritom otázne, či v prípade týchto ľudí vôbec môže ísť o priestupok, keďže mnohí z nich zákaz vychádzania nemajú ako realizovať, keďže nemajú žiadnu domácnosť a kapacity denných centier sú dlhodobo nedostatočné.

PRIZNANIE FINANČNÉHO PRÍSPEVKU VOJNOVEJ SIROTE

Obrátila sa na mňa podávateľka, ktorá namietala postup MS SR vo veci nepriznania jednorazového finančného príspevku vojrovej sirote podľa zákona č. 264/2014 Z. z. o poskytnutí jednorazového finančného príspevku vojnovým sirotám.

Prvotná žiadosť podávateľky o priznanie finančného príspevku bola zamietnutá z dôvodu, že jej otec bol v čase smrti evidovaný ako politický väzeň a nie ako účastník národného odboja. Na základe informácií o prehodnocovaní právneho posúdenia poskytovania jednorazového finančného príspevku MS SR v súvislosti s už skôr preskúmaným podnetom, sa podávateľka obrátila na MS SR opäť. O tejto opätovnej žiadosti nebolo rozhodnuté zákonným postupom a podávateľka sa tak, z dôvodu nesprávneho úradného postupu, nachádzala v stave právnej neistoty.

Po preskúmaní podnetu som konštatovala, že postupom MS SR došlo k porušeniu základného práva podávateľky na inú právnu ochranu a základného práva na prerokovanie veci bez zbytočných prietahov. Po doručení upovedomenia o výsledkoch vybavenia podnetu MS SR ukončilo zbytočné prietahy v konaní a podávateľke priznalo jednorazový finančný príspevok vojrovej siroty.

POSTUP ZDRAVOTNÝCH POISŤOVNÍ PRI SCHVAĽOVANÍ ÚHRAD

Porušenie základného práva na súdnu a inú právnu ochranu som v uplynulom roku konštatovala aj vo viacerých prípadoch, ktoré sa týkali rozhodovania zdravotných poisťovní vo vzťahu k jej poistencom. Išlo o rozhodovanie v rôznych veciach – úhrada kúpeľnej starostlivosti, úhrada spoluúčasti za poskytnutú zdravotnú starostlivosť, úhrada doplatku za zdravotnícku pomôcku, či úhrada lieku pri nesplnení indikačného obmedzenia. Domnievam sa, že procesný postup zdravotnej poisťovne pri schvaľovaní uvedených úhrad (bez ohľadu na to, či poistenec má právny nárok na úhradu a či sa na daný postup vzťahuje správny poriadok alebo je zákonom výslovne vylúčené jeho použitie) je administratívnym (správnym) konaním. Výsledok takéhoto konania je, bez ohľadu na jeho formu, nevyhnutné považovať za individuálny správny akt - rozhodnutie o právach a povinnostiach poistenca spočívajúce v určení, či mu bude z prostriedkov verejného zdravotného poistenia poskytnutá ním požadovaná úhrada. Takýto individuálny správny akt má autoritatívny vzťah k jeho adresátovi (poistencovi) a správny orgán (zdravotná poisťovňa) v tomto prípade vystupuje v úlohe vykonávateľa verejnej moci. Ide teda o výkon verejnej správy orgánom, ktorý patrí do pôsobnosti verejného ochrancu práv, a ktorý môže verejný ochranca práv, v intenciách svojich kompetencií, posudzovať. Uvedený právny názor sa opiera predovšetkým o rozhodovaciu činnosť súdov SR, ktoré obdobné postupy zdravotných poisťovní (napr. schvaľovanie úhrady kúpeľnej starostlivosti či schvaľovanie úhrady nekategorizovaného lieku) ako rozhodovanie o právach poistenca už výslovne označili.

Keďže posudzované procesné postupy zdravotných poisťovní majú charakter správneho konania, na poistenca, o ktorého právach sa v tomto konaní rozhoduje, sa v plnej miere vzťahuje aj ochrana vyplývajúca z jeho základného práva na inú právnu ochranu podľa čl. 46 ods. 1 Ústavy.

Na procesný postup zdravotných poisťovní pri schvaľovaní úhrad sa tiež vzťahujú princípy dobrej verejnej správy. Povinnosť ich dodržiavania implicitne vyplýva z čl. 1 ods. 1 Ústavy, ktorý SR charakterizuje ako „demokratický a právny štát“ a vo svojej rozhodovacej činnosti ju opakovane zdôraznil aj NS SR.³² Základným dokumentom, ktorý komplexne vyjadruje najdôležitejšie princípy dobrej verejnej správy, je odporúčanie Výboru ministrov Rady Európy č. (2007) 7 o dobrej verejnej

32
Např. rozhodnutia NS SR
sp. zn. 1Sžo 37/2009
z 2. februára 2010, sp.
zn. 8Sžo 182/2009
z 30. septembra 2010, sp. zn.
1Sžo 281/2009 z 8. februára
2011.

správě. Možno spomenúť napr. princíp konania v primeranej časovej lehote, princíp viazanosti právom, princíp rovnosti a zákaz diskriminácie, princíp právnej istoty, princíp proporcionality, princíp transparentnosti či princíp súčinnosti s verejnosťou.

Porušenie základného práva na súdnu a inú právnu ochranu som v uplynulom roku konštatovala v prípade schvaľovania úhrady doplatku za zdravotnícku pomôcku a spoluúčasť za poskytnutú starostlivosť. Zdravotná poisťovňa najprv žiadosť zamietla s odôvodnením, že u podávateľa neevidovala pravidelné stomatologické prehliadky. Pred zamietnutím žiadosti však podávateľovi nedala možnosť vyjadriť sa k tejto skutočnosti a nezaslala mu ani výzvu na predloženie potvrdenia o absolvovaní preventívnych prehliadok. V ďalšom postupe, po dodatočnom preukázaní absolvovania pravidelných stomatologických prehliadok, zdravotná poisťovňa potvrdila svoje zamietavé stanovisko. Ako dôvod uviedla skutočnosť, že podmienkou schválenia príspevku je poskytovanie zdravotnej starostlivosti nezmluvným poskytovateľom zdravotnej starostlivosti, pričom v prípade podávateľa ide o zmluvného poskytovateľa zdravotnej starostlivosti. Išlo teda o úplne iný dôvod zamietnutia úhrady, ktorý sa v predchádzajúcom vyjadrení nespomínal a vo vzťahu ku ktorému podávateľ rovnako nemal možnosť sa vyjadriť pred samotným zamietnutím žiadosti. Dospela som k záveru, že toto odôvodnenie je zmatečné a nelogické, a teda nespĺňa požiadavky vyplývajúce z princípu právnej istoty a z požiadavky práva na náležité odôvodnenie rozhodnutia. Podmienkou pre úhradu doplatku nemôže byť skutočnosť, že zdravotná starostlivosť bola poskytnutá nezmluvným poskytovateľom (logicky by v prípade nezmluvného poskytovateľa poistenec hradil nielen doplatok, ale celú úhradu). Aj keď sa zdravotná poisťovňa nestotožnila s mojím názorom, že v uvedených prípadoch ide o rozhodovanie v administratívnom konaní, uznala čiastočne svoje pochybenie v nedostatočnej komunikácii s podávateľom, pričom svoju chybu prisľúbila napraviť.

V ďalšom podnete, v ktorom som konštatovala porušenie práva na súdnu a inú právnu ochranu, išlo o neschválenie úhrady za kúpeľnú starostlivosť. Zdravotná poisťovňa v konaní zistila skutočnosť nasvedčujúcu tomu, že u podávateľky by mohla existovať kontraindikácia kúpeľnej starostlivosti spočívajúca v jej duševnom stave. Podávateľku preto vyzvala na doplnenie návrhu na kúpeľnú starostlivosť o vyjadrenie psychiatra k absolvovaniu kúpeľnej liečby. Podávateľka na základe

tejto výzvy zdravotnej poisťovni predložila aktuálnu správu od všeobecného lekára, ktorá potvrdzovala, že psychiatra nenavštevuje a nemá predpísané žiadne psychofarmaká. Zdravotná poisťovňa Kancelárii verejného ochrancu práv uviedla, že na základe toho, že podávateľka „nedoložila vyjadrenie psychiatra, resp. prepúšťaciu správu z hospitalizácie na psychiatrickom oddelení, prípadne vyjadrenie klinického psychológa, nebolo možné zaujať stanovisko.“

Aj zdravotná poisťovňa teda implicitne pripustila, že v tomto štádiu konania ešte nebol spoľahlivo zistený skutkový stav veci (výskyt kontraindikácie u podávateľky nebol jednoznačne preukázaný, avšak nebolo ho možné ani jednoznačne vylúčiť). Napriek tomu však zdravotná poisťovňa, v rozpore so zásadou materiálnej pravdy a s požiadavkou zohľadnenia všetkých podstatných okolností vyplývajúcou z princípu právnej istoty, nevykonala žiadne ďalšie úkony smerujúce k spoľahlivému zisteniu skutkového stavu a vo veci rozhodla. Podávateľku pred vydaním rozhodnutia neinformovala o tom, že vyjadrenie všeobecného lekára nepovažuje za dostatočné a nepožiadala ju o doplnenie iných podkladov, čím konala aj v rozpore so zásadou aktívnej súčinnosti s účastníkom konania a s princípom transparentnosti verejnej správy.

V rozhodnutí o návrhu na kúpeľnú starostlivosť sa zdravotná poisťovňa priklonila k podkladom svedčiacim v neprospech podávateľky, a to bez primeraného odôvodnenia svojej úvahy. V odôvodnení totiž neuviedla konkrétne skutkové okolnosti, na základe ktorých považovala za preukázanú existenciu kontraindikácie, ale len všeobecne konštatovala, že táto vyplýva z údajov dostupných v osobnom účte poistenca. Z odôvodnenia rozhodnutia zároveň nie je zrejmé, akú váhu zdravotná poisťovňa pripísala vyjadreniu všeobecného lekára o tom, že podávateľka nenavštevuje psychiatra a nemá indikované žiadne psychofarmaká. Vzhľadom na nedostatočné odôvodnenie rozhodnutia, nemala podávateľka možnosť účinne sa voči tomuto rozhodnutiu brániť.

Preskúmavala som aj podnet, ktorý sa týkal úhrady lieku pri nesplnení indikačných obmedzení. Ide o prípady, kedy je liek síce zaradený v zozname kategorizovaných liekov, avšak na jeho použitie v konkrétnom prípade nie je splnené indikačné obmedzenie. Takúto formu úhrady zákonodarca formuloval ako oprávnenie zdravotnej poisťovne, nie ako právny nárok poistenca. Aj napriek právnej nenárokovanosti úhrady lieku je úlohou zdravotnej poisťovne každú žiadosť o takúto úhradu individuálne posúdiť a následne vydať rozhodnutie

o schválení alebo o neschválení požadovanej úhrady lieku. Z ustanovení zákona³³ je pritom zrejmé, že pri individuálnom posudzovaní jednotlivých žiadostí zdravotná poisťovňa prihliada na ich odôvodnenosť a úhradu lieku pri nesplnení indikačného obmedzenia môže odsúhlasiť najmä (avšak nie výlučne) vtedy, ak je poskytnutie lieku s prihliadnutím na zdravotný stav poistenca jedinou vhodnou možnosťou. Zdravotná poisťovňa v tejto súvislosti uviedla, že každej doručenej žiadosti o schválenie úhrady lieku nad rámec platnej kategorizácie venuje osobitnú pozornosť, pričom vyhodnocuje najmä terapeutickú indikáciu, výsledky klinických skúšok, celkový dopad liečby na poistenca i na verejné finančné zdroje. Zdravotná poisťovňa pritom zohľadňuje nákladovú efektívnosť nového liečebného postupu, reálne ekonomické možnosti a schopnosť platcu kontinuálne zabezpečovať financovanie novej liečby pre cieľovú skupinu pacientov. Úvahy zdravotnej poisťovne sa však nepremietli v odôvodnení rozhodnutia - stanoviska k úhrade lieku zaradeného v zozname kategorizovaných liekov pri nesplnení indikačného obmedzenia. Strohé konštatovanie, že liek je registrovaný a uvedený v platnom zozname kategorizovaných liekov, pričom terapeutická indikácia nie je uvedená v časti B zoznamu „Indikačné obmedzenia“, nepovažujem za postačujúce. Táto skutočnosť ani nemôže byť logickým argumentom neuhradenia lieku, keďže ako taká, predstavuje právny základ rozhodovania o žiadosti v režime osobitnej úhrady namiesto úhrady lieku v štandardnom režime. Po zistení skutočnosti, že predmetný liek je registrovaný a kategorizovaný, avšak nie sú splnené indikačné obmedzenia, musí zo strany zdravotnej poisťovne nasledovať proces posudzovania odôvodnenosti žiadosti v konkrétnom prípade poistenca v súlade s kritériami, ktoré si zdravotná poisťovňa vymedzila. Úvahy zdravotnej poisťovne a závery, ku ktorým na základe nich dospela, sa potom musia premietnuť aj do odôvodnenia rozhodnutia.

33
Zákon č. 363/2011 Z. z.
o rozsahu a podmienkach
úhrady liekov, zdravotníckych
pomôcok a diétetických
potravín na základe verejného
zdravotného poistenia
a o zmene a doplnení
niektorých zákonov v znení
neskorších predpisov.

Právo na ochranu životného prostredia a kultúrneho dedičstva

160

Právo na ochranu životného prostredia a kultúrneho dedičstva je zakotvené v šiestom oddiele Ústavy. V oblasti životného prostredia však SR ratifikovala veľké množstvo medzinárodných dohôd, ktoré sú pre SR právne záväzné a majú prednosť pred zákonmi SR. Či už sú to dohovory v oblasti ochrany ovzdušia, vôd, prírody, či dohovory prierezového charakteru. Subjektom práva na ochranu životného prostredia je každý. Zároveň je však podľa Ústavy každý povinný chrániť a zveľaďovať životné prostredie a kultúrne dedičstvo. Predmetom ochrany podľa čl. 44 ods. 3 Ústavy je životné prostredie, prírodné zdroje a kultúrne pamiatky.

V oblasti ochrany životného prostredia sa na mňa obracajú podávateľia, ktorí často namietajú porušovanie ochrany ovzdušia rôznymi exhalátmi, znečisťovanie vôd, pôdy, obydlií či kanalizácie odpadkami a emisiami, ale aj narušovanie životného prostredia chovom zvierat, hlukovými či pachovými emisiami z ciest, stavieb, prevádzok, dopravných prostriedkov či z iných zdrojov v bezprostrednom okolí.

Ďalším typom podnetov v oblasti ochrany životného prostredia sú širšie koncipované a systémové podnety, v ktorých podávateľia namietajú veľké znečistenia prírodných zdrojov a životného prostredia chemickými a toxickými odpadmi, alebo znečisťovanie ovzdušia rôznymi postrekovými chemickými látkami, či obsahmi jedovatých nebezpečných látok v sutiňách a v stavebných odpadoch. Takéto podnety si zvyčajne vyžadujú systematický prístup a dlhodobejšie preskúmavanie, vzhľadom na spravidla väčší počet dotknutých orgánov verejnej správy a početné súvisiace konania.

V uplynulom roku som sa intenzívne zaoberala viacerými podnetmi týkajúcimi sa odstraňovania environmentálnych záťaží v obci Predajná (gudronové jamy). Pri zisťovaní skutkových a právnych okolností činnosti príslušných orgánov ochrany prírody zabezpečujúcich riešenie dlhodobo neprijateľnej, až život a zdravie ohrozujúcej situácie v danom regióne, som komunikovala najmä s MŽP SR, ako aj s ďalšími orgánmi verejnej správy na úseku ochrany životného prostredia. Taktiež som sa v komunikácii s MŽP SR a s ďalšími orgánmi zaoberala rozsiahlym podnetom občianskeho združenia týkajúcim sa ochrany životného prostredia a zdravia človeka pred plošným chemickým postrekovaním komárov (zákaz chemickej kontroly komáríh populácií látkami cypermetrín a deltametrín v obývaných oblastiach SR). Na základe podnetu podávateľa splavujúceho rieku Hornád som taktiež otvorila preskúmavanie masívneho zamorenia rieky komunálnym

odpadom, na dĺžke zasahujúcej do viacerých obcí daného regiónu. Vzhľadom na zložitosť problematiky s odbornými aspektami a na množstvo rôznych správnych či iných súvisiacich (ne)konaní, bude vyhodnotenie týchto podnetov, prípadne ich ďalší prieskum pokračovať aj v aktuálnom roku.

V ochrane životného prostredia v jednotlivých lokalitách zohrávajú nezastupiteľnú úlohu miestne orgány štátnej správy a územnej samosprávy, ako aj regionálne úrady verejného zdravotníctva. Na centrálnej úrovni je to potom predovšetkým MŽP SR a ďalšie špecializované orgány, s ktorými priebežne komunikujem a na ktoré sa v rámci ich pôsobnosti obraciam so žiadosťami o predloženie stanovísk v preskúvaných veciach.

Hluk z autoumyvárne

V rámci podnetovej agendy som preskúmala podnet, v ktorom podávateľka namietala postup mesta a príslušného regionálneho úradu verejného zdravotníctva, na ktoré sa obrátila vo veci nadmerného hluku spôsobovaného nonstop prevádzkou samoobslužnej autoumyvárne. Napriek tomu, že sa mesto aj regionálny úrad verejného zdravotníctva podnetmi podávateľky zaoberali, podávateľka nebola spokojná s výsledkami ich vybavenia.

Podávateľka uviedla, že 24-hodinová prevádzka samoobslužnej autoumyvárne spôsobovala nadmerný hluk, najmä vo večerných a nočných hodinách, čím malo dochádzať k rušeniu nočného pokoja. Hluk sa mal šíriť predovšetkým smerom k podávateľkinmu rodinnému domu.

V rámci podnetu som sa zamerala na postup mesta a regionálneho úradu verejného zdravotníctva. Vo vzťahu k mestu som však musela skonštatovať, že pôsobnosť mesta riešiť problematiku hlučnosti akejkoľvek prevádzky je obmedzená. Platná právna úprava neumožňuje mestu prijímať opatrenia, ktorými by ustanovilo ochranu pred hlukom a vibráciami. Mesto môže do riešenia problémov s hlučnou prevádzkou vstúpiť tým, že všeobecne záväzným nariadením určí čas prevádzky služby. Následne môže fyzickej osobe oprávnenej na podnikanie, alebo právnickej osobe uložiť pokutu, ak poruší všeobecne záväzné nariadenie. V tomto prípade, však mesto takéto všeobecne záväzné nariadenia prijaté nemalo.

Podnikatelia, ktorých prevádzky sú zdrojom hluku a vibrácií sú povinní dodržiavať limity ustanovené právnymi predpismi.

Kontrolu dodržiavania legislatívy v tejto oblasti ale nevykonávajú mestá alebo obce. Kontrolu zabezpečujú, v rámci výkonu štátneho zdravotného dozoru jednotlivé orgány verejného zdravotníctva, t. j. regionálne úrady verejného zdravotníctva, podľa miestnej príslušnosti.

Zistila som, že regionálny úrad verejného zdravotníctva, na ktorý sa obrátila podávateľka, konal v danej veci viackrát. K stavbe autoumyvárne vydal pre účely kolaudačného konania záväzné stanovisko, v ktorom požadoval pri užívaní stavby zabezpečiť aj ochranu zdravia pred hlukom podľa ustanovených limitov, a na základe podnetu podávateľky vykonal regionálny úrad verejného zdravotníctva objektivizáciu skutkového stavu miestnym prešetrením, avšak bez vykonania merania hluku.

Regionálny úrad verejného zdravotníctva si od prevádzkovateľa autoumyvárne vyžiadal dokumentáciu preukazujúcu splnenie požiadaviek vyplývajúcich z vydaného záväzného stanoviska ku kolaudačnému konaniu. Následne prevádzkovateľ predložil regionálnemu úradu verejného zdravotníctva protokol o meraní hluku v životnom prostredí, ktorý bol vyhotovený autorizovanou osobou. Z protokolu vyplynulo, že namerané hodnoty hluku neprekračovali ustanovené prípustné hodnoty hluku.

Keďže ochrana zdravia pred hlukom je zabezpečená, ak posudzované hodnoty hluku nie sú vyššie ako ustanovené prípustné hodnoty, podnet podávateľky bol zo strany regionálneho úradu verejného zdravotníctva vyhodnotený ako neopodstatnený.

Preskúmaním podnetu podávateľky som dospela k záveru, že ako mesto, tak aj regionálny úrad verejného zdravotníctva postupovali v súlade s platnou právnou úpravou. Porušenie podávateľkiných základných práv som preto nemala za preukázané.

V závere som podávateľke dala do pozornosti aj možnosť domáhať sa ochrany svojich práv týkajúcich sa hluku a vibrácií prostredníctvom súdu v občianskoprávnom konaní, uplatnením žaloby smerujúcej k zdržaniu sa určitého konania.

(Ne)vyvážanie žumpy a priestupkové konanie

Podávateľ svojím podnetom namietal postup a konanie okresného úradu, odboru starostlivosti o životné prostredie vo veci

kontroly povinnosti odvozu odpadových vôd zo žumpy zo strany vlastníka žumpy (suseda).

Preskúmaním podnetu bolo zistené, že príslušný odbor okresného úradu vykonal štátny vodoochranný dozor, pričom konštatoval nevyvážanie splaškových odpadových vôd zo žumpy do čistiarne odpadových vôd, avšak nezačal vo veci priestupkové konanie.

V prípade, ak pri vykonaní štátneho vodoochranného dozoru správny orgán zistil také porušenie ustanovení vodného zákona, ktoré napĺňa skutkovú podstatu priestupku, mal povinnosť začať konanie vo veci priestupku ex offa (z úradnej povinnosti). Pokiaľ ide o samotné uloženie pokuty, tu zákonodarca ponecháva na uvážení správneho orgánu, či prerokovanie priestupku, resp. napomenutie, bude považovať za dostatočné, eventuálne či pristúpi alebo nepristúpi k uloženiu pokuty.

Keďže správny orgán nepostupoval v súlade s príslušnými ustanoveniami vodného zákona a zákona o priestupkoch, konštatovala som, že zo strany okresného úradu došlo k porušeniu povinnosti ustanovenej zákonom, konkrétne povinnosti uvedenej v ustanovení § 67 ods. 1 zákona o priestupkoch v spojitosti s § 77 ods. 3 písm. b) vodného zákona.

K porušeniu ústavného práva na ochranu životného prostredia však, podľa môjho posúdenia, nedošlo, pretože intenzita potenciálneho zásahu do základného práva bola veľmi nízka.

Príslušný úrad som požiadala, aby vykonal také opatrenia, aby nedochádzalo k protiprávnemu stavu, a to s účinkami pre všetky obdobné prípady, keď správny orgán má povinnosť začať priestupkové konanie.

Chladiaci box na divinu

V roku 2021 sa na mňa obrátil podávateľ, ktorý namietal postup regionálnej veterinárnej a potravinovej správy týkajúci sa umiestnenia chladiaceho boxu na divinu miestnym poľovníckym klubom v centre obce. Keďže mal podávateľ, ako i ďalší susedia v obci, registrované chovy ošípaných, domnieval sa, že takýto chladiaci box nesmie byť v zóne AMO (Africký mor ošípaných), do ktorej mal patriť aj daný okres, umiestnený v blízkosti chovov ošípaných. Podávateľ zároveň namietal nadmerný hluk spôsobený prevádzkou

chladiarenského boxu a tím (okrem iného) jeho negatívny vplyv na životné prostredie.

V uvedenej veci sa podávateľ telefonicky obrátil na regionálnu veterinárnu a potravinovú správu. Tá mala v obci vykonať kontrolu a na dopyt podávateľa mu mala oznámiť, že je všetko v poriadku. O správnosti a výsledku vykonanej kontroly však podávateľ pochyboval.

Z dokladov a zo stanoviska regionálnej veterinárnej a potravinovej správy, ktoré som si vyžiadala vyplynulo, že v obci vykonala veterinárnu kontrolu. Regionálna veterinárna a potravinová správa pri kontrole zistila, že chladiaci box bol miestnemu poľovníckemu klubu zapožičaný na základe zmluvy o výpožičke. Keďže umiestnenie chladiaceho boxu v súčasnosti neurčuje žiadna legislatíva, podmienky umiestnenia boxu vyplývali len z tejto zmluvy.

Regionálna veterinárna a potravinová správa zároveň zistila, že v okolí umiestnenia chladiaceho boxu sa nachádzal väčší chovateľ ošípaných, evidovaný v Centrálnej evidencii hospodárskych zvierat, pričom miesto chovu zvierat bolo od boxu vzdialené vzdušnou čiarou 0,38 km a miesto chovu zvierat druhého evidovaného chovu ošípaných bolo vo vzdialenosti 0,14 km od miesta uloženia boxu. Rozhodujúcou skutočnosťou bolo vyjadrenie regionálnej veterinárnej a potravinovej správy, podľa ktorého z epizootologického hľadiska nedochádzalo k ohrozeniu týchto chovov nákazou AMO.

Na základe zistených skutočností bol podnet podávateľa zo strany regionálnej veterinárnej a potravinovej správy vyhodnotený ako neopodstatnený.

Preskúmaním namietaného postupu regionálnej veterinárnej a potravinovej správy som napokon dospela k záveru, že táto pri vybavovaní podávateľovho podnetu postupovala v súlade s kompetenciami vyplývajúcimi z príslušnej legislatívy. Z uvedeného dôvodu som nemala za preukázané porušenie podávateľovho základného práva na ochranu zdravia, ani základného práva na ochranu životného prostredia garantovaného Ústavou.

Keďže podávateľ v podnete tiež uvádzal, že chladiaci box má spôsobovať nepríjemný hluk, dala som mu do pozornosti aj možnosť obrátiť sa v tejto veci na príslušný regionálny úrad verejného zdravotníctva, resp. možnosť domáhať sa ochrany svojich práv aj prostredníctvom súdu v občianskoprávnom konaní, uplatnením žaloby smerujúcej k zdržaniu sa určitého chovania.

Azbestocementová strecha

Preskúmala som podnet, v ktorom podávateľ namietal postup mesta pri odstraňovaní azbestocementovej strechy na tribúne futbalového štadióna v meste. Podávateľ uviedol, že v čase likvidácie azbestocementovej strechy sa v ten istý deň konali v areáli futbalového štadióna dve podujatia organizované mestom a centrom voľného času. Účastníkmi súťažno--zábavného dňa a športových aktivít boli, okrem dospelých, predovšetkým deti.

Pre objektívne preskúmanie podnetu som mesto požiadala o predloženie písomného stanoviska a príslušnej spisovej dokumentácie. Zistila som, že sa uvedenými skutočnosťami zaoberal aj príslušný inšpektorát práce, ktorý som následne rovnako požiadala o stanovisko. Zároveň, podľa inšpektorátu práce, v predmetnej veci konal aj regionálny úrad verejného zdravotníctva.

Podľa predložených podkladov mesta boli práce spojené s rekonštrukciou strechy na tribúne futbalového štadióna (stavebné práce) realizované v rámci udržiavacích prác.

Na základe verejného obstarávania a zmluvy o dielo ich mala vykonať vybraná právnická osoba.

Mesto uviedlo, že samotné podujatia sa neodohrávali v bezprostrednej blízkosti územia určeného pre stavebné práce. Program podujatia bol zložený z dvoch častí, pričom počas prvej časti boli, na základe štátneho zdravotného dozoru vykonaného regionálnym úradom verejného zdravotníctva, z dôvodu prevencie ochrany zdravia, práce pozastavené. Druhá časť podujatia sa konala v inej lokalite, čo malo umožniť pokračovať v stavebných prácach a dokončiť dielo.

Podľa stanoviska inšpektorátu práce, bol výkon inšpekcie práce začatý na základe fotografie (záber zo športového podujatia a záber zdvíhacej plošiny) futbalového štadióna zaslanej prostredníctvom e-mailu. Zo zaslaných materiálov však nebolo zrejmé, na aké konkrétne skutočnosti, resp. porušenia, chce autor fotografie poukázať.

Inšpektori práce vykonali obhliadku priestoru futbalového štadióna, kde sa však v uvedený deň žiadna firma už nenachádzala a žiadne stavebné práce sa nevykonávali. Keďže inšpektori práce nemali informácie o druhu a priebehu stavebných prác a o subjektoch, ktoré stavebné práce realizovali, začali výkon inšpekcie práce subjektu mesto, s cieľom získať potrebné informácie. Následne bola vykonaná aj inšpekcia práce u dodávateľa stavebných prác.

Zo stanoviska inšpektorátu práce napokon vyplynulo, že pri

vykonanej inšpekcii práce neboli, v súvislosti s odstraňovaním azbestocementovej krytiny, zistené nedostatky.

Podľa písomnej informácie regionálneho úradu verejného zdravotníctva adresovanej inšpektorátu práce, ako aj podľa predložených podkladov, regionálny úrad verejného zdravotníctva vykonal na základe oznámenia činnosti - odstraňovanie azbestu - cieleň štátny zdravotný dozor. Regionálny úrad verejného zdravotníctva v rámci štátneho zdravotného dozoru zistil, že priestor, v ktorom sa vykonávali sanačné práce, bol vymedzený výstražnou páskou so zákazom vstupu, organizátor športovo-zábavnej akcie bol pred jej zahájením informovaný pracovníkom firmy vykonávajúcej sanačné práce o zákaze vstupu do vymedzeného priestoru. Práce vykonávala firma, ktorá má oprávnenie na výkon takejto činnosti z ÚVZ SR, a činnosť vykonávali osoby odborne spôsobilé. Držiteľ oprávnenia (sanačná firma) si splnil povinnosti vyplývajúce z príslušných právnych predpisov. V dôsledku možného ohrozenia zdravia zúčastnených osôb však regionálny úrad verejného zdravotníctva nariadil pozastavenie sanačných prác a presun športovo-zábavnej akcie do inej lokality mesta. Až po odchode detí z futbalového štadióna pracovníci sanačnej firmy pokračovali s odstraňovaním azbestu.

Bez ohľadu na uvedené skutočnosti, vychádzajúc z predložených stanovísk a zo súvisiacich dokumentov som musela konštatovať, že v danom prípade nemám za preukázaný taký postup mesta, ktorý by bolo možné charakterizovať ako porušenie základného práva na ochranu zdravia, ani základného práva na ochranu životného prostredia garantovaného Ústavou.

I keď som v namietanom postupe mesta nezistila porušenie základných práv a slobôd, mestu som do budúcnosti odporučila, aby pri organizovaní kultúrnych, športových a iných podujatí zohľadňovalo aj čas a miesto konania podujatia, a tým predchádzalo situáciám, ktoré by prípadne mohli ohroziť verejné zdravie osôb.

Chovná stanica psov

Obrátil sa na mňa podávateľ, ktorý namietal postup, resp. nečinnosť mesta vo veci vybavovania jeho opakovaných podnetov (žiadostí, sťažností) týkajúcich sa chovnej stanice psov (nemeckých ovčiakov), ktorú prevádzkuje jeho sused.

Podávateľ poukazoval predovšetkým na nadmerný hluk a zápach

(vo dne aj v noci), ako aj na špinu spojenú s chovom psov, čím malo, okrem iného, dochádzať k znehodnocovaniu podávateľovej nehnuteľnosti.

V rámci preskúmania podnetu som požiadala o stanovisko mesto, ale rovnako aj príslušnú regionálnu veterinárnu a potravinovú správu, ktorá v uvedenej veci taktiež konala. Regionálnu veterinárnu a potravinovú správu som neskôr požiadala aj o vykonanie (opakovanej) kontroly predmetnej chovnej stanice.

Z podnetu, zo stanoviska mesta a z priložených dokumentov vyplynulo, že sa podávateľ na mesto opakovane obracal s emailovými podnetmi (sťažnosťami). Keďže však predmetné sťažnosti nespĺňali náležitosti podľa zákona o sťažnostiach, bol na základe prvej sťažnosti podávateľa, mestom ako stavebným úradom (resp. príslušnými zamestnancami), vykonaný štátny stavebný dohľad.

Štátny stavebný dohľad sa uskutočnil v prítomnosti suseda podávateľa, ako aj v prítomnosti zástupcu regionálneho úradu verejného zdravotníctva, zástupcu okresného riaditeľstva hasičského a záchranného zboru a náčelníka mestskej polície.

Miestnou ohliadkou bolo v rámci štátneho stavebného dohľadu zistené, že vo dvore rodinného domu sa nachádzal prístrešok pozostávajúci z piatich boxov kotercoov pre psov. Sused podávateľa k ohláseniu tejto drobnej stavby – prístrešku, žiadny doklad nepredložil. Nesplnenie tejto povinnosti bolo zo strany stavebného úradu priestupkovo riešené. Tiež bolo zistené, že chovateľ má chovnú stanicu psov založenú od roku 1990, pričom ju má uznanú aj medzinárodne a chov prevádzkuje ako (súkromná) fyzická osoba. Podľa zástupcov dotknutých štátnych orgánov, ktorí sa zúčastnili štátneho stavebného dohľadu (regionálny úrad verejného zdravotníctva, okresné riaditeľstvo hasičského a záchranného zboru), nebolo v kompetencii daného štátneho orgánu uvedenú situáciu riešiť.

Kontrolu predmetného chovu vykonala aj regionálna veterinárna a potravinová správa, pričom z úradného záznamu z vykonanej kontroly vyplynulo, že neboli zistené žiadne nedostatky. Na môj podnet vykonala regionálna veterinárna a potravinová správa aj opakovanú veterinárnu kontrolu, ktorej výsledkom však už boli zistené nedostatky. Sused podávateľa tieto nedostatky odstránil (splnenie opatrení bolo overené dodatočnou veterinárnou kontrolou). Regionálna veterinárna a potravinová správa v danom prípade postupovala podľa zákona o veterinárnej starostlivosti, čo znamená, že výkon veterinárnej kontroly bol zameraný na dodržiavanie veterinárnych požiadaviek týkajúcich sa zvierat (psov), a to najmä v oblasti ich zdravia, ale nie na podávateľom

namietané skutočnosti vyplývajúce z blízkosti chovnej stanice pri jeho pozemku.

Na základe vykonaného štátneho stavebného dohľadu podal následne chovateľ mestu, ako príslušnému stavebnému úradu, dodatočné ohlásenie drobnej stavby - prístrešku. Stavebný úrad nemal námietky proti umiestneniu drobnej stavby v rozsahu uvedenom v dodatočnom ohlásení. Takýto postup stavebného úradu nebol v rozpore so stavebným zákonom.

Podávateľove ďalšie sťažnosti boli po preskúmaní mestom vyhodnotené ako neopodstatnené.

K preskúmaniu podávateľovho podnetu musím uviesť, že zo stanoviska a priložených podkladov som zistila, že sused podávateľa prevádzkoval chovnú stanicu psov súkromne, ako fyzická osoba, nie ako fyzická osoba – podnikateľ, alebo ako právnická osoba. Táto skutočnosť bola rozhodujúca pre posúdenie, či jednotlivé orgány verejnej správy v danom prípade postupovali v súlade s kompetenciami vyplývajúcimi im zo všeobecne záväzných právnych predpisov, resp. či vôbec bolo možné v ich kompetencii predmetnú situáciu riešiť, príp. vyriešiť. Napríklad zo stanoviska vyplynulo, že práve z uvedeného dôvodu nebol regionálny úrad verejného zdravotníctva oprávnený vo veci konať.

Do úvahy som zobrala aj skutočnosť, že na základe novely zákona o veterinárnej starostlivosti (účinné od 1. septembra 2018), môže mesto (obec) ustanoviť všeobecne záväzným nariadením podrobnosti o územných podmienkach pre chov a držanie zvierat v obci (vzdialenosti chovného zariadenia alebo priestoru od susedných pozemkov, resp. od hraničnej čiary ulice a pod.). Podľa zákonnej úpravy pritom mestá (obce) majú možnosť, nie povinnosť, takéto všeobecne záväzné nariadenie prijať, a jeho prijatie nie je možné od mesta (obce) žiadnym spôsobom vynucovať.

Keďže namietané mesto nemá takéto všeobecne záväzné nariadenie prijaté, myslím si, že v súčasnosti neexistuje právny základ, ktorý by oprávňoval mesto buď zakázať susedovi podávateľa umiestnenie chovnej stanice (prístrešku) na vlastnom pozemku v blízkosti spoločnej hranice susedných pozemkov, alebo prikázať mu chovnú stanicu (prístrešok) premiestniť.

Na základe výsledkov preskúmania postupu mesta v predmetnej veci som preto dospela k názoru, že mesto pri vybavovaní opakovaných podaní podávateľa týkajúcich sa chovnej stanice psov jeho suseda, postupovalo v súlade s platnou legislatívou.

Porušenie podávateľovho základného práva na ochranu zdravia a základného práva na ochranu životného prostredia, som tak nemala za preukázané.

Sumárne vyhodnotenie porušení základných práv z doručených podnetov

* Dohovor o ochrane ľudských
práv a základných slobôd

Dokument	Článok	Počet zistených porušení
Ústava		
	16 ods. 1 - nedotknuteľnosť osoby a jej súkromia	2
	16 ods. 2 – mučenie, neľudské a ponižujúce zaobchádzanie	9
	17 – osobná sloboda	3
	19 ods. 1 – ochrana ľudskej dôstojnosti	2
	19 ods. 2 – ochrana súkromného a rodinného života	1
	19 ods. 3 – ochrana osobných údajov	1
	20 – vlastnícke právo	5
	21 – nedotknuteľnosť obydlia	1
	22 – listové tajomstvo a ochrana osobných údajov	3
	26 – právo na informácie	5
	27 – petičné právo	1
	39 – primerané hmotné zabezpečenie v starobe a pri nespôsobilosti na prácu	8
	40 – ochrana zdravia	2
	41 ods. 4 -právo na rodičovskú výchovu a starostlivosť	2
	42 – vzdelanie	1
	46 ods. 1 – ochrana pred nezákonným postupom	44
	48 ods. 2 – zbytočné prietahy	49
Dohovor o ochrane ĽP a ZS*		
	3 – najlepší záujem dieťaťa	7
	5 – sloboda a bezpečnosť	2
	8 – rodinný a súkromný život	3
Dohovor o právach dieťaťa		
	3 – najlepší záujem dieťaťa	5
	9 – zachovanie rodinných väzieb	1
	28 – vzdelávanie	1
	37 – ľudské zaobchádzanie	2
Medzinárodný pakt o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach		
	11 ods. 1 – primeraná životná úroveň	2
	12 ods. 1 najvyššia dosiahnuteľná úroveň telesného a duševného zdravia	1
Spolu všetky zistené porušenia		163

Spolupráca s medzinárodnými a národnými inštitúciami a osveta

172

Národné a medzinárodné aktivity

STRETNUTIA S PREZIDENTKOU SR

Koncom apríla 2021 ma osobne prijala prezidentka SR pani Zuzana Čaputová. Na stretnutí som jej predstavila výročnú správu za rok 2020 a aktivity, ktoré boli v mojej činnosti ťažiskové. Poukázala som na vysoký počet podnetov týkajúcich sa pandémie. Prezidentka SR sa na stretnutí, okrem iného, zaujímala aj o moje aktivity v súvislosti s ochranou práv seniorov a s ochranou životného prostredia. Informovala som ju, že som sa zaoberala dodržiavaním základných práv a slobôd seniorov, detailnejšie aj stále aktuálnou problematikou kontrol v zariadeniach, v ktorých sa seniori nachádzajú. Venovala som sa aj ochrane životného prostredia a vo svojej mimoriadnej správe z jesene roka 2020 som poukázala na nevyhnutnú potrebu okamžitého odstránenia environmentálnych záťaží. Prezidentka SR si zhodnotenie činnosti za uplynulý rok so záujmom vypočula a na pracovnom stretnutí mi vyjadrila plnú podporu v ďalšej činnosti.

V decembri 2021 som prijala pozvanie na pracovné stretnutie s prezidentkou SR, ministerkou spravodlivosti SR a generálnym riaditeľom ZVJS k právnej úprave týkajúcej sa detí a matiek vo výkone trestu. Na stretnutí sme diskutovali o právnej úprave umožňujúcej matkám odklad výkonu trestu odňatia slobody len po dobu jedného roka od pôrodu

a o chýbajúcich špecializovaných zariadeniach. Ministerka spravodlivosti informovala o pláne dobudovania kapacít a zariadení pre ženy vo výkone trestu spolu s ich deťmi. V tejto súvislosti som privítala ochotu riešiť situáciu, ale poukázala som aj na potrebu posilnenia možností ukladať alternatívne tresty.

STRETNUTIE S MINISTROM OBRANY

Na začiatku marca 2021 som sa spolu so zástupcami Kancelárie verejného ochrancu práv stretla s ministrom obrany pánom Jaroslavom Naďom. Jednou z tém bolo zavedenie tehotenskej dávky, ktorá v sebe nesie určité znevýhodnenie pre vojačky. Hovorili sme tiež o materskom pre vojakov a vojačky, ktoré je stále nižšie v porovnaní so zamestnancami a zamestnankyňami iných profesionálnych oblastí. V tejto súvislosti som podotkla, že ohľadom odstránenia diskriminačného prístupu som sa obrátila na ÚS SR. Na stretnutí sme sa dotkli aj témy odborov, ktoré v prípade vojakov a vojačiek nie sú dostupné a z nášho pohľadu má ich existencia svoje opodstatnenie.

STRETNUTIE S GENERÁLNYM PROKURÁTOROM

Koncom marca 2021 som sa stretla s generálnym prokurátorom SR pánom Marošom Žilinkom. Na stretnutí sme diskutovali o pandemickej situácii, o opatreniach prijímaných na jej zvládanie a o zásahoch do základných práv a slobôd. Hovorili sme tiež o podaniach, s ktorými sme sa obaja obrátili na

ÚS SR. V mojom prípade išlo o podania, v ktorých som poukazovala na právomoci ÚVZ SR a MZ SR, či na problematiku povinnej štátnej karantény a uhrádzanie faktúr za jej absolvovanie. Dotkli sme sa aj témy uzatvárania marginalizovaných rómskych komunití, keďže sme vo februári oslovili generálneho prokurátora so žiadosťou o posúdenie tejto veci z hľadiska možného využitia jeho oprávnení konať.

STRETNUTIE S MINISTROM ZDRAVOTNÍCTVA

Na júnovom stretnutí s ministrom zdravotníctva pánom Vladimírom Lengvarským, som poukázala na závažné zistenia vyplývajúce zo správy o dodržiavaní práv žien počas pôrodov. Minister zdravotníctva si informácie týkajúce sa správy z prieskumu vypočul a s mojimi závermi a odporúčaniami sa stotožnil. Deklaroval snahu zrealizovať kroky vedúce k zlepšeniu situácie v oblasti dodržiavania práv žien počas pôrodov. Jeho cieľom je zmena systému zdravotnej starostlivosti tak, aby v centre záujmu bola rodička.

PREZENTÁCIA VÝROČNEJ SPRÁVY VELVYSLANKYNIAM A VELVYSLANCOM

V júni 2021 som v online formáte odprezentovala správu o činnosti za rok 2020 veľvyslankyniam a veľvyslancom 10 krajín, napríklad Kanady, Írska či Turecka. Informovala som ich o závažných zásahoch do ľudských práv, ktoré som zistila počas predchádzajúceho roka.

STRETNUTIA S PREDSEDAMI VÝBOROV NR SR

V mesiacoch jún a júl som v Kancelárii verejného ochrancu práv prijala predsedu Výboru NR SR pre sociálne veci pána Vladimíra Ledeckého a predsedajúceho Výboru NR SR pre ľudské práva a národnostné menšiny pána Petra Polláka ml. Témou našich stretnutí boli sterilizácie žien v rozpore s právom. Prítomných som informovala, že tejto téme sa spolu s tímom v Kancelárii verejného ochrancu práv venujeme už vyše troch rokov a opakovane upozorňujem, že je dôležité, aby štát prikočil k efektívnemu riešeniu problému. Na stretnutiach sme sa zhodli na spoločnom ciele, aby sa v tejto citlivej otázke začali realizovať systémové, primerané a adekvátne kroky k náprave chýb z minulosti.

Pán Peter Pollák ml. na stretnutí uviedol, že sa problémom zaoberá a avizoval, že sa bude snažiť o presadenie zákona, vďaka ktorému by malo dôjsť k efektívnemu riešeniu, po vzore Českej republiky.

ÚČASŤ NA ZASADNUTÍ VÝBORU NR SR PRE ĽUDSKÉ PRÁVA A NÁRODNOSTNÉ MENŠINY

Zúčastnila som sa na júlovom zasadnutí výboru, ktorého predmetom boli sterilizácie žien v rozpore s právom, ktoré sa dotkli prevažne rómskych žien. Poslancov som upozornila na nevyhnutnú potrebu napraviť túto krivdu. Predsedajúci uviedol, že bude iniciovať, aby sa vláda SR ospravedlnila, a aby bol prijatý zákon zabezpečujúci primerané odškodnenie dotknutých žien.

STRETNUTIE S VELVYSLANKYŇOU

Koncom júla 2021 som v Kancelárii verejného ochrancu práv prijala stálu predstaviteľku SR pri Rade Európy, veľvyslankyňu pani Oksanu Tomovú. Na stretnutí sme diskutovali o niektorých témach, ktorým sa v Kancelárii verejného ochrancu práv dlhodobo venujeme, či už ide o policajnú raziu v Moldave nad Bodvou, o sterilizácie v rozpore s právom, či o práva prehlíadaných ľudí.

STRETNUTIE S DELEGÁCIU RADY EURÓPY

Na začiatku septembra 2021 som, spolu s mojím tímom, prijala v Kancelárii verejného ochrancu práv delegáciu Poradného výboru pre rámcový dohovor na ochranu národnostných menšín Rady Európy. Témou stretnutia bola ochrana a dodržiavanie práv národnostných menšín na Slovensku. Na stretnutí sme delegácii poskytli informácie o našich zisteniach v tejto oblasti. Poukázali sme na problematiku uzatvárania celých marginalizovaných rómskych osídlení, na problematiku nútených vysťahovaní, či na segregáciu detí vo vzdelávaní. O naše poznatky sa výbor Rady Európy zaujímal v súvislosti s prípravou monitorovacej správy, ktorej súčasťou budú aj odporúčania, ktoré by mali byť následne do najbližšieho hodnotiaceho cyklu SR prijaté.

ÚČASŤ NA STRETNUTÍ SO SVÄTÝM OTCOM

Počas historicky prvej návštevy pápeža Františka na Slovensku som mala možnosť, na pozvanie prezidentky SR pani Zuzany Čaputovej, privítať Svätého

Otca priamo na letisku a vypočuť si jeho prejav v Prezidentskej záhrade. Pápež v ňom zdôraznil potrebu starostlivosti o tých najslabších, a tiež hodnotu skutočného bohatstva, ktoré nespočíva v hromadení, ale v rozdelení sa s ostatnými. Zdôraznil, že chlieb je potrebné rozdávať, a nie si ho nechávať pre seba.

STRETNUTIE ZA OKRÚHLYM STOLOM K STERILIZÁCIÁM ŽIEN

Začiatkom októbra 2021 som sa zúčastnila na stretnutí za okrúhlym stolom vo veci sterilizácií žien. Keďže je pri hľadaní efektívneho mechanizmu napravenia ujmy potrebná participácia viacerých rezortov, cieľom bolo vzájomne sa oboznámiť s východiskovými postojmi a nájsť možnosti ďalšieho postupu riešenia tohto problému. Zástupkyne MS SR uviedli, že rezort je v danej problematike aktívny a zrealizoval stretnutie pracovnej skupiny. Zástupkyňa MPSVR SR sa taktiež vyjadrila, že tento rezort bude pri hľadaní riešenia súčinný. Podľa vyjadrenia štátneho tajomníka MF SR bude možné uvoľniť finančné zdroje na riešenie problému. Zástupkyňa MZ SR uviedla, že ide o senzitivnú záležitosť a zároveň pripomenula, že doposiaľ nebol pri sterilizáciách v rozpore s právom dokázaný úmysel. Ako však upozornil komisár Rady Európy pre ľudské práva pán Thomas Hammarberg, ktorý pôsobil vo funkcii v rokoch 2006 – 2012, aj keď nie je preukázaný systémový charakter sterilizácií v rozpore s právom, štát má zodpovednosť zabezpečiť, aby k nim nedochádzalo vôbec. Súčinnosť jednotlivých inštitúcií by mala byť signálom, že v blízkej budúcnosti SR pristúpi k vhodnému systémovému riešeniu tohto ťaživého problému.

ÚČASŤ NA FÓRE INKLÚZIE V ŠPORTE

V októbri 2021 som vystúpila na Fóre inklúzie v športe. Upozornila som na to, že zdravotné postihnutie je skutočnosťou, ktorá sa znevýhodnením stáva až vtedy, keď je okolie plné bariér a ľudí so zdravotným postihnutím robí závislými od väčšinovej spoločnosti. Súčasne som uviedla, že v kontexte športu sme v Kancelárii verejného ochrancu práv riešili podnety, ktoré sa týkali športovcov so zdravotným postihnutím pri bonifikovaní ich úspechov na medzinárodných športových podujatiach. Podávateľia poukázali na to, že niektoré zo športových podujatí určených pre športovcov so zdravotným postihnutím v zákone o príspevku za zásluhu v športe chýbajú. Vyjadрила som želanie, aby bariéry medzi svetom športovcov so zdravotným postihnutím a inštitúciami, ktoré majú moc určovať a meniť pravidlá hry, mizli.

STRETNUTIE S BULHARSKÝM VELVYSLANCOM

V októbri 2021 som v Kancelárii verejného ochrancu práv prijala veľvyslancu Bulharskej republiky pána Vassila Petkova. Na stretnutí sme sa vzájomne informovali o našich aktivitách, porovnali sme kompetencie verejného ochrancu práv v kontexte Slovenskej a Bulharskej republiky. Okrem toho sme hovorili taktiež o zvládaní pandémie v oboch krajinách. Nakoniec sme sa dotkli aj dlhodobých problémov, ktoré sa v oboch systémoch vyskytujú, či už ide o korupciu, justíciu, alebo o vymožitelnosť práva.

STRETNUTIE S HLAVNOU ŠKOLSKOU INŠPEKTORKOU

Na októbrovom stretnutí s novou hlavnou školskou inšpektorkou pani Alžbetou Štofkovou Dianovskou sme sa vzájomne informovali o agende, ktorej sa venujeme. Hovorili sme napríklad o segregácii vo vzdelávacom systéme, ktorá sa týka detí z marginalizovaných rómskych komunít. Napriek tomu, že školský zákon tieto javy explicitne zakazuje, v praxi sa stále objavujú. Na stretnutí sme sa zhodli na tom, že všetky deti majú mať garantované právo na vzdelávanie a štát je povinný urobiť pre to maximum.

STRETNUTIE VEREJNÝCH OCHRANCOV PRÁV KRAJÍN V4

V októbri 2021 som sa zúčastnila na stretnutí verejných ochrancov práv Vyšehradskej štvorky, ktoré sa konalo v Maďarsku. Témami stretnutia s kolegami a kolegyňami z Českej republiky, Maďarska a Poľska boli práva žien, práva budúcich generácií a národnostných menšín, či implementácia Opčného protokolu k Dohovoru proti mučeniu a inému krutému, neľudskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu. Všetky témy sa týkali dlhodobých alebo zanedbávaných problémov zo strany štátu, ktoré je však nevyhnutné riešiť systematicky.

STRETNUTIE S VELVYSLANKYŇOU A S VELVYSLANCOM VELKEJ BRITÁNIE

Na konci októbra 2021 sme s mojím tímom v Kancelárii verejného ochrancu

práv osobne prijali pani Ritu French, veľvyslankyňu Spojeného kráľovstva Veľkej Británie a Severného Íska pre oblasť ľudských práv, pôsobiacu v Ženeve a pána Nigela Bakera, veľvyslancu Spojeného kráľovstva na Slovensku. Na stretnutí som im objasnila možnosti mojej pôsobnosti vyplývajúce zo zákona. Okrem toho som priblížila témy, ktorým sa v našej činnosti aktívne venujeme, či už ide o porušovanie práv žien pri pôrodoch, o sterilizácie vykonané v rozpore s právom, o segregáciu vo vzdelávaní, o právne postavenie LGBTI ľudí, alebo o problematiku väznenstva.

ÚČASŤ NA STRETNUTÍ ZA OKRÚHLYM STOLOM K SITUÁCII MARGINALIZOVANÝCH RÓMSKÝCH KOMUNÍT

Začiatkom novembra 2021 som prijala pozvanie od europoslankyne pani Lucie Ďuriš Nicholsonovej na stretnutie za okrúhlym stolom, ktorého témou bolo riešenie situácie marginalizovaných rómskych komunít. Okrem poslancov Európskeho parlamentu sa diskusie zúčastnili i zástupcovia mimovládneho sektora, splnomocnenkyňa vlády SR pre rómske komunity, či zástupkyňa rezortu práce, sociálnych vecí a rodiny. Diskusia bola zameraná najmä na rómske osady a na sociálnu situáciu v nich, z ktorej pramenia i ďalšie problémy týkajúce sa zdravia, vzdelávania a zamestnanosti. Z pozície verejnej ochrankyne práv som poukázala na problémy, ktorým sa v rámci našej činnosti v Kancelárii verejného ochrancu práv venujeme, či už ide o segregáciu rómskych detí v školskom systéme, nedostatok pitnej vody, o sterilizácie rómskych žien alebo o uzatváranie

celých rómskych osídlení do karantény počas pandémie.

STRETNUTIE S PREDSEDOM NAJVYŠŠIEHO SPRÁVNEHO SÚDU SR

V decembri 2021 som sa stretla s predsedom Najvyššieho správneho súdu SR pánom Pavlom Naďom. Na stretnutí sme diskutovali o možnostiach spolupráce v oblasti ochrany základných práv a slobôd. Ocenila som prístup pána predsedu, ktorý uviedol, že Najvyšší správny súd SR a Kancelária verejného ochrancu práv sú partnermi nielen na diskusiu, ale i na odbornú prácu v oblasti ľudských práv. Súčasne, spoločne s podpredsedom súdu pánom Mariánom Trenčanom, vyzdvihli našu činnosť a navrhli možnosť spolupracovať na zbierke rozhodnutí Najvyššieho správneho súdu SR.

Stretnutia so zástupcami mimovládneho sektora a ďalších inštitúcií

STRETNUTIE SO ZÁSTUPKYŇAMI NADÁCIE OTVORENEJ SPOLOČNOSTI

V máji 2021 som v Kancelárii verejného ochrancu práv prijala zástupkyne Nadácie otvorenej spoločnosti pracujúcej na projekte Otvorené školy, ktorý má za cieľ vzdelávať deti z rozmanitého prostredia o ľudských právach a o občianskych témach. Do projektu sú tak zapojené rôzne typy škôl, medzi nimi aj školy, ktoré navštevujú deti z marginalizovaných rómskych komunít.

Organizátorky projektu ma informovali ako fungoval aktuálny ročník, ktorý bol vo veľkej miere presunutý do online priestoru. Súčasne poukázali i na sťažné podmienky detí z marginalizovaných komunit, ktoré mali pre nemožnosť pripojenia sa na internet, v mnohých prípadoch, sťažený prístup k vzdelávaniu.

ÚČASŤ NA OTVORENÍ ZARIADENIA PODPOROVANÉHO BÝVANIA

V júli 2021 som prijala pozvanie na slávnostné otvorenie nového zariadenia podporovaného bývania pre ľudí so zdravotným postihnutím v Senici. Vyzdvihla som skutočnosť, že v takomto type zariadenia sa ľudia necítia príliš inštitucionálne, ale skôr prirodzene, ako doma. S podporou odborného personálu môžu žiť samostatnejší život, určovať si program počas dňa, či využívať príležitosti, ktoré ponúka miestna komunita. Práve proces deinštitucionalizácie predstavuje cestu k zabezpečeniu dôstojnosti a slobody pre ľudí, ktorí žijú v podobných zariadeniach.

DISKUSIA O REPRODUKČNOM ZDRAVÍ

V septembri 2021 som sa na pôde Slovenského národného strediska pre ľudské práva zúčastnila na diskusii za okrúhlym stolom, na ktorej organizácia Možnosť voľby prezentovala výsledky svojho výskumu so zameraním na právo na prístup k bezpečným interrupciám. Riaditeľka organizácie pani Adriana Mesochoritsová upozornila, že okliešťovanie práv žien signalizuje celkové zhoršovanie rešpektu k ľudským právam v spoločnosti. Výsledky

výskumu umožnili odbornú a vecnú diskusiu o návrhoch opatrení smerujúcich k zlepšeniu práva žien na zdravie.

Osveta a iné aktivity na podporu ľudských práv (výber)

OMBUDSMANSKÉ ĎAKUJEM

Medzinárodný deň ľudských práv (10. december) som si uctila ocenením organizácií a osobností, ktoré zlepšujú stav ochrany ľudských práv na Slovensku. Ombudsmanské ďakujem som udelila občianskemu združeniu Malíček, organizáciám Mareena a Liga za ľudské práva, iniciatíve Nebudeme ticho, organizácii Detstvo deťom, pánovi Romanovi Kvasnicovi a pánovi Daliborovi Kuciaňovi, právnikom zastupujúcim obeť razie v Moldave nad Bodvou, pánovi Martinovi Korčokovi, riaditeľovi Múzea holokaustu v Seredi, Poradni pre občianske a ľudské práva, pánovi Jánovi Markošovi, autorovi knihy Medzi dobrom a zlom a rodine Vaculčiakovcov in memoriam.

DISKUSIA SO ŠTUDENTMI VYSOKÝCH ŠKÔL

V marci som prijala pozvanie Centra pre správu vecí verejných a ľudské práva (the Centre for Governance and Human Rights) Univerzity v Cambridge v rámci nimi organizovaných stretnutí "Practitioner Series". Na stretnutí som predniesla príspevok zameraný na implikácie pandémie COVID-19 a ľudských práv na Slovensku. V letnom semestri akademického roka 2020/2021 som prijala pozvanie na

diskusiu so študentmi Ústavu európskych štúdií a medzinárodných vzťahov Fakulty sociálnych a ekonomických vied Univerzity Komenského, Ústavu klinického vzdelávania Právnickej fakulty Univerzity Komenského, ako aj Právnickej fakulty Trnavskej univerzity v rámci odborného podujatia „Správne debaty“. V decembri som prijala pozvanie dekana Právnickej fakulty Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici na diskusie v rámci podujatí „Právne piatky“. Počas týchto diskusií som predstavila moje aktivity a postavenie inštitúcie verejného ochrancu práv v právnom systéme SR. Hovorila som tiež o tom, akým spôsobom preskúmavam podnety od občanov. Okrem toho sme diskutovali aj o mojich prieskumoch vykonávaných z vlastnej iniciatívy.

NÁVŠTEVY ZÁKLADNÝCH ŠKÔL

Začiatkom mája 2021 som, spolu s mojím tímom, navštívila základnú školu v Muránskej Dlhej Lúke. Školou nás sprevádzala učiteľka pani Monika Podolinská, ktorá sa dlhé roky venuje práci s deťmi z marginalizovaných rómskych komunit. Za svoju prácu s deťmi ešte v roku 2016 získala zaslúžene ocenenie Biela vrana. Na našom stretnutí sme sa zhovárali o dôležitosti vzdelávania detí z týchto komunit. Aj vďaka osobitnému prístupu pani Podolinskej a vďaka intenzívnej práci so žiakmi aj v nultých ročníkoch, napokon žiadne z detí, ktoré vyučuje, neskročilo v špeciálnej škole. Školu sme opäť navštívili v júli, kedy aj vďaka úsiliu pani Podolinskej prebiehala letná škola, ktorá mala pomôcť deťom z rómskych komunit dobehnúť vzdelávací proces prerušený pandemiou. V júni

2021 som navštívila základnú školu v Chminianskych Jakubovoch, ktorá je súčasťou projektu Otvorené školy. Na návšteve sme sa stretli so žiakmi z marginalizovanej rómskej komunity. Absolvovali sme s nimi workshop s lektorkami Otvorených škôl, ktoré pre deti pripravili aktivity súvisiace s osvetou o fungovaní štátu, ako demokratického zriadenia. Taktiež sme sa o snahe o prelomenie kola generácie chudoby zhovárali so zástupkyňami Otvorených škôl a Teach for Slovakia, spolu s riaditeľkou a učiteľkami školy.

ÚČASŤ NA PREMIÉRE FILMU NEVIDITEĽNÁ

Koncom júna 2021 som sa zúčastnila na premiére dokumentárneho filmu Neviditeľná, ktorý sa zaoberá dodržiavaním práv žien počas pôrodov a prináša dôležité svedectvá žien. Film sa v mnohých ohľadoch stretáva so zisteniami, ktoré vyplynuli aj z môjho prieskumu o dodržiavaní práv žien pri pôrodoch. Ide o závažné porušenia týkajúce sa práva na ochranu súkromia, práva na informovaný súhlas, či práva na ochranu ľudskej dôstojnosti. Verím, že otvorená diskusia o pôrodoch a opakované upozorňovanie na problémy aj z umeleckých kruhov je dôležitým predpokladom k samotnému riešeniu porušovania práv v tejto oblasti.

MEMORIÁL STOPAMI UKRÝVANÝCH DETÍ

Spolu s tímom Kancelárie verejného ochrancu práv som v júli 2021 prijala pozvanie na druhý ročník memoriálu Stopami ukrývaných detí. Memoriál organizovaný združením Post Bellum nám pripomenul, čím si museli prejsť

pán Pavol Eli Vago a jeho sestra Ester, keď sa ako malé deti, počas II. svetovej vojny, ukrývali v horách pred prenasledovaním a perzekúciou. Tím Kancelárie verejného ochrancu práv absolvoval túru na poslednom úseku spomienkovej trasy. Ja som sa, spolu s nimi, zúčastnila na slávnostnom uzavretí memoriálu v Čiernom Balogu. Príbeh židovských súrodencov nám pripomína, že hrubé porušovanie ľudských práv počas vojny zasiahlo i deti a je potrebné na to nezabúdať a poučiť sa.

PAMÄTNÝ DEŇ RÓMSKEHO HOLOKAUSTU V SEREDI, OTVORENIE VÝSTAVY O PRENASLEDOVANÍ RÓMOV V OBDOBÍ SLOVENSKEHO ŠTÁTU

Začiatkom augusta sme si pripomenuli Pamätný deň rómskeho holokaustu v Múzeu holokaustu v Seredi. Tak, ako je dôležité pripomínať si hrôzy II. svetovej vojny, v neoddeliteľnom prepojení s nimi je potrebné myslieť aj na všetky obeť. Druhý august sa stal ikonickým pre vyjadrenie úcty obetiam rómskeho pôvodu. Súčasťou pietneho aktu bolo otvorenie výstavy fotografií o prenasledovaní Rómov v období Slovenského štátu.

DISKUSIA NA LETNEJ UNIVERZITE

Koncom augusta 2021 som prijala pozvanie Občiansko-demokratickej mládeže na prednášku spojenú s diskusiou o ľudských právach, menšinách, ale aj o mojej činnosti. V rámci diskusie som sa venovala aj mojej pôsobnosti počas pandémie, kedy dochádzalo k väčšiemu obmedzovaniu práv z dôvodu ochrany zdravia a života.

80 ROKOV OD PRIJATIA ŽIDOVSKÉHO KÓDEXU

Pripomenula som si prijatie Židovského kódexu (9. september), ktorý ponižujúco a nedôstojne obmedzil viaceré občianske, náboženské a spoločenské práva Židov. V kontexte výročia som uvítala, že po osemdesiatich rokoch prišlo vládou SR k ospravedlneniu sa za znenie Židovského kódexu, čo možno vnímať ako dôležitý odkaz v symbolickej rovine.

ÚČASŤ NA PREMIÉRE FILMU SPRÁVA

Počas Pamätného dňa obetí holokaustu a rasového násillia, pripadajúceho na 9. september, som mala možnosť zúčastniť sa na premiére filmu Správa, o príbehu pána Rudolfa Vrba a pána Alfréda Wetzlera. Týmto dvom slovenským Židom sa podarilo utiecť z koncentračného tábora Auschwitz-Birkenau a podať cenné svedectvo o hrôzach, ktoré sa v táboch diali. Je nesmierne dôležité pripomínať si príbehy o strašných udalostiach z minulosti, ktoré sa už nesmú opakovať. Dôležitosť filmu Správa je v súčasnosti znásobená polarizáciou spoločnosti, v ktorej žijeme.

ÚČASŤ NA PROJEKTE #PRVNÍCHSTOLET

Začiatkom októbra 2021 som sa zúčastnila na stretnutí právničiek pri príležitosti uplynutia 100 rokov od momentu, keď právnickú fakultu absolvovala prvá absolventka – právnička. Pre projekt #PRVNÍCHSTOLET, v rámci ktorého boli udelené ocenenia významným právničkám z Českej republiky a zo SR, som sa stala jednou z ambasádoriek.

Som presvedčená, že vo svete plnom nerovností je potrebné podporovať ženy pôsobiace v právnom svete či vo verejnom živote a za ich prínos im udeliť ocenenie za ich aktivity.

TVORBA EDUKAČNÝCH VIDEÍ O PÔRODNÍCKEJ STAROSTLIVOSTI

V októbri 2021 ma oslovila organizácia Ženské kruhy na spoluprácu vo forme edukačných videí o pôrodníckej starostlivosti. Vo videách som, spolu s gestorkou prieskumu pani Martinou Thominet a členkou odborného tímu pani Norou Konrády Beliovou, hovorila o našich zisteniach, ktoré poukazujú na to, že aj napriek zlepšeniam v niektorých oblastiach, zdravotná starostlivosť pri pôrodoch v plnej miere nezohľadňuje vedecký a lekárske vývoj pri plnom rešpektovaní práv žien. Okrem toho sme sa zamerali aj na informácie o tom, aké práva majú rodiace ženy, pacienti a pacientky a aké sú ich možnosti v prípade, keď sa domnievajú, že ich práva boli porušené.

OTVORENIE FESTIVALU JEDEN SVET

V novembri 2021 som mala možnosť otvoriť medzinárodný festival dokumentárnych filmov Jeden svet, ktorý nám ponúkol obraz doby v dnešnom globalizovanom svete. Zapojené filmy reflektovali ľudské práva, medziludské vzťahy, rôznorodosť kultúr či históriu. Tohtoročná prehliadka filmov začala dokumentom Ako som sa stala partizánkou, ktorý poukázal na to, že Rómovia a Rómky neboli iba obeťami II. svetovej vojny, ale i skutočnými hrdinami v odboji.

Som presvedčená, že podobné príbehy majú potenciál narušiť zakorenené predsudky a nenávisť, a zároveň bojovať proti zabudnutiu.

ÚČASŤ NA ODOVZDÁVANÍ OCENENIA PURPUROVÉ SRDCE

Pri príležitosti Svetového dňa predčasne narodených detí som sa v novembri 2021 zúčastnila odovzdávania ocenenia Purpurové srdce, ktoré je určené tým, ktorí sa starajú o tých najmenších a najzraniteľnejších z nás. Slávnostné odovzdanie ocenení zorganizovalo občianske združenie Malíčok, ktoré sa snaží o zlepšenie starostlivosti o nedonosené deti a prepája rodiny s odbornou verejnosťou. Veľmi si vážim, že súčasne sa osvetou zapája k zvýšeniu povedomia o problematike predčasných pôrodov a ich možných následkov.

STRETNIUTIE PRI PRÍLEŽITOSTI DŇA ŠTUDENTSTVA

V novembri som sa stretla so študentom, pánom Denisom Jánošíkom, ktorý študuje na zdravotníckej škole a pritom je už v mladom veku občiansky aktívny. Pomáhal ľuďom zasiahnutým tornádami v Českej republike, pracoval na covidovom oddelení a participuje aj na rôznych verejných zbierkach. Je tiež účastníkom projektu Nenápadní hrdinovia, ktorý pátra po vzácných príbehoch z čias komunizmu. Veľmi ma teší, keď vidím záujem o ľudskoprávne témy aj medzi študentmi. Považujem ho za nevyhnutný pre zachovanie odkazu prihlásenia sa k demokratickým hodnotám.

ÚČASŤ NA ODOVZDÁVANÍ CIEN BIELA VRANA

Na výročie Nežnej revolúcie som sa zúčastnila na odovzdávaní ocenenia Biela vrana, ktoré je udeľované významným osobnostiam našej občianskej spoločnosti. Ocenené sa nebáli brániť pravdu, spravodlivosť a verejný záujem bez ohľadu na to, že sa v mnohých prípadoch samé vystavili svojim konaním riziku či problémom. Svojím postojom a činnosťou nám poskytli príklad hodný nasledovania.

ÚČASŤ NA PODUJATÍ HUMAN FORUM

Na konci novembra som sa zúčastnila na ľudskoprávnom podujatí HUMAN FORUM, nad ktorým som i tento rok prevzala záštitu. Tentoraz sa hlavná téma podujatia niesla v duchu posilňovania lokálnych demokracií, ako prevencie rastu extrémizmu. Spoločne so zástupkyňou Slovenského národného strediska pre ľudské práva pani Radkou Vicenovou, zástupkyňou MV SR pani Zuzanou Kosmályovou a s analytikom pánom Danielom Milom, sme sa v rámci diskusie zaoberali otázkou, ako sa porátať sa s extrémizmom na Slovensku. Dotkli sme sa otázky polarizácie spoločnosti, ku ktorej významne prispievajú dezinformácie. Zhodli sme sa na tom, že zámerné zavádzanie a šírenie nepravdy je veľmi škodlivé a napomáha k rozmáhaniu extrémizmu, voči ktorému je nutné sa postaviť.

PODPORA INÝCH PODUJATÍ A KAMPANÍ

V roku 2021 som prevzala záštitu, alebo som vyjadrila verejnú podporu

podujatiam a kampaniam ako Belasý motýľ, Olympiáda ľudských práv, festival Jeden Svet, Deň narcisov, Hodina zeme, Dúhový Pride online, Otvorené školy, #PRVNÍCHSTOLET, Roma Spirit, Human Forum či Mareena.

Ocenenia

OCENENIE ZA ANGAŽOVANOSŤ V OBLASTI ĽUDSKÝCH PRÁV

Nemecko-francúzske ocenenie za angažovanosť v oblasti ľudských práv a právneho štátu, ktoré mi bolo udelené ešte v decembri roka 2020, som si z dôvodu pandémie osobne prevzala až na konci mája 2021.

OCENENIE LÚČ Z TMY

V novembri 2021 mi občianske združenie eduRoma, spolu s Ústavom romologických štúdií, odovzdali ocenenie Lúč z tmy za záslužnú činnosť v zlepšení života Rómov na Slovensku. Veľmi si toto ocenenie vážim a vnímam ho ako spätnú väzbu na moje aktivity, ako aj na činnosť Kancelárie verejného ochrancu práv v oblasti ochrany práv najmä v marginalizovaných rómskych komunitách. Som presvedčená, že nesmieme poľaviť a musíme opakovane upozorňovať na porušovanie základných práv Rómov. Pre zabezpečenie ich dôstojného života je nevyhnuté búrať predsudky, no najmä prispieť k odstraňovaniu nedodržovania práv dotknutých ľudí.

**Kancelária
verejného
ochrancu
práv
v roku
2021**

Činnosť Kancelárie verejného ochrancu práv

SUMÁRNE ÚDAJE O ČINNOSTI KANCELÁRIE VEREJNÉHO OCHRANCU PRÁV ZA ROK 2021

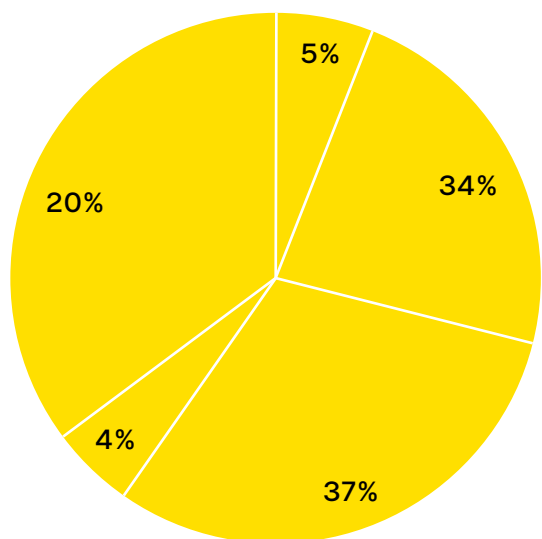
V roku 2021 pracovala Kancelária verejného ochrancu práv celkovo s 2 671 agendovými písomnosťami a riešila päť konaní z vlastnej iniciatívy verejnej ochrankyne práv. Z tohto počtu agendových písomností bolo 2 149 podnetov, ktoré boli doručené buď osobne, prostredníctvom poštovej prepravy, elektronickou poštou alebo cez elektronickú schránku. Uvedené počty zahŕňajú aj prenesené podnety z roku 2020, ktoré ešte neboli vybavené.

Po preskúmaní 1 674 podnetov verejná ochrankyňa práv konštatovala porušenie základného práva a slobody 163 krát v 119 podnetoch. Porušenie základného práva a slobody nezistila v 735 podnetoch a 820 podnetov nepatrilo do pôsobnosti verejného ochrancu práv. Do roku 2022 bolo prenesených 475 podnetov.

Prostredníctvom formulára na stránke www.detskyombudsman.sk³⁴ bolo doručených 86 podaní a prostredníctvom elektronickej pošty bolo doručených 436 žiadostí o usmernenie.³⁵ Tieto podania boli vybavené v roku 2021.

³⁴ Kancelária verejného ochrancu práv prostredníctvom internetovej stránky www.detskyombudsman.sk zvyšuje povedomie detí a mladých ľudí o problematike základných práv a slobôd, o tom aké sú ich práva v škole, v rodine a v medziludských vzťahoch, a tiež o tom, akým spôsobom si ich môžu uplatňovať. Považujeme to za kľúčové najmä preto, že bez dostatku informácií je uplatňovanie práv pre deti a mladých ľudí ťažšie ako pre dospelých. Na tejto internetovej stránke nájdu mladí užívatelia prístupnou formou spracované aj informácie o pôsobnosti verejného ochrancu práv, o aktivitách týkajúcich sa detí a ochrany ich práv, a tiež o Dohovore o právach dieťaťa. Od januára 2022 je stránka integrovaná pod nové webové sídlo inštitúcie www.vop.gov.sk ako podstránka s názvom Pomáhame deťom: <https://vop.gov.sk/pomahame-detom/>.

³⁵ Na Kanceláriu verejného ochrancu práv sa často obracajú aj občania hľadajúci pomoc pri riešení problémov, ktoré nepatria do pôsobnosti verejného ochrancu práv. Napr. s otázkami z oblasti občianskeho práva, ako sú exekúcie, susedské spory, alebo spory s bankou, pričom občania veľa krát súčasne žiadajú aj o právne poradenstvo. Takýchto občanov sa Kancelária verejného ochrancu práv snaží usmerniť a poradiť im, ako sa daný problém dá riešiť, prípadne ich odkáže na príslušný orgán alebo na inštitúciu, ktorá im môže pomôcť.

5% zistenie porušenia
34% nezistenie porušenia
37% mimo pôsobnosti
4% detský ombudsman
20% usmernenie

- 2 671 agendových písomností za rok 2021
- 2 149 podnetov
- 522 podaní

163
zistenie
porušenia

475
prenos do
roku 2022

735
nezistenie porušenia

86
detský
ombudsman

436
usmernenie

820
mimo pôsobnosti

SUMÁRNE ÚDAJE O ČINNOSTI KANCELÁRIE VEREJNÉHO OCHRANCU PRÁV OD JEJ VZNIKU

Počas 20-tich rokov existencie Kancelárie verejného ochrancu práv (2002 – 2021) bolo doručených pre verejných ochrancov práv 51 119 agendových písomností. Z tohto počtu bolo 39 217 podnetov. Prostredníctvom formulára na stránke www.detskyombudsman.sk bolo doručených 6 836 podaní a prostredníctvom elektronickej pošty bolo doručených 5 066 žiadostí o usmernenie.

Po preskúmaní podnetov konštatovali verejní ochrancovia práv porušenie základného práva a slobody celkovo 3 188 krát. Vzhľadom na funkčné obdobia boli konštatované porušenia základných práv a slobôd v 572 prípadoch v prvom funkčnom období pána Pavla Kandráča, v 956 prípadoch v druhom funkčnom období pána Pavla Kandráča, v 779 prípadoch počas funkčného obdobia pani Jany Dubovcovej a zatiaľ 881 počas funkčného obdobia pani Márie Patakyovej.

5 066
usmernenia

39 217
podnety

3 188
porušenia
základných
práv a slobôd

6 836
mimo
pôsobnosti

51 119
celkový počet
agentových písomností

Právo na informácie je zakotvené v Ústave, a tiež vyplýva i z viacerých noriem medzinárodného práva, napr. z Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd, z Listiny základných práv a slobôd, z Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach. Procesný postup umožňujúci realizáciu tohto práva upravuje vo všeobecnej rovine zákon o slobodnom prístupe k informáciám. Špeciálnu právnu úpravu na tomto poli obsahujú aj iné právne predpisy. Zmyslom tohto práva je, aby orgány verejnej moci primeraným spôsobom poskytovali informácie o svojej činnosti.

Zákon o slobodnom prístupe k informáciám upravuje dva spôsoby sprístupňovania informácií – povinné sprístupňovanie, tzv. aktívne a sprístupňovanie informácií na základe žiadosti žiadateľa, tzv. pasívne. Kancelária verejného ochrancu práv zabezpečuje povinné sprístupňovanie informácií prostredníctvom svojej webovej stránky, kde zverejňuje všetky povinne zverejňované informácie, vrátane uzatvorených zmlúv a objednávok. Rovnako tiež zverejňuje základné informácie na „úradnej tabuli“ v sídle Kancelárie verejného ochrancu práv. Sprístupňovanie informácií na základe individuálnych žiadostí žiadateľov zabezpečuje Kancelária verejného ochrancu práv priebežne, v súlade so zákonom o slobodnom prístupe k informáciám.

V roku 2021 bolo Kancelárii verejného ochrancu práv doručených 103 individuálnych žiadostí o sprístupnenie informácií od fyzických osôb a od právnických osôb, ktoré Kancelária verejného ochrancu práv aj vybavila. Rozhodnutím o nesprístupnení požadovaných informácií vybavila Kancelária verejného ochrancu práv 13 žiadostí. V 78 prípadoch Kancelária verejného ochrancu práv čiastočne informácie sprístupnila a vo vzťahu k nesprístupneným informáciám vydala rozhodnutia o čiastočnom nesprístupnení. V 45 prípadoch vybavila Kancelária verejného ochrancu práv žiadosti plným sprístupnením požadovaných informácií. V troch prípadoch celú žiadosť postúpila inej povinnej osobe a v jednom prípade časť žiadosti vybavila rozhodnutím a časť žiadosti postúpila inej povinnej osobe. Rovnako v jednom prípade časť žiadosti vybavila sprístupnením a časť žiadosti postúpila inej povinnej osobe. V dvoch prípadoch, pre nedoplnenie potrebných informácií, bola Kancelária verejného ochrancu práv nútená žiadosti odložiť. V jednom

prípade bola žiadosť vybavená z časti sprístupnením, z časti rozhodnutím a z časti postúpením inej povinnej osobe. Voči piatim rozhodnutiam sa žiadatelia o sprístupnenie informácií odvolali. V troch prípadoch bolo pôvodné rozhodnutie odvolacím orgánom potvrdené a v dvoch prípadoch bolo odvolanie odložené pre jeho formálne nedostatky. Celkovo teda v roku 2021 vydala Kancelária verejného ochrancu práv 52 rozhodnutí, 81 sprístupnení, 2 odloženia a 5 postúpení. Žiadosti, resp. ich časti, ktoré boli postúpené inej povinnej osobe, boli konkrétne adresované Úradu vlády SR, NR SR, MS SR, Úradu splnomocnenca vlády SR pre rómske komunity, Slovenskému národnému stredisku pre ľudské práva, Prezídium Policajného zboru, Úradu práce, sociálnych vecí a rodiny Bratislava, Okresnej prokuratúre Komárno, Obecnému úradu Iliašovce, a tiež Obecnému úradu Smižany.

Tie žiadosti, ktoré boli vybavené sprístupnením požadovaných informácií sa týkali najmä informácií o stave vybavenia podaných podnetov, listinných kópií rôznych stanovísk a dokumentov od orgánov verejnej správy a rozhodnutí verejného ochrancu práv v rámci podnetov, štatistických informácií vo vzťahu k podnetom, pracovného zaťaženia zamestnancov Kancelárie verejného ochrancu práv, účasti zamestnancov v komisiách, informácií o príjmoch vedúcich zamestnancov, ich životopisov a výberových konaní, novelizácie zákona o výkone väzby, s ktorým sa verejná ochrankyňa práv obrátila na MS SR, výročných správ z predchádzajúcich období, monitoringu médií, interných predpisov, evidencií vedených podľa § 20 zákona o slobodnom prístupe k informáciám z predchádzajúcich rokov, počtov zamestnancov a informácií o činnosti Kancelárie verejného ochrancu práv a verejnej ochrankyne práv.

Rozhodnutia o nesprístupnení žiadostí sa týkali predovšetkým takých informácií, ku ktorým je prístup zákonne obmedzený (najmä z dôvodu ochrany osobných údajov), informácií, ktoré Kancelária verejného ochrancu práv nemala k dispozícii, a rovnako tiež rôznych právnych výkladov, osobných názorov a stanovísk.

Všetky žiadosti o sprístupnenie informácií, ktoré boli Kancelárii verejného ochrancu práv doručené, boli vybavené bez zbytočného odkladu, v zákonnej lehote. Dve žiadosti boli Kancelárii verejného ochrancu práv doručené na konci roka 2021 (v dňoch 29. decembra a 31. decembra), a preto boli prenesené do roka 2022 a vybavené boli na jeho

začiatku. Sprístupnené informácie boli poskytnuté zaslaním požadovaných kópií a informácií, alebo odkazom na zverejnené informácie.

Aktivity a stretnutia zamestnancov Kancelárie verejného ochrancu práv (výber)

TLAČOVÁ KONFERENCIA K OCENENIU ROMA SPIRIT

Na tlačovej konferencii k otvoreniu ďalšieho ročníka ocenenia Roma Spirit sa v máji 2021 zúčastnil vedúci Kancelárie verejného ochrancu práv pán Marián Török. Roma Spirit už 13 rokov oceňuje osobnosti a projekty, ktoré prispievajú k zlepšeniu postavenia rómskej komunity na Slovensku a zdôrazňuje pritom medzikomunitný dialóg. Vedúci Kancelárie verejného ochrancu práv okrem iného zdôraznil, že zviditeľňovanie osobností a aktivít v oblasti inklúzie rómskej menšiny je veľmi potrebné, a to aj pre neustále pretrvávajúce predsudky voči Rómom.

DISKUSIA NA FESTIVALE TEHLÁREŇ

V auguste 2021 sa pán Tomáš Čitbaj, ako zástupca Kancelárie verejného ochrancu práv, zúčastnil diskusie na festivale Tehláreň. Témou debaty bol koncept ľudských práv a jeho vnímanie a vývoj v histórii. Diskutujúci hovorili aj o formalizme, medzinárodnom práve a univerzalite ľudských práv.

PREZENTÁCIA PRÍRUČKY ĽUDSKÝCH PRÁV

Koncom augusta sa zástupcovia Kancelárie verejného ochrancu práv zúčastnili na prezentácii slovenskej verzie príručky ľudských práv, ktorá slúži na zorientovanie sa v základných oblastiach ľudských práv. Zatiaľ boli spracované štyri oblasti, a to súdne konanie a spravodlivý proces, zadržanie a zatknutie, sloboda prejavu a médiá a diskriminácia. Príručka prináša aj modelové situácie, príklady, prehľad ľudskoprávných inštitúcií, medzi ktoré patrí aj verejný ochranca práv.

OTVORENIE NOVÉHO ROČNÍKA OTVORENÉ ŠKOLY

Na konci septembra 2021 sa v Kancelárii verejného ochrancu práv konalo otvorenie nového ročníka projektu Otvorené školy, počas ktorého sa vedúci Kancelárie verejného ochrancu práv pán Marián Török, stretol so zástupcami zapojených škôl. Na stretnutí vyzdvihol ich prínos v súvislosti s ich pôsobením a s prácou s deťmi z marginalizovaných rómskych komunít, či s intelektovo nadanými deťmi. Poukázal na to, že často projekty takéhoto typu supľujú úlohu štátu pri vzdelávaní.

MEDZINÁRODNÝ DEŇ ZA ODSTRÁNENIE NÁSILIA PÁCHANÉHO NA ŽENÁCH

Zamestnanci Kancelárie verejného ochrancu práv si prostredníctvom príspevku na sociálnych sieťach pripomenuli Medzinárodný deň za odstránenie násillia páchaného na ženách (25. november). Súčasne sa zapojili i do kampane 16 dní aktivizmu proti násilliu na ženách. Najčastejšou podobou násillia páchaného na ženách je týranie ich vlastnými partnermi. Štúdie ukazujú, že viac než štvrtina žien uvádza, že im ich partner telesne ubližoval. V tejto súvislosti je mimoriadne dôležité pôsobenie mimovládnych, ale i verejných inštitúcií, ktoré sa snažia dotknutým ženám podať pomocnú ruku. Aby sme ako spoločnosť dokázali eliminovať násillie na ženách, musíme vytvoriť prostredie, v ktorom sa ženy nebudú báť ohlasovať svoju skúsenosť s násillím a zároveň budú mať vytvorené podmienky na opustenie násillného vzťahu. Nulová tolerancia násillia na ženách by nemala byť svetlou výnimkou, ale bežným štandardom.

Organizačné zabezpečenie Kancelárie verejného ochrancu práv

POSTAVENIE VEREJNÉHO OCHRANCU PRÁV A ORGANIZAČNÉ ZABEZPEČENIE JEHO ČINNOSTI

Verejný ochranca práv je nezávislý ústavný orgán SR, ktorý v rozsahu a spôsobom ustanoveným zákonom chráni základné práva a slobody fyzických osôb a právnických osôb v konaní pred orgánmi verejnej správy a ďalšími

orgánmi verejnej moci, ak je ich konanie, rozhodovanie alebo nečinnosť v rozpore s právnym poriadkom.

Postavenie a pôsobnosť verejného ochrancu práv definuje Ústava. Podrobnosti o voľbe, odvolávaní, podmienkach výkonu funkcie či o spôsobe právnej ochrany a uplatňovaní práv fyzických osôb a právnických osôb ustanovuje zákon o VOP.

Verejný ochranca práv má celoslovenskú pôsobnosť. Pri výkone svojej pôsobnosti je nezávislý, riadi sa Ústavou, ústavnými zákonmi, zákonmi a medzinárodnými zmluvami vyhlásenými spôsobom ustanoveným zákonom.

Verejného ochrancu práv volí NR SR na obdobie piatich rokov. Tá istá osoba môže funkciu verejného ochrancu práv vykonávať najviac v dvoch po sebe nasledujúcich funkčných obdobiach. S účinnosťou od 29. marca 2017 zastáva post verejnej ochrankyne práv pani Mária Patakyová.

KANCELÁRIA VEREJNÉHO OCHRANCU PRÁV

Pre plnenie úloh spojených s odborným, organizačným a technickým zabezpečením činnosti verejného ochrancu práv bola zákonom o VOP zriadená Kancelária verejného ochrancu práv, ktorá má charakter rozpočtovej organizácie.

Na jej čele je vedúci Kancelárie verejného ochrancu práv, ktorého vymenúva a odvoláva verejný ochranca práv. Vedúci Kancelárie verejného ochrancu práv je štatutárnym orgánom kancelárie ako právnickej osoby a súčasne je generálnym tajomníkom ako služobného úradu podľa zákona o štátnej službe. Vo funkcii vedúceho Kancelárie verejného ochrancu práv pôsobil od 28. marca 2012 do 16. februára 2022 pán Marián Török.

Podľa § 27 ods. 3 zákona o VOP má Kancelária verejného ochrancu práv právo požadovať od orgánov verejnej správy podklady a informácie, ktoré verejný ochranca práv potrebuje na plnenie svojich úloh.

PERSONÁLNE A ORGANIZAČNÉ ZABEZPEČENIE KANCELÁRIE VEREJNÉHO OCHRANCU PRÁV

Úlohy Kancelárie verejného ochrancu práv plnia zamestnanci, ktorými sú zamestnanci v štátnej službe a zamestnanci pri výkone práce vo verejnom záujme. Schvaľovanie počtu zamestnancov, ako aj organizačnej štruktúry, je podľa zákona

o VOP plne v kompetencii verejného ochrancu práv. Zákonný rámec však nie vždy korešponduje so skutočnosťou. K jednému z posledných zásahov do nezávislosti verejného ochrancu práv v personálnej oblasti došlo aj v súvislosti so znížením počtu zamestnancov vo verejnej správe na rok 2021.

Uznesením vlády SR č. 649/2020 k návrhu rozpočtu verejnej správy na roky 2021 až 2023 bol s účinnosťou od 1. januára 2021 Kancelárii verejného ochrancu práv zo strany štátu jednostranne znížený počet zamestnancov o päť miest a určený celkový limit 52 zamestnancov, vrátane verejného ochrancu práv. K stanoveniu počtu zamestnancov došlo bez akejkoľvek predchádzajúcej komunikácie s verejnou ochrankyňou práv. Napriek tomu, že takýto postup jednoznačne zasahuje do originálnej kompetencie ústavného orgánu, verejná ochrankyňa práv, s ohľadom na mimoriadnosť situácie a na celospoločenskú potrebu prijatia plošných konsolidačných opatrení, vydala rozhodnutie o organizačnej zmene, ktorou uvedený počet miest potvrdila.

V roku 2021 preto Kancelária verejného ochrancu práv disponovala (tabuľkovo) celkovým počtom 52 zamestnaneckých miest, v členení:

- 1 miesto ústavného činiteľa – verejného ochrancu práv,
- 38 štátnozamestnaneckých miest a
- 13 miest pri výkone práce vo verejnom záujme.

Organizačná štruktúra Kancelárie verejného ochrancu práv zahŕňa špecializované organizačné útvary v rámci tzv. pôsobnostnej sekcie ochrany základných práv a slobôd, ktorá zabezpečuje prípravu podkladov pre verejného ochrancu práv, ako aj útvary zabezpečujúce plnenie úloh podporného charakteru - personálneho, organizačného a technického.

V rámci agendovej, a teda z inštitucionálneho hľadiska ťažiskovej sekcie ochrany základných práv a slobôd, sa organizačnou zmenou z roku 2019 podarilo prijať optimálny variant vnútorného rozdelenia agendy s nastavením možnosti vyššej odbornej špecializácie zamestnancov. Tento krok napomohol vo viacerých smeroch k rozvinutiu agendy na expertnú úroveň. Najväčším problémom Kancelárie verejného ochrancu práv, tak ako väčšiny malých organizácií, je však zabezpečenie plynulosti vybavovania agendy pri kumulovaných pozíciách a zabezpečenie zastupiteľnosti zamestnancov.

Napriek tomu, že prioritou Kancelárie verejného ochrancu práv zostáva z dlhodobého hľadiska najmä stabilizovanie jej personálneho obsadenia, rok 2021 priniesol so sebou

personálne zmeny na viacerých pozíciách, a to najmä v rámci sekcie ochrany základných práv a slobôd. Paradoxne k tomu dopomohol vznik nových inštitúcií, ktorými sa rozšíril okruh subjektov orgánov ochrany práva, ako napr. Úradu na ochranu oznamovateľov protispoločenskej činnosti alebo Najvyššieho správneho súdu SR. Viac ako polovica skončení štátnozamestnaneckých vzťahov v Kancelárii verejného ochrancu práv sa realizovala trvalým preložením do iného služobného úradu. Okrem 15 %-nej fluktuácie sa musela Kancelária verejného ochrancu práv vyrovnáť aj s vyšším počtom odchodov na materskú dovolenku.

K 31. decembru 2021 plnilo úlohy Kancelárie verejného ochrancu práv celkom 41 zamestnancov (stav bez verejnej ochrankyne práv), z toho v oblasti výkonu pôsobnosti verejného ochrancu práv 23 odborných zamestnancov, pri zabezpečovaní organizácie, chodu a prevádzky 18 zamestnancov.

Štruktúra zamestnancov bola k 31. decembru 2021 nasledujúca:

	Evidenčný počet zamestnancov / z toho žien	Materská dovolenka, rodičovská dovolenka, pracovné alebo služobné voľno / z toho žien	Dosiiahnuté vzdelanie / z toho žien				riadiaci zamestnanci / z toho ženy
			SŠ	VŠ 1. stupeň	VŠ 2. stupeň	VŠ 3. stupeň	
Štátni zamestnanci	30/24	6/6	-	-	26/23	4/1	5/2
Zamestnanci pri výkone práce vo verejnom záujme	11/8	2/2	6/3	1/1	4/4	0/0	1/1
Celkom	41/32	8/8	6/3	1/1	30/27	4/1	6/3

Zabezpečenie efektívneho plnenia zverených činností predpokladá nielen kvalitné a vysoko odborné ľudské zdroje, ale aj finančné prostriedky na ich zodpovedajúce mzdové ohodnotenie a v neposlednom rade vytvorenie zdravého a motivujúceho pracovného prostredia. Rok 2021 bol však, rovnako ako predchádzajúci kalendárny rok, spojený najmä s potrebou prijímania preventívnych opatrení v súvislosti s pandemiou, spôsobenou vírusom COVID-19. Opatrenia sa nevyhli ani oblasti zamestnávania. Začiatok roka, poznačený tzv. lockdownom, len potvrdil potrebu prijímania flexibilnejších foriem zamestnávania a vytvorenia nielen legislatívnych, ale najmä technických predpokladov na prácu z domácnosti aj u zamestnancov vo verejnom sektore. Na tento trend zareagovala aj Kancelária verejného ochrancu práv a plánované obnovenie informačných technológií sa v rokoch 2020-2021 realizovalo aj s prihliadnutím na technickú dostupnosť informačných systémov z rôznych miest výkonu práce.

Nová spoločenská situácia priniesla aj nové výzvy v oblasti personálneho manažmentu. Aktuálnym trendom v personálnom riadení preto Kancelária verejného ochrancu práv venovala aj niektoré vzdelávacie aktivity. Prostredníctvom Úradu pre normalizáciu, metrológiu a skúšobníctvo SR sa uskutočnilo manažérske vzdelávacie podujatie zamerané na zlepšovanie a rozvoj organizácie a zamestnancov, s cieľom podporiť nielen manažérstvo kvality, ale i osobný rozvoj a rast zamestnancov v organizácii, ich tímovú prácu, otvorenosť k zmenám a podporu kultúry organizácie. Kancelária verejného ochrancu práv sa zamerala na dve témy, a to na Lean – zlepšovanie procesov v organizácii a na procesné riadenie ako na nástroj trvalo udržateľného rozvoja verejnej správy. Aktivity boli podporované Európskym sociálnym fondom v rámci projektu: „Zavádzanie a podpora manažérstva kvality v organizáciách verejnej správy“ a realizovali sa prezenčnou formou v priestoroch Kancelárie verejného ochrancu práv. Vzhľadom na pretrvávajúcu nepriaznivú epidemickú situáciu prebehla väčšina ďalších vzdelávacích aktivít Kancelárie verejného ochrancu práv v online priestore. Zamestnanci túto formu vzdelávania prijali veľmi pozitívne a webinárov sa aktívne zúčastňovali. Pri plánovaní vzdelávania reflektovala Kancelária verejného ochrancu práv nielen na potrebu odborného rastu a na špecializáciu zamestnancov, ale aj na prehlbovanie ich komunikačných zručností a osobnostný rozvoj. Týmto témam bol venovaný napríklad webinár zameraný na etické správanie v zmysle Etického kódexu štátneho

zamestnanca, realizovaný v spolupráci s Radou pre štátnu službu alebo webinár o riešení konfliktov a o medicíne v praxi. Štátni zamestnanci sa zúčastnili aj vzdelávacích aktivít zastrešovaných Centrom vzdelávania a hodnotenia Úradu vlády SR, a to najmä v oblasti riadeného výberového rozhovoru a prípravy opisu – analýzy štátnozamestnaneckého miesta.

Kvalitné a vhodne nastavené vzdelávanie považuje Kancelária verejného ochrancu práv za jedinečný nástroj ďalšieho rozvoja a motivácie zamestnancov. Pri plánovaní vzdelávania vychádza najmä z vízií a priorít verejnej ochrankyne práv, ale aj z potrieb služobného úradu a z potrieb konkrétnych zamestnancov. Podporou individuálnych zamestnaneckých iniciatív k novým témam vo vzdelávaní sa zvyšuje aj pozitívny vzťah zamestnancov k ďalšiemu vzdelávaniu. Kancelária verejného ochrancu práv ročne vynakladá podstatne vyššie percento rozpočtových prostriedkov na vzdelávanie, ako jej to ukladá napríklad zákon č. 55/2017 Z. z. o štátnej službe a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a tieto prostriedky prerozdeľuje v rámci organizácie efektívne a spravodlivo. Napriek tomu by do oblasti špecializovaného odborného, ale napríklad aj jazykového vzdelávania, bolo v prípade vyššieho rozpočtu určite vhodné investovať oveľa viac finančných prostriedkov.

V súvislosti s priebežným uvoľňovaním pozícií realizovala Kancelária verejného ochrancu práv v roku 2021 päť výberových konaní, vo všetkých prípadoch šlo o štátnozamestnanecké miesta. Štyri výberové konania boli vyhlásené ako vnútorné a jedno výberové konanie bolo vyhlásené ako vonkajšie. Neúspešné bolo dve užšie vnútorné výberové konania. Naopak, vo vonkajšom výberovom konaní na obsadenie miesta právnika – špecialistu ľudských práv v odbore ochrany hospodárskych, sociálnych a kultúrnych práv a práv národnostných menšín a etnických skupín bolo úspešných viacero kvalitných kandidátov. Aj keď bol na danú pozíciu prijatý len najúspešnejší kandidát, ostatným mohla Kancelária verejného ochrancu práv ponúknuť obdobné pozície v dočasnej štátnej službe, na zastupovanie počas neprítomnosti kmeňových štátnych zamestnancov.

Pri výberových konaniach postupuje Kancelária verejného ochrancu práv vždy v súlade s princípom transparentnosti, v intenciách zákona o štátnej službe a jeho vykonávacích predpisov. Výberové konania na obsadenie štátnozamestnaneckých miest vyhlasuje prostredníctvom registra

výberových konaní na portáli www.slovensko.sk.

Pre oslovenie väčšieho okruhu možných kandidátov, ako aj pre transparentnosť obsadzovania miest, však využíva aj služby komerčných portálov a sociálnych sietí. Ako osvedčený prostriedok overovania schopnosti uplatňovať teoretické znalosti a vedomosti v praxi, podporuje Kancelária verejného ochrancu práv, v rámci výberových konaní zadávanie prípadových štúdií, čo sa osvedčilo najmä v prípade uchádzačov o pozície právnikov – špecialistov ľudských práv.

Budovanie záujmu mladej generácie o prácu vo verejnom sektore, osobitne v oblasti ochrany práv a slobôd, podporuje Kancelária verejného ochrancu práv už dlhodobo, prostredníctvom odborných stáží. V zapojení študentov a v umožnení získavania praktických skúseností v konkrétnej agende vidí Kancelária verejného ochrancu práv vo všeobecnosti vhodný spôsob prípravy a výchovy budúcich uchádzačov aj o pracovné pozície v štátnej službe.

Kancelária verejného ochrancu práv každoročne eviduje veľký záujem z radov študentov o stážové pobyty. Pre nepriaznivú epidemickú situáciu a kvôli opatreniam prijatým na zabránenie šíreniu nákazy COVID-19, ako aj vzhľadom na kapacitné možnosti Kancelárie verejného ochrancu práv, bol počet absolvovaných odborných stáží v roku 2021 nižší ako v predchádzajúcich rokoch. Pri ich realizácii pristúpila Kancelária verejného ochrancu práv aj k modifikácii podmienok využívaním dištančnej formy. Možných kandidátov na stážistov pre právnické pozície oslovila Kancelária verejného ochrancu práv hromadne, prostredníctvom ponuky klinického vzdelávania v spolupráci s Právnickou fakultou Univerzity Komenského. Pre študentov bez obmedzenia odboru štúdia zverejnila Kancelária verejného ochrancu práv osobitnú výzvu na absolvovanie stáže na odbore komunikácie a protokolu. Výzva vyvolala veľký záujem a z viac ako štyridsiatich uchádzačov vybrala Kancelária verejného ochrancu práv na základe výberového konania dvoch študentov.

Celkovo uzavrela Kancelária verejného ochrancu práv v roku 2021 osem zmluvných vzťahov o zabezpečení a vykonaní odbornej stáže. Polovica stážistov pôsobila v sekcii ochrany základných práv a slobôd, kde sa podieľali najmä na príprave podkladov k vybavovaniu konkrétnych podnetov a podaní podávateľov a na príprave čiastkových právnych analýz. Druhá polovica stážistov získavala praktické poznatky v sekcii riadenia a správy, kde šlo najmä o prípravu podkladov pre tvorbu tlačových správ a príspevkov na

sociálne siete, o monitoringy médií, či o administráciu webového sídla Kancelárie verejného ochrancu práv.

Aj v nadväznosti na celospoločenské dianie Kancelária verejného ochrancu práv veľmi citlivo vníma potrebu podporovať záujem mladej generácie, ale aj celej verejnosti, o problematiku práv a slobôd, o ich praktické uplatňovanie a možnosti ochrany. Dôležitosť verejného ochrancu práv je totiž priamo úmerná významu a hodnote, aké základným právam a slobodám priznáva naša spoločnosť.

Oblasť správy majetku

SPRÁVA REGISTRATÚRY A PODATEĽŇA

V hodnotenom období bolo v podateľni Kancelárie verejného ochrancu práv zaevidovaných spolu 6 716 doručených záznamov, z toho bolo až 69,55 % záznamov doručených elektronicky (3 820 prostredníctvom e-mailu a 851 prostredníctvom elektronickej schránky) a 30,45 % záznamov bolo doručených poštou alebo osobne (2 045). Kancelária verejného ochrancu práv v roku 2021 odoslala spolu 6 254 záznamov, z toho až 73,78 % záznamov bolo odoslaných elektronicky (2 686 prostredníctvom e-mailu, 1 928 prostredníctvom elektronickej schránky) a 26,22 % záznamov odoslala Kancelária verejného ochrancu práv poštou (1 640). Zamestnanci Kancelárie verejného ochrancu práv vytvorili spolu 3 871 interných záznamov.

SPRÁVA INFORMAČNÝCH TECHNOLOGÍÍ

V roku 2021 Kancelária verejného ochrancu práv pokračovala vo zvolenej stratégii modernizácie informačných technológií. Všetkým zamestnancom boli vymenené osobné počítače (za notebooky a za nové kvalitné monitory, bolo dobudované pripojenie pomocou virtuálnej privátnej siete (VPN) a bol zavedený bezpečnostný prvok Fortigate Next Generation Firewall. Tým bola plnohodnotne zabezpečená možnosť práce online s bezpečným vzdialeným pripojením. Ďalej sa pracovalo na zvyšovaní bezpečnosti a ochrany dát zakúpením vyššej licencie antivírusového programu, ktorá zabezpečuje ochranu pred stále sa rozširujúcimi útokmi, a tiež zabezpečením nového zálohovacieho systému.

Kancelária verejného ochrancu práv realizovala verejné obstarávanie nového informačného systému pre registratúru a správu dokumentov, ktoré bude pokračovať aj v roku 2022. V roku 2021 sa Kancelária verejného ochrancu práv technologicky posunula aj vďaka prácam na novej webovej stránke, ktorá sa realizuje aj s využitím služieb vládneho cloudu a bola nasadená do užívania začiatkom roka 2022.

SPRÁVA MAJETKU

Kancelária verejného ochrancu práv nevlastní nehnuteľný majetok, sídli a činnosť vykonáva v prenajatých priestoroch v zmysle platnej nájomnej zmluvy č. NZ/31/2014, v budove na Grösslingovej ulici 35 v Bratislave, ktorej výlučným vlastníkom je Sprava služieb diplomatickému zboru a. s., Bratislava, spoločnosť so 100%-nou majetkovou účasťou štátu. Prostriedky vynaložené na nájom sa prostredníctvom dividend vracajú do štátneho rozpočtu.

Hnuteľný majetok Kancelárie verejného ochrancu práv je postupne, podľa potreby, po jeho zastaraní obmieňaný. Ide hlavne o drobný nábytok či o elektrospotrebiče. V roku 2021 Kancelária verejného ochrancu práv nenakupovala ani nevyraďovala majetok obstaraný z kapitálových prostriedkov, okrem technologických zariadení.

Rozpočet a hospodárenie Kancelárie verejného ochrancu práv

Kancelária verejného ochrancu práv je rozpočtová organizácia, ktorá je súčasťou rozpočtovej kapitoly Všeobecná pokladničná správa a hospodári výlučne s prostriedkami štátneho rozpočtu. Podľa zákona č. 425/2020 Z. z. o štátnom rozpočte na rok 2021 v znení zákona č. 231/2021 Z. z. v rozpočtovom období 2021 hospodárila so schváleným rozpočtom vo výške 1 728 868 eur určeným na realizáciu bežných a kapitálových výdavkov programu O6Q Ochrana základných práv a slobôd a medzirezortného programu OEKOW Informačné technológie financované zo štátneho rozpočtu. Schválený rozpočet na rok 2021 bol o 128 506 eur nižší ako rozpočet schválený na obdobie roka 2020. Zníženie sa vzťahovalo na položku odmeňovanie v sume 94 709 eur a na prislúchajúce poistné v sume 33 797 eur.

Skutočný výpadok mzdového limitu Kancelárie verejného ochrancu práv v dôsledku rozpočtových obmedzení, ktoré vláda SR prijala, však bol 99 545 eur a výpadok poistného 34 791 eur, celkom teda 134 336 eur, pričom rozdiel vznikol v dôsledku zohľadnenia rozpočtového opatrenia na mzdové výdavky na odmeňovanie ústavných činiteľov z roku 2021.

Limit mzdových výdavkov Kancelárii verejného ochrancu práv však nikdy neumožňoval financovanie miezd pre všetkých 57 zamestnancov, vrátane verejného ochrancu práv, podľa schválenej organizačnej štruktúry. Verejná ochrankyňa práv na tento nesúlad opakovane upozorňovala vo svojich správach predkladaných v parlamente a Kancelária verejného ochrancu práv rovnako, pravidelne v procese tvorby rozpočtu na ďalšie obdobie.

Už v komentári k návrhu rozpočtu na rozpočtové obdobie 2021 – 2023 Kancelária verejného ochrancu práv upozornila, že v priebehu prvého polroka 2020 zaznamenala verejná ochrankyňa práv historicky najvyšší nápad podnetov, podaní a žiadostí verejnosti a že z navrhovaného limitu mzdových výdavkov na rok 2021 nie je možné udržať skutočný stav 47 zamestnancov k 7. augustu 2020 a už vôbec nie je možné financovať mzdové nároky 52 zamestnancov podľa limitu určeného vládou SR (o 5 zamestnancov menej ako podľa schválenej organizačnej štruktúry). Podľa Benátskych princípov majú byť ombudsmanovi zabezpečené dostatočné a nezávislé rozpočtové zdroje, pričom pridelené rozpočtové prostriedky musia byť primerané potrebe zabezpečiť účinné plnenie jeho povinností. Ombudsman má mať dostatočný počet zamestnancov a byť schopný prijať zamestnancov. Kancelária verejného ochrancu práv napriek tomu rešpektovala rozpočtové obmedzenia, ktoré vláda SR musela prijať v rozpočtovom období 2021 – 2023 a vykonala všetky možné kroky, aby sa so znížením mzdového limitu vyrovnala.

Vedenie Kancelárie verejného ochrancu práv sa z tohto dôvodu rozhodlo v roku 2021 neobsadiť miesta, ktoré sa dočasne uvoľnili z dôvodu čerpania ohlásených materských a rodičovských dovolení. Začiatkom roka prijalo rozhodnutie zrušiť alebo obmedziť niektoré aktivity financované z výdavkov na tovary a služby. S povolením MF SR boli prostriedky v sume 25 000 eur uvoľnené v rozpočte na prevádzku a presunuté v prospech mzdového limitu. Riešenie situácie ukončením pracovného/služobného pomeru s niekoľkými zamestnancami by prinieslo úsporu mzdových výdavkov, ale pri zníženom počte zamestnancov

by Kancelária verejného ochrancu práv nedokázala zachovať služby verejnosti v potrebnom rozsahu a kvalite. Zrušenie obsadených pracovných miest, by Kancelárii verejného ochrancu práv, okrem zníženia výdavkov na mzdy, prinieslo aj jednorazové výdavky na odstupné a súvisiace poistné, ktoré taktiež neboli kryté v jej rozpočte.

Kancelária verejného ochrancu práv priebežne sledovala vývoj čerpania výdavkov, pracovala s každou, aj drobnou, úsporou mzdových prostriedkov napr. v dôsledku práceneschopnosti či inej neplatenej neprítomnosti na pracovisku a o situácii pravidelne informovala MF SR. K 8. júlu 2021 sa Kancelárii verejného ochrancu práv podarilo výpadok mzdových výdavkov znížiť z 99 545 eur na 26 261 eur a výpadok na poistnom z 34 791 eur na 9 179 eur. Vzhľadom na to, že v prevádzkových výdavkoch nebol ďalší priestor na výraznejšiu úsporu, Kancelária verejného ochrancu práv požiadala MF SR o povolené prekročenie limitu mzdových výdavkov a limitu bežných výdavkov v celkovej sume 35 440 eur. MF SR po dôkladnom zvážení, tejto žiadosti vyhovel.

Vývoj znižovania výpadku mzdových prostriedkov a poistného Kancelárie verejného ochrancu práv (KVOP) v roku 2021 v eurách

dátum	dôvod	mzdové výdavky	poistné	spolu
7. 8. 2020		99 545	34 791	134 336
31. 1. 2021	opatrenia KVOP	82 861	28 973	111 834
12. 2. 2021	z prostriedkov KVOP	57 861	20 223	78 084
18. 3. 2021	opatrenia KVOP	50 458	17 635	68 093
26. 5. 2021	opatrenia KVOP	30 874	10 790	41 664
8. 7. 2021	opatrenia KVOP	26 261	9 179	35 440
2. 8. 2021	z prostriedkov MF SR	0	0	0

So zvýšeným limitom mzdových výdavkov Kancelária verejného ochrancu práv hospodárila zodpovedne a napokon zostatok mzdových prostriedkov v sume 4 869 eur, ktoré neboli použité v dôsledku práceneschopnosti či inej neplatenej neprítomnosti na pracovisku, nevyčerpala a vrátila v závere rozpočtového obdobia do štátneho rozpočtu.

Okrem zvýšenia limitu bežných výdavkov opísaného v predchádzajúcom texte, bol v priebehu rozpočtového obdobia schválený limit výdavkov zvýšený o kapitálové prostriedky z predchádzajúcich období. V závere rozpočtového obdobia bol rozpočet upravený o kapitálové prostriedky určené na investičné akcie, ktorých ukončenie očakávame v roku 2022 alebo 2023. Upravený rozpočet dosiahol sumu 1 797 301 eur.

Z upraveného rozpočtu Kancelária verejného ochrancu práv vyčerpala 1 727 215, čo predstavuje 96,10 % z celkového upraveného rozpočtu. Detailnejší priebeh čerpania finančných prostriedkov v hodnotenom období je uvedený v tabuľke nižšie.

Rozpočet a jeho čerpanie k 31. decembru 2021 v €

Klasifikácia		Rozpočet			
		schválený	upravený	čerpanie	zostatok
610	odmeňovanie	966 731	1 031 832	1 056 890	4 869
620	poistné	338 603	361 009	346 723	14 286
630	tovary a služby	402 434	350 434	303 661	46 773
640	bežné transfery	21 100	39 350	35 205	4 145
700	kapitálové výdavky	0	14 676	14 663	13
Spolu		1 728 868	1 797 301	1 727 215	70 086

Pre vývoj pandemickej situácie Kancelária verejného ochrancu práv v druhom polroku 2021 nerealizovala viacero plánovaných podujatí a rôznych externých aktivít, a tak vznikla výrazná úspora na výdavkoch na tovary a služby. Vedenie Kancelárie verejného ochrancu práv postupovalo hospodárne, a aj s ohľadom na dôveru prejavenu MF SR vo veci mzdového limitu sa rozhodlo, že usporené bežné výdavky nepoužije na iný účel a vráti do štátneho rozpočtu.

Z nákladov na bežnú prevádzku, t. j. v položke tovary a služby, boli najvyšším výdavkom Kancelárie verejného ochrancu práv nájomné za nájom kancelárskych priestorov a služby s ním spojené, vrátane energií, vo výške 170 577 eur, hradené prenajímateľovi Správa služieb diplomatickému zboru a. s. Ostatné výdavky súviseli so zabezpečením bežného chodu organizácie, vrátane zabezpečenia stravovania zamestnancov. V tejto oblasti sa v priebehu roka 2021 presunuli výdavky na nákup stravných poukážok (tovary a služby) v prospech výdavkov na finančný príspevok na stravovanie (transfery).

Výňatok z Ústavy SR Druhá hlava, Základné práva a slobody

206

PRVÝ ODDIEL Všeobecné ustanovenia

Čl.11
Zrušený od 1.7.2001

Čl.12

- (1) Ľudia sú slobodní a rovní v dôstojnosti i v právach. Základné práva a slobody sú neodňateľné, nescudziteľné, nepremlčateľné a nezrušiteľné.
- (2) Základné práva a slobody sa zaručujú na území Slovenskej republiky všetkým bez ohľadu na pohlavie, rasu, farbu pleti, jazyk, vieru a náboženstvo, politické, či iné zmýšľanie, národný alebo sociálny pôvod, príslušnosť k národnosti alebo etnickej skupine, majetok, rod alebo iné postavenie. Nikoho nemožno z týchto dôvodov poškodzovať, zvýhodňovať alebo znevýhodňovať
- (3) Každý má právo slobodne rozhodovať o svojej národnosti. Zakazuje sa akékoľvek ovplyvňovanie tohto rozhodovania a všetky spôsoby nátlaku smerujúce k odnárodňovaniu
- (4) Nikomu nesmie byť spôsobená ujma na právach pre to, že uplatňuje svoje základné práva a slobody.

Čl.13

- (1) Povinnosti možno ukladať
 - a) zákonom alebo na základe zákona, v jeho medziach a pri zachovaní základných práv a slobôd,
 - b) medzinárodnou zmluvou podľa čl. 7 ods. 4, ktorá priamo zakladá práva a povinnosti fyzických osôb alebo právnických osôb, alebo
 - c) nariadením vlády podľa čl. 120 ods. 2.
- (2) Medze základných práv a slobôd

možno upraviť za podmienok ustanovených touto ústavou len zákonom.

- (3) Zákonné obmedzenia základných práv a slobôd musia platiť rovnako pre všetky prípady, ktoré spĺňajú ustanovené podmienky.
- (4) Pri obmedzovaní základných práv a slobôd sa musí dbať na ich podstatu a zmysel. Takéto obmedzenia sa môžu použiť len na ustanovený cieľ.

DRUHÝ ODDIEL Základné ľudské práva a slobody

Čl.14

Každý má spôsobilosť na práva.

Čl.15

- (1) Každý má právo na život. Ľudský život je hodný ochrany už pred narodením.
- (2) Nikto nesmie byť pozbavený života.
- (3) Trest smrti sa nepripúšťa.
- (4) Podľa tohto článku nie je porušením práv, ak bol niekto pozbavený života v súvislosti s konaním, ktoré podľa zákona nie je trestné.

Čl.16

- (1) Nedotknuteľnosť osoby a jej súkromia je zaručená. Obmedzená môže byť len v prípadoch ustanovených zákonom.
- (2) Nikoho nemožno mučiť ani podrobiť krutému, neľudskému či ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestu.

Čl.17

- (1) Osobná sloboda sa zaručuje.
- (2) Nikoho nemožno stíhať alebo pozbaviť slobody inak, ako z dôvodov a spôsobom, ktorý ustanoví zákon. Nikoho nemožno pozbaviť slobody

len pre neschopnosť dodržať zmluvný záväzok.

- (3) Obvineného alebo podozrivého z trestného činu možno zadržať len v prípadoch ustanovených zákonom. Zadržaná osoba musí byť ihneď oboznámená s dôvodmi zadržania, vypočutá a najneskôr do 48 hodín a pri trestných činoch terorizmu do 96 hodín prepustená na slobodu alebo odovzdaná súdu. Sudca musí zadržanú osobu do 48 hodín a pri obzvlášť závažných trestných činoch do 72 hodín od prevzatia vypočuť a rozhodnúť o väzbe alebo o jej prepustení na slobodu.
- (4) Obvineného možno zatknúť iba na odôvodnený písomný príkaz sudcu. Zatknutá osoba musí byť do 24 hodín odovzdaná súdu. Sudca musí zatknutú osobu do 48 hodín a pri obzvlášť závažných trestných činoch do 72 hodín od prevzatia vypočuť a rozhodnúť o väzbe alebo o jej prepustení na slobodu.
- (5) Do väzby možno vziať iba z dôvodov a na čas ustanovený zákonom a na základe rozhodnutia súdu.
- (6) Zákon ustanoví, v ktorých prípadoch možno prevziať osobu do ústavnej zdravotníckej starostlivosti alebo ju v nej držať bez jej súhlasu. Takéto opatrenie sa musí do 24 hodín oznámiť súdu, ktorý o tomto umiestnení rozhodne do piatich dní.
- (7) Skúmanie duševného stavu osoby obvinenej z trestného činu je možné iba na písomný príkaz súdu.

Čl.18

- (1) Nikoho nemožno poslať na nútené práce alebo nútené služby.
- (2) Ustanovenie odseku 1 sa nevzťahuje na

- a) práce ukladané podľa zákona osobám vo výkone trestu odňatia slobody alebo osobám vykonávajúcim iný trest, nahradzujúci trest odňatia slobody,
- b) vojenskú službu alebo inú službu ustanovenú zákonom namiesto povinnej vojenskej služby,
- c) službu vyžadovanú na základe zákona v prípade živelných pohrôm, nehôd alebo iného nebezpečenstva, ktoré ohrozuje životy, zdravie alebo značné majetkové hodnoty,
- d) konanie uložené zákonom na ochranu života, zdravia alebo práv iných,
- e) menšie obecné služby na základe zákona.

Čl.19

- (1) Každý má právo na zachovanie ľudskej dôstojnosti, osobnej cti, dobrej povesti a na ochranu mena.
- (2) Každý má právo na ochranu pred neoprávneným zasahovaním do súkromného a rodinného života.
- (3) Každý má právo na ochranu pred neoprávneným zhromažďovaním, zverejňovaním alebo iným zneužívaním údajov o svojej osobe.

Čl.20

- (1) Každý má právo vlastníť majetok. Vlastnícke právo všetkých vlastníkov má rovnaký zákonný obsah a ochranu. Majetok nadobudnutý v rozpore s právnym poriadkom ochranu nepožíva. Dedenie sa zaručuje.
- (2) Zákon ustanoví, ktorý ďalší majetok okrem majetku uvedeného v čl. 4 tejto ústavy, nevyhnutný na zabezpečovanie potrieb spoločnosti, potravinovej bezpečnosti štátu, rozvoja národného hospodárstva a verejně-

ho záujmu, môže byť iba vo vlastníctve štátu, obce, určených právnických osôb alebo určených fyzických osôb. Zákon tiež môže ustanoviť, že určité veci môžu byť iba vo vlastníctve občanov alebo právnických osôb so sídlom v Slovenskej republike.

- (3) Vlastníctvo zaväzuje. Nemožno ho zneužiť na ujmu práv iných alebo v rozpore so všeobecnými záujmami chránenými zákonom. Výkon vlastníckeho práva nesmie poškodzovať ľudské zdravie, prírodu, kultúrne pamiatky a životné prostredie nad mieru ustanovenú zákonom.
- (4) Vyvlastnenie alebo nútené obmedzenie vlastníckeho práva je možné iba v nevyhnutnej miere a vo verejnom záujme, a to na základe zákona a za primeranú náhradu.
- (5) Iné zásahy do vlastníckeho práva možno dovoliť iba vtedy, ak ide o majetok nadobudnutý nezákonným spôsobom alebo z nelegálnych príjmov a ide o opatrenie nevyhnutné v demokratickej spoločnosti pre bezpečnosť štátu, ochranu verejného poriadku, mravnosti alebo práv a slobôd iných. Podmienky ustanoví zákon.

Čl.21

- (1) Obydlie je nedotknuteľné. Nie je dovolené doň vstúpiť bez súhlasu toho, kto v ňom býva.
- (2) Domová prehliadka je prípustná len v súvislosti s trestným konaním, a to na písomný a odôvodnený príkaz sudcu. Spôsob vykonania domovej prehliadky ustanoví zákon.
- (3) Iné zásahy do nedotknuteľnosti obydlija možno zákonom dovoliť iba vtedy, keď je to v demokratickej spoločnosti nevyhnutné na ochranu

života, zdravia alebo majetku osôb, na ochranu práv a slobôd iných alebo na odvrátenie závažného ohrozenia verejného poriadku. Ak sa obydlie používa aj na podnikanie alebo vykonávanie inej hospodárskej činnosti, takéto zásahy môžu byť zákonom dovolené aj vtedy, keď je to nevyhnutné na plnenie úloh verejnej správy.

Čl.22

- (1) Listové tajomstvo, tajomstvo dopravených správ a iných písomností a ochrana osobných údajov sa zaručujú.
- (2) Nikto nesmie porušiť listové tajomstvo ani tajomstvo iných písomností a záznamov, či už uchovávaných v súkromí, alebo zasielaných poštou, alebo iným spôsobom; výnimkou sú prípady, ktoré ustanoví zákon. Rovnako sa zaručuje tajomstvo správ podávaných telefónom, telegrafom alebo iným podobným zariadením.

Čl.23

- (1) Sloboda pohybu a pobytu sa zaručuje.
- (2) Každý, kto sa oprávnene zdržiava na území Slovenskej republiky, má právo toto územie slobodne opustiť.
- (3) Slobody podľa odsekov 1 a 2 môžu byť obmedzené zákonom, ak je to nevyhnutné pre bezpečnosť štátu, udržanie verejného poriadku, ochranu zdravia alebo ochranu práv a slobôd iných a na vymedzených územiach aj v záujme ochrany prírody.
- (4) Každý občan má právo na slobodný vstup na územie Slovenskej republiky. Občana nemožno nútiť, aby opustil vlasť, a nemožno ho vyhostiť.

- (5) Cudzinca možno vyhostiť iba v prípadoch ustanovených zákonom.

Čl.24

- (1) Sloboda myslenia, svedomia, náboženského vyznania a viery sa zaručujú. Toto právo zahŕňa aj možnosť zmeniť náboženské vyznanie alebo vieru. Každý má právo byť bez náboženského vyznania. Každý má právo verejne prejavovať svoje zmýšľanie.
- (2) Každý má právo slobodne prejavovať svoje náboženstvo alebo vieru buď sám, buď spoločne s inými, súkromne alebo verejne, bohoslužbou, náboženskými úkonmi, zachovávaním obradov alebo zúčastňovať sa na jeho vyučovaní.
- (3) Cirkvi a náboženské spoločnosti spravujú svoje záležitosti samy, najmä zriaďujú svoje orgány, ustanovujú svojich duchovných, zabezpečujú vyučovanie náboženstva a zakladajú reholné a iné cirkevné inštitúcie nezávisle od štátnych orgánov.
- (4) Podmienky výkonu práv podľa odsekov 1 až 3 možno obmedziť iba zákonom, ak ide o opatrenie nevyhnutné v demokratickej spoločnosti na ochranu verejného poriadku, zdravia a mravnosti alebo práv a slobôd iných.

Čl.25

- (1) Obrana Slovenskej republiky je povinnosťou a vecou cti občanov. Zákon ustanoví rozsah brannej povinnosti.
- (2) Nikoho nemožno nútiť, aby vykonával vojenskú službu, ak je to v rozpore s jeho svedomím alebo náboženským vyznaním. Podrobnosti ustanoví zákon.

TRETÍ ODDIEL Politické práva

Čl.26

- (1) Sloboda prejavu a právo na informácie sú zaručené.
- (2) Každý má právo vyjadrovať svoje názory slovom, písmom, tlačou, obrazom alebo iným spôsobom, ako aj slobodne vyhľadávať, prijímať a rozširovať idey a informácie bez ohľadu na hranice štátu. Vydávanie tlače nepodlieha povoličovaciemu konaniu. Podnikanie v odbore rozhlasu a televízie sa môže viazať na povolenie štátu. Podmienky ustanoví zákon.
- (3) Cenzúra sa zakazuje.
- (4) Slobodu prejavu a právo vyhľadávať a šíriť informácie možno obmedziť zákonom, ak ide o opatrenia v demokratickej spoločnosti nevyhnutné na ochranu práv a slobôd iných, bezpečnosť štátu, verejného poriadku, ochranu verejného zdravia a mravnosti.
- (5) Orgány verejnej moci majú povinnosť primeraným spôsobom poskytovať informácie o svojej činnosti v štátnom jazyku. Podmienky a spôsob vykonania ustanoví zákon.

Čl.27

- (1) Petičné právo sa zaručuje. Každý má právo sám alebo s inými obracať sa vo veciach verejného alebo iného spoločného záujmu na štátne orgány a orgány územnej samosprávy so žiadosťami, návrhmi a sťažnosťami.
- (2) Petíciou nemožno vyzývať na porušovanie základných práv a slobôd.
- (3) Petíciou nemožno zasahovať do nezávislosti súdu.

Čl.28

- (1) Právo pokojne sa zhromažďovať sa zaručuje.
- (2) Podmienky výkonu tohto práva ustanoví zákon v prípadoch zhromažďovania na verejných miestach, ak ide o opatrenia v demokratickej spoločnosti nevyhnutné na ochranu práv a slobôd iných, ochranu verejného poriadku, zdravia a mravnosti, majetku alebo pre bezpečnosť štátu. Zhromaždenie sa nesmie podmieňovať povolením orgánu verejnej správy.

Čl.29

- (1) Právo slobodne sa združovať sa zaručuje. Každý má právo spolu s inými sa združovať v spolkoch, spoločnostiach alebo iných združeniach.
- (2) Občania majú právo zakladať politické strany a politické hnutia a združovať sa v nich.
- (3) Výkon práv podľa odsekov 1 a 2 možno obmedziť len v prípadoch ustanovených zákonom, ak je to v demokratickej spoločnosti nevyhnutné pre bezpečnosť štátu, na ochranu verejného poriadku, predchádzanie trestným činom alebo na ochranu práv a slobôd iných.
- (4) Politické strany a politické hnutia, ako aj spolky, spoločnosti alebo iné združenia sú oddelené od štátu.

Čl.30

- (1) Občania majú právo zúčastňovať sa na správe verejných vecí priamo alebo slobodnou voľbou svojich zástupcov. Cudzinci s trvalým pobytom na území Slovenskej republiky majú právo voliť a byť volení do orgánov samosprávy obcí a do orgánov samosprávy vyšších územných celkov.

- (2) Voľby sa musia konať v lehotách nepresahujúcich pravidelné volebné obdobie ustanovené zákonom.
- (3) Volebné právo je všeobecné, rovné a priame a vykonáva sa tajným hlasovaním. Podmienky výkonu volebného práva ustanoví zákon.
- (4) Občania majú za rovnakých podmienok prístup k voleným a iným verejným funkciám.

Čl.31

Zákonná úprava všetkých politických práv a slobôd a jej výklad a používanie musia umožňovať a ochraňovať slobodnú súťaž politických síl v demokratickej spoločnosti.

Čl.32

Občania majú právo postaviť sa na odpor proti každému, kto by odstraňoval demokratický poriadok základných ľudských práv a slobôd uvedených v tejto ústave, ak činnosť ústavných orgánov a účinné použitie zákonných prostriedkov sú znemožnené.

ŠTVRTÝ ODDIEL

Práva národnostných menšín a etnických skupín

Čl.33

Príslušnosť ku ktorejkoľvek národnostnej menšine alebo etnickej skupine nesmie byť nikomu na ujmu.

Čl.34

- (1) Občanom tvoriacim v Slovenskej republike národnostné menšiny alebo etnické skupiny sa zaručuje všestranný rozvoj, najmä právo spoločne s inými príslušníkmi menšiny alebo skupiny rozvíjať vlastnú

- kultúru, právo rozširovať a prijímať informácie v ich materinskom jazyku, združovať sa v národnostných združeniach, zakladať a udržiavať vzdelávacie a kultúrne inštitúcie. Podrobnosti ustanoví zákon.
- (2) Občanom patriacim k národnostným menšinám alebo etnickým skupinám sa za podmienok ustanoveným zákonom zaručuje okrem práva na osvojenie si štátneho jazyka aj
- a) právo na vzdelanie v ich jazyku,
 - b) právo používať ich jazyk v úradnom styku,
 - c) právo zúčastňovať sa na riešení vecí týkajúcich sa národnostných menšín a etnických skupín.
- (3) Výkon práv občanov patriacich k národnostným menšinám a etnickým skupinám zaručených v tejto ústave nesmie viesť k ohrozeniu zvrchovanosti a územnej celistvosti Slovenskej republiky a k diskriminácii jej ostatného obyvateľstva.

PIATY ODDIEL Hospodárske, sociálne a kultúrne práva

- Čl.35
- (1) Každý má právo na slobodnú voľbu povolania a prípravu naň, ako aj právo podnikáť a uskutočňovať inú zárobkovú činnosť.
- (2) Zákon môže ustanoviť podmienky a obmedzenia výkonu určitých povolání alebo činností.
- (3) Občania majú právo na prácu. Štát v primeranom rozsahu hmotne zabezpečuje občanov, ktorí nie z vlastnej viny nemôžu toto právo vykonávať. Podmienky ustanoví zákon.
- (4) Zákon môže ustanoviť odchýlnú úpravu práv uvedených v odsekoch 1 až 3 pre cudzincov.

- Čl.36
- Zamestnanci majú právo na spravodlivé a uspokojujúce pracovné podmienky. Zákon im zabezpečuje najmä
- a) právo na odmenu za vykonanú prácu, dostatočnú na to, aby im umožnila dôstojnú životnú úroveň,
 - b) ochranu proti svojvoľnému prepúšťaniu zo zamestnania a diskriminácii v zamestnaní,
 - c) ochranu bezpečnosti a zdravia pri práci,
 - d) najvyššiu prípustnú dĺžku pracovného času,
 - e) primeraný odpočinok po práci,
 - f) najkratšiu prípustnú dĺžku platenej dovolenky na zotavenie,
 - g) právo na kolektívne vyjednávanie.

- Čl.37
- (1) Každý má právo sa slobodne združovať s inými na ochranu svojich hospodárskych a sociálnych záujmov.
- (2) Odborové organizácie vznikajú nezávisle od štátu. Obmedzovať počet odborových organizácií, ako aj zvýhodňovať niektoré z nich v podniku alebo v odvetví, je neprípustné.
- (3) Činnosť odborových organizácií a vznik a činnosť iných združení na ochranu hospodárskych a sociálnych záujmov možno obmedziť zákonom, ak ide o opatrenie v demokratickej spoločnosti nevyhnutné na ochranu bezpečnosti štátu, verejného poriadku alebo práv a slobôd druhých.
- (4) Právo na štrajk sa zaručuje. Podmienky ustanoví zákon. Toto právo nemajú sudcovia, prokurátori, príslušníci ozbrojených síl a ozbrojených zborov a príslušníci a zamestnanci hasičských a záchranných zborov.

- Čl.38
- (1) Ženy, mladiství a osoby zdravotne postihnuté majú právo na zvýšenú ochranu zdravia pri práci a osobitné pracovné podmienky.
- (2) Mladiství a osoby zdravotne postihnuté majú právo na osobitnú ochranu v pracovných vzťahoch a na pomoc pri príprave na povolanie.
- (3) Podrobnosti o právach podľa odsekov 1 a 2 ustanoví zákon.

- Čl.39
- (1) Občania majú právo na primerané hmotné zabezpečenie v starobe a pri nespôsobilosti na prácu, ako aj pri strate živiteľa.
- (2) Každý, kto je v hmotnej núdzi, má právo na takú pomoc, ktorá je nevyhnutná na zabezpečenie základných životných podmienok.
- (3) Podrobnosti o právach podľa odsekov 1 a 2 ustanoví zákon.

- Čl.40
- Každý má právo na ochranu zdravia. Na základe zdravotného poistenia majú občania právo na bezplatnú zdravotnú starostlivosť a na zdravotnícke pomôcky za podmienok, ktoré ustanoví zákon.

- Čl.41
- (1) Manželstvo je jedinečný zväzok medzi mužom a ženou. Slovenská republika manželstvo všestranne chráni a napomáha jeho dobru. Manželstvo, rodičovstvo a rodina sú pod ochranou zákona. Zaručuje sa osobitná ochrana detí a mladistvých.
- (2) Žene v tehotenstve sa zaručuje osobitná starostlivosť, ochrana v pracovných vzťahoch

- a zodpovedajúce pracovné podmienky.
- (3) Deti narodené v manželstve i mimo neho majú rovnaké práva.
- (4) Starostlivosť o deti a ich výchova je právom rodičov; deti majú právo na rodičovskú výchovu a starostlivosť. Práva rodičov možno obmedziť a maloleté deti možno od rodičov odlúčiť proti vôli rodičov len rozhodnutím súdu na základe zákona.
- (5) Rodičia, ktorí sa starajú o deti, majú právo na pomoc štátu.
- (6) Podrobnosti o právach podľa odsekov 1 až 5 ustanoví zákon.

- Čl.42
- (1) Každý má právo na vzdelanie. Školská dochádzka je povinná. Jej dĺžku po vekovú hranicu ustanoví zákon.
- (2) Občania majú právo na bezplatné vzdelanie v základných školách a stredných školách, podľa schopností občana a možnosti spoločnosti aj na vysokých školách.
- (3) Zriaďovať iné školy ako štátne a vyučovať v nich možno len za podmienok ustanovených zákonom; v takýchto školách sa môže vzdelávanie poskytovať za úhradu.
- (4) Zákon ustanoví, za akých podmienok majú občania pri štúdiu právo na pomoc štátu.

- Čl.43
- (1) Sloboda vedeckého bádania a umenia sa zaručuje. Práva na výsledky tvorivej duševnej činnosti chráni zákon.
- (2) Právo prístupu ku kultúrnemu bohatstvu sa zaručuje za podmienok ustanovených zákonom.

ŠIESTY ODDIEL

Právo na ochranu životného prostredia a kultúrneho dedičstva

Čl.44

- (1) Každý má právo na priaznivé životné prostredie.
- (2) Každý je povinný chrániť a zveľaďovať životné prostredie a kultúrne dedičstvo.
- (3) Nikto nesmie nad mieru ustanovenú zákonom ohrozovať ani poškodzovať životné prostredie, prírodné zdroje a kultúrne pamiatky.
- (4) Štát dbá o šetrné využívanie prírodných zdrojov, o ochranu poľnohospodárskej pôdy a lesnej pôdy, o ekologickú rovnováhu a o účinnú starostlivosť o životné prostredie a zabezpečuje ochranu určeným druhom voľne rastúcich rastlín a voľne žijúcich živočíchov.
- (5) Poľnohospodárska pôda a lesná pôda ako neobnoviteľné prírodné zdroje požívajú osobitnú ochranu zo strany štátu a spoločnosti.
- (6) Podrobnosti o právach a povinnostiach podľa odsekov 1 až 5 ustanoví zákon.

Čl.45

Každý má právo na včasné a úplné informácie o stave životného prostredia a o príčinách a následkoch tohto stavu.

SIEDMY ODDIEL

Právo na súdnu a inú právnu ochranu

Čl.46

- (1) Každý sa môže domáhať zákonom ustanoveným postupom svojho práva na nezávislom a nestrannom súde a v prípadoch ustanovených zákonom na inom orgáne Slovenskej republiky.

- (2) Kto tvrdí, že bol na svojich právach ukrátený rozhodnutím orgánu verejnej správy, môže sa obrátiť na súd, aby preskúmal zákonnosť takéhoto rozhodnutia, ak zákon neustanoví inak. Z právomoci súdu však nesmie byť vylúčené preskúmanie rozhodnutí týkajúcich sa základných práv a slobôd.
- (3) Každý má právo na náhradu škody spôsobenej nezákonným rozhodnutím súdu, iného štátneho orgánu či orgánu verejnej správy alebo nesprávnym úradným postupom.
- (4) Podmienky a podrobnosti o súdnej a inej právnej ochrane ustanoví zákon.

Čl.47

- (1) Každý má právo odoprieť výpoveď, ak by ňou spôsobil nebezpečenstvo trestného stíhania sebe alebo blízkej osobe.
- (2) Každý má právo na právnu pomoc v konaní pred súdmi, inými štátnymi orgánmi alebo orgánmi verejnej správy od začiatku konania, a to za podmienok ustanovených zákonom.
- (3) Všetci účastníci sú si v konaní podľa odseku 2 rovní.
- (4) Kto vyhlási, že neovláda jazyk, v ktorom sa vedie konanie podľa odseku 2, má právo na tlmočníka.

Čl.48

- (1) Nikoho nemožno odňať jeho zákonnému sudcovi. Príslušnosť súdu ustanoví zákon.
- (2) Každý má právo, aby sa jeho vec verejne prerokovala bez zbytočných prietahov a v jeho prítomnosti a aby sa mohol vyjadriť ku všetkým vykonávaným dôkazom. Verejnost možno vylúčiť len v prípadoch ustanovených zákonom.

Čl.49

Len zákon ustanoví, ktoré konanie je trestným činom a aký trest, prípadne iné ujmy na právach alebo majetku možno uložiť za jeho spáchanie.

Čl.50

- (1) Len súd rozhoduje o vine a treste za trestné činy.
- (2) Každý, proti komu sa vedie trestné konanie, považuje sa za nevinného, kým súd nevysloví právoplatným odsudzujúcim rozsudkom jeho vinu.
- (3) Obvinený má právo, aby mu bol poskytnutý čas a možnosť na prípravu obhajoby a aby sa mohol obhajovať sám alebo prostredníctvom obhajcu.
- (4) Obvinený má právo odoprieť výpoveď; tohto práva ho nemožno pozbaviť nijakým spôsobom.
- (5) Nikoho nemožno trestne stíhať za čin, za ktorý bol už právoplatne odsúdený alebo oslobodený spod obžaloby. Táto zásada nevyklučuje uplatnenie mimoriadnych opravných prostriedkov v súlade so zákonom.
- (6) Trestnosť činu sa posudzuje a trest sa ukladá podľa zákona účinného v čase, keď bol čin spáchaný. Neskorší zákon sa použije, ak je to pre páchatela priaznivejšie.

ÔSMY ODDIEL

Spoločné ustanovenia k prvej a druhej hlave

Čl.51

- (1) Domáhať sa práv uvedených v čl. 35, 36, 37 ods. 4, čl. 38 až 42 a čl. 44 až 46 tejto ústavy sa možno len v medziach zákonov, ktoré tieto ustanovenia vykonávajú.
- (2) Podmienky a rozsah obmedzenia základných práv a slobôd a rozsah

povinností v čase vojny, vojnového stavu, výnimočného stavu a núdzového stavu ustanoví ústavný zákon.

Čl.52

- (1) Kde sa v prvej a druhej hlave tejto ústavy používa pojem "občan", rozumie sa tým štátny občan Slovenskej republiky.
- (2) Cudzcinci požívajú v Slovenskej republike základné ľudské práva a slobody zaručené touto ústavou, ak nie sú výslovne priznané iba občanom.
- (3) Kde sa v doterajších právnych predpisoch používa pojem "občan", rozumie sa ním každý človek, ak ide o práva a slobody, ktoré táto ústava priznáva bez ohľadu na štátne občianstvo.

Čl.53

Slovenská republika poskytuje azyl cudzincom prenasledovaným za uplatňovanie politických práv a slobôd. Azyl možno odoprieť tomu, kto konal v rozpore so základnými ľudskými právami a slobodami. Podrobnosti ustanoví zákon.

Čl.54

Zákon môže sudcom a prokurátorom obmedziť právo na podnikanie a inú hospodársku činnosť a právo uvedené v čl. 29 ods. 2, zamestnancom štátnej správy a územnej samosprávy vo funkciách, ktoré určí aj právo uvedené v čl. 37 ods. 4, príslušníkom ozbrojených síl a ozbrojených zborov aj práva uvedené v čl. 27 a 28, pokiaľ súvisia s výkonom služby. Osobám v povolaniach, ktoré sú bezprostredne nevyhnutné na ochranu života a zdravia, môže zákon obmedziť právo na štrajk.

Názov:
Správa o činnosti
verejného ochrancu
práv za obdobie
roka 2021

Vydavateľ:
Kancelária verejného
ochrancu práv

Adresa:
Grösslingová 35,
811 09 Bratislava

Grafický dizajn:
Andrej & Andrej

Rok vydania:
2022

Správa neprešla
jazykovou úpravou

Prvé vydanie

© Kancelária verejného
ochrancu práv

ISBN: 978-80-973918-4-3

V

P

O